

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜREL İNCELEMELER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NDA 50'nci PİYADE ALAYI:
KIBRIS GAZİLERİ İLE SÖZLÜ TARİH ARAŞTIRMASI

Afife YILDIZ
119611044

Prof. Dr. Ayhan AKTAR

İSTANBUL
2022

**1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nda 50'nci Piyade Alayı:
Kıbrıs Gazileri ile Sözlü Tarih Araştırması**

**The 50th Infantry Regiment in the 1974 Cyprus Peace Operation:
Oral History Research with Cyprus Veterans**

Afife Yıldız

119611044

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayhan Aktar
İstanbul Bilgi Üniversitesi

(İmza)

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali Tuğtan
İstanbul Bilgi Üniversitesi

(İmza)

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Serhat Güvenç
Kadir Has Üniversitesi

(İmza)

Tezin Onaylandığı Tarih: 07.09.2022

Toplam Sayfa Sayısı: 214

Anahtar Kelimeler (Türkçe)

Anahtar Kelimeler (İngilizce)

- 1) 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı
- 2) 50'nci Piyade Alayı
- 3) Kıbrıs Gazileri
- 4) Askeri Tarih
- 5) Sözlü Tarih Araştırması

- 1) 1974 Cyprus Operation
- 2) 50th Infantry Regiment
- 3) Cyprus Veterans
- 4) Military History
- 5) Oral History Research

ÖNSÖZ

Bu araştırma boyunca akademik desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, kelimelerime çekidüzen veren, yolu karıştırdığımda yol gösteren, evinin kapısını açan, bir kapının açılmasına vesile olan, ziyaretimi kabul etme inceliğini gösteren, sohbetlerine dahil eden, tuhaf sorularıma cevap bulmaya çalışan, kitaplarını ve bildiklerini paylaşan, dostluğuyla yol gösteren, daima ve sabırla yanımda olan, isimlerini asla unutmayacağım; A.A.'ya, A.A.T.'ye, A.G.'ye, A.İ.G.'ye, B.A.'ya, B.E.'ye, B.Ç.'ye, B.K.'ya, B.Y.'ye, C.B.'ye, C.E.'ye, Ç.A.'ya, D.S.'ye, E.C.'ye, E.D.'ye, E.E.'ye, E.K.'ya, E.N.T.'ye, F.Y.'ye, F.Y.T.'ye, H.Ş.'ye, H.G.'ye, H.İ.Ö.'ye, H.M.A.'ya, H.T.'ye, H.Y.'ye, İ.Ö.B.'ye, K.G.'ye, K.M.'ye, M.A.T.'ye, M.B.'ye, M.K.'ya, M.T.'ye, M.U.'ya, N.T.'ye, O.A.'ya, O.A.'ya, O.Y.'ye, P.Y.'ye, R.T.'ye, S.D.A.'ya, S.E.'ye, S.G.'ye, S.K.T.'ye, S.Y.'ye, Ş.Y.'ye, T.K.'ya, T.P.'ye, Ü.T.'ye, Y.Ş.'ye ve Z.T.T.'ye destekleri için teşekkür ediyorum. Araştırma süresince desteğiyle tezin yazımına katkısı olmuş tüm isimler, unvanlar ve rütbelere (tıpkı katılımcıların isimleri gibi) gizlenmiştir.

Anılarını emanet ederek bu araştırmayı mümkün kılan tüm katılımcılara; A.A.G.'ye, A.K.'ya, A.S.E.'ye, A.Ş.Y.'ye, C.Y.'ye, E.K.'ya, E.Ş.'ye, H.A.'ya, H.C.'ye, H.D.'ye, H.K.'ya, H.K.'ya, H.U.'ya, H.Y.'ye, İ.A.'ya, İ.E.'ye, İ.H.A.'ya, İ.K.'ya, İ.K.'ya, İ.T.'ye, İ.Y.'ye, K.K.'ya, M.D.'ye, M.G.'ye, M.N.'ye, M.U.'ya, O.B.'ye, O.Y.'ye, R.K.'ya ve Ş.T.'ye daima minnetle...

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	viii
GRAFİK LİSTESİ.....	X
TABLO LİSTESİ.....	xi
HARİTA LİSTESİ.....	xii
GÖRSEL LİSTESİ	xiii
FOTOĞRAF LİSTESİ	xiv
ÖZET	xv
ABSTRACT.....	xvi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: METODOLOJİ	12
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	12
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	12
2.2.1. Katılımcı Profilleri.....	14
2.2.2. Veri Toplama Süreci.....	17
1.3. VERİLERİN ANALİZİ.....	20
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	22
İKİNCİ BÖLÜM: HAREKÂTI HAZIRLAYAN ŞARTLAR ve HAREKÂT HAZIRLIKLARI.....	24
2.1. KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU	24
2.2. 1960-1964 YILLARI SİYASİ VE ASKERİ GELİŞMELER.....	28
2.3. 1967-1974 YILLARI SİYASİ VE ASKERİ GELİŞMELER.....	34
2.4. 15-20 TEMMUZ 1974 TARİHLERİ ARASINDAKİ SİYASİ VE ASKERİ GELİŞMELER	40
2.4.1. 15 Temmuz 1974 Pazartesi Günü.....	40

2.4.2.	16 Temmuz 1974 Salı Günü	43
2.4.3.	17 Temmuz 1974 Çarşamba Günü.....	46
2.4.4.	18 Temmuz 1974 Perşembe Günü	47
2.4.5.	19 Temmuz 1974 Cuma Günü	48
2.4.6.	20 Temmuz 1974 Cumartesi Günü	50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI.....		53
3.1.	TSK HAREKÂT PLANI.....	53
3.1.1.	Harekâta Katılan Türk Kuvvetleri	59
3.2.	KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI (20 TEMMUZ-14 AĞUSTOS 1974)	60
3.2.1.	Birinci Harekât (20-22 Temmuz 1974)	62
3.2.2.	Birinci Ateşkes Dönemi (23 Temmuz- 13 Ağustos 1974)	70
3.2.3.	İkinci Harekât (14-16 Ağustos 1974).....	76
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NDA 50'nci PİYADE		83
ALAYI		83
4.1.	50'nci PİYADE ALAYI TARİHÇESİ	83
4.2.	50'nci PİYADE ALAYI'NIN KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NDAKİ	92
FAALİYETLERİ.....		92
4.2.1.	İntikal Emri (15 Temmuz-20 Temmuz 1974).....	92
4.2.2.	Çıkarma Gemilerine Biniş (19 Temmuz 1974).....	100
4.2.3.	Kıbrıs'a Çıkarma Yapılacağını Öğrenmek	106
4.2.4.	Çıkarma Plajına Çıkış	109
4.2.5.	İlk Gün ve İlk Gece (20-21 Temmuz 1974).....	119
4.2.6.	Hava Taarruzu.....	123
4.2.7.	Tank Taarruzu.....	127
4.2.8.	Birinci Harekâtın İkinci ve Üçüncü Günü (21-22 Temmuz 1974)	

4.2.9.	Destek Kuvvetlerinin Gelmesi (22 Temmuz 1974).....	135
4.2.10.	Birinci Ateşkes (22 Temmuz-13 Ağustos 1974).....	139
4.2.11.	İkinci Harekât Planında 50'nci Piyade Alayı.....	141
4.2.12.	İkinci Harekât Emri (14 Ağustos 1974).....	142
4.2.13.	İkinci Ateşkes (16 Ağustos 1974).....	148
4.2.14.	Muhabere.....	149
4.2.15.	Lojistik İkmal (Gıda, Teçhizat, Mühimmat, Akaryakıt İkmali) 152	
4.2.16.	Esirler ve Esir Takasları	160
4.2.17.	Ganimet	162
4.2.18.	Komuta Heyetinde Değişiklikler	164
4.2.19.	Terhisler.....	164
BEŞİNCİ BÖLÜM: GAZİ OLMAK.....		167
5.1.	ÜLKEYE VARİŞ VE KARŞILANMA.....	167
5.2.	SAVAŞ PSİKOZU VE ADAPTASYON	169
5.3.	ANILARI ANLATMAK	175
5.4.	HATIRA SAKLAMA	177
5.5.	KIBRIS'A ZİYARET	180
5.6.	GAZİ HAKLARI VE MADALYALAR	181
SONUÇ		186
KAYNAKÇA.....		193
EKLER		204
EK 1: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Arşiv Dairesi, 39'uncu Piyade Tümeni Tarihçesi, No. 2119.		204
EK 2: Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı, Araştırma Başvurusu Cevabı		207

EK 3: Görüşme Soruları	208
EK 4: Katılımcı Rıza Metni	212
EK 5: Piyade Kıdemli Albay Halil İbrahim Karaoğlanoğlu'nun Özgeçmişi	213
EK 6: Etik Kurul Değerlendirme Sonucu	214

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATASE	: Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı
Ayr. Tk.	: Ayırma Takımı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMBKG	: Birleşmiş Milletler Barış Koruma Gücü
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
Bt.	: Batarya
ÇÖGK	: Çakmak Özel Görev Kuvveti
Ds.	: Destek
Dz. P. A.	: Deniz Piyade Alayı
EOKA	: Kıbrıs Ulusal Mücadele Örgütü
GMC	: Cemse
İs. Bl.	: İstihkam Bölüğü
KDB	: Kıbrıs Değişirme Birliği
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Komd. Tug.	: Komando Tugayı
KTKA	: Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı
LCM	: Mekanize Çıkarma Gemisi
LCT	: Tank Çıkarma Gemisi
LCU	: Genel Maksat Çıkarma Gemisi
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
Mm	: Milimetre
Muh. Sahası Mu. Ds. Tk.	: Muharebe Sahası Muhabere Destek Takımı
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
P.A.	: Piyade Alayı
RMMO	: Rum Milli Muhafız Ordusu
SAT	: Su Altı Taarruz
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCG	: Türkiye Cumhuriyeti Gemisi
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
Top. Tb.	: Topçu Taburu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
ZPT	: Zırhlı Piyade Taşıyıcı

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1.1: Tüm Görüşmeler- Birliklerin Dağılımı.....	15
Grafik 1.2: Yaş Dağılımı	15
Grafik 1.3: Eğitim Durumu Dağılımı.....	16
Grafik 1.4: Rütbe Dağılımı	16
Grafik 1.5: İl Dağılımı	18

TABLO LİSTESİ

Tablo 4.1: 50'nci Piyade Alayı Personel Listesi- 1974	88
Tablo 4.2: 50'nci Piyade Alayı Şehit Sayısı (Tabur Dağılımı)	144
Tablo 4.3: 50'nci Piyade Alayı Şehit Sayısı (Harekât Dağılımı)	145

HARİTA LİSTESİ

Harita 3.1: Yıldız Atma-4 Harekât Planı.....	53
Harita 3.2: Kara Manevra Planı	63
Harita 3.3: Pladini Plajında Kıyıya Hücum ve Kıyıbaşı Muharebesi.....	65
Harita 3.4: Pınarbaşı ve Gönyeli'ye Havadan Hücum ve Havabaşı Muharebesi	67
Harita 3.5: Çıkan ve İnen Birliklerin Birleşmesi Muharebesi (22 Temmuz 1974) KTKA ve TMT Muharebeleri.....	69
Harita 3.6: Birinci Barış Harekâtı Sonrası Oluşan Durum (23 Temmuz-14 Ağustos)	75
Harita 3.7: İkinci Barış Harekâtı Doğu Kesim (14-16 Ağustos).....	79
Harita 3.8: İkinci Barış Harekâtı Batı Kesim (15-16 Ağustos).....	80
Harita 3.9: KTKA'nın Yunan Alayını İmhası (16 Ağustos 1974).....	82

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 3.1: İsmail Hakkı Birler'in Harekâtın Akışını El Yazısıyla Tuttuğu Not	61
Görsel 3.2: Amfibi Konvoy Gemileri Nizamı	62
Görsel 3.3: Planlanan Çıkarma Safhası	64
Görsel 4.1: Çakmak Özel Görev Kuvveti – Görev Bölümü	86
Görsel 4.2: Çakmak Özel Görev Kuvveti Teşkilatlanması	87
Görsel 5.1: Şerit Rozet Beratı	179
Görsel 5.2: Kıbrıs Barış Harekâtı'nın 25'inci Yılı Anı Beratı	180
Görsel 5.3: Kıbrıs Gazilerine KKTC Tarafından Verilen Madalya ve Gazilerin Kendi Ceplerinden Ödeyerek Satın Aldıkları Madalya	183
Görsel 5.4: Üstün Cesaret ve Feragat Madalyası	184

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 4.1: Mersin'e İntikal Eden Birlikler	96
Fotoğraf 4.2: Halkın İntikal Eden Birlikleri Karşılması/Yolcu Etmesi.....	99
Fotoğraf 4.3: Çıkarma Sabahı, Çakmak Özel Görev Kuvveti Yola Çıkmak Üzere	101
Fotoğraf 4.4: 19 Temmuz 1974, Çıkarma Filosu Mersin'den Yola Çıkıyor.	105
Fotoğraf 4.5: Pladini Plajı, Kıyıya Çıkan Birlikler	111
Fotoğraf 4.6: Pladini Plajı, Çıkarma Anı	112
Fotoğraf 4.7: Çıkarma Gemisinin Dozer Yardımıyla Kıyıdan Uzaklaştırılması	117
Fotoğraf 4.8: Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Kullanılan Telsizler	150
Fotoğraf 4.9: Keçiboynuzu ve Ağacı	153
Fotoğraf 4.10: Yemek Yiyen Askerler	155
Fotoğraf 4.11: Seyyar Mutfak.....	156

ÖZET

Rum Kuvvetleri tarafından Yunan ordusunun da desteğiyle, Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak amacıyla 15 Temmuz 1974 tarihinde başkent Lefkoşa'da gerçekleştirilen askeri darbenin neticesinde iktidardaki Başpiskopos Makarios hükümeti devrilmiş, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası fiilen ortadan kaldırılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, hem Ada'daki Türk toplumunun varlığını ortadan kaldırmaya yönelik bu müdahaleye hem de Kıbrıs'ın Akdeniz'de Türkiye'nin güvenliğini tehdit edecek doğal bir Yunan üssü haline getirilmesi ihtimaline karşı tepkisiz kalmamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri 20 Temmuz 1974 tarihinde, Kıbrıs Barış Harekâtı'nı düzenlemiş ve Ada'daki bu duruma müdahale etmiştir.

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın tarihçesi, üzerinden 48 yıl geçmesine rağmen, hala yazılamamıştır. 20 Temmuz 1974 günü Ada'ya Deniz Amfibi Piyade birliklerinin hemen ardından çıkan ve bu çalışmanın esas konusunu oluşturan 50'nci Piyade Alayı'nın harekâttaki faaliyetlerine ilişkin şu ana kadar akademik bir araştırma yapılmamıştır. Harekâtın en önemli tanıkları olan Kıbrıs Gazilerinin anıları ise şu ana kadar resmi makamlarca kayda alınmamıştır. Harekâta katılan farklı birliklerden bazı gaziler anılarını yayınlama fırsatı bulmuşlardır. Gazilerin anılarının kayda alınmasının ve yayınlanmasının, farklı birliklerin harekâttaki rolünün anlaşılabilmesi ve harekâtın genel değerlendirmesinin yapılabilmesi açısından önemli bir yere sahiptir.

Bu sözlü tarih çalışması kapsamında, 50'nci Piyade Alayı'nın harekâttaki rolünü, çıkarma harekâtını ve harekâtın ilk üç gününü değerlendirebilmek amacıyla yönelik olarak, 50'nci Piyade Alayı'nın farklı bölüklerinde görev almış Kıbrıs Gazileri ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin yanı sıra, harekât esnasında askerler tarafından tutulmuş günlüklerden ve diğer yayınlardan faydalanılarak 50'nci Piyade Alayı'nın harekâttaki faaliyetleri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Barış Harekâtı, 50'nci Piyade Alayı, Kıbrıs Gazileri, Askeri Tarih, Sözlü Tarih Araştırması.

ABSTRACT

A military coup was carried out by the Greek Cypriot forces with the support of the Greek Army on 15 July 1974, in the capital Nicosia, with the aim of Greece's annexation of Cyprus Island, as a result of this coup, the government of Archbishop Makarios was overthrown, The Constitution of the Republic of Cyprus was de facto abolished. The Republic of Turkey did not remain unresponsive both to this intervention to eliminate the existence of the Turkish Community on the Island and to the possibility that Cyprus would be turned into a natural Greek base that would threaten Turkey's security in the Mediterranean. The Turkish Armed Forces launched the Cyprus Peace Operation on 20 July 1974 and intervened in the situation on the island.

The history of the Cyprus Peace Operation has still not been written, even after 48 years. Moreover, no academic research has been conducted on the 50th Infantry Regiment which landed on the Island on July 20, 1974, following the landing of the Marine Amphibious Infantry units. Even though some veterans from different units participating in the operation had the opportunity to publish their memories with their own efforts, the memories of the Cyprus Veterans, who are the most important witnesses to the operation, have not been recorded by the official authorities until now. Recording and publishing the memoirs of veterans can make it possible to make an overall assessment of the role of different units in the operation and of the operation itself.

In this research, in-depth interviews were conducted with Cyprus Veterans who served in different companies of the 50th Infantry Regiment in order to evaluate the role of the 50th Infantry Regiment in the overall operation, the landing and the first three days of the operation. In addition to the interviews, the activities of the 50th Infantry Regiment were evaluated by making use of the diaries kept during the operation and the publications which provided information about other units' activities.

Keywords: 1974 Cyprus Operation, 50th Infantry Regiment, Cyprus Veterans, Military History, Oral History Research.

GİRİŞ

Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak (*enosis*) amacıyla, 15 Temmuz 1974 tarihinde, Yunan ordusunun desteğiyle Rum Silahlı Kuvvetleri tarafından Lefkoşa'da gerçekleştirilen askeri darbenin neticesinde, iktidardaki Başpiskopos Makarios hükümeti devrilmiştir. Böylece Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası fiilen ortadan kaldırılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, hem Ada'daki Türk toplumunun varlığını ortadan kaldırmaya yönelik bu müdahaleye hem de Kıbrıs'ın Akdeniz'de Türkiye'nin güvenliğini tehdit edecek doğal bir Yunan üssü haline getirilmesi ihtimaline karşı tepkisiz kalmamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri, 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekâtı'nı düzenlemiş ve Ada'daki duruma müdahale etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı, harekâtın çapı ve ortaya çıkardığı sonuçlar nedeniyle sadece Türkiye Cumhuriyeti için değil, aynı zamanda uluslararası camia açısından da önemli bir askeri ve siyasi olaydır.

Bu çalışmada esas olarak 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılan 50'nci Piyade Alayı'nın hikayesi üzerine yoğunlaşmaktadır; bu alayda savaşmış ve bir kısmı yaralanmış olan Kıbrıs Gazilerinin anlatımından yola çıkarak bir sözlü tarih projesi kapsamında harekâtın tarihine katkı sunulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Kıbrıs Gazileri ile yapılan derinlemesine mülakatlarının sonucunda, içinde yaşadığımız toplumda Kıbrıs Gazilerinin savaş sonrasında yaşadıkları uyum sorunları, toplumsal konumları ve onlarla ilintili toplumsal algılar da ele alınmaktadır.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı gibi önemli ve kapsamlı bir askerî harekâtın tarihi, üzerinden kırk sekiz yıl geçmesine rağmen, maalesef yazılamamıştır.¹ Serhat Güvenç'in “‘Büyük Anlatısını’ Arayan ‘Savaş’: 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı” makalesi, tarihteki yerini bulamamış bu harekâtın “büyük anlatısının” olmamasını bir sorun olarak ele alan ve bu durumun nedenlerini inceleyen istisnai bir çalışma olmuştur. Harekâtın resmi bir anlatısının yazılmamış olmasının yanı sıra; Kıbrıs

¹ Serhat Güvenç, “‘Büyük Anlatısını’ Arayan ‘Savaş’: 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı,” *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi* 3, (2022): 16.

Barış Harekâtı ile ilgili olup T.C. Millî Savunma Bakanlığı, Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığında muhafaza edilen arşiv belgeleri de araştırmacıların erişimine açılmamıştır. Dolayısıyla, harekâtın birincil ve tek tanıkları olan yaşayan Kıbrıs Gazileri, şu anda 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile ilgili bize bilgi aktarmak imkân ve imtiyazına sahip olan tek gruptur. Harekâta katılan gazilerin paylaştığı/yazdığı anılar ve gazilerle yapılan görüşmeler, harekât esnasında sivil veya askeri düzlemde neler yaşandığına dair bize ayrıntılı bilgi sunmaktadır.

Bugüne dek Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kıbrıs Gazileri ile ilgili yapılan akademik araştırmalar, belli bir şehirde yaşayan gazilerle yapılan sözlü tarih çalışmaları kapsamında yürütülmüştür. Kars-Ardahan², Trabzon³, Bingöl⁴, Van⁵, Edirne⁶ ve Giresun⁷ illerinde yaşayan Kıbrıs Gazileriyle yüksek lisans tezlerinin parçası olarak sözlü tarih çalışmaları yapılmıştır. Maalesef bu araştırmalar, bir askeri birliğin harekât sırasındaki faaliyetlerini bütünüyle analiz etme konusunda bize yeterli bilgiyi sağlayamamaktadır. Ancak yine de farklı birliklerin faaliyetleri konusunda derinliği kısıtlı da olsa bilgi sunmaları sayesinde Kıbrıs Gazilerinin anılarının sonraki nesillere aktarılmasına imkân sağlayarak literatürde bir yer tutmaktadırlar. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılan Hava İndirme Birlikleri⁸, Jandarma Birlikleri⁹, Kara Muharebeleri¹⁰ konularında da yüksek lisans tez çalışmaları yapılmıştır. Genel hatlarıyla Kıbrıs Barış Harekâtı'nı konu edinmiş tek

² Gökhan Baday, “1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kars-Ardahan Kıbrıs Şehitleri ile Gazileri” (Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kafkas Üniversitesi, 2009).

³ Duygu Aydın, “Trabzonlu Gazilere Göre Kıbrıs Barış Harekâtı” (Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2016).

⁴ Ferhat Apuhan, “1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri” (Yüksek Lisans Tezi, T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2017).

⁵ Cemil Küçük, “1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Yer Alan Vanlı Gaziler” (Yüksek Lisans Tezi, T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2017).

⁶ Aynur Özbaş, “Edirne Gazilerinin Gözüyle Kıbrıs Barış Harekâtı: Sözlü Tarih Çalışması” (Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kırklareli Üniversitesi, 2021).

⁷ Elif Esra Kodal, “Giresunlu Gazilere Göre Kıbrıs Barış Harekâtı” (Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2021).

⁸ Sami Çalık, “Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Hava İndirme Birlikleri ve Hava İndirme Harekâtı” (Yüksek Lisans Tezi, T.C. Erciyes Üniversitesi, 2006).

⁹ Erdinç Ural, “Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Jandarma Birlikleri” (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2006).

¹⁰ Abdullah Ceniz Çetiner, “Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Kara Muharebeleri” (Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, 2007).

bir doktora tezi vardır.¹¹ Ancak sadece 39'uncu Piyade Tümeni'ni ve bu tümenin bağlısı 50'nci Piyade Alayı'nı konu alan bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır.

Geçen kırk sekiz yıl içinde, Kıbrıs gazileri de boş durmamıştır. Kendi tanıklıklarından yola çıkarak harekâtla ilgili kitaplar yayınlamışlar, kendi hikayelerinin kamuoyu tarafından bilinmesi için çaba göstermişlerdir. Konuyla ilgili en fazla yayın, Bolu Komando Tugayı kökenli asker ve subaylar tarafından yapılmıştır: *Ceride*¹², *1'inci Komando Taburu 1974 Kıbrıs*¹³, *Genç Bir Asker Kıbrıs ve Barış Harekâtı*¹⁴, *3'üncü Komando Bölük Kıbrıs'ta "Beni Bırakma Komutanım"*¹⁵, *Şafakla Gelen*¹⁶, *Kıbrıs 1974 Askerin Türküsü*¹⁷.

Bolu Komando Tugayı'nın, farklı taburlarından anlatıları karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, sırf bu tugayın harekâtındaki faaliyetlerine dair fikir edinmek, değerlendirme ve karşılaştırma yapmak mümkündür. Ayrıca Deniz Kuvvetleri'nden ve Deniz Piyade Alayı'ndan gaziler de harekâta dair anılarını yayınlamışlardır: *Şafak Vakti Kıbrıs*¹⁸, *Bir Ada Bir Dava Bir Savaş*¹⁹, *Kıbrıs Çıkartması*²⁰, *TCG Kocatepe Nasıl Battı*²¹. Bu kaynaklar, özellikle çıkarma faaliyetlerinin nasıl gerçekleştirildiğine ve harekâtın ilk gününe dair en aydınlatıcı kaynaklardır. Muzaffer Sever'in *20 Temmuz 1974 Bitmeyen Gece*²² kitabı hem uygulanan harekât planlamasının geçirdiği aşamalara, hem de harekâtın tüm safhalarına yer veren önemli kaynaklardan biridir.

¹¹ Mustafa Tarakçı, "Kıbrıs Barış Harekâtı" (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1998).

¹² Cemal Eruç, *Ceride* (İstanbul: Cinius Yayınları, 2014).

¹³ Haluk Üstügen, *1. Komando Taburu 1974 Kıbrıs (Beşparmak Dağları'nda Yarma Harekâtı)*, (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2017).

¹⁴ Vecdet Ertek Gürpınar, *Genç Bir Asker Kıbrıs ve Barış Harekâtı* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2015).

¹⁵ Mustafa Başel, *Beni Bırakma Komutanım: 3. Komando Bölük Kıbrıs'ta* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2016).

¹⁶ Ünal Toker, *Şafakla Gelen- Kıbrıs'ta Yaşayanlar, Yaşananlar, Yaşadıklarım* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2016).

¹⁷ Enes Kolat, *Kıbrıs 1974 Askerin Türküsü* (İstanbul: Arı Matbaası, 2021).

¹⁸ Mesut Günsev, *Şafak Vakti Kıbrıs* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2004).

¹⁹ İ. Neşet İkiz, *Bir Ada Bir Dava Bir Savaş* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2007).

²⁰ Ertuğrul Üçler, *Kıbrıs Çıkartması* (İstanbul: İlgü Kültür Sanat Yayınları, 2017).

²¹ Özhan Bakkalbaşoğlu, *Kıbrıs Barış Harekâtı TCG Kocatepe Nasıl Battı (Bir Akıl Tutulması)*, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2020).

²² Muzaffer Sever, *20 Temmuz 1974 Bitmeyen Gece* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2012).

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'yla ilgili olarak Harp Akademileri'nin hazırladığı/yayınladığı kaynaklarda sunulan detaylar da daha sonra yapılacak değerlendirmeler açısından önemlidir. Örneğin, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ders Notu*²³ başlıklı çalışma, harekâta gerçekleşen muharebeleri kronolojik olarak tüm birlikler çerçevesinde ele almış ve harekâtın askeri değerlendirmesini yapmış derleme bir kaynaktır. Bu çalışma, harekât hakkında yazılmış anılarda ve benzeri kitaplarda sıklıkla kullanılmış ancak maalesef bu kitaplarda referans olarak belirtilmemiştir.

Harekâta katılmış birliklerden bazı gaziler anılarını anlatma ve kamuoyuyla paylaşma fırsatı (kitap yayınlama veya gazetecilerle röportaj yapma imkânı) bulmuşken, çoğu gazi bu fırsatı da bulamamıştır. Harekât esnasında, 50'nci Piyade Alayı, 7'nci Bölük Komutanı olan M. Atif Ürük'ün *Platini'den Beşparmaklar'a Girne'den Lefkoşa'ya*²⁴ kitabı, 50'nci Piyade Alayı'ndan bir gazinin kaleme aldığı, yayınlanmış tek kitaptır. Oysa 50'nci Piyade Alayı, 20 Temmuz 1974 günü Kıbrıs Adası'na Deniz Amfibi Piyade birliklerinin hemen ardından çıkan ilk alaydır. Bunun yanı sıra 39'uncu Tümen'in bağlısı olan diğer alaylar (49'uncu ve 14'üncü Piyade Alayı) içinde olası bir harekât için hazırlanan, eğitilen tek alaydır. Bu sebeple de alayın harekât esnasındaki faaliyetlerinin bilinmesi; alayın harekâttaki rolünü, çıkarma harekâtının genelini ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ilk üç gününü değerlendirebilmek bakımından önemlidir.

Bu araştırmayla, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında 50'nci Piyade Alayı'nın farklı bölüklerinde ve Deniz Kuvvetleri'nde görev almış ve harekâta katılmış 24 Kıbrıs Gazisi ile derinlemesine görüşmeler yapılarak 50'nci Piyade Alayı'nın harekât esnasındaki faaliyetleri hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmıştır. Görüşmelerin yanı sıra harekât esnasında tutulmuş günlüklerden ve diğer birlikler hakkında bilgi veren yayınlardan faydalanılarak 50'nci Piyade Alayı'nın harekâttaki faaliyetleri belirlenmeye çalışılmıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

²³ T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ders Notu* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2009).

²⁴ M. Atif Ürük, *Kıbrıs Gerçeği: Platini'den Beşparmaklar'a Girne'den Lefkoşa'ya* (İstanbul: Cinius Yayınları, 2018).

Milli Arşiv Dairesi'nden, erişime açık olan *39'uncu Tümen Tarihçesi*²⁵ başlıklı arşiv belgesi temin edilmiştir. Bunun dışında, 50'nci Piyade Alayı ve 39'uncu Tümen tarihçesi ve harp ceridelerini incelemek için Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığına başvuruda bulunulmuş ancak Kıbrıs ile ilgili arşiv belgelerinin araştırmacılara kapalı olması nedeniyle herhangi bir arşiv belgesinden yararlanmak mümkün olmamıştır.²⁶ Türkiye'deki ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki ilgili alay, tugay ve Kıbrıs Barış Harekâtı anı müzeleri ziyaret edilerek harekâta ele geçirilen askeri malzemeler, paylaşılmış olan harekât planları, harekât esnasında çekilmiş fotoğraflar, harekât esnasında tutulmuş notlar ile sergilenmiş olan anılar, mektuplar incelenmiş ve bu çalışmada faydalanmak üzere fotoğraflanmıştır.

Bu noktada tartışılması gereken önemli bir mesele de askeri tarih yazımında asker anlatılarının kullanılması ve savaşın gerçekliğini yansıtması konusunda bu anlatıların güvenilirliği meselesidir. Bir savaşın tarihinin yazılmasında kullanılan temel kaynaklar birkaç kategori içinde ele alınabilir.

Bir savaşın tarihinin yazılmasında kullanılan ilk kaynak o savaşla ilgili olarak daha savaş başlamadan önce hazırlanmış olan operasyon planlarıdır. Operasyon planları, kurmay subaylar tarafından hazırlanan ve savaş esnasında hangi birliğin nerede, nasıl konuşlanarak savaşa dahil olacağını gösteren ayrıntılı eylem planlarıdır. Örneğin, 20 Temmuz 1974 günü ilk çıkarma harekâtının hangi sahile yapılacağı, ilk altı saat içinde kaç askerin çıkartma gemilerinden sahile çıkacağı ve birliklerin hangi yöne doğru taarruz/intikal edeceği operasyon planlarında açıkça yer almak zorundadır. Kıbrıs Barış Harekâtı ile ilgili planlar Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı arşivlerinde muhafaza edilmekte ve araştırmacıların incelemesine kapalı tutulmaktadır. Fakat harekâta katılan üst düzeydeki subayların anılarından ve anlatılarından bu planların niteliği ve detayları hakkında bilgi edinme imkânımız vardır. İ. Neşet İkiz *Bir Ada Bir Dava Bir Savaş* kitabında harekât planının safhalarını açıklarken kara manevra planı ve çıkarma

²⁵ EK 1: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Arşiv Dairesi, *39'uncu Piyade Tümeni Tarihçesi*, No. 2119.

²⁶ EK 2: T.C. Millî Savunma Bakanlığı, Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı, *Araştırma Başvurusunun Cevabı* (Ankara, 20 Nisan 2022).

sırası çizelgesi gibi bilgileri de paylaşmıştır.²⁷ Bunun yanı sıra harekâta katılan subayların harekât özelinde kurulmuş olan anı müzeleriyle paylaştıkları günlükler, fotoğraflar ve krokiler de mevcuttur.

Savaş tarihinin yazılmasında ikinci temel kaynak ise harp cerideleridir. Harp cerideleri, savaşın başlaması ve ilk kurşunun atılmasından itibaren her düzeyde birlik komutanlarının tutmakla zorunlu oldukları günlük raporlardır. Genellikle her savaş gününün akşamında yazılan ve o gün, o birliğin tüm harekâtının ve eylemlerinin, yetkili birlik komutanının anlatımı ile kaleme alınmasından oluşmaktadır. Burada saatli olarak komuta kademesi tarafından verilen tüm emirler, bu emirlerin hayata geçip geçmediği, düşmanın hareketleri, savaşta kullanılan veya harcanan cephane, o gün itibarı ile tüm zayıat rakamları; ayrıntılı olarak yazılmak ve bir üst makama bildirilmek zorundadır. Herhangi bir birliğin savaş performansı sadece harp cerideleri okunarak izlenebilir. Örneğin, bir tümen komutanı ancak bu raporlar sayesinde emri altındaki birliklerin savaş performansları hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Harp cerideleri bir sonraki günün savaş planlamasında operasyon emirlerinden daha önemli ve öncelikli belgelerdir. Savaş başladıktan sonra harekât emirleri ancak bir hedef ve niyet gösteren belgeler haline indirgenirken, harp cerideleri savaşın gerçekliğinin somut olarak yansıdığı metinler olarak savaşın gidişatını tayin edici nitelikte belgelerdir. Kıbrıs Barış Harekâtı'na ait harp cerideleri de Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı arşivlerinde muhafaza edilmekte ve halen araştırmacıların kullanımına kapalı tutulmaktadır. Ayrıca Kıbrıs Barış Harekâtı'nda harp cerideleri günü gününe tutulamamış ve harekât sonrasında anılardan yola çıkarak tamamlanmıştır.²⁸ Günlüklerden faydalanılarak oluşturulan harp cerideleri de kısmi olarak yine anı müzelerinde yer almaktadır. Örneğin, Deniz Piyade Üsteğmen Ahmet Aksu'nun Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında tutmuş olduğu harp ceridesi, Foça Deniz Üssü'nde yer alan Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi'nde kısmi olarak sergilenmektedir.

²⁷ İ. Neşet İkiz, *Bir Ada Bir Dava Bir Savaş* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2007), 126-133.

²⁸ T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ders Notu* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2009), 4-2.

Bu çalışmanın temel kaynağı olan Kıbrıs Gazileri ile yapılmış olan sözlü tarih görüşmeleri, askeri tarih yazımının üçüncü temel kaynağı olarak ele alınabilir. Ama burada sorulması gereken soru şudur: 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılan asker ve subayların yayımlanmış olan anıları ve yaptığımız sözlü tarih görüşmeleri tarih yazımı açısından hangi noktada durmaktadır? Öte yandan anılar ve sözlü tarih görüşmelerinde ortaya çıkan asker anlatıları, operasyon planlarının ve harp ceridelerinin araştırmacıya kapalı olduğu durumda 1974 Kıbrıs savaşının askeri tarihinin yazılmasında ne kadar anlamlı ve faydalı olabilir? Bu tartışma, aslında anıların tarih yazımında kullanımı ile ilgili olan büyük tartışmanın bir alt bölümü olarak ele alınabilir.

Örneğin, bir harp ceridesinde verilen emirlerin saati ve dakikası ile yazıldığını biliyoruz. Bu emri o gün alan ve uygulamaya çalışan bir askerin kırk yıl sonra o emri ve kendi eylemlerini sözlü tarih görüşmelerinde hatırlayıp anlatmış olması ne kadar “güvenilir” olabilir? Bu noktada bireyin yaşadığı travmatik bir deneyimi hatırlama/unutma veya kendi bireysel tarihinden silme süreçleri hakkında dikkatli olmak durumundayız. Burada, ilk olarak asker anlatılarının tek başına tarih olarak ele alınamayacağını ifade etmek gerekmektedir. Operasyon planları ve harp cerideleriyle birlikte değerlendirildiğinde ise asker anlatıları, savaşın gerçeğinin ete ve kemiğe büründürülmesinde elzemdir. Eğer bir benzetme yapmak gerekirse, operasyon planları ve harp cerideleri bir beden iskeleti gibidir. Bunun üzerine asker/subay anlatıları giydirildiğinde savaşın gerçekliği kanlı canlı olarak karşımıza çıkar. Asker anlatıları tek başına tarih yazımında yeterli olamaz, fakat bu anlatıların bize savaşın gerçekliğini anlatma ve yaşanan psikolojik savrulmaları açıklama açısından son derece yararlı bilgiler verdiğini de söylememiz gerekmektedir.

Otoritenin hakikatine ve işaret ettiği gerçekliğe bağlı kalmadan, gerçeğin kapsamını genişletmenin bir imkânı da daha evvel hiç konuşmamış olan çoğunluğun sesinin dikkate alınmasından geçmektedir. Bu sözlü tarih çalışması kapsamında Kıbrıs Gazilerinin sıklıkla dile getirdiği konulardan biri de kendilerine şimdiye kadar hiç kimse (Çevrelerindeki insanlar, aile üyeleri, resmî kurumlar) tarafından “savaşta neler yaşadıklarının” sorulmaması olmuştur. “Savaşta

erkeklerin yaptığı şeyler' çok önemlidir: savaş eylemlerdir; ama 'savaşın onlara yaptıkları' da önemlidir."²⁹

Paul Thomson *Geçmişin Sesi: Sözlü Tarih* kitabında sözlü tarih çalışmalarının, tarihin kapsamını genişletmenin dışında pek çok işlevi olduğundan bahseder.

“Sözlü tarih insanlar etrafında kurulmuş bir tarih türüdür. Tarihin içine hayatı sokar, kapsamını genişletir. Kahramanlarını sadece liderler arasından değil çoğunluğu oluşturan ve o ana kadar bilinmeyen insanlar arasından da seçer. Öğretmen ve öğrencileri birlikte çalışmaya teşvik eder. Tarihi topluluğun içine ve dışına taşır. Daha az ayrıcalıklı ve özellikle yaşlı olanların saygınlık ve özgüven hissi kazanmalarına yardımcı olur. Toplumsal sınıflar ve nesiller arasında bağlantıyı, dolayısıyla anlayışı sağlar. Ortak anlamları ortaya çıkararak tarihçiye ve başka insanlara bir mekâna ya da zamana ilişkin aidiyet duygusu kazandırabilir. Kısacası, daha dolu insanlar yaratır. Aynı şekilde, sözlü tarih, insanı tarihin kabul edilmiş mitlerini ve tarih geleneğinin içinde yer alan baskın yargıları tartmak zorunda bırakır. Tarihin toplumsal anlamını kökten dönüştürmek için bir araçtır”³⁰

Eğer asker/subay anılarının güvenilirliğini 1974 Kıbrıs Savaşı bağlamında ele alacak olursak, operasyon planları ve harp cerideleri araştırmacının kullanımına kapalıdır fakat yukarıda ifade ettiğimiz gibi bazı subay/komutan anılarının satır aralarını okuduğumuz zaman bu kaynaklar hakkında bilgi edinmek mümkündür. Son olarak, operasyon planlarının ve harp ceridelerinin komuta kademesi tarafından kaleme alındığını ve bu metinlerde operasyonun tasarlanması veya verilen günlük emirlerin hayata geçirilmesi konusunda yapılan olağan hataların kaçınılmaz olarak üzerinin örtülmesi çabasının da bürokratik bir savunma mekanizması olarak varlığını hissettireceğini bilmemiz gerekmektedir. Verdiği emrin hayata

²⁹ Samuel Hynes, *The Soldiers' Tale: Bearing Witness to Modern War* (New York: Viking, 2001), 3.

³⁰ Paul Thompson, *Geçmişin Sesi: Sözlü Tarih*, çev. Şehnaz Layıkel (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999), 18.

geçirilemediğini gören bir Alay Komutanı acaba bu durumu o günün harp ceridesine yazacak mıdır? Eğer yazarsa, neden o emrin hayata geçmediğine ilişkin üstlerine nasıl bir mazeret beyan edecektir? Bu soruları sormaya başladığımız zaman arşiv belgelerinin birer “fetiş” gibi görülerek kullanım alanlarının ve “güvenilir olma” hallerinin aşırı abartıldığı bir noktadan uzaklaşmaya başlarız. Bu itibarla, operasyon planları ve harp cerideleri askeri tarih yazımında son derece yararlı belgelerdir ama günün sonunda bir Tabur Komutanının bağlı olduğu Alay Komutanına yazıp o günün akşamında yolladığı harp ceridesinin de bir bürokratik yazışma olduğunu unutmamamız gerekmektedir. Ontolojik bakımdan ele alındığında bir ilin valisine o ilin bir ilçesinde görev yapan kaymakamın yazdığı resmi yazıdan pek bir farkı da yoktur. Valinin emirlerini şu veya bu nedenle hayata geçiremeyen bir Kaymakam ne denli açık, dürüst ve kendini yargılayan bir tavır sergileyecek ise, Alay Komutanına harp ceridesini yollayan Yüzbaşı da aynı derecede açık, dürüst ve kendini yargılayan bir tavır benimseyecektir. İçinde yaşanan ülkenin bürokratik kültürü, özeleştirici kurumunun varlığı veya yokluğu, devlet memurlarını yargılama veya onlardan hesap sorma geleneklerinin yerleşip yerleşmediği durumlar bu yazışmaların içinde var olan “güvenilirlik” düzeyini belirleyecektir.

Edward Hallet Carr’ın *Tarih Nedir?* kitabında bahsetmiş olduğu, tarihi belgelerin de bir dizi seçme ve kurgulama işleminden geçerek elimize ulaştığı yorumu, güvenilirlik düzeyinin analizinde hangi noktaların dikkate alınması gerektiğine değinmektedir.

İşin aslına bakarsanız, bu belgeler -resmi buyrultular, antlaşmalar, kira kayıtları, hükümet raporları, resmi yazışmalar, özel mektuplar ve anılar- bize ne söylerler? Hiçbir belge bize o belgeyi yazanın kendisinin ne düşündüğünden neyin olmuş olduğunu düşündüğünden, neyin olmuş olması gerektiği ya da olabileceğini düşündüğünden yahut belki yalnızca

başkalarının onun neyi düşündüğünü sanmalarını istediğinden ya da hatta kendisinin ne düşündüğünü sandığından fazla bir şey söylemez.³¹

Askerlerin tanıklıklarıyla ilgili genel akademik kitaplar okunduğunda, bu durumun evrensel bir fenomen olduğu anlaşılıyor. Samuel Hynes'in Birinci Dünya Savaşı'nın anıtsal bir anlatımı olan *Good-bye to All That* kitabının yazarı Robert Graves'den yaptığı uzun alıntı özellikle dikkat çekicidir:

Bu nedenle, [Savaşta yaşanmış] olayları ve tarihleri karıştıran askerlere geniş bir pay tanınmalıdır. Hatta paradoksal olarak şunu da söyleyebilirim: Siper savaşlarının en kötü tecrübelerini yaşamış olan birinin hatıratı eğer yüksek oranda hatalarla dolu değilse, bence hakikate uygun değildir. Topların büyük patlamalarla sürdürdükleri perde atışları herhangi birini kısa bir süre için yalancı veya hayalperest yapabilir. Verilen kayıpların tamamen abartılmasında; “gereksiz bir biçimde” korkunç olaylara takılıp kalmada; tarihlerin karıştırılmasında ve siperlerde çıkarılan dedikodularla gerçekten şahit olunmuş olayların karıştırılmasında bildik “siper hâlet-i ruhiyesi” hep iş başındadır.³²

Açıkçası askerlerin hikayeleri ve kişisel hesapları, bu şekilde tarihler değildir. Hynes'in de belirttiği gibi, “Kişisel anlatılar tarih değildir ve olamaz; tarihin söylemediğini her biri kendine has sesiyle anlatır ve tarihin şekillendirmesi olmadan kendi şekillerini bulurlar.”³³

Tarihçi Yuval Noah Harari, savaş öykülerinde yer alan iki farklı tanıklık türü arasında bir ayrım yapar. Harari "Görgü tanıklığının ve bedenen tanıklığın, farklı türde anlatılar üreten çok farklı otorite türleri olduklarını" tartışır. Görgü tanığı anlatıları, “nesnel” gerçekleri iletmekle ilgilenir. Yazarların tanımladıkları gerçeklere doğrudan tanık oldukları eserler, “tanık anlatıları” olarak adlandırılmayı

³¹ Edward Hallet Carr, *Tarih Nedir*, çev. Misket Gizem Gürtürk (İstanbul: İletişim Yayınları, 2022), 19.

³² Hynes, a.g.e., 16.

³³ a.g.e., 16.

hak ederler. Buna karşılık bedenen-tanıklığın anlatıları, deneyimleri aktarmakla ilgilenir. Açıklanan deneyimler yazar tarafından yaşanmışsa, ancak o zaman yazarlar "beden tanıkları" olarak kabul edilebilir. ³⁴ Harari ayrıca tarihçilerin aslında görgü tanıklığını tercih ettiklerini çünkü görgü tanıklarının tarihçilerin otoritesine meydan okumadıklarını belirtiyor. Aksine tarihçiler, kendi anlatılarını oluştururken görgü tanıklarının sunduğu gerçekleri biriktirir, yorumlar ve kullanırlar. Ancak bedenen tanıklıkta, savaşın hisleri ve savaşın eşlik ettiği travma ve hayal kırıklıkları ortaya çıkar.

Çalışmanın giriş bölümünde, tezin kısa bir sunumu yapıldıktan sonra, bu çalışmanın belkemiğini oluşturan Kıbrıs Gazileri ile yapılan sözlü tarih mülakatlarının 1974 savaşını ve savaşa katılan askerlerin halet-i ruhiyesini anlatma ve açıklama konusundaki güvenilirliği tartışılmıştır.

Birinci bölüm “Metodoloji” bölümüdür. Bu bölümde, yürütülen nitel araştırmanın amacı, amaca yönelik kullanılan yöntem, veri toplama ve verilerin analiz sürecine yer verilmiştir. İkinci bölümde “Harekâtı Hazırlayan Şartlar ve Harekât Hazırlıkları” ele alınmıştır ve Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulmasından harekâtın gerçekleştiği döneme kadar olan süreçte gerçekleştirilen diplomatik gelişmelere ve askeri hazırlıklara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde “1974 Kıbrıs Barış Harekâtı” genel hatlarıyla ele alınmış; farklı kuvvetlerden, birliklerden, Kıbrıs Gazilerinin harekâtı ve anılarını anlattıkları kitaplardan, Kıbrıs Barış Harekâtı anı müzeleri aracılığıyla ulaşılabilir olan harp notlarından, Kıbrıs Gazileri ile yapılan röportajlardan ve Harp Akademileri tarafından hazırlanmış Kıbrıs Barış Harekâtı konulu yayınlardan faydalanılmıştır.

Dördüncü bölümde “Harekât Esnasında 50’nci Piyade Alayı’nın Faaliyetleri” ele alınmış ve yapılan yüz yüze görüşmelere yer verilmiştir. Bu bölümde harekât esnasında tutulmuş notlardan ve günlüklerden de faydalanılmıştır. Beşinci bölümde yüz yüze görüşmelerden yola çıkılarak, daha çok terhis sonrası süreçte gazilerin neler yaşadıkları, adaptasyon sorunları, Kıbrıs Gazisi olmanın kendileri, aileleri, çevreleri üzerindeki etkileri ve Kıbrıs Gazilerinin hakları

³⁴ Yuval Noah Harari, “Scholars, eyewitnesses and flesh witnesses of war: a tense relationship”, *Partial Answers: Journal of Literature and the History of Ideas*, Vol. 7, No. 2, 2009, p. 221.

üzerinde durulmuştur. Son olarak “Sonuç” bölümünde araştırma bulguları tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: METODOLOJİ

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, harekâtın büyüklüğü ve sonuçları nedeniyle sadece Türkiye Cumhuriyeti için değil, aynı zamanda uluslararası bir öneme de sahiptir. Bu kadar önemli ve büyük bir harekâtın tarihçesi, üzerinden 48 yıl geçmesine rağmen, hala yazılmamıştır.

Harekâta katılan gazilerin paylaştığı/yazdığı anılar ve gazilerle yapılan röportajlar, harekât esnasında sivil veya askeri düzlemde neler yaşandığına dair fikir verebilir düzeydedir. Harekâta katılan farklı birliklerin farklı düzeylerde harekâta ilişkin faaliyetleri aktarılmıştır. Ancak şu ana kadar, 50’nci Piyade Alayı’nın harekât esnasındaki faaliyetleri konusunda yeterince bilgi paylaşımı söz konusu olmamıştır ve bu konuyla ilgili akademik bir araştırma yapılmamıştır.

Bu araştırmayla, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında 50’nci Piyade Alayı’nın farklı bölüklerinde, topçu taburlarında ve Deniz Kuvvetleri’nde görev almış ve harekâta katılmış Kıbrıs Gazileri ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve 50’nci Piyade Alayı’nın harekât esnasındaki faaliyetleri hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma nitel araştırma yöntemiyle sürdürülmüş ve gazilerle bire bir derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması yapılmış ve tezin yazımına kadar olan süreçte, harekât hakkındaki yayınlar, anı kitapları, röportajlar,

belgeseller ve akademik araştırmalar incelenmiştir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Arşiv Dairesi'nden erişime açık olan 39'uncu Tümen Tarihçesi arşiv belgesine erişilmiştir. Bunun dışında ATASE'ye 50'nci Piyade Alayı ve 39'uncu Tümen tarihçesi ve harp cerideleri için başvuruda bulunulmuş ancak arşiv belgelerinin araştırmacılar için erişime açık olmaması nedeniyle herhangi bir arşiv belgesine erişim söz konusu olmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Bolu Komando Tugayı, Foça Deniz Üs Komutanlığı ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki Kıbrıs Barış Harekâtı anı müzeleri ziyaret edilerek harekâta ele geçirilen askeri malzemeler, paylaşılmış olan harekât planları, harekât esnasında çekilmiş fotoğraflar, sergilenmiş olan kişisel eşyalar, mektuplar ve harekât esnasında tutulmuş notlar incelenmiştir. Derlenen materyaller araştırmada kullanılmak üzere fotoğraflanmıştır. Bunların yanı sıra Kasım 2021 ve Mart 2022 tarihlerinde "Kıbrıs Barış Harekâtı Muharebe Alanları Turu" ile harekâtın gerçekleştiği bölgeler, harekât esnasında o bölgede görev yapmış gazilerle ziyaret edilmiştir. Farklı bölgelerde ve tarihlerde gerçekleşen muharebeler gazilerin anlatımlarıyla kayıt altına alınmıştır. Ancak bu ziyaretlerde 50'nci Piyade Alayı'ndan bir gazinin anlatımı söz konusu olmamıştır.

Konuyla ilgili literatür taramasının ardından, harekâta ilişkin kaynaklar analiz edilmiş ve 50'nci Piyade Alayı üzerinde durulması gereken noktalar belirlenmiştir. Öncelikle, 50'nci Piyade Alayı'nın 15 Temmuz 1974 tarihinden itibaren harekât sonuna kadar geçen sürede hangi faaliyetlerde bulunduğuna dair bilgi edinebilmek için görüşme soruları hazırlanmıştır. Görüşme soruları³⁵; kişisel bilgiler (Yaş, meslek, rütbe, tabur, bölük vs), harekât öncesi hazırlık süreci, Birinci Harekât, ateşkes dönemi, İkinci Harekât, harekâtın genel değerlendirmesi, harekâtın bitiminden sonra Ada'da geçirilen süreç ve terhis süreciyle birlikte gaziliğe uyum sağlama süreçleri hakkında bilgi edinmeye yönelik hazırlanmıştır.

Katılımcıların bilgilendirilmesi ve bilgilerin (Fotoğraf, video ve ses kaydı aracılığıyla) toplanması için rıza gösterdiklerine dair izin formu³⁶ hazırlanmıştır.

³⁵ EK 3: Görüşme Soruları.

³⁶ EK 4: Rıza Metni.

Görüşmeler öncesinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi Etik Kurulu tarafından ilgili alan çalışmasının yapılabilmesi için izin alınmıştır.³⁷

Görüşmeler sırasında video, ses kayıt cihazı ve fotoğraf makinesi kullanılmıştır. Görüşmenin yaklaşık 1 ile 2 saat arasında sürmesi planlanmıştır. Katılımcı sayısı, erişim ve ilerlemeye bağlı olarak, 20-25 görüşme arasında sınırlandırılmıştır.

2.2.1. Katılımcı Profilleri

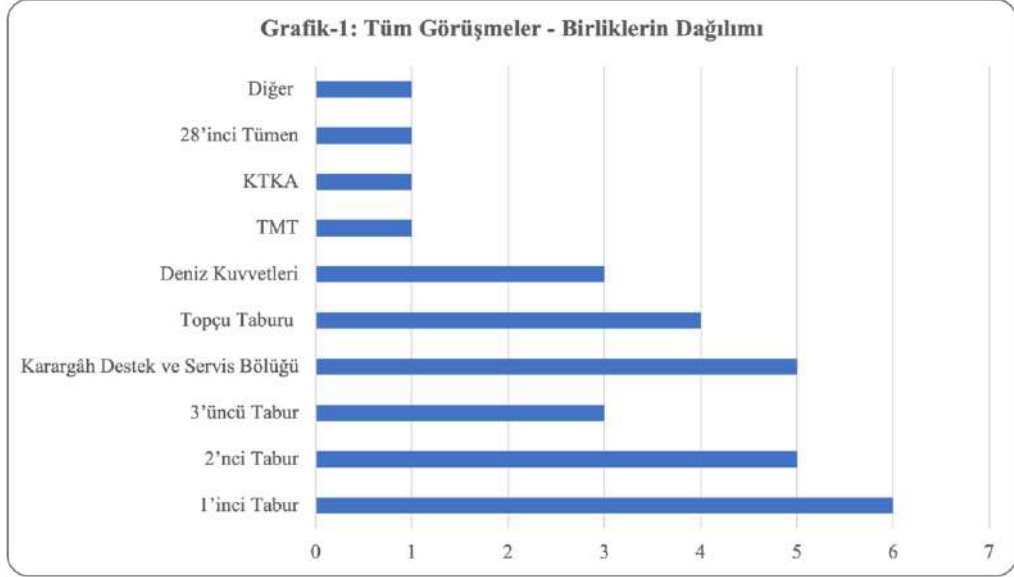
Araştırma grubu Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılmış gazilerden oluşmaktadır. Harekâtın nev'inde harekâta 50'nci Piyade Alayı bünyesinde katılmış olan gazilerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler 20 Kasım 2021 ile 8 Şubat 2022 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırma kapsamında 29'u yüz yüze olmak üzere 30 görüşme gerçekleştirilmiştir. Yalnızca katılımcılardan 1 kişiyle telefonda görüşme gerçekleştirilmiştir.

30 katılımcıdan 2 katılımcı Kıbrıs Gazisi değildir. Ancak Kıbrıs'ta görev almış veya dolaylı olarak 50'nci Piyade Alayı ile bağlantısı olan kişiler olmaları nedeniyle kendileriyle görüşülmüştür. 3 katılımcı harekât esnasında Deniz Kuvvetleri'nde (*TCG Kocatepe*, *TCG Fevziçakmak* ve *Ç-216*) görev almıştır. 1 katılımcı 28'inci Tümen'e bağlı bir birlikte görev almıştır. 1 katılımcı KTKA'da görev almıştır. 1 Katılımcı ise TMT Tim Komutanı olarak harekât öncesinde bölgede görev yapmıştır (Grafik 1.1).

23 katılımcı 50'nci Piyade Alayı'na ait ve Alay Muharebe Grubu'ndaki birliklerde görev almıştır. Araştırmada, 19 katılımcı 50'nci Piyade Alayı'ndan, 4 katılımcı Topçu Taburu'ndan ve 1 katılımcı Deniz Kuvvetleri'nden olmak üzere toplamda 24 katılımcının anlatıları değerlendirilmiştir.

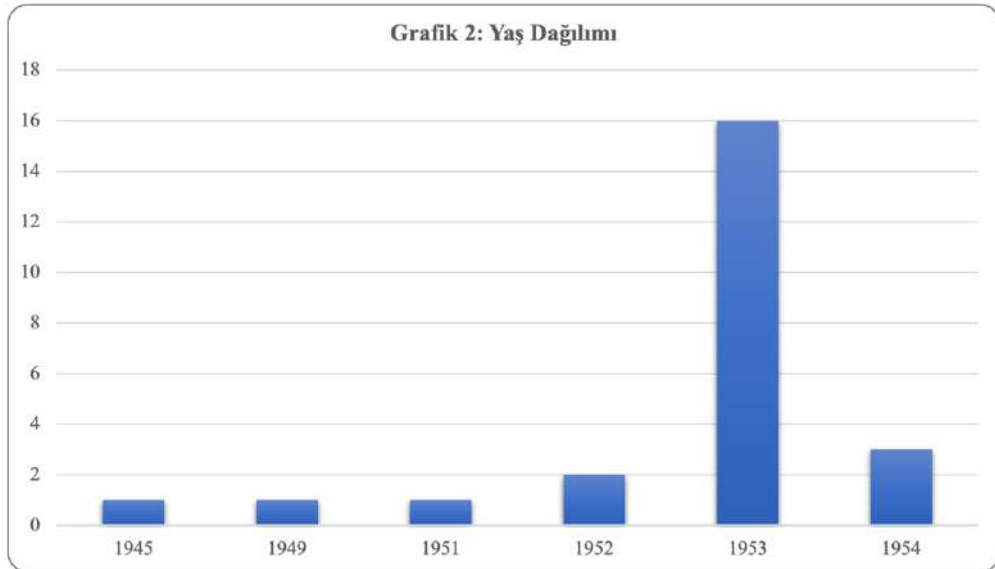
³⁷ EK 6: Etik Kurul Değerlendirme Sonucu.

Grafik 1.1: Tüm Görüşmeler- Birliklerin Dağılımı

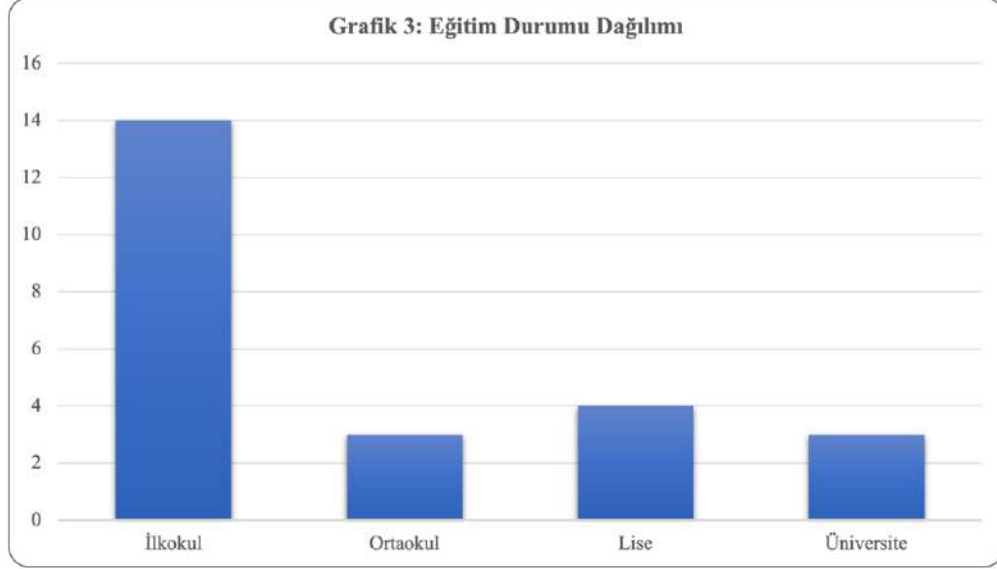
24 katılımcının genel profili; 69-77 yaş aralığında, erkek, Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılmış muharip ve malul gazilerdir (Grafik 1.2).

Grafik 1.2: Yaş Dağılımı

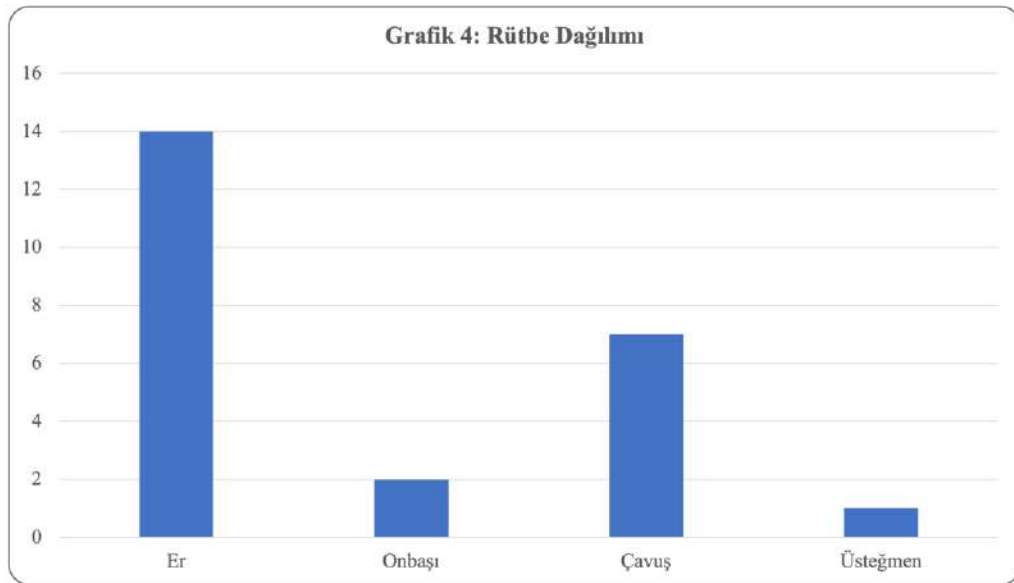
24 katılımcının eğitim durumu; İlkokul-Lisans mezunu aralığındadır (Grafik 1.3).

Grafik 1.3: Eğitim Durumu Dağılımı

24 katılımcının harekât esnasındaki rütbeleri, Er-Üsteğmen aralığındadır. Üsteğmen rütbesinin üstünde bir katılımcıya ulaşamamıştır. Genel olarak Er seviyesinde gazilerle görüşme yapılmışken, subaylarla görüşme imkânı çeşitli sebeplerle bulunamamıştır (Grafik 1.4).

Grafik 1.4: Rütbe Dağılımı

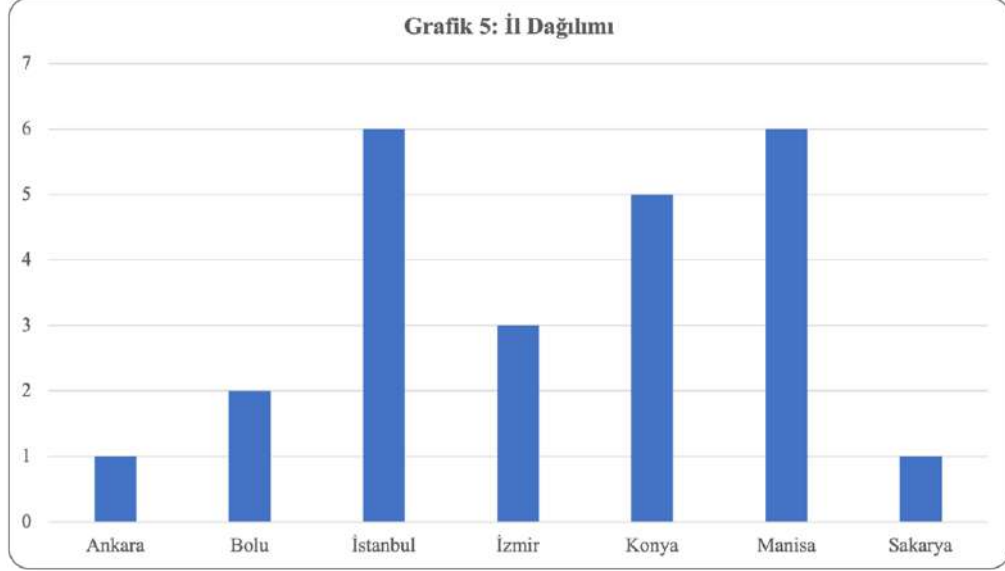
Resmi makamlar aracılığıyla katılımcılara ulaşmak mümkün olmamıştır. Muharip Gaziler Dernekleri kendi inisiyatifleriyle ulaştıkları 50'nci Piyade Alayı'ndan gazileri derneğe davet ederek görüşmeleri ayarlamıştır. Yapılan ilk görüşmenin ardından, ilk katılımcılar aracılığıyla diğer gazilere ulaşılmıştır. 50'nci Piyade Alayı'ndan, yeterli sayıda gaziye ulaşamaması nedeniyle, sosyal medya (*Facebook*) kullanılarak, harekâtla ilgili açılmış olan gruplar aracılığıyla çok sayıda gaziye ulaşılmıştır. Birebir telefon görüşmeleriyle katılımcılara araştırmadan bahsedilmiş, katılımcıların uygun oldukları tarihler için görüşmeler ayarlanmıştır. Katılımcıların seçiminde tabur/bölük dağılımı ve farklı illerde ikamet ediyor olmaları dikkate alınmıştır.

Zaman kısıtlaması, coğrafi uzaklık, finansal yetersizlik gibi nedenlerle ulaşılan ve görüşmeye istekli olan 22 gaziyle görüşme gerçekleştirilememiştir. Bunun yanı sıra, araştırma kapsamında önce görüşmeyi isteyen, fakat daha sonra çeşitli sebeplerle fikrini değiştiren veya hiçbir şekilde konuyla ilgili konuşmak istemeyen gaziler de olmuştur. Sosyal medya gruplarında yapılan duyurunun ardından, 50'nci Piyade Alayı dışında, diğer birliklerden de görüşmek isteyen pek çok gazi olmuştur. Ancak araştırma kapsamının sınırları nedeniyle kendileriyle görüşme yapılamamıştır.

2.2.2. Veri Toplama Süreci

Görüşmeleri gerçekleştirmek üzere Ankara, Bolu, İstanbul, İzmir, Konya, Manisa ve Sakarya illerindeki Muharip Gaziler Dernekleri ziyaret edilmiştir (Grafik 1.5). İstanbul'da gerçekleştirilen üç görüşme ve İzmir'de gerçekleştirilen bir görüşme katılımcıların isteği ve özel nedenlerle katılımcının evi ziyaret edilerek gerçekleştirilmiştir. Diğer görüşmeler illerdeki muharip gaziler derneklerinde, üniversite kampüsünde veya katılımcının ofisinde yapılmıştır.

Grafik 1.5: İl Dağılımı

Tüm katılımcılarla görüşmeye kendi rızalarıyla katıldığına, görüntü ses kaydı alınmasına ilişkin izinleri olduğuna, paylaşılan bilgilerin yalnızca görüşmecinin yürüttüğü çalışmalarda kullanılabileceğine, bilgilerinin üçüncü kişi veya kurumlarla paylaşılmayacağına dair izin formu paylaşılmış ve görüşme öncesi katılımcıların imzası/rızası alınmıştır. Yine görüşmeden evvel tüm katılımcılarla görüşmecinin kimlik bilgileri ve öğrenci belgesi bilgilendirme amacıyla paylaşılmıştır.

Araştırmanın hassasiyeti nedeniyle katılımcıların görüşmeciye güven duyması en elzem durumlardan biri olmuştur. Araştırmanın amacıyla ilgili katılımcılara şeffaf davranılarak, görüşme öncesi sordukları tüm sorular cevaplanmıştır. Katılımcılardaki güven duygusu çoğunlukla, kendilerinden önce görüşmeyi kabul etmiş katılımcılarla ilişkili olmuştur. Bunun yanı sıra, dernekler aracılığıyla görüşmeye davet ediliyor olmaları da görüşme için güven duymalarını sağlamıştır. Görüşmecinin “gazi çocuğu” olması da katılımcıların görüşmeyi kabul etmesinde ve görüşmeciye güven duymasında olumlu bir etken olmuştur.

Görüşmelerde video, ses kayıt cihazı ve fotoğraf makinesi kullanılmıştır. Görüşmelerde ayrıca görüşme sorularından oluşan form üzerinde notlar alınmıştır. İlk görüşmeler gerçekleştirilirken video ve ses kaydı alınmıştır. Görüşme sonunda,

katılımcıların fotoğrafı çekilmiştir. Ancak video kaydı alınmasının görüşmeciler üzerinde olumsuz etkisi olduğu düşünülerek, sonraki görüşmelerde video kaydı alınmamış, sadece ses kaydı ve fotoğraf çekimi ile devam edilmiştir. Video kaydı alınmadığında, katılımcıların kendilerini daha rahat hissettiği ve doğal davrandığı gözlemlenmiştir.

Görüşme başında kişisel bilgileri alındıktan sonra, gazilere 15 Temmuz 1974 tarihinden itibaren neler yaşadıklarını hatırladıkları ölçüde anlatması istenmiştir. Daha sonra, gazilerin anlatmadıkları kısımlar için görüşmecinin detaylı soruları sorulmuştur.

Derneklerde yapılan görüşmelerde zaman zaman 2-4 katılımcı aynı odada bulunmuştur. Birden fazla katılımcının yan yana olması, zaman zaman birbirlerinin anlattıklarına müdahale etmesine, hatıralarını yönlendirme veya doğrulama yapmasına yol açmıştır. Derneklerde yapılan görüşmelerin peş peşe gerçekleşmesi, görüşmeci için görüşmelerin dikkatle yapılmasını zorlaştırmıştır. Aynı sebeple gaziler bir sonraki görüşme nedeniyle zaman zaman aceleci davranmışlardır. Aynı anda birkaç görüşmecinin odada olması, gazilerin o an bahsetmediği ama arkadaşının hatırlatmasıyla, anılarındaki detayları (Yer, yön, zaman, isim vs.) hatırlayarak anlatmasına da yardımcı olmuştur.

Evde ve diğer yerlerde yapılan görüşmelerde yalnızca katılımcı olmuştur. Evlerde yapılan görüşmelerde, görüşme sonunda katılımcıların eşleriyle de sohbet etmek imkânı olmuştur. Görüşme sonunda yapılan sohbette, gazi eşleri de konuyla ilgili düşüncelerini paylaşmışlardır. Görüşmelerin evde gerçekleştiği durumlarda, gazilerin daha rahat davrandığı gözlemlenmiştir. Sorulara verdikleri cevapların daha uzun ve detaylı olduğu ve anlatmak için acele etmediği de gözlemlenmiştir. Görüşme süresi 45 dakika ile 90 dakika arasında değişmiştir. Evde yapılan görüşmeler diğerlerine kıyasla daha uzun sürmüştür.

Katılımcıların evlerinde veya ofislerinde yapılan görüşmeler bağlı oldukları gaziler derneğinin anlatısından veya genel anlatıdan uzaklaşmak için de bir zemin oluşturmuştur. Bu da kendine özgü anlatımın oluşmasına olanak açmıştır. Farklı şehirlerdeki gazi derneklerinin ziyareti sonucunda, gazi derneklerinin harekâta

ilişkin anlatılarında birbirinden farklı seviyelerde muhafazakâr bakış açıları geliştirdiği gözlemlenmiştir.

Görüşmeler esnasında COVID-19 salgını için alınan önlemlere azami ölçüde dikkat edilmiştir. Fiziksel mesafe korunmaya çalışılmıştır. Hem katılımcının konuşmasını hem de görüşmeciyi katılımcı arasındaki iletişimi zorlaştırdığı için katılımcıların isteğiyle zaman zaman maske kullanılmamış ancak fiziksel mesafe korunmuştur. Şüpheli durumlar söz konusu olduğunda görüşmeler ertelenmiştir. Görüşmeleri takiben herhangi bir pozitif vaka durumu olmamıştır.

1.3. VERİLERİN ANALİZİ

Görüşmeler tamamlandıktan sonra, görüşmeci tarafından tüm ses kayıtları deşifre edilmiş ve metne dökülmüştür. Görüşme esnasında, katılımcıların kayıt dışı olmasını istedikleri kısımlar araştırmada kullanılmamıştır.

Harekâtın üzerinden 48 yıl geçmiş olması ve katılımcıların yaşları itibarıyla, o günlere dair detayları hatırlamakta güçlük çektiği gözlemlenmiştir. Hatırlamamanın verdiği bir kaygı ve kendilerini hatırlamak için zorladıkları durumlara da şahit olunmuştur. Katılımcılara hatırlamaları için baskı yapılmamış, sorularda ısrar edilmemiştir. Zaman zaman hatırladıkları anılar sebebiyle bazı katılımcılar duygusallaşmıştır. Bu tür durumlarda görüşme durdurulmuş, katılımcının hazır hissetmesi beklenmiştir. Katılımcıların bir kısmı mensubu olduğu birliklerin isimlerini, harekât esnasında buldukları bölgenin adını veya yaşadıkları olayların tarihlerini hatırlamakta zorlanmışlardır.

Katılımcıların duygusal reaksiyon verdikleri anların, harekâtın ilk gününü ve eve dönüşlerini anlattıkları kısımlar olduğu gözlemlenmiştir. Ancak en çok etkilendikleri veya unutamadıkları olaylar sorulduğunda, silah arkadaşlarının yaralanması veya hayatını kaybetmesi sırasında yaşadıkları travmayı anlatmışlardır. Harekâta ilişkin ince ayrıntıları hatırlamakta zorlanırken, yakınlarında fiziksel yara almış silah arkadaşlarının durumuna dair tüm detayları hatırladıkları gözlemlenmiştir. Katılımcılar hatırladıkları silah arkadaşlarını genellikle isimleri ve memleketleriyle belirtmişlerdir.

Tezin ana konusunun 50'nci Piyade Alayı'nın harekât esnasındaki askeri faaliyetleri olması nedeniyle, katılımcıların psikolojik durumlarının analiz edilebileceği sorular sorulmamıştır. Ancak gazilerin “savaş psikozunu” atlatmakta zorlandıkları gözlemlenmiştir. Hassas gruplarla yapılan bu tür araştırmalarda, görüşmeler için bir psikolog desteğinin gerekliliği fark edilmiştir. Yapılan görüşmelerde, gazilere terhis olmalarını müteakip herhangi bir psikolojik destek verilmediği de anlaşılmıştır.

Katılımcıların bir kısmı anılarını ilk kez böyle bir görüşmeyle, detaylı şekilde anlattığını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar duygu yoğunluğu nedeniyle görüşmeyi devam ettirememiş ve görüşme detaylı anlatım olmaksızın sonlandırılmıştır.

Üç katılımcı henüz görüşme başlamadan evvel harekâtla ilgili kendilerini en çok etkileyen olayı anlatmaya başlamışlardır. Katılımcıların unutamadıkları olaylar; silah arkadaşının yanması, yanlışlıkla kendi mangesine dost ateşi açmak üzere olmak ve esir düşmektir. Üç katılımcı da daha evvel anılarını anlatmamış katılımcılardır.

Katılımcılar kendilerine sorulan sorular dışındaki konulara da değinerek, görüşmecinin öngörmediği konular hakkında bilgi paylaşımında bulunmuştur. Esir ve ganimet konularıyla ilgili kendilerine soru sorulmadığı halde, sorulan diğer sorulardan dolayı olarak değindikleri konular olmuştur.

Görüşmecinin yaşının ve cinsiyetinin katılımcı tarafından nasıl algılandığı, katılımcının görüşmeciye duyduğu güven, görüşmenin yapıldığı ortamdaki dış uyaranlar, katılımcının harekât esnasında yaşadıkları ve yaşadıklarının ne kadarını hatırladığı, katılımcının anlatmaya ne kadar hazır olduğu, kişi özelindeki değişkenler (Yaş, meslek, rütbe, sorumluluklar, psikolojik durum) sebebiyle her görüşmenin kendine özgü geliştiği unutulmamalıdır. Bu tip etkenlerin görüşmeye ne derecede etkisinin olduğunu değerlendirmek mümkün olmadığı için genelleme yapmaktan kaçınılmıştır.

Güven inşasının ardından, bazı katılımcılar hatıralarını çekincesizce anlatmıştır. Ancak anlattıkları bazı kısımların “aile sırrı” olarak kalması gerektiğini belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan tüm katılımcıların isimleri araştırma konusunun ve katılımcıların hassasiyeti nedeniyle araştırmacının inisiyatifiyle gizlenmiştir.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Kıbrıs Barış Harekâtı, Akdeniz’de bugün de devam eden çekişmeler nedeniyle, üzerine konuşulurken hala hassas bir denge yürütülen bir konu olmuştur. Bu sebeple de hassasiyeti devam eden askeri bir konunun tüm yönleriyle bu çalışmada ele alınabilmesi mümkün değildir. Bunda ordu ile ilgili konularda pek çok tabunun toplumsal düzeyde kabul görmesinin de etkisi vardır. Askeri konular üzerine rahatça konuşabilmek, düşündüklerini ifade etmekte çekinceler yaşanmaktadır.

Askeri konuların araştırılması, konuyla ilgili detaylı soruların sorulması genel olarak kuşku yaratan bir etki bırakmaktadır. Bu da yine kimsenin konuşmadığı veya konuşmaktan çekindiği, aynı zamanda da konuşmak istediği konuların konuşulabilir olmasını engellemektedir.

Arşivlerin araştırmacılara kapalı olması, harp ceridelerinin yayınlanmaması ve araştırmacıların kullanımına açılmaması nedeniyle harekâta ilişkin tüm bilgiler harekât hakkında anılarını yazmış emekli subayların anlatılarıyla oluşmuştur.

Harekâta ilişkin hazırlanmış olan anı müzelerinin kışla içerisinde olması, araştırma kapsamında askeri bölgelerin ziyaret edilmesi, güvenlik ve kurallar nedeniyle, doğal olarak zor olmuştur. Bolu Komando Tugayı’ndaki anı müzesi ve Foça, Deniz Üssü’ndeki müzeler ziyaret edilebilmiştir. Bunun dışında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde bulunan Barış Harekâtı Komuta Yeri ziyaret edilmiştir. Yine KKTC’de bulunan TMT Müdürlüğü ve Müzesi ziyaret edilmiştir.

Resmi makamlarca bilgi paylaşılmadığı için, 50’nci Piyade Alayı’ndan gazilere ulaşmak zor olmuştur. Sosyal medya aracılığıyla gazilere duyuru yapılmış ve bu duyuruyu gören gazilerle telefon üzerinden iletişime geçerek çalışma anlatılmıştır. Bu da kimi katılımcıların güven duyabileceği bir zeminin oluşmasında engel teşkil etmiştir.

Araştırma süresince herhangi bir kurumdan veya kişiden finansal destek alınmamıştır. Ziyaret edilecek olan şehirler seçilirken, hem o şehirde aynı alaydan fazla sayıda gazi olması dikkate alınmış hem de şehirlerin gruplar halinde ziyaret edilebilmesi için coğrafı yakınlıklar göz önünde bulundurulmuştur. Dolayısıyla şehir ziyaretlerinde gün sayısı minimize edilmiştir. Bu nedenle de görüşmeler peş peşe yapılmıştır ve zaman kısıtlaması nedeniyle de iptal edilen görüşmeler olmuştur.

Katılımcıların duygu durumu, hatırladıklarının ağırlığıyla, zaman zaman değişmiştir. Bu duygu durumu, görüşmeci için de zaman zaman kontrol etmesi zor bir durum oluşturmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM: HAREKÂTI HAZIRLAYAN ŞARTLAR ve HAREKÂT HAZIRLIKLARI

2.1. KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU

Kıbrıs Adası 1571-1878 yılları arasında Osmanlı Devleti hakimiyetinde iken, 1878 yılında Osmanlı Devleti ile Birleşik Krallık arasında imzalanan “Berlin Antlaşması” ile geçici olarak Birleşik Krallığa kiraya verilir, ancak idare halen Osmanlı Devleti’ndedir. 1914 yılında, I. Dünya Savaşının başlaması ile Ada Birleşik Krallık tarafından ilhak edilir ve Ada’nın yönetimi Birleşik Krallığa geçer.

1929 yılında, Kıbrıslı Rumların ve Kıbrıs Ortodoks Kilisesi’nin Kıbrıs Adası’nın Yunanistan’a bağlanması (Enosis³⁸) isteği Birleşik Krallık tarafından reddedilmiştir. Ardından Enosis yanlısı Kıbrıs Rumları, Birleşik Krallık yönetimine karşı ayaklanma (1931 İsyanı³⁹) başlatmışlardır. Bu isyan İngilizler tarafından bastırılmıştır. 1945 yılında, Ada’da yeniden silahlı faaliyetlere başlayan Enosis yanlısı liderlere karşı Kıbrıs Türk toplumu liderleri de tepki göstermeye başlamışlardır.

1950 yılında Enosis faaliyetlerinin liderlerinden, III. Makarios (Mihail Hristodulu Muskos) Kıbrıs Ortodoks Kilisesi’ne Başpiskopos olarak seçilmiştir.⁴⁰ Başpiskopos Makarios, Ada’nın Yunanistan’a bağlanması amacıyla gerçekleştirilecek mücadele için Yunanistan’ın ciddi siyasi desteğini elde etmiştir. Enosis karşıtı Türkler ve Enosis yanlısı Rumlar arasında gerilim artmıştır. 1954 yılında Yunan ordusuna mensup personel ve silahlar Ada’ya gizlice sokulmaya başlamıştır.⁴¹

1955’te Yunan ordusunun da desteğiyle Ada’da Yorgo Grivas komutasında EOKA (Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών⁴²) örgütü kurulmuştur. EOKA mensupları Ada’nın Yunanistan’a bağlanması için önce Ada’daki İngilizleri, 1956

³⁸ Enosis: Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı manasında.

³⁹ Erol Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs* (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2017), 106.

⁴⁰ a.g.e., 109.

⁴¹ a.g.e., 120.

⁴² Kıbrıs Ulusal Mücadele Örgütü / National Organisation of Cypriot Fighters.

itibarıyla da Ada'daki Türkleri hedef alan şiddet eylemlerine başlamıştır. TMT'nin kuruluşuna kadar geçen sürede, Türk toplumunda da EOKA'nın saldırıları karşısında müdafaa ve misilleme amaçlı küçük çaplı örgütlenmeler başlamıştır. Ancak bu direniş örgütleri yetersiz imkanlarla mücadelelerini sürdürmüşlerdir.⁴³

EOKA'nın Kıbrıs Türklerini hedef alan silahlı saldırılarına karşı, 1957 yılında Kıbrıs Türkleri de Enosis faaliyetlerine mukavemet göstermek ve EOKA'nın şiddet eylemlerine karşı kendilerini savunmak amacıyla TMT'yi (Türk Mukavemet Teşkilatı) kurmuştur. 1 Ağustos 1958'de TMT Türkiye'nin desteğiyle yeniden organize olmuş ve TMT'ye Türkiye'den silah ve teçhizat desteği başlamıştır. ⁴⁴ “Kasım 1957’de ilk bildirisini dağıtan bu örgüt Rauf Denктаş, Dr. Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi tarafından kurulmuştur. Ancak örgütün kendinden önce kurulan örgütlerden farklı ve kalıcı olması, Türkiye'nin desteği ve organizasyonu nedeni ile olmuştur.”⁴⁵

6 Şubat 1959'da Zürih'te bir araya gelen Türkiye Cumhuriyeti (Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu) ve Yunanistan Krallığı (Dışişleri Bakanı Evangelos Averoff – Tossizza) temsilcileri bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu için “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı”⁴⁶, “Garanti Antlaşması”⁴⁷ ve “İttifak Antlaşması”⁴⁸ belgeleri üzerinde anlaşmaya varmışlardır. 11 Şubat 1959'da anlaşmaya varılan belgeler iki ülkenin başbakanı (Başbakan Adnan Menderes ve Başbakan Konstantin Karamanlis) tarafından imzalanmıştır. 19 Şubat 1959'da, Londra'da bir araya gelen Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Adnan Menderes, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı Başbakanı Maurice Harold Macmillan ve Yunanistan Krallığı Başbakanı Konstantin Karamanlis ile Kıbrıs'ı

⁴³ Sibel Akgün, “Türk Mukavemet Teşkilatı” (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2009), 109, 113, 130, 154.

⁴⁴ Atilla Çilingir ve Muharrem Özdemir, *TMT “Ölmek Var, Dönmek Yok” (1957-1976)* (İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları, 2021), 27.

⁴⁵ Akgün, a.g.e., 161.

⁴⁶ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı, (Zürih, 11 Şubat 1959),” <https://www.mfa.gov.tr/kibris-cumhuriyetinin-temel-yapisi-zurich-11-subat-1959.tr.mfa> [Erişim 13.05.2022].

⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Garanti Antlaşması, (Zürih, 11 Şubat 1959),” <https://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-zurich-11-subat-1959.tr.mfa> [Erişim 13.05.2022].

⁴⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “İttifak Antlaşması, (Zürih, 11 Şubat 1959),” <https://www.mfa.gov.tr/ittifak-antlasmasi-zurich-11-subat-1959.tr.mfa> [Erişim 13.05.2022].

temsilen Başpiskopos Makarios ve Türk cemaati temsilcisi Dr. Fazıl Küçük tarafından Zürih ve Londra Antlaşmaları (Temel Yapısı, Garanti Antlaşması ve İttifak Antlaşması)⁴⁹ imzalanmış ve kurulacak olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş anayasası üzerinde tüm taraflarca fikir birliği sağlanmıştır.

İttifak Antlaşması'na göre Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan Krallığı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ve/veya bütünlüğünü bozacak tüm saldırılara karşı sorumlu olarak Ada'da "Üçlü Karargâh" kurulması konusunda anlaşmıştır. Anlaşmanın 4'üncü maddesi ile de söz konusu karargâha ilişkin detaylara yer verilmiştir.

Madde-4: Yukarıdaki maddede sözü edilen Karargâha, Yunanistan 950 kişilik bir subay astsubay ve er birliği ve Türkiye 650 kişilik bir subay, astsubay ve er birliği ile katılacaklardır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Yunan ve Türk birliklerinin artırılma veya azaltılmasını Yunan ve Türk Hükümetlerinden birlikte isteyebileceklerdir.⁵⁰

Garanti Antlaşması'nda yer alan 2'nci Madde ile garantör devletler (Birleşik Krallık, Yunanistan Krallığı, Türkiye Cumhuriyeti) Kıbrıs'ın bütünlüğünü ihlal eden direkt veya dolaylı olarak taksimine yönelik faaliyetlere karşı önleyici yetkiye sahip olmuşlardır.

Madde-2: Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1'inci maddede belirtilen taahhütlerini kaydederek, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasanın temel maddeleri ile oluşan durumu (*State of affairs*) tanırlar ve garanti ederler. Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin diğer herhangi bir devlet ile gerek birleşmesini gerekse Ada'nın taksimini doğrudan

⁴⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Londra Antlaşması, Muhtıra, (Londra, 19 Şubat 1959)," https://www.mfa.gov.tr/kibris-sorununun-uzerinde-anlasmaya-varilan-nihai-cozumun-temelini-aciklayici-muhtira_londra_19_subat-1959_tr.mfa [Erişim 13.05.2022].

⁵⁰ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "İttifak Antlaşması, Madde-4, (Zürih, 11 Şubat 1959)," https://www.mfa.gov.tr/ittifak-antlasmasi-zurich_11-subat-1959_tr.mfa [Erişim 13.05.2022].

doğruya veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardım ve teşvik edici bir amacı olan tüm hareketleri kendi yetki ve ilgileri oranında önlemeyi üstlenirler.⁵¹

Hazırlıkların tamamlanmasıyla, 16 Ağustos 1960 yılında bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti resmen kurulmuştur. “Zürih ve Londra Antlaşmaları” ile ek protokoller temelinde bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kuruluş belgeleri Türkiye Cumhuriyeti (Kıbrıs Başkonsolosu Vecdi Türel), Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı (Vali Sir Hugh Foot), Yunanistan Krallığı (Yunanistan Temsilcisi C. Hristobullos), Kıbrıs Rum Halkı (Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios) ve Kıbrıs Türk Halkı (Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fazıl Küçük) temsilcileri tarafından (Lefkoşa Antlaşması⁵²) imzalanmıştır.⁵³ Aynı gün “İttifak Antlaşması” gereğince 650 kişilik Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı (KTKA) ve 950 kişilik Kıbrıs Yunan Kuvvetleri de Ada’ya getirilmiştir.⁵⁴

Zürih ve Londra antlaşmalarının yürürlüğe girmesi sürecinde, sadece taraflar arasında değil, EOKA lideri Grivas ve Yunan Hükümeti arasında da anlaşmazlıklar söz konusu olmuştur.

EOKA lideri Grivas Zürih ve Londra anlaşmalarından son derece rahatsız olmuştur ve bu nedenle de Karamanlis ile Makarios’a karşı cephe açmıştır. Nikos Kranidyotis ile görüşmelerinde, Grivas Başpiskopos Makarios’un Kıbrıs’ı İngilizlere ve Türklere peşkeş çeken Yunan Hükümeti’nin bir parçası olduğunu ve bu nedenle de Makarios’la yollarını ayırarak ona karşı açıkça savaşağını ifade etmiştir. Yapılan anlaşmalar konusunda da Makarios’un kendisini aldattığını, anlaşmanın maddelerini bilmediğini ifade ederken aslında kendisinden gizlendiğini ve açık bir şekilde bilgilendirilmediğini söylemiştir. Grivas’ın anlaşmaların Kıbrıs halkının köleleştirilmesine yönelik olduğunu ve bu hamlelere karşı açıkça karşı

⁵¹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Garanti Antlaşması, Madde-2, (Zürih, 11 Şubat 1959),” https://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-zurich-11-subat-1959_tr.mfa [Erişim 13.05.2022].

⁵² Türkiye Büyük Millet Meclisi, “TBMM Tutanakları, Sayı: 387, (Ankara, 25 Aralık 1961),” https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c034/mm_01034039ss0387.pdf [Erişim 13.05.2022].

⁵³ Vehbi Zeki Serter, *Adım Adım Kıbrıs Cumhuriyeti* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2014), 57.

⁵⁴ Mütercimler, a.g.e., 150.

koyacağını açıklamasının ardından 30 Temmuz 1959'da Başpiskopos Makarios bir basın toplantısı düzenleyerek Zürih ve Londra anlaşmalarında Kıbrıs Elen tarafı olarak tüm sorumluluğunun kendisine ait olduğunu ve Kıbrıs halkının çıkarları için en doğru olanın bu olduğuna inandığını açıklar. Grivas'ın tutum değiştirmesi batı tarafınca da anlaşmaların uygulanabilirliği konusunda panik yaratmıştır. Makarios yaptığı açıklamalarla uzlaşmacı bir tutum göstererek Grivas'ın tutumunu yumuşatmaya çalışmıştır. Ancak Grivas'ın gerginlik yaratan tutumu devam etmiştir. Grivas ve Makarios arasındaki bu gerginlik Ekim 1959'da gerçekleştirilen bir dizi uzlaşma görüşmelerine dek sürmüştür.⁵⁵

2.2. 1960-1964 YILLARI SİYASİ VE ASKERİ GELİŞMELER

Yapılan antlaşmalarla bağımsız bir devlet kurulmuş, Ada'nın Yunanistan'a bağlanmasının veya taksim edilmesinin önüne geçilmek istenmiştir. Ancak Kıbrıs Türkleri ile Kıbrıs Rumları arasındaki tahrikler ve çatışmalar Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla çözümlenememiştir. Cumhurbaşkanı Makarios'un anayasa üzerinde yapılmasını istediği değişiklikler ve değişikliklerin antlaşmaları ihlal etmesi üzerine siyasi gerginlikler devam ederken halk seviyesinde de tahrikler ve çatışmalar başlamıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na göre kurulmasında karar kılınan, Kıbrıs Türklerinden ve Rumlarından oluşturulacak olan Kıbrıs Cumhuriyeti Ordusu konusunda da bir fikir birliğine varılamamıştır. Tüm bunların üzerine, Ekim 1963'te, EOKA mensupları Enosis'i gerçekleştirmek isteğiyle yeniden bir araya gelmişlerdir.⁵⁶

Cumhurbaşkanı Makarios, Yunanistan'ın desteği ve Rum Ortodoks Kilisesi'nin önderliğinde Enosis hayalini gerçekleştirmek ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ni işlevsiz hale getirmek üzere Akritas Planı'nı⁵⁷ uygulamaya koymuştur.⁵⁸

⁵⁵ Makarios Druşotis, *Karanlık Yön EOKA* (Lefkoşa: Galerî Kültür Yayınları, 2005), 339-351.

⁵⁶ Serter, a.g.e., 344.

⁵⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Akritas Planı," <https://www.mfa.gov.tr/akritas-plan.en.mfa> [Erişim 13.05.2022].

⁵⁸ Mütercimler, a.g.e., 152-156.

21 Aralık 1963'te (Kanlı Noel) EOKA mensuplarının Kıbrıs Türklerine karşı başlattığı saldırılar katliama dönüşmüştür. Bu saldırılar karşısında, ilk savunma TMT tarafından gerçekleştirilmiştir. “TMT'nin yer üstüne çıktığı 22 Aralık 1963'ten itibaren 30 Aralık 1963'e kadar Lefkoşa merkezinde örgüt ile Rum kuvvetleri arasında büyük çatışmalar yaşanmıştır.”⁵⁹

Türkiye'nin, Garanti Antlaşması gereğince, garantör ülkelerin bu duruma ortak müdahalede bulunması talebi olumsuz sonuçlanmış ve bunun üzerine Türkiye tek taraflı olarak duruma müdahale etme kararı almıştır.⁶⁰ 25 Aralık 1963'te, Türkiye müdahale kararını kamuoyuna duyurmuş ve aynı gün öğleden sonra Türk Hava Kuvvetleri'ne ait jetler Lefkoşa üzerinde ihtar uçuşu gerçekleştirmişlerdir. Ada'da bulunan KTKA da bu esnada kışlasından (Lefkoşa) ayrılarak Türk bölgesini korumak üzere Lefkoşa-Girne yolu ve Gönyeli Köyü-Ortaköy bölgelerinde savunma tertibi almıştır.⁶¹ Lefkoşa üzerinde gerçekleştirilen ihtar uçuşu, Başbakan İsmet İnönü'nün istediği etkiyi yapmış ve taraflar arasında anlaşma sağlanmıştır.⁶²

27 Aralık 1963'te bir İngiliz general komutasında, garantör üç ülkenin askerlerinden oluşan Barış Koruma Kuvveti kurulmuş ve bu askeri kuvvet göreve başlamıştır. 30 Aralık 1963'te garantör ülkelerin temsilcileri bir araya gelerek Lefkoşa'da ateşkesin sağlanabilmesi için Lefkoşa'yı iki bölgeye ayıran “Yeşil Hat Antlaşması”nı imzalamış ve yürürlüğe koymuşlardır.⁶³

Yeşil Hat Antlaşması'yla birlikte Ada'da ilk kez iki merkezden oluşan bir yönetimin varlığı da söz konusu olmuştur. Niyazi Kızılyürek'in *Bir Hınç ve Şiddet Tarihi Kıbrıs'ta Statü Kavgası ve Etnik Çatışma* kitabından Yeşil Hat'tın belirlenmesi ve antlaşmanın imzalanması süreci:

30 Aralık 1963'te, Lefkoşa'yı boydan boya ikiye ayıran çizgiyi belirlemek için İngiliz Commonwealth Bakanı Duncan Sundys'in girişimiyle kurulan Temas Grubu toplantısında taraflar bir araya geldi. 27 Aralık gününde

⁵⁹ Akgün, a.g.e., 322.

⁶⁰ Mütercimler, a.g.e., 158.

⁶¹ Ali Fikret Altun, *İkinci Kıbrıs Seferi 20 Temmuz 1974* (İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, 1999), 32.

⁶² Süha Bölükbaşı, *Barışçı Çözumsuzlük* (İmge Kitabevi: Ankara, 2011), 101.

⁶³ Altun, a.g.e., 35.

imzalanan ateşkesten beri “Barış Gücü” rolünü üstlenen İngiliz askerlerinin komutanı General Young, Lefkoşa haritasını önüne serdi ve subaylarından birinin verdiği yeşil bir kalemle Rum ve Türk semtlerini ayıran çizgiyi çizdi. Yeşil renginin seçilmesi, kırmızı veya mavi renklerin kabul edilmemesindendi. O tarihten itibaren kalemin renginden esinlenerek “Yeşil Hat” olarak adlandırılan ayırım çizgisi, ilk defa 1956 yılında koloni askerleri tarafından çizilen ve Lefkoşa’nın sadece bir kısmını ikiye bölen Mason Dickson hattının bütün Lefkoşa’ya yayılmasını sağladı. Sabaha kadar süren yorucu tartışmalar sonrasında, Makarios ile Dr. Küçük Yeşil Hat antlaşmasını imzaladı. Türkiye ve Yunanistan büyükelçileri ile İngiliz Yüksek Komiseri de antlaşmayı parafe ettiler. Adanın bütününde süratli bir şekilde Kıbrıslı Türklere “boyun eğdirmeyi” planlayan Kıbrıs Rum tarafı, Yeşil Hat antlaşmasını bir “yenilgi” sayıyordu. Çünkü bu antlaşmayla birlikte, Rumların Türkleri ezici bir yenilgiye uğratmadığı ve Kıbrıslı Türklerin hattın kuzeyinde egemenlik kuracağı kabul edilmiş oluyordu. Bu yüzden, anlaşmanın tam metni Makarios ölene kadar açıklanmadığı gibi, 30 Aralık 1963 tarihinden 26 Haziran 1967’ye kadar antlaşmanın Kıbrıs Rum tarafı adına kimin tarafından imzalandığı da kamuoyuna duyurulmadı.⁶⁴

1 Ocak 1964 tarihinde Makarios, 1960 yılında imzalanan Garanti ve İttifak Antlaşmalarını feshettiğini ilan etmiştir.⁶⁵ 15 Ocak 1964’te Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan Krallığı, Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Rumları temsilcileri Londra’da görüşmelere başlamıştır. Türkiye üçlü garanti sistemini desteklerken, Kıbrıs’taki Türklerin can ve mal güvenliği ile hak ve çıkarlarının korunmasını talep etmiştir. Yunanistan ve Kıbrıs Rumları temsilcileri ise Garanti ve İttifak Antlaşmalarının kaldırılmasını talep etmiştir. Taraflar arasında hiçbir konuda uzlaşma sağlanamadığından konferans 31 Ocak 1964’te dağılmıştır.⁶⁶

⁶⁴ Niyazi Kızılyürek, *Bir Hinç ve Şiddet Tarihi Kıbrıs’ta Statü Kavgası ve Etnik Çatışma* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005), 64, 65.

⁶⁵ Şinasi Can, *“Kurtarılmış Ada” Kıbrıs ve 1974 Barış Harekâtı* (Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2014), 119.

⁶⁶ Mütercimler, a.g.e., 161.

Aralık 1963'te ve Ocak 1964'te Başbakan İsmet İnönü'nün müdahale kararı almamasının ardındaki nedenlerden en önemlisi aslında Türk Silahlı Kuvvetlerinin böyle bir müdahale için hazırlıksız olmasıdır. Henüz Türk Genelkurmayı tarafından hazırlanmış bir planı mevcut değildir. Bunun yanı sıra, o dönemde ordunun bir tek çıkarma gemisi bile yoktur. Mevcut durumda, olası bir çıkarmayı ancak kargo gemileriyle yapmak mümkündür. Askerler sahile küçük botlara binerek çıkarma yapabilir ve bu da çıkarma grubunun Ada'ya 15 gün gibi bir sürede varması demektir. Başbakan İsmet İnönü, olası bir intikalin bu kadar uzun bir zamana yayılmasının ve köprübaşının birkaç gün içinde tutulamamasının operasyonu başarısızlığa uğratacağı görüşündedir. Dolayısıyla, dışarıdan bir müdahale gelmese bile, ordunun yapacağı bir çıkarmanın başarısız olabileceği görüşü hakimdir. Askeri bir başarısızlığın bedelinin ülke için siyasi bir başarısızlıktan daha ağır sonuçları olacağı düşünülmüştür.⁶⁷

13 Şubat 1964'te Türkiye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne (BMGK) başvuruda bulunmuştur. BMGK 4 Mart 1964'te Ada'da barışı sağlamak üzere Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün görevlendirilmesi kararını (186 Sayılı Karar⁶⁸) almıştır. BMGK, 186 Sayılı Karar'da yer alan "egemen Kıbrıs Cumhuriyeti (*Sovereign Republic of Cyprus*)" ibaresiyle mevcut Rum yönetimini meşru saymıştır.⁶⁹ Birleşmiş Milletler Barış Koruma Gücü (BMBKG/UNFICYP) 27 Mart 1964 tarihinde Ada'daki görevine başlamıştır. Ancak yine de Türk köylerine saldırılar devam etmiş ve binlerce Türk göç etmek zorunda kalmış, yüzlercesi öldürülmüş, yaralanmış ve kaybolmuştur.⁷⁰

1964'te Yunanistan'dan Ada'ya gizlice sokulan silah, asker ve gönüllülerle yaklaşık 20.000 kişilik tam teçhizatlı bir Yunan askeri kuvveti kurulmuştur.⁷¹ Hem çatışmaların devam etmesi hem de Makarios'un İttifak Antlaşması'nı ihlal eden açıklamaları ve aldığı kararlar sebebiyle Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet

⁶⁷ Bölükbaşı, a.g.e., 112, 113.

⁶⁸ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, "BMGK 186 Sayılı Karar, (4 Mart 1964)," https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/CY_640304_SCR186.pdf [Erişim 13.05.2022].

⁶⁹ Serter, a.g.e., 399-423.

⁷⁰ Can, a.g.e., 120.

⁷¹ Bölükbaşı, a.g.e., 131.

İnönü 6 Haziran 1964'te Kıbrıs'a çıkarma yapma kararını almıştır. Bu karar Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) iletilmiş ve 5 Haziran'da ABD Başkanı Lyndon Johnson cevaben Başbakan İsmet İnönü'ye bir mektup (Meşhur Johnson Mektubu⁷²) göndermiştir.⁷³

Meşhur Johnson Mektubu ile Türkiye'nin olası bir müdahalesinin, Garanti Antlaşması gereğince, Kıbrıs'ın taksim edilmesine yönelik bir hareket olarak değerlendirileceği ve müdahalenin iki NATO müttefiki ülkenin (Türkiye ile Yunanistan) arasında kabul edilemez bir askeri çatışmaya dönüşebileceği endişesi belirtilmiştir. Kıbrıs'a yapılacak bir harekâtın sonucu olarak Sovyetler Birliği'nin de duruma müdahil olabileceği ve bu sebeple tüm NATO müttefik ülkelerinden böyle bir harekât için izin alınması gerektiği ifade edilmiştir. Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün Ada'da sükuneti sağlamak üzere henüz görevlendirildiğini ve barışçı bir çözümün karşısında Türkiye'nin tek taraflı hareket etmesinin sert bir şekilde karşılanacağına yer verilmiştir. En önemlisi de Türkiye ile ABD arasındaki 1947 tarihli anlaşmanın 14. maddesi (12 Temmuz 1947 tarihinde Ankara'da imzalanan Türkiye'ye Yapılacak Yardım Hakkında Anlaşma⁷⁴) gereğince de Türkiye'ye sağlanan askeri yardımların amaçları dışında kullanılması söz konusu olduğunda ABD'nin onayı gerektiği vurgulanmış ve Kıbrıs'a yapılacak bir askeri harekâta kesinlikle ABD tarafından verilmiş olan askeri malzemelerin kullanımına izin verilmeyeceği bildirilmiştir.

Bu mektup üzerine, Başbakan İsmet İnönü Kıbrıs'a müdahale kararından vazgeçmiştir ve Başkan Lyndon Johnson'a yazdığı mektupla, ABD'nin bu sorunun çözümüne önem vermesini talep etmiştir. ABD Başkanı Lyndon Johnson iki taraf arasında uzlaşmanın sağlanması için Başbakan İsmet İnönü'yü ve Başbakan Yorgo Papandreu'yu Washington'a davet etmiştir. Ancak görüşmeler sonuçsuz neticelenmiştir. 14 Temmuz 1964'te, ABD Dışişleri eski Bakanı Dean Acheson tüm tarafların sorunlarını çözmek üzere Cenevre'de bir toplantı daveti yapmış ve bu

⁷² Can, a.g.e., 341.

⁷³ Mütercimler, a.g.e., 165, 166.

⁷⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, "TBMM Tutanakları, Sayı: 5123, (Ankara, 2 Eylül 1947)," https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc029/kanuntbmmc029/kanuntbmmc02905123.pdf [Erişim 13.05.2022].

toplantıda taraflara Acheson Planı'nı⁷⁵ sunmuştur. Ancak bu görüşmeler de olumlu sonuçlanmamıştır.⁷⁶

Ağustos 1964'te RMMO (Rum Milli Muhafız Ordusu) ve Ada'ya Yunanistan'dan gizlice getirilen komando taburları Erenköy Türk Kantonu'na karşı tanklarla ve topçu ateşiyle taarruza geçmiştir. Bölge Erenköy Mücahitleri (Erenköy Sancaktarlığı) tarafından savunulmuştur. Erenköy, Kıbrıs Türklerinin Türkiye'den Ada'ya silah sevkiyatını yapabildiği yegâne bölge olduğu için stratejik bir öneme de haizdir. Bölgede yaşayan Türklerin bu taarruzla katliama uğramaması ve Erenköy'ün düşmemesi için Erenköy Mücahit Komutanlığı aracılığıyla Türkiye'den acil hava desteği talep edilmiştir.⁷⁷

7 Ağustos 1964'te toplanan MGK bir durum değerlendirmesi yapmıştır. Hava müdahalesi seçeneği ön plandadır ve Yunanistan ile Türkiye arasında çıkabilecek olası bir savaştan da çekinilmektedir. Bu sebeple sınırlı bir hava müdahalesi yapılmasına karar verilmiştir. Başbakan İsmet İnönü bu müdahale konusunda da çok istekli değildir, bu müdahalenin Yunanistan ile Türkiye arasında bir savaşa neden olmasından endişelenmektedir. İlk aşamada, Türk Hava Kuvvetleri, 8 Ağustos 1964'te 30 adet F-100 uçağıyla Erenköy'deki Rum-Yunan Birliklerine hava taarruzu icra etmiştir. Hava taarruzu 9 Ağustos günü de 64 uçakla devam etmiştir. 10 Ağustos tarihinde MGK yeniden toplanarak durum değerlendirmesi yapmıştır. Generallerin ve bazı bakanların hava taarruzunun devam etmesi yönündeki talebine karşılık İsmet İnönü hava taarruzunun durdurulmasını emretmiştir. Bu sınırlı müdahale Yunanistan üzerinde, Türkiye'nin daha büyük bir harekât yapacağı endişesi yaratmıştır. Yunanistan tarafından meselenin barışçıl yollarla çözülmesi talep edilmiştir. Taraflar (Türkiye ve Yunanistan) ABD'nin ve BMGK'nın ateşkes çağrısına uyma kararı almıştır.⁷⁸

⁷⁵ Can, a.g.e., 123.

⁷⁶ a.g.e., 122.

⁷⁷ Altun, a.g.e., 42, 43.

⁷⁸ Bölükbaşı, a.g.e., 131-133.

2.3. 1967-1974 YILLARI SİYASİ VE ASKERİ GELİŞMELER

Yunanistan, Ada'ya gizlice askeri kuvvet takviyesi yapmaya devam etmiş ve 15 Kasım 1967'de Geçitkale ve Boğaziçi Türk köylerine taarruza başlamıştır. Aynı günün akşamında, Boğaziçi Rum kuvvetlerince işgal edilmiştir.⁷⁹

Türkiye, durum değerlendirmesi yapmak üzere MGK'yı toplamıştır. Toplantıya Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İrfan Tansel, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Necdet Uran ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral A. Cemal Tural katılmıştır. Komutanlar ve Dışişleri Bakanlığı yetkilileri duruma müdahale konusunda ısrar etmişlerdir. Toplantı neticesinde, 16 Kasım sabahına dek Rum kuvvetlerinin Türk köylerinden çıkmaması durumunda hava taarruzu yapılmasına karar verilmiştir. Başbakan Süleyman Demirel, Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ve Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu olası bir harekât üzerine değerlendirmeler de yapmış ve ordunun hala bir harekât için hazır olmadığı anlaşılmıştır.⁸⁰

Tartışmalar esnasında Deniz Kuvvetleri Komutanı Necdet Uran, Girne'deki su seviyesini bilmediğini söyledi. Türkiye bir kez daha hazırlıksız yakalanmıştı. Kara Kuvvetleri Komutanı Refik Yılmaz ise başarılı bir operasyon için en az 50 tanka ihtiyacı olduğunu söylemekteydi, ama Türkiye'nin birlikleri karaya çıkaracak yeterli sayıda çıkarma gemisi hala bulunmuyordu. Hava Kuvvetleri de daha iyi durumda değildi. Yalnızca 6 helikopteri ve 150 paraşütü bulunuyordu. Kıbrıs'a yapılacak bir çıkarma çok riskli olacaktı zira Ada'ya gönderilebilecek sınırlı birlik, 30.000 kişilik kombine bir Rum ve Yunan ordusu tarafından karşılanacaktı.⁸¹

Ordunun hazır olmaması yönündeki bu değerlendirme sonrasında Başbakan Süleyman Demirel yine de bir çıkarma gücünün hazırlanması yönünde emir

⁷⁹ a.g.e., 178.

⁸⁰ a.g.e., 179.

⁸¹ a.g.e., 179, 180.

vermiştir. Gerekirse birliklerin Ada'ya sivil gemilerle taşınması düşünülmüştür.⁸² Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural orduyu teyakkuz haline geçirmiştir ve 2'nci Ordu harekât hazırlıkları yapmaya başlamıştır.⁸³

Süleyman Demirel'in müdahale etmeme yönünde geliştirdiği tavır hem mecliste hem de kamuoyunda tepkilere ve sert eleştirilere neden olmuştur. TBMM'den, 1'e karşı 432 oyla, hükümete müdahale yetkisi verilmiştir.⁸⁴ Bunun üzerine Başbakan Süleyman Demirel daha sert bir tepki vermek adına, Yunanistan Krallığı'na nota gönderilmiş ve Ada'ya gizlice gönderilmiş olan silahlı kuvvetleriyle, teçhizatını ve mühimmatını geri çekmesini; Rum ve Yunan Birliklerini komuta eden Korgeneral George Grivas'ın ve RMMO'nun Ada'dan ayrılmasını; Türk köyleri etrafındaki kuşatmaların kaldırılmasını ve Boğaziçi ve Geçitkale'de verilen zararın karşılanmasını talep etmiştir. Taleplerin karşılanmaması durumunda da Garanti Antlaşması'nın 4. maddesi gereğince, Türkiye'nin garantör ülke sıfatıyla, Ada'ya askeri müdahalede bulunacağı bildirilmiştir. Eş zamanlı olarak da Türk Silahlı Kuvvetleri olası bir çıkarma harekâtı için hazırlıklara ve intikallere başlamıştır.⁸⁵

Hava Kuvvetleri'ne bağlı savaş uçakları Türkiye'nin güneyindeki hava alanlarına intikallerini tamamlamışlardır; Ada üzerinde gözetleme ve keşif uçuşlarına başlamışlardır. Donanmaya bağlı savaş gemileri İskenderun, Mersin ve Taşucu limanlarında toplanmışlardır. Kara Kuvvetleri'ne bağlı birlikler, anılan limanlara yakın yerlerde yığılmalarını hemen hemen tamamlamışlardır. Adana'daki İncirlik hava üssüne intikalini tamamlayan hava filosuna, sabah saat 06:00'dan itibaren, Kıbrıs'ta Rumlar'a ait stratejik hedefleri bombalaması için emir verilmişti. Ancak, Rum-Yunan birliklerinin, 16 Kasım 1967 günü saat 05:15'ten itibaren Türk köylerini boşaltmaya başladığına ilişkin haberlerin Ankara'ya ulaşması üzerine, Türkiye başlamak üzere olan hava harekâtını durdurmuştu.⁸⁶

⁸² a.g.e., 180.

⁸³ Altun, a.g.e., 43.

⁸⁴ Bölükbaşı, a.g.e., 180.

⁸⁵ Altun, a.g.e., 44, 45.

⁸⁶ a.g.e., 45.

2'nci Ordu'ya bağlı birlikler Silifke (Mersin) bölgesine intikale başlamıştır. 28'inci Motorize Piyade Tümeni'ne bağlı 230'uncu Motorlu Piyade Alay Muharebe Grubu, 15 Kasım 1967'de sabaha karşı bölgeye intikal etmek üzere kışlasından ayrılmıştır. Alay Komutanı Albay Nevzat Bölügiray, *Geçmişten Geleceğe*⁸⁷ başlıklı kitabında intikal ve bekleme sürecinde kendi alayı nezdinde neler yaşandığını ayrıntılı olarak anlatmaktadır.

Kış şartlarında yavaş ilerleyen, uzun bir intikal süreci, yollarda bir düzenleme yapılmaması nedeniyle iyice zorlaşmıştır. Hem sivil araçlar hem de intikal eden diğer birliklerin araçları birbirine karışmıştır. İntikal esnasında yağın kar, yolların zorlayıcı fiziki koşulları ve kumanyaların yetersizliği şartları daha da zorlaştırmıştır. 230'uncu Motorlu Piyade Alayı'ndan bir er, yağın kar ve tipi nedeniyle donarak hayatını kaybetmiş; peşi sıra gelen birliklerde de benzer kayıplar yaşanmıştır. Alay intikalini tamamlamış ve Silifke'nin kuzeyindeki çam ormanında oluşturulan ordugaha yerleşmiştir. Burada çıkarma konusunda deneyimsiz oldukları için birliklere ağırlıklı olarak çıkarma eğitimi verilmiştir. Şiddetli yağışlar nedeniyle zaman zaman eğitimler aksamış ve askerlerin kaldıkları çadırlara su dolmuştur. Çıkarmanın ne zaman yapılacağı konusunda halen kesin bir bilgi paylaşılmamıştır. Uzun süren bu bekleyişte kısıtlı imkanlar nedeniyle bitlenme vakaları başlamıştır. Ancak bir ay sonra kurulan seyyar bir banyo ile banyo yapma imkânı bulunmuştur. Haftalar sonra Erdemli İskelesi'nde çıkarma gemilerine binme ve yükleme tatbikatı için emir geldiğinde, askerler artık harekâtın başlayacağını düşünmüşlerdir. Alaylar sırayla bindirme ve yükleme tatbikatları gerçekleştirmişlerdir. Bu esnada personelin, akaryakıtın ve cephanenin aynı anda aynı çıkarma gemilerine yüklenmesinin emniyet açısından sorun olabileceği düşünülmüştür.⁸⁸

Türkiye'nin 17 Kasım 1967'de talep ettiği şartlar, Yunanistan tarafından 22 Kasım 1967'de reddedilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri de hazırlıklarını neredeyse tamamlamıştır. Durumun ciddiyeti üzerine Birleşmiş Milletler ve NATO yeniden

⁸⁷ Nevzat Bölügiray, *Geçmişten Geleceğe* (Ankara: Tekin Yayınevi, 2009).

⁸⁸ a.g.e., 161-170.

devreye girmiş; iki ülke (Türkiye-Yunanistan) arasındaki olası bir savaşı önlemek üzere ABD'den özel bir temsilci olarak eski Savunma Bakanı Cyrus Vance taraflarla görüşmesi için bölgeye gönderilmiştir. 23 Kasım 1967'de Cyrus Vance, Başbakan Süleyman Demirel ile görüşmesinin ardından Atina'ya geçmiştir. Yunanistan geri çekilmenin uzun süreceğini bildirince, Süleyman Demirel çekilmenin derhal gerçekleşmesini talep etmiştir. 28 Kasım 1967'de Makarios çekilme için şartlarını öne sürmüş ve Ada'ya gelen Türk ve Yunan birliklerinin de çekilmesini talep etmiştir. Cyrus Vance'ın görüşmeleri ancak 30 Kasım 1967'de netice vermiş, Türkiye'nin savaş hazırlıklarını durdurması karşılığında Grivas'ın ve Ada'ya sokulan silah, araç, mühimmat ve personelin Ada'dan çıkartılacağı duyurulmuştur.⁸⁹

Türk Donanması, Kıbrıs sularında dolaşırken bir yandan da diplomatik görüşmeler devam etmiş, Yunanistan'ın Türkiye'nin taleplerini kabul etmesiyle, planlanan harekâtın yapılmasına da gerek görülmemiştir. 1967'de alınan bu kararın ardında da aslında olası bir askeri yenilginin sonuçlarının ülke için ağır olacağı görüşü yatmaktadır. 1964'te yaşanan krizden çıkan sonuç, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin harekât için hazırlıklı olmadığıdır. Aradan geçen süre zarfında, ordu hala deniz çıkarması için yeterli donanımına sahip değildir. Deniz Kuvvetleri yalnızca iki adet çıkarma gemisine sahiptir ki bu da harekât için Ada'ya gönderilmesi gereken asker sayısı düşünüldüğünde yetersiz kalmaktadır.⁹⁰

Türkiye, Kıbrıs Türklerinin Ada'daki idari boşluğunu doldurmak üzere 28 Aralık 1968'de "Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi"ni kurmuştur. Rum kesiminin, Ada'nın Yunanistan'a bağlanması isteği halen devam ederken, Cumhurbaşkanı Makarios Sovyetler Birliği'yle yakın ilişkiler geliştirmiş ve bağımsız bir Kıbrıs politikası için Sovyetler Birliği'nden siyasi ve askeri destek almaya başlamıştır. Bu durum Yunan Askeri Cuntası (Albaylar Cuntası) tarafından Makarios'un Enosis'e ihaneti olarak görülmüş ve Enosis'in gerçekleşmesi için Makarios'un Kıbrıs'taki iktidardan uzaklaştırılması gerektiği görüşü ortaya çıkmıştır. Ada'nın Yunanistan'a bağlanması konusunda kararlı olan Yunanistan'daki askeri cunta yönetimi, 1971

⁸⁹ Bölükbaşı, a.g.e., 184-186.

⁹⁰ a.g.e., 189-200.

yılında Grivas'ı EOKA-B örgütünü kurmak üzere yeniden Ada'ya göndermiştir. Örgüt, Enosis önünde bir engel olarak görülen Makarios'a karşı silahlı eylemlere başlamıştır. Makarios yanlısı Kıbrıs Rumları ile Yunanistan arasında başlayan gerilim Ada'daki Rumlar arasında da kutuplaşmaya neden olmuştur. Akdeniz'de stratejik bir öneme sahip olan Kıbrıs Adası'nda Sovyetler Birliği'nin varlığı, özellikle de Batı ülkeleri için, dikkate alınması gereken bir tehlike olarak görülmüştür.⁹¹ Grivas'ın ölümünün ardından (Ocak 1974), RMMO ve EOKA-B tamamen Yunanistan denetimi altında kalmıştır.⁹²

1972 yılında Yunan Cuntası Makarios'u istifaya zorlamak üzere harekete geçmiştir: Makarios, kurduğu özel polis kuvvetlerini silahlandırmak için Çekoslovakya'dan 287 ton silah ithal edince, cuntacıların şimşeklerini üzerine çekmişti. Cunta yönetimi, dışişleri bakan yardımcısı Panayotakos'un yönettiği bir operasyonla Makarios'u istifaya zorlamak ve milli birlik hükümeti kurulmasını sağlamak için harekete geçti. 11 Şubat 1972'de Makarios'a bir nota verildi ve öneriyi reddetmesi halinde darbeye uzaklaştırılması planlandı. Ne var ki, bu girişim de başarısız oldu. Makarios-cunta kavgasında Kıbrıs Rum halkının büyük çoğunluğunun Yunanistan'dan yana olacağını düşünen Panayotakos büyük bir yanılğı içindeydi. Makarios, Yunan hükümetinin niyetini kamuoyuna duyurur duyurmaz, on binlerce Kıbrıslı Rum sokağa dökülerek Makarios'a sevgi gösterilerinde bulundu ve Yunanistan hükümetine lanet yağdırdı. Makarios'un darbeye ortadan kaldırılmasının ülkeyi krize ve kaos ortamına sürükleyeceğini, bunun da Sovyetler Birliği'ne müdahil olma fırsatı yaratacağını düşünen ABD de darbeye karşı çıkınca, cuntacıların darbe girişimi başarısız oldu.⁹³

Başpiskopos Makarios'un arkasındaki halk desteğiyle Yunan Cuntası geri adım atarak, Makarios'u istifaya zorlamaktan vazgeçmiş ancak Makarios'tan kabine değişikliği yaparak Enosis yanlısı Kıbrıslı Rumlara kabinede yer vermesini

⁹¹ Altun, a.g.e., 46-48.

⁹² Bölükbaşı, a.g.e., 208.

⁹³ Kızılyürek, a.g.e., 500.

istemiştir. Cuntanın 11 Şubat 1972’de verdiği notaya, Makarios 14 Mart 1972’de karşılık vermiştir. “Çek silahlarını BM Barış Gücü’ne teslim etmeyi kabul eden Makarios, Kıbrıs’ta görev yapan Yunanlı subayların hükümet karşıtı faaliyetlerini protesto ediyor ve cuntaya kabine değişikliğinin Kıbrıs anayasasının cumhurbaşkanına verdiği bir yetki olduğunu hatırlatıyordu.”⁹⁴

25 Nisan 1974’te Makarios hükümetinin EOKA-B örgütünü kanun dışı ilan etmesinin ardından hükümet yanlısı (Makarios destekçileri) polis güçleri ile EOKA-B mensupları arasında silahlı çatışmalar başlamıştır. 5 Temmuz 1974’te Makarios, Yunanistan’ı Kıbrıs Cumhuriyeti’ni yıkmaya çalışmakla itham etmiştir.⁹⁵ Makarios’un Temmuz 1974’te Yunanistan Cumhurbaşkanı Phaedon Ghizikis’e yazıp bir yandan Kıbrıs Rum basınına da sızdırdığı mektupta, RMMO’nun EOKA-B örgütüne yaptığı desteklerden, EOKA-B örgütünün Yunan askeri rejimi tarafından desteklendiğinden ve Atina’dan sağlanan para akışından bahsetmesi, Cuntayla arasındaki iplerin tamamen kopmasına neden olmuştur.⁹⁶

Yunan Askeri Cuntası tarafından RMMO’ya Makarios hükümetinin devrilmesi ve Makarios’un öldürülmesi emri verilmiştir. 15 Temmuz 1974 Pazartesi günü Kıbrıs’ta Makarios Hükümetine karşı Yunanistan destekli askeri darbe gerçekleştirilmiştir. Aynı gün Makarios Ada’dan ayrılmış ve Londra’ya gitmiştir. Yunanistan, “Helen Kıbrıs Cumhuriyeti”ni ilan etmiş ve Nikos Sampson’u (EOKA mensubu) da Cumhurbaşkanı olarak görevlendirmiştir. Gerçekleştirilen askeri darbe ile Kıbrıs Cumhuriyeti ortadan kaldırılmış, Kıbrıs’ın yönetimi Yunanistan’a bağlanmış, Ada’daki hükümet yanlısı ve Enosis yanlısı silahlı kuvvetler ile Rumlar arasında şiddetli çatışmalar başlamış, Ada’da yaşayan Türklerin de hayatı tehlikeye girmiştir.⁹⁷

⁹⁴ a.g.e., 501.

⁹⁵ Altun, a.g.e., 49.

⁹⁶ Bölükbaşı, a.g.e., 209.

⁹⁷ Altun, a.g.e., 50.

2.4. 15-20 TEMMUZ 1974 TARİHLERİ ARASINDAKİ SİYASİ VE ASKERİ GELİŞMELER

Enosis'i gerçekleştirme isteğiyle RMMO'nun Kıbrıs Cumhuriyeti'nde askeri darbe gerçekleştirmesinin ardından, Kıbrıs Cumhuriyeti fiilen ortadan kaldırılmıştır. Garanti Antlaşması'nın 4. Maddesi gereğince, garantör devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'ne Ada'da yaşanan fiili durum neticesinde müdahale hakkı doğmuştur. Fakat harekât kararını almak, emrini vermek ve tüm dünyaya harekâtın meşruluğunu kabul ettirmek için Garanti Antlaşması yeterli değildir. Gerçekleştirilecek olan harekâtın meşruiyetini, 15-20 Temmuz 1974 tarihleri arasında Garanti Antlaşması'nın hükmü gereği gerçekleştirilen bir dizi sonuçsuz diplomatik görüşme sağlayacaktır.

2.4.1. 15 Temmuz 1974 Pazartesi Günü

Dışişleri Bakanlığı, Kıbrıs-Yunan Dairesi Genel Müdürü Ecmel Barutçu, T.C. Lefkoşa Büyükelçisi Asaf İnan'dan 15 Temmuz sabahı (Türkiye saatiyle 10:30'da) bir telgraf almıştır. Bu telgrafla Rum kesiminden silah, bomba ve siren sesleri duyulduğu ve Rum birliklerine ait zırhlı araçların hareket halinde olduğu bildirilmiştir. Yunan Alayı'nın kampından çıktığının haberlerinin geldiği ve Rum radyosunda Yunan Milli Marşı'nın çalındığı, Ada'nın dış dünyayla telefon irtibatının kesildiği ve gelişmelerin takip edildiği bildirilmiştir.⁹⁸

Barutçu, haberi alır almaz önce Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'a ulaşmaya çalışır, ancak ulaşamaz. Başbakan Bülent Ecevit'in Afyon gezisi için saat 11:00'de Ankara Etimesgut Havalimanı'ndan hareket edeceği bilgisi üzerine, Başbakanı hemen bilgilendirmek için Etimesgut Havalimanı'na telefonla ulaşmıştır. Kıbrıs'ta Makarios hükümetine karşı askeri darbe gerçekleştiği bilgisini hem Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'a hem de Başbakan Bülent Ecevit'e iletmiştir.⁹⁹

⁹⁸ Ecmel Barutçu, *Hariciye Koridoru* (Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, 1999), 47.

⁹⁹ a.g.e., 48, 49.

Bülent Ecevit, gezisinin Afyon kısmını tamamladıktan sonra Ankara'ya dönme ve hemen Bakanlar Kurulunu toplama kararı almıştır. Dışişleri Bakanı Turan Güneş bu esnada Pekin ziyaretindedir. Haberin ardından Hasan Esat Işık Dışişleri Bakanlığına geçmiştir. Ön değerlendirme amacıyla, o esnada katılabilen altı yedi Bakan ile Ecmel Barutçu, Bakanlar Kurulu salonunda toplanmışlardır. Bu esnada Genel Kurmay Başkanlığından gelen general ve albaylar da Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri ve Bakanlık ilgilileriyle (Dışişleri Bakanı Hasan Esat Işık, Harekât Başkanı Korgeneral Haydar Saltık, Harekât Dairesi Başkanı Tümgeneral Hasan Sağlam, Tuğgeneral Kemal Yamak) birlikte toplanmışlardır. Bu toplantılarda ilk kez yüksek sesle, yapılan darbenin amacının Enosis olduğu ve Türkiye'nin Ada'ya müdahalesi için haklı (Garanti Antlaşması 4. Maddeye dayanarak) bir fırsat doğduğu Ecmel Barutçu tarafından dile getirilmiştir.¹⁰⁰

T.C. Dışişleri Bakanlığına Birleşmiş Milletler'den, NATO'dan (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü), müttefik ülkelerden ardı ardına "Sağduyulu olma" çağrısı yapılmıştır. Aynı gün Nikos Sampson Kıbrıs Cumhurbaşkanı olarak göreve başlamış ve yaptığı ilk açıklamada bu hamlenin Türklere karşı değil, Makarios'a karşı olduğunu, meselenin de Kıbrıs'ın iç meselesi olduğunu duyurmuştur. Ankara olanları henüz nasıl değerlendireceğini kestirememiştir. Muhtemel bir Milli Güvenlik Kurulu toplantısı için Genelkurmay Başkanı, Deniz Kuvvetleri Komutanı Ankara'ya çağırılmıştır.¹⁰¹

Akşamüzeri Ankara'ya dönen Başbakan Bülent Ecevit'i Genelkurmay Başkanı Semih Sancar karşılamış ve Genelkurmay Başkanlığında kendilerini bekleyen Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık ve beraberindeki komutanlarla ilk durum değerlendirmesini yapmışlardır. Başbakan Bülent Ecevit bu toplantıda duruma dair değerlendirmelerini açıkça söyleyerek Türk ordusunun harekât hazırlıklarına başlaması için ilk yeşil ışığı yakmıştır.¹⁰² Başbakan Ecevit şunları söylemiştir:

¹⁰⁰ a.g.e., 50-52.

¹⁰¹ Mehmet Ali Birand, *30 Sıcak Gün* (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1985), 33.

¹⁰² a.g.e., 34.

Bu darbe, Yunan Cuntası tarafından düzenlenmiş ve ileride açıkça Enosis'i hedef alan bir harekettir. Durum son derece ciddidir ve hafife alındığı takdirde Türkiye bundan çok zararlı çıkar. Enerjik hareket etmekten başka çıkar yolumuz yoktur. Ben Türk ordusunun yeteneklerine inanıyorum. Derhal gerekli hazırlıklara başlamamız, hem de vakit kaybetmeden yürütmemiz şarttır.¹⁰³

Milli Güvenlik Kurulu saat 20:00'de toplanmıştır. Toplantıda, Kıbrıs'taki Türk toplumunun bu darbeye birlikte ciddi bir katliamla karşı karşıya kalabileceği konuşulmuştur. Ayrıca halihazırda Yunanistan'la Ege Denizi'nde yaşanan kıta sahanlığı sorunu işaret edilerek, Kıbrıs Adası'nın da Akdeniz'de Yunan üssü olması ihtimalinin Türkiye'nin Akdeniz'deki güvenliği için ileride ciddi bir tehlike oluşturabileceği üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte çıkarma kararını vermenin zorluğuyla, pek çok soruya da cevap aranmıştır. Örneğin, ABD'nin tepkisi, Rusya'nın hamlesi ne olacaktı? Türkiye Yunanistan'la bir savaşa hazır mıydı? Bu sorun diplomasi yoluyla çözülemez mi? Ordunun teçhizatı, mühimmatı yeterli mi, Türk ordusu hazırlıklı mı? Sorular karşısında, Genelkurmay Başkanı Semih Sancar "Biz hazırız, ancak acaba siz hazır mısınız?" sorusunu sormuştur. Zira Bakanlıklar olası bir savaş durumuna karşı hazırlıklı değildir. Başbakan Bülent Ecevit yine de harekât kararında ısrar ederek, Ada'da bulunacak bir Türk askeri mevcudiyetinin hem Kıbrıslı Türkler hem de Türkiye için en doğru çözüm olacağını ifade etmiştir. Garanti Antlaşması'nın 4. Maddesini işletmek üzere harekât hazırlıklarının yapılmasını ve eş zamanlı olarak (Diğer garantör ülke) İngiltere'yle temasa geçilmesini ve sorunun diplomasi yoluyla çözülememesi durumunda harekât için hazır olunması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun üzerine olası bir harekâtın planları üzerine değerlendirmeler başlamıştır.¹⁰⁴

Mevcut müdahale planları (24 ve 48 saatlik) yetersiz bulunmuş ve iki safhalı büyük plan üzerinde durulmuştur. Başbakan Bülent Ecevit'in ordunun ne zaman hazır olabileceği sorusuna, "Cumartesi sabahı" cevabı verilmiş ve alınması gereken

¹⁰³ a.g.e., 34.

¹⁰⁴ a.g.e., 35-42.

tedbirler, sıkıyönetim ilanı, ihtiyaçlar görüşülmüş; Bakanlar Kuruluna gönderilecek olan tavsiye kararı “... Türkiye'nin yüksek menfaatlerinin ve güveninin korunması için gereken tüm hazırlıkların yapılması ve tedbirlerin alınması...” önerisiyle Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısı sona ermiştir.¹⁰⁵

1964 ve 1967 krizlerinden sonra, Türk Silahlı Kuvvetleri de harekât için daha hazırdır. “1967’de altı helikopter, iki çıkarma gemisi ve yüz elli paraşütü olan Türkiye, 1974’te kendi tersanelerinde ürettiği 100 çıkarma gemisine ve 15.000 paraşüte sahipti. Fransa ve İtalya’dan yüz helikopter satın almıştır.”¹⁰⁶

2.4.2. 16 Temmuz 1974 Salı Günü

MGK toplantısının hemen ardından (16 Temmuz saat 01:00) toplanan Bakanlar Kurulunda önce itirazlar başlamış, diplomatik yollarla çözüm aranması gerektiği ve olası bir Türkiye-Yunanistan savaşı endişesi dile getirilmiştir. Başbakan Bülent Ecevit kararlılıkla bakanları ikna etmiştir. Saat 02:30 civarında Bakanlar Kurulu, Başbakan Bülent Ecevit’e diplomatik temasları sürdürmeyi ve Milli Güvenlik Kurulu’nun tavsiyelerine uymayı kapsayan tam yetkiyi¹⁰⁷ vermiştir. Aynı gece saat 03:30 civarında Genelkurmay Başkanlığına giderek, komutanlara askeri operasyon için ilk yazılı emri “... Türk askerî varlığı Ada’ya etkin ve ölçülü şekilde çıkarılacaktır...” vermiştir.¹⁰⁸

Mehmet Ali Birand “30 Sıcak Gün” kitabında, ordunun bu konuyla ilgili neler düşündüğüne dair fikir edinebilmek adına yüksek rütbeli bir komutanın görüşlerine yer vermiştir.

Savaşta ne olacak bilinmez. Müdahale edilmeyecek gösteri yapılacak denseydi, durumu açıkça bilmekten dolayı memnun olabilirdik. Aslında hazırlıkları yapmaya başladığımız gün, Genelkurmay dahil, çok azımız bu

¹⁰⁵ a.g.e., 42.

¹⁰⁶ Bölükbaşı, a.g.e., 235.

¹⁰⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, “TBMM Tutanak Dergisi (Ankara, 20 Temmuz 1974),” <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d13/c013/gcz13013003.pdf> [Erişim 13.05.2022].

¹⁰⁸ Birand, a.g.e., 43-45.

defa gerçekten çıkacağıımıza inanmamıştık. Hâlâ içimizde gösteri yapıp dönebileceğimiz hissi vardı. Dolayısıyla ikili bir çıkmaz gibiydi. Büyük sorumluluk ve demir gibi sinir isteyen bir şey, kararı vermek. Aynı durumdan Demirel de geçmişti ve nasıl ter döktüğünü biliriz. Kolay değildir. İnsan canıyla, bir ülkenin mukadderatı ile oynayabilecek kararı vermek için çok güçlü olmak gerekir.¹⁰⁹

Ada'nın bir NATO üssüne dönüşmesi ihtimalinden en çok rahatsızlık duyacak olan Sovyetler Birliği de harekete geçmiş ve Sovyet Büyükelçisi Vasili Fedorovich Grubyakov, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e Sovyet Hükümeti'nin isyancılarla mücadeleden yana olduğunu ifade eden bir nota vermiştir. Dünya genelinde darbeden Yunan Askeri Cuntası sorumlu tutulmuş, Yunanistan eleştirilmiş ve Ada'daki yeni hükümetin tanınmadığı bildirilmiştir. Ancak ABD halen kesin bir tutum sergilememiş ve yanı sıra Washington bunun Kıbrıs'ın iç meselesi olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Başbakan Bülent Ecevit bu durumu, eğer vakit kaybedilirse, ABD'nin Nikos Sampson'un kurduğu yeni hükümeti tanıyacağı yönünde değerlendirmiştir.¹¹⁰

Ankara bir yandan müdahaleye hazırlık yaparken bir yandan da müdahalenin gerekliliğini sorgulamış ve müdahalenin gerçekleşeceğine ihtimal vermekte zorlanmıştır. Başbakan Bülent Ecevit harekâtın uluslararası meşruluğunu sağlamak adına bir an evvel diplomasi kanallarının tıkandığını ve Türkiye'ye müdahale etmekten başka bir yol bırakılmadığını dünyaya göstermesi gerektiğine karar vermiştir. İngiltere'ye Garanti Antlaşması'nın uygulanması gerekliliği üzerine görüşme talebi gönderilmiştir.¹¹¹

Aynı gün Genelkurmay harekât üzerinde çalışmalarını sürdürmüş ve Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri'nden oluşan müşterek bir harekât planı ortaya çıkartmıştır. Mehmet Ali Birand'ın *30 Sıcak Gün* isimli kitabında yer verdiği şekilde, Kuvvet Komutanlarından birinin bu toplantıya dair paylaştığı bilgiler, harekâtın şekillenmesinde hangi noktaların değerlendirildiğini, amaç

¹⁰⁹ a.g.e., 46.

¹¹⁰ a.g.e., 49, 50.

¹¹¹ a.g.e., 53.

doğrultusunda mevcut planlarda ne tür değişiklikler yapıldığını ve olası bir Yunanistan-Türkiye savaşı için ne tür tedbirlerin alındığını ve ordunun endişelerini aktarmaktadır.

İlk defa Türk ordusu açık bir savaş emri alıyordu. Ecevit bir kere bile nasıl yapacağımızı, kaç kişi çıkaracağımızı, nereden çıkaracağımızı sormadı. Masaya oturduğu ilk günden itibaren orduya güvendiği ve başaracağımıza, emin olduğu hissini verdi. Planlara karışmadan sadece siyasî kararlarını bildirmekle yetindi. İşte 16 Temmuz günü biz planlarda değişiklik üzerinde uzun bir tartışmaya girdik. Planlar 1967'de yapılmış, sonra gözden geçirilmişti. Her mevsime, her duruma göre ayrı planlar yapılmıştı. Oysa şimdiki duruma göre, her şeyi yeniden gözden geçirmek gerekiyordu. Ada harekâtının zorluğu da ortada: Küba'da Amerika'nın durumunu hatırlarsın. Ecevit'in bizden istediği tek şey, Ada'da Türk toplumuna denize çıkış verecek, kuvvet dengesini sağlayacak bir köprü başının tutulmasıydı. Bu ilk gelen görüştü. Başbakan, köprü başı tutulduktan sonraki gelişmelere göre hareketimizi çizebileceğimizi belirtti. Plan iki safhalıydı. Şahin ve Atilla hatları planlarda belirlenmiş, ancak müdahalenin o kadar uzatılmadan durdurulması ve gelişmelerin beklenmesi fikri hakimdi. Başbakan, köprü başı tutmuş bir Türk gücünün, Rumları etkileyici bir unsur olacağını hesaplıyordu. Yani ister istemez, Rumların tutumuna göre hareket edilecek iki safhalı bir operasyondur. Çıkılıp durulacak, siyasi opsiyonlar denenecek. Olmazsa ikinci harekât yapılacaktı. Bizim için Kıbrıs harekâtı ikinci derecede önemliydi. Zira Akdeniz'de tam üstünlük bizdeydi. Yunanlıların hiçbir şey yapamayacaklarını çok iyi biliyorduk. Ancak Ege'de inisiyatif Yunanlıındı. Ege'de bir yerden hücumu uğranabilirdi. Trakya'dan hiçbir şey beklemiyorduk. İki taraf da yıllardır NATO'dan aldığı yardımla Trakya'yı doldurmuştu. Yani Trakya'dan bir ilerleme düşünülemezdi. Ne olacaksa Ege'den gelecekti. Bundan dolayı ana kuvveti yüzde 70'in üstündeki kuvvet ve aracı Ege'de bırakıp, örneğin deniz gücünün küçük bir bölümünü Kıbrıs'a kaydırdık. Yunanlılar belki bir yeri bombalayıp, bir iki gemimizi batırabilirlerdi, o kadar. Biz de ona karşı derhal belirli yerlerde istila, sürpriz hücum, hatta Yunanistan'ın içine kadar

girebilecek alternatif planları uygulamaya sokabilirdik. Ancak yine de iki ülkenin savaşıması, Genelkurmayın, sonuçlarının ne olacağı bilinemediğinden çok dikkatli davrandığı bir ihtimaldi. Türkiye derinliği olan bir ülke. Yunanistan hiçbir zaman bize zarar veremezdi. Kendimizden emindik. Türk- Yunan savaşı, herkesin meydan etrafında toplanıp seyrettiği güreş gibi değil ki... Öyle olsa zaten Türk ordusu hiç şüphesiz kazanır. Ama başlamasıyla bitmesi bir olur. Adanı 24 saatten fazla bırakmazlar...¹¹²

Harekât planı üzerinde çalışmaların devam ettiği esnada, dünyanın gözü kulağı Ankara'nın alacağı tutuma çevrilmiş, birbiri ardında ziyaretler ve görüşmeler yapılmıştır. Birleşmiş Milletler ve NATO sürekli toplantı halinde, Ankara'ya "sağduyulu olma" mesajları verirken oluşan genel kanı, nihayetinde BM'nin bu durumu çözeceği ve harekâttan vazgeçileceği yönünde olmuştur.¹¹³ Bu esnada Yunanistan ise genel seferberlik ilan etmiştir.

2.4.3. 17 Temmuz 1974 Çarşamba Günü

İngiltere Ankara'nın görüşme talebine, olumlu bir yanıt vermiştir. Fakat cevapta bir görüşme tarihi veya öneri verilmemiştir. Bu cevap karşısında Başbakan Bülent Ecevit hemen Londra'ya gitme kararı almış ve protokolü beklemeksizin beraberindeki heyetle (Dışişleri Bakanı Vekili Hasan Esat Işık, İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk, Büyükelçi Ecmel Barutçu, NATO Daimî Delegatesi Orhan Eralp, Korgeneral Haydar Saltık, Tümgeneral Hasan Sağlam ve Kemal Yamak) hareket etmiştir. Heyet, Başbakan Wilson ve Dışişleri Bakanı Callaghan ile Başbakanlık evinde görüşmüştür. Başbakan Bülent Ecevit darbeye tepkisiz kalınmayacağını belirtmiştir. İngiltere ile müşterek bir harekât yürütmeyi ve Türk ordusunun Ada'daki İngiliz üslerinden faydalanmasına izin verilmesini teklif etmiştir. Başbakan Wilson ve Dışişleri Bakanı Callaghan ise duyulan endişeye katıldıklarını,

¹¹² a.g.e., 59, 60.

¹¹³ a.g.e., 62, 63.

Birleşmiş Milletlerin toplantı halinde olduğunu, Yunanistan'ın da dahil olduğu üçlü bir toplantı yapılabileceğini, Türkiye'nin olası bir harekâtında Yunanistan'la aralarında savaş çıkacağını ve henüz askeri bir müdahaleye gerek olmadığını belirtmiştir. Toplantıya ara verilmiş ve aradan sonra toplanan heyete Kissinger'in temsilcisi Joseph J. Sisco'nun üçlü görüşmelere katılmak üzere Londra'ya geleceği haberi verilmiş ve Başbakan Bülent Ecevit'e kalıp toplantıya katılması teklif edilmiştir. Ancak Başbakan Bülent Ecevit, Yunanistan'ın artık garantör ülke hakkına sahip olmadığını ve üçlü görüşmelere katılmayacağını belirtmiştir. Londra'daki bu görüşme, Başbakan Bülent Ecevit'in tahmin ettiği gibi, olumsuz sonuçlanmıştır. Süreç içerisinde atılması gereken diplomatik adımlar atılmış ancak bir çözüm bulunamamıştır. Geriye sadece Türkiye'nin haklı müdahale etme kararı kalmıştır. Toplantının ardından Ankara'yı arayarak planda hiçbir değişiklik olmadığı bilgisini paylaşmıştır. Perşembe günü toplanması kararlaştırılan meclis toplantısının 20 Temmuz Cumartesi gününe alınmasını talep etmiştir. Bu taleple, hükümetin meclisten alacağı yetkiyi bekleyen herkeste meclis toplantısının ertelenmesiyle harekâtın da ileri bir tarihte gerçekleşeceği algısını oluşturmak istemiştir. Oysa harekât için kesin tarih 20 Temmuz 1974 Cumartesi günüdür.¹¹⁴

2.4.4. 18 Temmuz 1974 Perşembe Günü

Joseph J. Sisco, Londra'daki Türk Büyükelçiliğine Başbakan Bülent Ecevit'le görüşmek üzere gelmiş ve ABD'nin, Türkiye'nin Ada'ya müdahalesine karşı olduğunu, böyle bir müdahalenin Türkiye ile Yunanistan arasında bir savaşa neden olabileceğini ifade etmiştir. Sovyet Birliği'nin de olaya dahil olması ihtimaliyle, tüm bölgenin tehlikeye girebileceğini ve bunun kabul edilemez olduğunu belirtmiştir. Ancak Başbakan Bülent Ecevit kararlılıkla alınan harekât kararını savunmuştur. Başbakanın müdahale kararındaki ısrarı üzerine Joseph J. Sisco Atina'ya gideceğini, Başbakan Bülent Ecevit'ten Yunanistan'a iletilmesi için taleplerini yazmasını istemiştir. Başbakan taleplerini açıkça yinelemiştir.¹¹⁵

¹¹⁴ a.g.e., 66-74.

¹¹⁵ a.g.e., 84-87.

Dengenin kurulması ve Türk toplumunun güvenliği için Türk askerinin Ada'da mevcudiyeti kabul edilmeli. Sampson derhal değiştirilmeli, Yunan subayları çekilmeli, Türk toplumuna denize çıkışı olan bir bölge tanınmalı ve Ada'ya giriş çıkışı kontrol altına alınacak bir sistem kurulmalıdır. Yani Yunanlıların bugün ellerinde tuttıkları imkânlar, Türkiye'ye de tanınmalıdır.¹¹⁶

Başbakan Bülent Ecevit, Joseph J. Sisco'nun Yunanistan'dan getireceği cevap için Ankara'ya yapacağı ziyaretin cuma akşamı erken saatlerde olmasını istemiştir. Zira harekâtın başladığı gün Joseph J. Sisco'nun Ankara'da olmasının uygun olmayacağını düşünmüştür. Aslında Yunanistan'ın bu teklifi kabul etmeyeceğini bildikleri için bu görüşme de diplomatik adımlardan biri olacaktır. Başbakan Ankara'yı arayarak Joseph J. Sisco ile yapılan görüşmeden bir neticeye varılmadığını bildirmiştir. Konuşmanın ardından, saat 23:00'de Mersin'de bekleyen çıkarma birliklerine "Aksi emir gelmedikçe 19 sabahı 08:30'da harekete geçilecektir." mesajı gönderilmiştir.¹¹⁷

2.4.5. 19 Temmuz 1974 Cuma Günü

Başbakan Bülent Ecevit beraberindeki heyetle birlikte gece yarısı Ankara'ya gelmiştir. Başbakan Bülent Ecevit saat 03:00'te Genelkurmay Başkanlığına gitmiş, görüşmelerin olumsuz sonuçlandığını ve Türkiye'nin tek başına hareket edeceğini bildirmiştir. Harekâtın amacını şu şekilde yinelemiştir:

Amacımız Ada'da bir köprübaşı, Türk toplumuna çıkış sağlayacak bir bölge tutmaktır... Ben buna bir barış harekâtı diyorum. Günahsız insanların ölmelerine karşıyım. Zaten kendi aralarında savaşıyorlar, üstelik turist

¹¹⁶ a.g.e., 87.

¹¹⁷ a.g.e., 91.

sezonu. Çıkacağınız bölgede de çok sayıda turist var. Gereksiz ve ağır bombardıman yapılmasın. Karşıdan ateş edilmedikçe, ateş etmeyelim.¹¹⁸

Komutanlar, Başbakanın önerisini kabul etmiş ve hazırlıklarına devam etmişlerdir. Öte yandan daha evvel olduğu gibi Başbakan Bülent Ecevit'in de son anda fikrini değiştirebileceği şüphesi de vardır. 1967 yılında müdahale emriyle gemilere binilmiş ve müdahale edilmeden geri dönülmüştür. Bu durum Türk Silahlı Kuvvetleri'ni de zedelemiştir. Kamuoyunda ve dünya genelinde, "Türkler gemilere biner, sonra da geri iner" algısı oluşmuştur.¹¹⁹ Biraz da bu sebeple hem içeride hem de dışarıda harekâtın olacağına son ana kadar kimse inanmamıştır.

Deniz Kuvvetleri Komutanı Kemal Kayacan, planlamaya göre Ada'ya zamanında kapak atabilmeleri için, gemilere Mersin'den hareket emrinin 19 Temmuz Cuma günü saat 08:30'da verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Başbakan Bülent Ecevit, gemilerin Bakanlar Kurulu bitmeden açılmayacağını, o saate kadar da Bakanlar Kuruluna durumu anlatabileceğini söylemiştir. Bakanlar Kurulu toplanmış, Başbakan Bülent Ecevit durumu anlatmıştır. Toplantıda bir itiraz yapılmamıştır. Öte yandan alınan karar bir şaşkınlık etkisi de yaratmıştır.¹²⁰

Hazırlıkların tamamlandığı son gün, Adana ve Mersin bölgelerinde askeri hareketlilik artmıştır. Ege'de mevzilenmelere ve Trakya'ya takviye birliklerinin sevk edilmesine devam edilmiştir. NATO emrindeki kuvvetlerin bir kısmı da Ege Ordusu'na kaydırılmıştır. Askeri bölgelerde sıkıyönetim kuralları ciddiyetle uygulanarak görüntü alınmasının önüne geçilmiştir.¹²¹

Saat 08:30'da harp filosu demir almıştır. Muhripler liman dışına çıkarken çıkarma gemilerinin ayrılmaması ve muhriplerin tekrar limana dönmeleri emri, kimi subaylarca beklenen "harekâttan vazgeçme" kararı olarak değerlendirilmiştir.¹²² Fakat asıl mesele, bindirme faaliyetlerinin planlanandan daha uzun sürmesi ve Joseph J. Sisco ile devam eden görüşmedir.

¹¹⁸ a.g.e., 102.

¹¹⁹ a.g.e., 103.

¹²⁰ a.g.e., 104.

¹²¹ a.g.e., 105.

¹²² a.g.e., 107.

Aynı gün Joseph J. Sisco, Yunanistan'da, Dimitrios Yuannides'le Türkiye'nin taleplerini görüşmüş ve Cunta lideri Dimitrios Yuannides'ten taleplere karşı ret cevabını almıştır. Türkiye'nin müdahale etmedeki kararlılığından bahsetmiş ancak Dimitrios Yuannides Türkiye'nin blöf yaptığına ve harekâtın olmayacağına inandığını söylemiştir. Türkiye'deki askeri hareketliliğin de halen bir şovdan ibaret olduğu görüşü hakimdir.¹²³

Cuma günü öğleden sonra, dış temsilciliklere gönderilmek üzere harekâtın gerekçelerini açıklayan kriptolar hazırlanmıştır. Dışişlerinin ve Başbakanlığın kapıları kapatılarak, giriş-çıkışlar durdurulmuş ve hazırlıklara tam bir gizlilikle devam edilmiştir. Ecmel Barutçu, Kıbrıs'a 20 Temmuz Cumartesi günü yollanacak olan kriptoyu hazırlamıştır. "Şafakla birlikte Türk Ordusu Kıbrıs'a çıkarma yapacaktır. Hareket ile birlikte Bayrak radyosu durumu Türk toplumuna bildirsin ve devamlı TRT dinlenilerek halk gelişmelerden haberdar edilsin."¹²⁴

Saat 18:00'de Erdemli, Anamur bölgesi turistlere kapatılmıştır. Mersin, Silifke bölgesinde karartma uygulaması tebliğ edilmiştir. Hava tahmin raporu yasaklanmış ve radyoda "yasak saha" yayını yapılmıştır.¹²⁵

2.4.6. 20 Temmuz 1974 Cumartesi Günü

Joseph J. Sisco, Cuma günü saat 22:45'te Ankara'daki Amerikan Büyükelçiliğine gelmiş fakat henüz Başbakan Bülent Ecevit ile görüşmemiştir. Saat 01:45'te, S Joseph J. Sisco ve beraberindeki heyet, Başbakanlık'ta Başbakan Bülent Ecevit ve Türk heyetiyle görüşmelere başlamıştır. Yunanistan'ın Türkiye'nin taleplerini reddetmesi ve verilen sözlü teminatlar görüşmeleri gergin bir noktaya taşımıştır. Joseph J. Sisco ısrarla Yunanistan'ın savaşa hazır olduğunu, bunun da NATO'nun çökmesine neden olacağı ve bölgede ciddi bir Sovyet tehdidi yaratacağını ifade etmiştir. Başbakan Bülent Ecevit ve Türk heyeti ise harekâtın Türkiye için elzem olduğunu ve Akdeniz'de tıpkı Ege'deki gibi bir sorunla

¹²³ a.g.e., 108, 109.

¹²⁴ a.g.e., 114, 115.

¹²⁵ a.g.e., 116.

karşılaşmak istemediklerini ifade etmişlerdir. Görüşmeye ara verilmiş ve Joseph J. Sisco, Kissinger ile görüşmek üzere Büyükelçiliğe dönmüştür.¹²⁶

Saat 03:00'te yurt dışındaki tüm Türk Büyükelçiliklerine hazırlanan kripto mesajlar yollanmaya başlanmıştır: “Kıbrıs'taki darbe sonucunda anayasal düzen yıkılmıştır, Türkiye Garanti Anlaşması'nın danışma mekanizmasını işletmiş, ancak bir sonuç alamadığından dolayı bu sabah şafakla birlikte Kıbrıs'a tek taraflı bir şekilde müdahale edecektir. Stop.”¹²⁷

Saat 03:30'da Joseph J. Sisco, Ecevit'i ikna etmek için yeniden görüşmeye gelmiş ve 48 saat müsaade verilirse, bir Amerikan formülü getirmeyi teklif etmiştir. Ancak Başbakan Bülent Ecevit artık çok geç olduğunu ve harekâtın başlamak üzere olduğunu iletmiştir. Bunun üzerine, Joseph J. Sisco uçağına yetişmek üzere hemen ayrılmıştır.¹²⁸

Saat 04:49'da Başbakan Bülent Ecevit Genelkurmay Başkanlığına geçmiş ve komutanlardan uçakların yumuşatma bombardımanının başlamak üzere olduğu bilgisini almıştır. Başbakan Bülent Ecevit'in komutanlara başarılar dilemesinin ardından, ilgili birimlere hareket etmeleri için emir verilmiştir. Saat 05:05'te ilk jet uçağı kalkmıştır.¹²⁹

20 Temmuz 1974 Cumartesi günü saat 06:10'da Başbakan Bülent Ecevit, tarihe geçecek olan o radyo konuşmasıyla, harekâtı tüm dünyaya duyurmuştur:

Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kıbrıs'a indirme ve çıkarma hareketi başlamış bulunuyor. Allah milletimize, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı etsin. Bu şekilde insanlığa ve barışa büyük hizmette bulunmuş olacağımıza inanıyoruz. Öyle umarım ki, kuvvetlerimize ateş açılmaz ve kanlı bir çatışma olmaz. Biz aslında savaş için değil, barış için yalnız Türklere değil, Rumlara da barışı getirmek için Ada'ya gidiyoruz. Bu karara ancak tüm politik ve diplomatik yolları denedikten sonra mecbur kalarak vardık. Bütün dost ülkelere, bu arada son zamanlarda yakın istişarelerde

¹²⁶ a.g.e., 119-121.

¹²⁷ a.g.e., 122.

¹²⁸ a.g.e., 125, 126.

¹²⁹ a.g.e., 127.

bulduğumuz dost ve müttefiklerimiz Birleşik Amerika'ya ve İngiltere'ye meselenin müdahalesiz halledilebilmesi, diplomatik yollardan halledilebilmesi için gösterdikleri iyiniyetli çabalar için şükranlarımı belirtmeyi borç bilirim. Eğer bu çabalar sonuç vermediyse, elbette sorumlusu, bu iyiniyetli gayretleri gösteren devletler değildir. Tekrar bu hareketin insanlığa, milletimize ve tüm Kıbrıslılara hayırlı olmasını dilerim. Allah'ın milletimizi ve bütün insanlığı felaketlerden korumasını dilerim.¹³⁰

Başbakan Bülent Ecevit'in radyo konuşması, çıkarma harekâtının başlamasına hala saatler varken, seyir halindeki çıkarma gemilerinde de dinlenmiştir.

¹³⁰ a.g.e., 128.

sağlamak maksadı ile Deniz ve Hava Kuvvetlerimin desteğinde, emredilen gün ve saatte; 39'uncu Piyade Tümeni ve Komando Tugayı ile, Magosa Limanı ile Neta Burnu (Karpas batısı) arasında tespit edilen 3 çıkarma bölgesinden herhangi birine çıkacak G+2 günü (G başlangıç günü) akşamına kadar Kıyıbaşı hattını ele geçirecek. G+7 günü ikinci kademe (28'inci Piyade Tümeni-23'üncü Piyade Tugayı) adaya çıkacak birlikleri de emrine alarak taarruz edecek, G+10 günü akşamına kadar Larnaka-Lefkoşa Güneyi- Siryanköy (Yaylaköy) Güney hattını ele geçirecek (Atilla Hattı), daha sonra verilecek emirle adanın tümünü kapsayan harekâtı uygulamaya hazır olacaktır”¹³¹

Bu plan kapsamında, 50'nci Piyade Alayı, Kara, Deniz ve Hava birlikleri koordineli olarak Mersin-Alatada'dan yükleme ve bindirme yaparak İskenderun-Gülcihan'a çıkarma tatbikatları yapmıştır.¹³²

Kemal Yamak'ın anılarına yer verdiği *Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler* kitabında harekât planlarına dair bahsettiği önemli bir konu da daha evvel hazırlanan (Yıldız-70) harekât planının firar eden bir binbaşı tarafından deşifre edildiğidir. Binbaşının firar ederken yanında götürdüğü bu harekât planı, Magosa-Boğaz bölgesi arasına yönelik hazırlanmış bir plandır. Bu planın deşifre olmasıyla birlikte Magosa-Boğaz arasındaki kıyı ve derinliklerde savunma mevzileri geliştirilmiş ve deniz dibi engelleri takviye edilmiştir. Planın deşifre olmasının ardından olası bir harekât için farklı planlamalar hazırlanmıştır. Deşifre olan plan, uygulanan asıl plan için aldatıcı bir görev de görmüş ve çıkarma harekâtı Rum kuvvetlerinin beklediği noktadan gerçekleşmemiştir.¹³³

Temmuz 1971'de Yıldız-70 planının deşifre olması nedeniyle, Türk Genelkurmay Başkanlığı yeni bir planlama üzerinde çalışmaya başlamıştır.¹³⁴ Haziran 1973'te ise Yıldız-70 Harekât Planı'na ek olarak Atma-4 Harekât planı üzerinde çalışılmıştır. Mart 1974'te hazırlanan bu planların uygulamasını yapacak

¹³¹ Muzaffer Sever, *20 Temmuz 1974 Kıbrıs Bitmeyen Gece* (İstanbul: Kastaş Yayınları, 2012), 36, 37.

¹³² a.g.e.,37.

¹³³ Kemal Yamak, *Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler* (İstanbul: Doğan Kitap, 2006), 282.

¹³⁴ Sever, a.g.e., 39.

olan kuvvet temsilcileri ile her kuvvetin kendi planını yapması üzerine bir koordinasyon toplantısı düzenlemiştir.¹³⁵

Mayıs 1974'te Yunanistan ile yaşanan kıta sahanlığı krizi nedeniyle, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gerekli tedbirleri almasına yönelik hazırlık emri alınmıştır. 28 Mayıs 1974'te 6'ncı Kolordu, harekât planlarının incelenmesini ve eksikliklerin tamamlanmasını, tatbikatların gerçeğe uydurulmasını, keşif ve gözetleme eğitimlerinin geliştirilmesini emretmiştir. Özellikle de Kıbrıs'a yapılacak harekât için eğitim, atış, ikmal ve bakım seviyelerini yükseltmeye yönelik eğitimlere öncelik verilmiştir.¹³⁶

15 Temmuz 1974 sabahı Kıbrıs'ta gerçekleşen darbenin ardından, aynı gün saat 11:30'da 2'nci Ordu Komutanlığı askeri tedbirlerin tümünün uygulanması emrini vermiştir.

2'nci Ordu Komutanlığı'ndan 15 Temmuz 1974 günü saat 11.30'da askeri tedbirlerin tümünün uygulanması emri alındı. Bu emirde belirtilen birçok hususlar meyanında 6'ncı Kolordu tarafından alınması gereken ön tedbirler şunlar olmuştur;

Yıldız-70, Atma-4 Harekât Planında görev alacak birlikler 12 saatlik hazırlık durumuna geçirilmiştir. İzinler derhal kaldırılmış ve izinde bulunanlar 4 saat içerisinde görevleri başına çağırılmıştır. 39'uncu P. Tümen'i 50'nci P. Alayının emirle Mersin (Alata) bölgesine 24 saat içerisinde intikal ettirilmesi için hazırlıkların artırılması emredilmiştir. 50'nci P. Alayı ile 2'nci Deniz Piyade Taburunun bu bölgede birlikte eğitim yapmaları emredilmiştir. K.K. Komutanlığı'nın 62 adet UH-1 H helikopterlerinin 2'nci ordu takviyeli Hava Alayını teşkil etmek için Konya'da toplanacağı emri alınmıştır. Komando Tugayının iki kademe halinde Ovacık (Silifke) bölgesine intikali emredilmiştir. Hava İndirme Tugayının, 12'nci Hava Ulaştırma Üs Komutanlığı (Kayseri) ile koordine ederek yükleme-bindirme faaliyetlerini arttırması emredilmiştir. 6'ncı

¹³⁵ a.g.e., 41, 42.

¹³⁶ a.g.e., 35, 36.

Kolordunun bütün muhabere sistemleri 24 saat çalışacak duruma getirilmiştir.¹³⁷

18/19 Temmuz 1974 gecesini düzenlenen toplantıyla Yıldız-70, Atma-4 Harekât Planı son defa gözden geçirilip gerekli değişiklikler yapılmış ve son emirler verilmiştir. Bu toplantıya aşağıdaki General ve Subaylar katılmışlardır.

Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Eşref Akıncı, 2'nci Ordu Komutanı Orgeneral Suat Aktulga, 6'ncı Kolordu Komutanı Korgeneral Nurettin Ersin, 2'nci Taktik Hava Kuvveti Komutanı Korgeneral Hulusi Kaymaklı, Genel Kurmay İstihbarat Daire Başkanı Tümgeneral Vahit Güneri, Harp Filosu Komutanı Tümamiral Nejat Tümer, 39'uncu Tümen Komutanı Tümgeneral Bedrettin Demirel, Çakmak Özel Görev Kuvveti Tuğgeneral Süleyman Tuncer, Çıkarma Birlikleri Komutanı Tuğamiral Emin Gökşan, 2'nci Ordu Harekât Başkanı Tuğgeneral Hüseyin Ertunç, 2'nci Ordu Lojistik Başkanı Tuğgeneral Turgut Arabacıoğlu, K. K. Harekât Şube Müdürü Kurmay Albay Muhittin Füsunoğlu, 2'nci Ordu Plan Şube Müdürü Kurmay Albay İbrahim Orhon, 6'ncı Kolordu Kurmay Başkanı Kurmay Albay Mahmut Boğuşlu, 6'ncı Kolordu Harekât Şube Müdürü Kurmay Albay Yavuz Oktay Kaan, 6'ncı Kolordu İstihbarat Şube Müdürü Kurmay Albay Muzaffer Sever, 2'nci Ordu Muhabere Başkanı Albay Necati Yerinmez, 6'ncı Kolordu Muhabere Şube Müdürü Albay Nazım Nuray ve Binbaşı Altan Ateş.¹³⁸

Mehmet Ali Birand'ın *30 Sıcak Gün* kitabında Kuvvet Komutanlarından biri ile yapılan görüşmede, harekâtın planlama safhasında hedeflerin belirlenmesinde hangi hususların gözetildiği şu şekilde ifade edilmiştir:

“Baskın” niteliğinde bir hareket planladık. Daha önce tespit edilen ve Magosa'nın 36 km. kuzeyindeki Boğaz'a çıkış planından vazgeçildi. Allahtan da vazgeçilmiş, zira sonradan Rumların bu planları öğrendiklerini

¹³⁷ a.g.e., 44, 45.

¹³⁸ a.g.e., 50, 51.

ve ona göre tedbir aldıklarını istihbar ettik. Üzerinde durduğumuz nokta, Ada'nın karakteristiği idi. Magosa civarından yapılacak bir çıkartma tehlikeliydi. Rumlar, çok geniş ve rahat olan, Magosa- Lefkoşa yolunun etrafını çeşitli birlikleriyle kapatmışlardı. Kontrol ellerindeydi. Üstelik temmuz ayı olduğundan o bölgede binlerce turist vardı. Nüfusu yüz bini aşkın bir şehir içinde, çıkartılacak birkaç bin Türk askeri kayboluverirdi. Bundan dolayı Girne'nin batısındaki küçük bir plajdan çıkılması ve son derece dar, virajlı (bir kamyon yolda kalması tüm trafiği durdurabiliyordu) ve yüksek Beşparmak dağlarının güç geçit vermesine rağmen Girne-Lefkoşa yolunu seçtik. Dağlarda Rumların takviye yaptıklarını biliyorduk, ancak St. Hilarion kalesini tutan mücahitler ve Serdarlı bölgesindeki Türkler bu yolun bir bölümünü kontrolleri altında bulunduyorlardı. Çıkartma için eldeki olanaklar belliydi. Çıkartma gemilerine, ilk gidecek dalgada kamyon ve tank yerine sadece asker doldurduk. Akdeniz'e ayırdığımız tüm kuvvetleri ve gemileri yığsak, tabii ki başka olurdu. İşte Genelkurmay'daki o toplantıda ilk defa denizden çıkartma ve havadan indirme kararlaştırıldı. Çeşitli planların, çeşitli yönleri birleştirildi. Denizden birlikler çıkarken, Gönyeli ile Ortaköy arasında paraşütle hava; indirme tugayı, Boğaz mevkiine de (çıkartma haritasına bakın) helikopterlerle 39. Komando birliği [sic], aynı anda bazı Türk bölgelerine de ani katliamı önleyebilmek için yiyecek ve cephane indirilecekti. Başından itibaren üzerinde durduğumuz en önemli nokta, çıkartmanın olaysız geçip birliklerin karaya atılabilmesi, havadan indirilecek olanların kayba uğramaması ve o bölgede bulunan Rum ve Yunan birliklerinin hücumu geçerek bu Öncülere zayıf verdirmemesiydi. Planlar bu tehlikeler düşünülerek hazırlanmıştı... Ada'daki Türk alayı, Yunan alayının muhtemel bir müdahalesine karşı koyacaktı. Alayın diğer bir bölümü, paraşütle indirilen Tugay ve Boğaz mevkiindeki Komando birliği ile birleşip, Boğaz- Gönyeli- Lefkoşa üçgenini son erine kadar dâhi olsa savunacaklardı. Zira Rumların birinci geceki gibi bir taarruzu bekleniyordu. Bu birlikler, sayıları 9- 10 bin arasındaki Mücahit (ki yaklaşık 6 bini bu üçgen civarındaydılar) ile muhtemel saldırıları defettikten sonra, bu yolun tam güvenliğini sağlayacaklar ve denizden çıkanlar Beşparmak dağlarından geçip, kısılcı kapatabilecekler, 1-2 gün

içinde de Serdarlı ile birleşeceklerdi. Hava ve Deniz Kuvvetleri de gerektikçe havadan destek atışı yapacaklardı... Bizim içimizde yatan son hedef, Şahin hattıydı. Başbakan bize hiçbir sınır göstermedi. Başından sonuna kadar söylediği aynı idi: “Sizden Kıbrıs Türklerine denize çıkış sağlayacak, birliklerin güvenlik içinde durabileceği bir köprü başı tutmanızı istiyorum.” Biz de kendisine anormal bir gelişme olmadığı takdirde birinci safhanın 3 günde, ikinci harekât ile Şahin hattına da 3-4 günde varabileceğimizi söyledik. Yani toplam 6-7 gün. Söylenilen sürelerde de varıldı zaten. Birinci safhada nerede durulacağı kesinlikle aramızda tespit edilmemişti, ancak birliklere ne kadar bir sahanın güvenlik sağlayacağı hakkında bilgimiz vardı. (Haritada gösterilmiştir) Her şey gelişmelere göre ayarlanacaktı. Gerekli görülen, sahilde 18 km.'lik bir şerit, Girne'den Lefkoşa'ya kadar giden ve derinliği de 22 km.'lik bir üçgen sağlanmasıydı...¹³⁹

Yıldız Atma-4 Harekât Planı, 4 safhalı müşterek bir plan olarak düzenlenmiştir. Plana göre Boğaz bölgesine indirilen kuvvetler (Bolu Komando Tugayı) ile Pladini Plajı'ndan çıkan birlikler (Çakmak Özel Görev Kuvveti) Girne'de birleşecekti. Hava İndirme Tugayı ise Gönyeli bölgesine hava hücum harekâtı icra edecek ve Dikmen bölgesini savunacaktı. Birleşme safhasının ardından genişleme safhasıyla, doğu ve batı istikametine taarruza geçilecekti. Ada'da bulunan KTKA, inme ve atma bölgelerini işaretlemesini yapacak, inme ve atmanın emniyetle gerçekleşmesinden sorumlu olacaktı. TMT ise kendi bölgesindeki Rum birliklerini tespit edecek ve Rum birliklerinin Lefkoşa'ya ve Girne'ye takviye göndermesini önlemede destek olacaktı. Hava Kuvvetleri çıkarma başlamadan hemen önce çıkarma bölgesinde tespit edilen Rum birliklerine hava taarruzunda bulunacak ve çıkarma süresince hava desteğini sağlayacaktı.¹⁴⁰

¹³⁹ Birand, a.g.e., 59-62.

¹⁴⁰ T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, a.g.e., 3-22, 3-23.

3.1.1. Harekâta Katılan Türk Kuvvetleri

Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri'nin müşterek harekâtıyla yürütülmesi planlanan harekâta Kara Kuvvetleri'nden katılan birlikler şunlardır: 6'ncı Kolordu Komutanlığına bağlı 28'inci Motorlu Piyade Tümeni (61'inci ve 230'uncu Motorlu Piyade Alayları), 39'uncu Piyade Tümeni (14'üncü, 49'uncu ve 50'nci Piyade Alayları), 6'nci Kolordu Emrine Tahsis Edilen Bolu Komando Tugayı, Kayseri Hava İndirme Tugayı, 2'nci Ordu Uçaksavar Taburu, 2'nci Ordu Muharebe Alayı, Zırhlı Birlikler Okulu Gösteri ve Tatbikat Alayı ve Amfibi Deniz Piyade Alayı, 6'nci Kolordu Desteğine Tahsis Edilen Kara Kuvvetleri Komutanlığına (K.K.K.) bağlı helikopter birliğinden görevlendirilen 74 helikopter.

Deniz Kuvvetleri'ne ait Harp Filosu ise şunlardan oluşmaktaydı: 5 Muhrip (*TCG Kocatepe, TCG Mareşal Fevzi Çakmak, TCG Adatepe, TCG Tınaztepe, TCG İçel*), 2 Denizaltı (*TCG 1. İnönü ve Cebre*), 1 Refakat Muhribi (*TCG Berk*), 2 Karakol Botu (*TCG Akhisar, TCG Demirhisar*), Lojistik Destek Gemileri (*TCG Ertuğrul, TCG Bayraktar, TCG Sancaktar*), Çıkarma Filoları LCT (103, 104, 105, 107, 106, 110, 111, 113, 114), LCU (206, 207, 208, 209, 210, 211, 213, 214, 215, 215), LCM (Ç.301, Ç.303, Ç.307, Ç.309, Ç.310, Ç.312, Ç.314, Ç.315, Ç.317, Ç.319, Ç.320, Ç.311, Ç.316, Ç.306)¹⁴¹

2'nci Taktik Hava Kuvveti ise 8'i silahlı keşif uçağı olmak üzere toplamda 115 savaş uçağı ile yakın hava desteği sağlamıştır.

650 mevcutlu Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı ise 1 tabur Ortaköy'de 1 taburu da Gönyeli'de konuşlanmıştır. Her tabur üçer bölüklü ve her bölükte 3 adet 60 mm'lik havan, 2 adet 57 mm'lik geri tepmesiz top mevcuttur. Ağır Silah Bölüğünde ise 3 adet 81 mm'lik havan ve 2 adet 75 mm'lik geri tepmesiz top mevcuttur.

10 Sancaktarlı Türk Mukavemet Teşkilatı'nın Ada'daki konuşlanmasıysa şu şekildeydi: 4 taburlu Lefkoşa Sancaktarlığı (Lefkoşa, Hamitköy, Akıncılar), 3

¹⁴¹ E. Tümamiral Cem Gürdeniz, "Girne'de Kıyıbaşını Tutan Kahramanlara," (Aydınlık Gazetesi: 22 Temmuz 2018) <https://www.ulusal.com.tr/haber/8700303/girne-de-kiyibasini-tutan-kahramanlara> [Erişim 12.08.2022].

taburlu Boğaz Sancaktarlığı (Boğaz, Pınarbaşı, St. Hilarion), 2 taburlu Mağusa Sancaktarlığı (Mağusa, Mehmetçik), 3 taburlu Serdarlı Sancaktarlığı (Yeniceköy, Gönendere, Meriç), 3 taburlu Limasol Sancaktarlığı (Limasol, Evdim/Düzkaya), 4 taburlu Baf Sancaktarlığı (Baf, Yeşilova, Poli), 1 taburlu Lefke Sancaktarlığı (Lefke); 2 taburlu Larnaka Sancaktarlığı (Larnaka, Geçitkale), Yeşilirmak Sancaktarlığı (Yeşilirmak), Erenköy Sancaktarlığı (Erenköy).

3.2. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI (20 TEMMUZ-14 AĞUSTOS 1974)

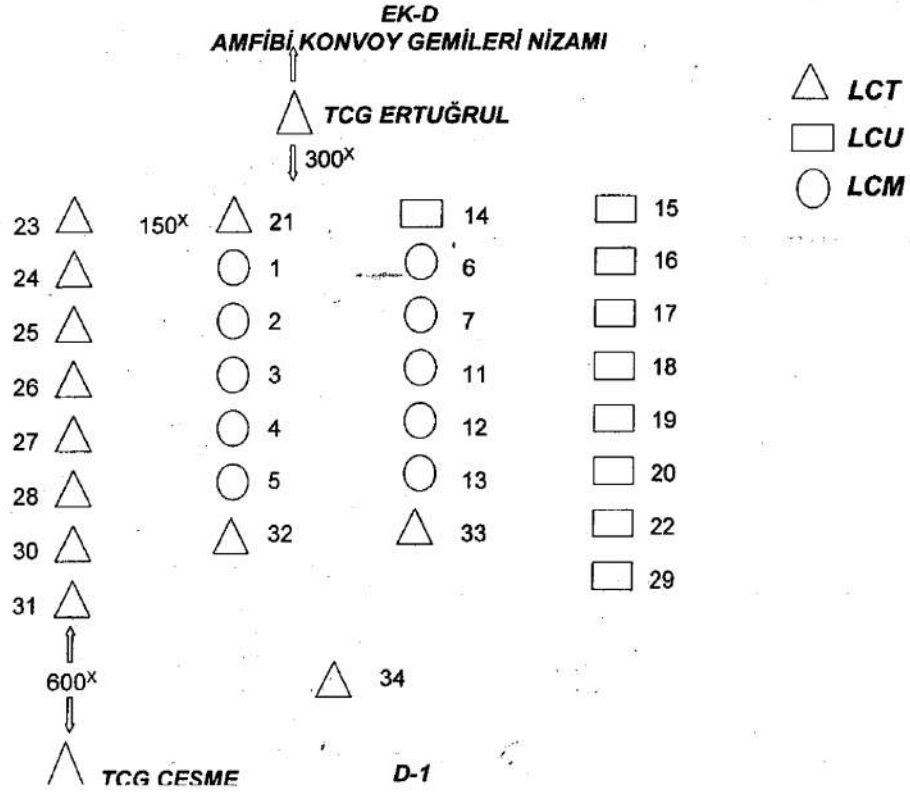
16 Temmuz 1974 Salı günü Türk Genelkurmay Başkanlığı tarafından harekâtı icra edecek birliklere intikal emri verilmiştir. 6'ncı Kolordu Komutanlığı'ndan ilk etapta 39'uncu Piyade Tümeni'ne müteakiben 50'nci Piyade Alayı Muharebe Grubu'na aynı gün içinde Alata'ya (Mersin) intikalinin başlaması emri ulaştırılmıştır. 4'üncü Kolordu Komutanlığı'ndan 28'inci Motorize Piyade Tümeni'ne hazırlık durumuna geçmesi emri verilmiştir. Aynı gün Bolu Komando Tugayı Bolu'daki kışlasından ayrılarak Ankara/Mamak'a intikalini tamamlamıştır. Kayseri Hava İndirme Tugayı harekât için hazırlık emrini almıştır. 1'inci ve 2'nci Deniz Piyade Taburları da 16 Temmuz günü Alata'ya intikallerini tamamlamıştır. 17 Temmuz 1974 Çarşamba günü Alata'da Çakmak Özel Görev Kuvveti oluşturulmuştur.¹⁴²

18 Temmuz 1974 Perşembe günü 39'uncu Piyade Tümeni'nin Yıldız Atma-4 Harekât Planı'nda görevli tüm birliklerine intikal emri verilmiştir. 14'üncü Piyade Alayı Muharebe Grubu Osmaniye'ye, 49'uncu Piyade Alayı Muharebe Grubu Ceyhan bölgesine intikal emri almıştır. 28'inci Motorize Piyade Tümen Komutanlığı 230'uncu Piyade Alayı Muharebe Grubu'ndan bir piyade taburu da Ovacık bölgesine intikal ederken, diğer birlikleri hazırlıklarına devam etmiştir. Bolu Komando Tugayı Mamak'tan Çumra bölgesine intikal etmiştir. Aynı gün Kara

¹⁴² T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, a.g.e., 3-24.

başlamıştır. Yükleme ve bindirme saat 13:30'da (Plana göre 3-4 saatlik bir gecikmeyle) tamamlanmış ve Çakmak Özel Görev Kuvveti limandan ayrılmıştır.¹⁴⁵

Görsel 3.2: Amfibi Konvoy Gemileri Nizamı

Kaynak: T.C. Harp Akademileri Komutanlığı Deniz Harp Akademisi, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı (Deniz Harekâtı)*, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi), 48.

3.2.1. Birinci Harekât (20-22 Temmuz 1974)

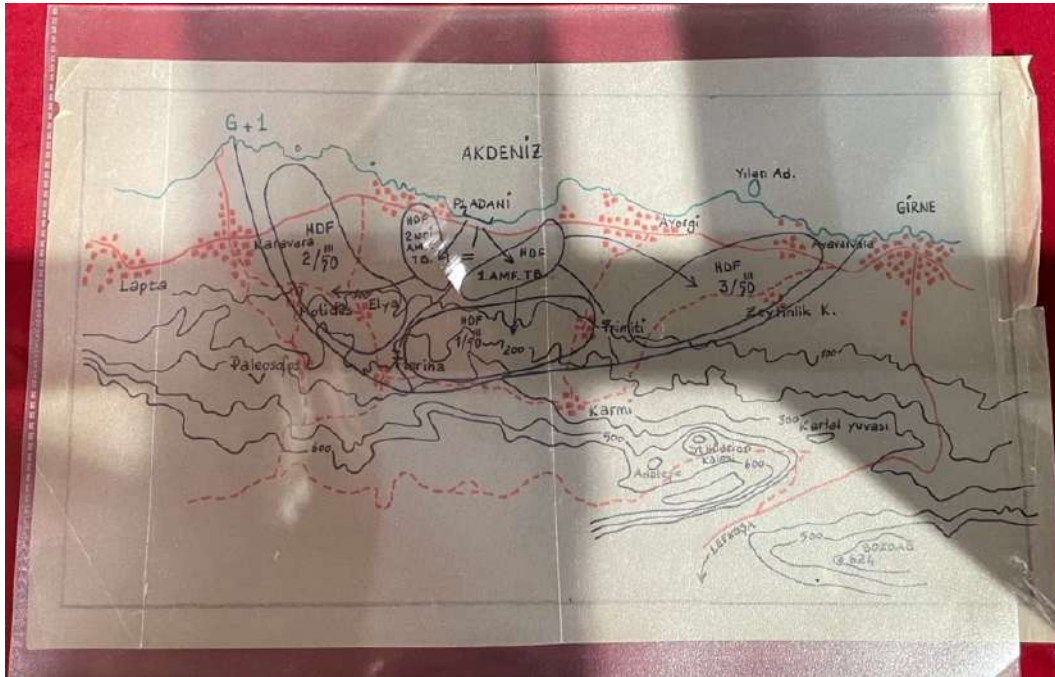
20 Temmuz 1974 Cumartesi günü Sualtı Taarruz Timi (SAT) plajın mayınlanıp mayınlanmadığını kontrol etmiş ve 06:00'da Çıkarma Birlikleri Komutanlığı'na plajın mayınsız olduğu bilgisini vermiştir.¹⁴⁶

¹⁴⁵ a.g.e., 3-25.

¹⁴⁶ a.g.e., 3-25.

Saat 08:50'de sahile ilk kapak atılmış ve Deniz Piyade birlikleri plaja çıkmıştır (Harita 3.2: Kara Manevra Planı). 09:25'te Amfibi Alayı kıyı başını tutmuştur (H-1 Hattı). İkinci dalga (50'nci Piyade Alayı) 09:45'te kıyıya kapak atmış ve saat 10:00'da 50'nci Piyade Alayı birlikleri Deniz Piyade birliklerinin üzerinden aşarak ilk emniyet hattını oluşturmuştur.¹⁴⁷

Harita 3.2: Kara Manevra Planı

Kaynak: Foça Deniz Üssü, Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi.

Çıkarma, Pladini bölgesine 5 dalga olacak şekilde planlanmıştı fakat çıkarma planlanandan çok daha uzun sürmüştür. İlk dalgada çıkan gemiler mukavemetle karşılaşmazken, 4'üncü dalga Rumların havan atışına maruz kalmıştır. Bu atışlar Deniz Piyade Birlikleri ve muhrip gemiler tarafından durdurulmuştur. Gemilerin aynı anda kapak atamaması, koordinasyonu ve birlik

¹⁴⁷ Deniz Piyade Üsteğmen Ahmet Aksu, *Harp Ceridesi*, (Foça Deniz Üssü, Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi).

bütünlüğünü bozmuştur. Birlikler arasındaki bu koordinasyon eksikliği dağılmaya ve vakit kaybına neden olmuştur.¹⁴⁸

Görsel 3.3: Planlanan Çıkarma Safhası

EK-E ÇIKARMA VE SONRAKİ SAFHALAR (DEVAMI)			
PLAJ	PLADİNİ		
DALGA	ZAMAN	ARAÇ	BİRLİK
1	S. SAATİ	LCM-8 LCVP	DZ.AMFİBİ ALAY K.
2	(S + 7)	LCU LCT	50 P.A.MUH GRUBU
3	(S + 20)	LCU LCT	TUGAY DESTEK BİRLİKLERİ

E-2

Kaynak: T.C. Harp Akademileri Komutanlığı Deniz Harp Akademisi, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı (Deniz Harekâtı)*, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi), 50.

Kıyıya çıkan birlikler ilk andan itibaren çatışmaya girmişlerdir. Deniz Piyade Alayı Beşparmak Dağları'nın eteklerine ulaşırken; 50'nci Piyade Alayı 1'inci Tabur batı yönüne (İncesu), 2'nci Tabur güney yönüne (Beşparmak Dağları) ve 3'üncü Tabur doğuya doğru (Girne) ileri harekâta başlamıştır (Harita 3.3). Öğlen saatlerinde Rumlar top ve havan atışlarıyla çıkarma bölgesini ateş altına almıştır. Henüz aralarında emir komuta münasebeti tam olarak kurulamamış olan Çakmak Özel Görev Kuvveti birlikleri planlanan hedefleri ele geçirememişlerdir. Top atışları altında etkili bir ilerleme sağlanamamış, birlikler dar bir bölgede sıkışıp kalmıştır. Saat 15:00'te bölgenin ele geçirilmesi için yeniden ileri harekât emri verilmiştir.¹⁴⁹

¹⁴⁸ T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, a.g.e., 3-24, 3-25.

¹⁴⁹ T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, a.g.e., 3-25, 3-26.

Akşam alacakaranlığa kadar ileri hareket ve mevzilenme devam etmiştir. Rum birlikleri saat 22:00'de yeniden tank taarruzunda bulunmuş ve yeniden püskürtülmüştür. Bugün, gece boyunca çatışmalar aralıklarla devam etmiştir.¹⁵³

Hava İndirme Tugayı ise 20 Temmuz 1974 Cumartesi günü saat 05:00'te havadan atma harekâtına başlamıştır. Havadan atma harekâtı yapıldığı esnada RMMO birlikleri (211'inci Tabur) tarafından uçaklara hafif silahlarla ateş açılmıştır. 1'inci Paraşüt Taburu Pınarbaşı bölgesine inmiş ve Dağyolu-Kara Tepe arasındaki bölgeyi savunmuştur. 2'nci Paraşüt Taburu Gönyeli bölgesine inmiş ve önce Gönyeli doğusunda, sonra da batısında tertiplenmiştir. Girne Boğazı-Ozanköy istikametine taarruzuna karar verilmiş ancak yoğun ateş altında bu bölgeye intikal edememiştir. 2'nci kademedede, saat 11:55'te 3'üncü Paraşüt Taburu Pınarbaşı bölgesine atılmış ve gece yarısından sonra da Türk Bozdağı'nı ele geçirmiştir., 4'üncü Paraşüt Taburu Gönyeli doğusuna atılmış, KTKA'nın emrine verilmiş ve gece yarısından sonra Gönyeli mevzilerine ulaşmıştır.¹⁵⁴

Bolu Komando Tugayı'nın 1'inci Komando Taburu, 20 Temmuz 1974 günü saat 08:20'de kendisine tahsis edilen helikopterlerle havaalanı bölgesine indirilmiş ve 09:00'da Ağırdağ-Doğruyol istikametinde harekâta başlamıştır. İkinci sortide, saat 11:45'te 2'nci Komando Taburu da aynı bölgeye indirilmiş ve Şato bölgesine intikal etmiştir. Üçüncü sortide, 15:45'te 3'üncü Komando Taburu Gönyeli bölgesine indirilmiş ve Pınarbaşı'na hareket etmiştir. Toplanma bölgelerinde taburların taarruz hazırlıkları ve son koordinasyonları yapılmıştır. 21 Temmuz 1974 günü saat 01:15'te yanan ormanın içerisinde çatışmalar başlamış ve gün boyu devam etmiştir. 1'inci Komando Taburu tarafından Doğruyol ele geçirilmiş ve Girne Boğazı'nın batısında kontrol sağlanmıştır. 2'nci Komando Taburu ileri hareketle Girne Boğazı'nı ele geçirmiştir. 21 Temmuz günü 3'üncü Komando Taburu Pınarbaşı havaalanı bölgesinden Beyaz Ev bölgesine intikal ettirilmiş ve 2'nci Komando Taburu'yla birlikte Zeytinlik-Girne istikametinde taarruza

¹⁵³ Deniz Piyade Üsteğmen Ahmet Aksu, *Harp Ceridesi* (Foça Deniz Üssü, Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi).

¹⁵⁴ T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, a.g.e., 3-27.

21 Temmuz 1974 Pazar günü 2'nci Paraşüt Taburu Girne Boğazı-Ozanköy istikametinde taarruz emri almıştır. Ancak ileri harekâta başlayamamıştır. 3'üncü Paraşüt Taburu'nun Rum Bozdağı taarruzu devam etmiştir.¹⁵⁷

Dikmen istikametine 21 Temmuz 1974 günü yapılması planlanan taarruz, 22 Temmuz 1974 Pazar günü öğleden sonra başlamıştır. Yeterli ilerleme sağlayamadan durmuştur. 2'nci Paraşüt Taburu Ozanköy'e ulaşmış, 3'üncü Paraşüt Taburu da Delik Tepe'yi ele geçirmiştir.¹⁵⁸

22 Temmuz 1974 Pazartesi günü Bora Özel Görev Kuvveti, 49'uncu Mekanize Alayı ve 39'uncu Tümen Karargâhı ve Tank Taburu çıkarma için Yavuz Plajı'na geldiğinde şiddetli havan atışlarına maruz kalmıştır. 2'nci Topçu Taburu'nun karşı atışlarıyla Rum topçu birlikleri sindirilmiştir. Ancak bu çıkarma tamamlanana kadar bölgeye zaman zaman Rumların top atışı devam etmiştir.¹⁵⁹ Saat 12:20'de 2'nci çıkarma grubu sahile çıkmaya başlamış ve Girne istikametinde ileri harekâta devam etmiştir. Saat 16:00'da ikinci grubun çıkarması tamamlanmıştır.¹⁶⁰

22 Temmuz günü 3'üncü Komando Taburu'nun Zeytinlik-Girne istikametindeki taarruzu devam etmiştir. Taburun ilerlemesiyle Girne'nin batısında ve Girne-Boğaz yolu istikametinde karaya çıkan birliklerle birleşme sağlanmıştır. Ancak tanklarla piyadeler arasındaki koordinasyonsuzluk nedeniyle, tankların şehirden geçmesini müteakip Girne yeniden Rum birliklerinin eline geçmiştir. Tanklar tekrar şehre gönderilmiş ve 3'üncü Komando Taburu'nun şehre hâkim tepelere çıkması sağlanmıştır. Yeni çıkan birlikler doğu (Girne) yönüne taarruza geçmiş ve Boğaz bölgesinde Mücahitler ve 6'ncı Kolordu Karargahıyla birleşmiştir. Birleşmenin ardından 39'uncu Tümen Komutanlığı Kocatepe'de (Boğaz bölgesi) Tümen Komuta merkezini faaliyete geçirmiştir. Akşamüzeri Birleşmiş Milletler tarafından ateşkes kararı duyurulmuştur. Harekât planına göre hedeflenen bölgelere 3 günde varılmış ve havadan inen birliklerle denizden çıkan

¹⁵⁷ a.g.e., 3-26 – 3-28.

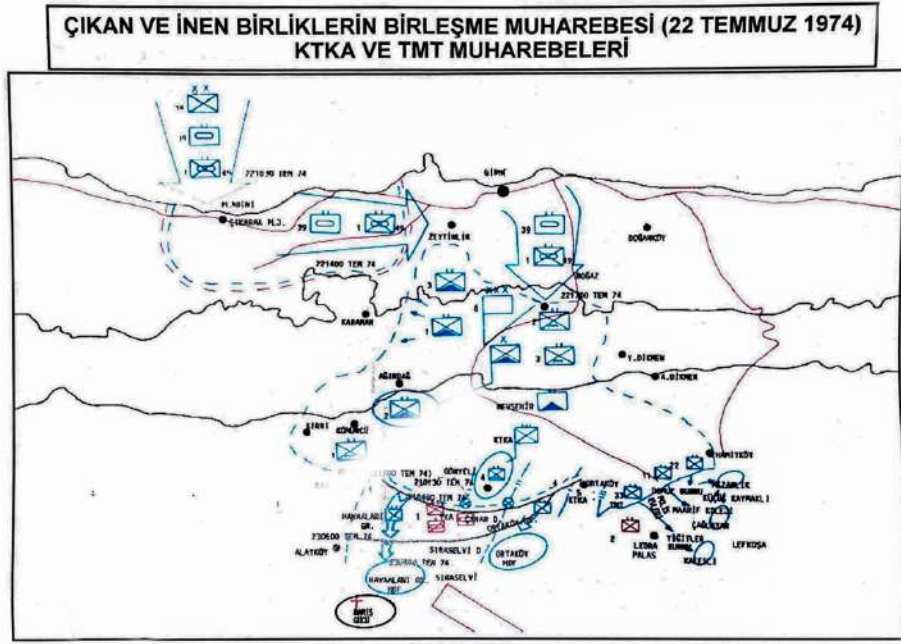
¹⁵⁸ a.g.e., 3-32.

¹⁵⁹ a.g.e., 3-33.

¹⁶⁰ Deniz Piyade Üsteğmen Ahmet Aksu, *Harp Ceridesi* (Foça Deniz Üssü, Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi)

birliklerin birleşmesi sağlanmıştır. Fakat ateşkes ilan edildiği sırada elde tutulan bölgelerin emniyeti tam olarak sağlanamamıştır (Harita 3.5).¹⁶¹

**Harita 3.5: Çıkan ve İnen Birliklerin Birleşmesi Muharebesi (22 Temmuz 1974)
KTKA ve TMT Muharebeleri**

Kaynak: T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ders Notu* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2009).

20 Temmuz sabahı, Boğaz Sancaktarlığı'na bağlı taburlar harekât planı gereğince üçgen bölge (Girne-Lefkoşa-Boğaz) içinde savunmada kalarak KTKA'nın emrine girmiştir. 20 Temmuz 1974 günü saat 21:00'de Rum Komando Taburları bölgeye sızarak St. Hilarion'a baskın yapmış ve Darboğaz'a kadar ilerlemiştir. Bölgeye 1'inci Komando Taburu müdahale etmiş ve 33'üncü Rum Komando Taburu'nu Girne'ye doğru püskürtmüştür. Lefke Sancaktarlığı'na bağlı bölüklerin savunduğu Gaziveren, Taşpınar ve Bağlıköy Rum birliklerinin eline geçmiş ve Lefke Rum birlikleri tarafından sarılmıştır. Aynı gün Yeşilirmak Sancaktarlığı tarafından savunulan Yeşilirmak bölgesine Rum birlikleri taarruz

¹⁶¹ T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, a.g.e., 3-33.

başlamış ancak başarılı olamamışlardır. Erenköy Sancaktarlığı mevzilerinde savunma için tertiplenmiştir. 20 Temmuz sabahı 276'ncı RMMO Taburu top ve havan ateşiyle taarruza başlamıştır. Öğleden sonra Türk hava desteği sağlanmış fakat Rum birliklerinin taarruzu devam etmiştir. Ancak Türk mücahitlerin Rum birliklerini püskürtmesiyle bu taarruzlar durdurulmuştur. Magosa Sancaktarlığı 20 Temmuz sabahı Rum birliklerinin Sakarya-Karakol yolu üzerinden geçirmeye çalıştığı konvoyu imha etmiştir. Ardından da Maraş tarafından Magosa Sur kapısını zorlayan RMMO taarruzu başlamıştır. RMMO'ya ait tankların imhasıyla bu taarruz da geri püskürtülmüştür.

Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı 20 Temmuz gecesi atma ve indirme bölgelerini işaretlemiş ve bölgenin emniyeti için savunma tertiplenmesi yapmıştır. Yunan Alayı ve RMMO birliklerinin taarruzu Türk Hava Kuvvetleri tarafından engellenmiştir. Yunan Alayı'nın, KTKA Gönyeli Grubu'nun 2'nci Bölük bölgesine şiddetli taarruzu 21 Temmuz günü 4'üncü Paraşüt Taburu tarafından durdurulmuştur. 21 Temmuz gecesi, Tuzla Tepe'den Çınar Dere'ye doğru karşı taarruz geliştiren KTKA temas hattını tekrar ele geçirmiştir. Yunan Alayı ise takviye almış, Yunanistan'ın 6 adet nakliye uçağı Lefkoşa Havaalanı'na inmiştir. Bu uçaklar ikmal maddesi ve personel takviyesi icra etmiştir. 6'ncı Kolordu tarafından KTKA'nın emrine Kıbrıs Değiştirme Birliği (KDB) verilmiş ve Lefkoşa Havaalanı ile Küçükaymaklı bölgelerinin ele geçirilmesi emri verilmiştir. Havaalanı görev kuvveti tarafından Alayköy yolu kesilmiştir. Havaalanı-Alayköy, Havaalanı-Güzelyurt, Alayköy-Güzelyurt istikametindeki yollar kontrol altına alınmıştır.¹⁶²

3.2.2. Birinci Ateşkes Dönemi (23 Temmuz- 13 Ağustos 1974)

20 Temmuz 1974 Cumartesi günü Başbakan Bülent Ecevit ikinci açıklamasını yapmıştır:

¹⁶² a.g.e., 3-35, 3-36.

... Türkiye'nin Kıbrıs'ta barış, kardeşlik ve özgürlük için giriştiği harekât bu sabahın erken saatlerinde başlamıştır. Çok sayıda Türk birlikleri şimdiden Kıbrıs'a esenlikle ulaşmışlardır. Kıbrıs topraklarındaki görevlerinin başındadırlar. Başka birliklerimiz de dalga dalga Kıbrıs'a doğru akmaktadırlar. Türk Silahlı Kuvvetleri ateş açılmadıkça, ateş etmeyeceklerdir. Savaş için değil, barış için Kıbrıs'tadırlar. Kıbrıs'ı istilâ için değil, zorbaca bir istilaya son vermek için Kıbrıs'tadırlar... Kıbrıs'taki son Yunan harekâtı yalnız bir hükümet darbesi değildir onun ötesinde bağımsız Kıbrıs devletini temelinden yıkmayı amaçlayan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasal dayanıklı niteliğindeki anlaşmaları çiğneyen bir harekettir...¹⁶³

20 Temmuz 1974 günü, harekât başladıktan hemen sonra, harekâtın başladığı resmi olarak önce Sisco'ya, hemen ardından da Yunan Büyükelçisi Kozmodopulos'a bildirilmiştir. Büyükelçi Kozmodopulos aynı gün Türkiye'den ayrılmış ve Suriye üzerinden Beyrut'a geçmiştir. Yunan Büyükelçisinin ardından da Sovyetler Birliği Büyükelçisi Grubyakov'a resmi bildiri yapılmıştır. Dışişleri Bakanı Turan Güneş Büyükelçi Grubyakov'a durumu izah ederken, bu müdahalenin Sovyetler Birliği için bir sakıncası olmadığını aksine Amerika'yı bölgeden uzak tutmayı isteyen Sovyetler Birliği için iyi bir gelişme olduğundan da bahseder.¹⁶⁴

Aynı gün, saat 10:30'da Yunan Dışişleri Bakanı Kıpros Türk Büyükelçisi Kamuran Gürün'e ilk ultiatomunu vermiştir: "Derhal çıkartmayı durdurun ve askerlerinizi geri çekin. Size saat 6'ya kadar süre tanıyoruz. Bu gerçekleşmediği takdirde, sonuçlardan Yunanistan sorumlu olmayacaktır."¹⁶⁵

Türkiye'nin müdahale haberi dalga dalga yayılmaktadır. Cunta kendi içinde görüş ayrılıkları yaşamaktadır. Akşama doğru radyodan halka seslenen Yunanistan Cumhurbaşkanı Gizikis genel seferberlik ilan etmiştir. "Yunanistan gerekli gördüğü anda menfaatlerini, kanunsuz bir genişleme politikası güden Türkiye'ye

¹⁶³ Birand, a.g.e., 132, 133.

¹⁶⁴ a.g.e., 136-140.

¹⁶⁵ a.g.e., 142.

karşı koruyacaktır. Hepinizi soğukkanlılığa davet ediyorum.” Amerika’nın Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahalesini durdurmamasının şaşkınlığı bir yana, olası bir Türkiye-Yunanistan savaşı paniği de başlamıştır.¹⁶⁶

Bu sırada Atina’da olan Sisco Başbakan Androçopulos, Yuannides ve Dışişleri Bakanı Kiprios ile görüşmüştür. Yunanistan Başbakanı Androçopulos Türkiye’nin geri çekilmemesi durumunda Yunanistan’ın NATO’dan ayrılacağı ve Türkiye ile savaşa girileceğini belirtir. Bu görüşmede, Sisco’nun baskısıyla, prensipte şu kararlar alınmıştır; “1) Darbeye katılmış Yunan askerleri, geri çekilecek, 2) Adaya çıkmış olan Türk askerleri, Türklerin yaşadıkları bölgelere sokulacak, 3) Şu anda tuttukları bölge de nihai çözüme kadar Türk kontrolünde kalacak, 4) Derhal bir konferans toplanacak.”¹⁶⁷

Amerika harekâtın başlamasını önleyememişti ancak hemen müdahale ederek ateşkesi sağlamalıydı. Harekâtın uzaması, iki müttefik ülke Yunanistan ile Türkiye arasında bir savaşa doğru gidebilirdi. Kissinger ile Sovyet Büyükelçisi ve Dışişleri Bakanı Gromiko görüşmüş, ortada iki tarafın menfaatleri için de bir tehlike olmadığı üzerine uzlaşmışlardır. Bu görüşmede de ortak karar Türkiye’nin hemen durdurulması olmuştur. Kissinger Avrupa’yı harekete geçirmiş, Ankara’ya ateşkes için baskıya başlamış ve İngiltere’ye de “Londra’da üçlü bir konferans” teklifi yaptırmıştır. Son olarak da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne Sovyetler Birliği’nin de destekleyeceği ortak bir ateşkes tasarısı yollatmıştır.¹⁶⁸ Kissinger’in bu konu hakkında aklından geçenler şu şekildedir:

İki ülke Amerika'dan aldıkları silahlarla birbirleriyle savaşamazlar... Ne Yunanistan'ın ne de Türkiye'nin uzun bir savaşa yetecek kadar malzemeleri zaten yok. Bu arada, bölgedeki hassas silahlarımızı (Türkiye ve Yunanistan'daki taktik nükleer bombalar) güvenlik altında, tutacak tedbirlerimizi aldık. Amerika'nın amacı, savaşı başka yere sıçratmamak ve Adanın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünün korunmasıdır. Diplomatik yollarla soruna bir çözüm bulunabilmesi için yeteri kadar vakit vermeden

¹⁶⁶ a.g.e., 143.

¹⁶⁷ a.g.e., 144.

¹⁶⁸ a.g.e., 145 146.

müdahaleye girmeleri nedeniyle, Türkiye'ye uğradığımız hayal kırıklığını bildirdik. Avrupalı müttefiklerimize danıştıktan sonra soruna çözüm için görüşmelerin şart olduğunu kararlaştırdık. Güvenlik Konseyine, İngiltere ve Fransa ile birlikte karar tasarısı verdik. Londra – Zürih anlaşmaları çerçevesinde, meselenin konferans masasına getirilmesi gerekiyor. Atina kabul etti. Ankara bu akşama doğru cevabını bildirecek.¹⁶⁹

Kissinger ve Sisco'nun arabuluculuk çalışmaları neticesinde, Başbakan Bülent Ecevit Türkiye'nin harekât bölgesindeki hakimiyeti sağlamlaştığında ateşkesi kabul edeceğini belirtmiştir. 21 Temmuz 1974'teki "hemen ateşkes" teklifi Turan Güneş tarafından, henüz harekâta planlanan hedeflere varılmadığı için, reddedilmiştir. Türk Genelkurmayı ateşkes için 22 Temmuz akşamının uygun olabileceğini belirtmiştir. 22 Temmuz 1974'te, iki taraf da BMGK'nın ateşkes kararına uyacaklarını açıklamıştır.¹⁷⁰

Türkiye'nin 22 Temmuz 1974'teki ateşkes çağrısına uyma kararının ardında hem Kıbrıs'taki ilerlemenin planlanan noktaya gelmesi hem de ilerlemenin devam edebilmesi için Ada'ya takviye kuvvetlerinin gitmesi gerekliliği vardır. Harekâta verilen bu ara, daha önceden planlanmıştır. Ancak yürütülecek olan stratejiye dair hala net bir plan da yoktur.¹⁷¹

25 Temmuz 1974'te ilk Cenevre Konferansı başlamıştır. Konferansa Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Yunanistan Dışişleri Bakanı Mavros ve İngiltere Dışişleri Bakanı Callaghan temsilci olarak; ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı William Buffum ise gözlemci olarak katılmıştır. Ateşkesine rağmen Kıbrıs'ta ilerlemenin devam etmesi, Rum kuvvetlerinin Ada'da hakimiyetini sürdürmesi, Mavros'un Türk kuvvetlerinin ateşkes öncesi sınırlarına çekilmesini istemesi üzerine 27 Temmuz 1974'te görüşmeler çıkmaza girmiştir. Her iki taraf da ateşkes ihlallerine devam etmiştir.¹⁷² "30 Temmuz 1974'te, Türk, Yunan ve İngiliz Dışişleri Bakanlarınca imzalanan Cenevre Deklarasyonu Türkiye'nin Kıbrıs'tan

¹⁶⁹ a.g.e., 146.

¹⁷⁰ Bölükbaşı, a.g.e., 247, 248.

¹⁷¹ a.g.e., 249.

¹⁷² a.g.e., 250

çekilmesinin “tüm taraflarca kabul edilecek haklı ve sürekli bir çözüme” bağlı olduğunu ilan ediyordu.”¹⁷³

Cenevre Deklarasyonunu takiben eden hafta Başbakan Bülent Ecevit Kıbrıs için çözüm olarak bölgesel federasyonu talep etmiştir. Kıbrıs’ın yeni Cumhurbaşkanı Glafkos Klerides ise Kıbrıs Türklerine yerel otonominin verildiği üniter bir devlet kurulması taraftarıdır.¹⁷⁴

9 Ağustos 1974 İkinci Cenevre Konferansı başlamıştır. Rum kuvvetlerinin Türk bölgelerinden çıkmamış olması, Türk kuvvetlerinin ise ilerlemeyi sürdürerek bölgesini genişletmesi sebepleriyle uzlaşma mümkün olmamıştır. 10 Ağustos 1974’te Rauf Denktaş’ın iki bölgeyi federal bir devlet önerisi Yunanistan ve Kıbrıs Rum temsilcilerince reddedilmiştir. 12 Ağustos 1974’te Kissinger’in da devreye girmesiyle, kantonal çözüm önerisi tartışılmış ancak iki taraf da bu öneriyi reddetmiştir. 13 Ağustos 1974’te, Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş Yunanistan’a önerilerini yinelemiş ve nihai bir cevap istemiştir. Klerides’in 48 saat ek süre istemesi üzerine Turan Güneş zaman kazanma maksatlı bu talebi reddetmiştir.¹⁷⁵

13 Ağustos 1974’te yapılan son görüşmeyle, Türkiye görüşmelerden bir sonuç alınamayacağını ve geç olmadan harekete geçilmesi gerektiğini fark etmiştir. Kıbrıs’ta hâkim olunan bölgenin genişletilmemesi durumunda harekâtın başarısız olacağı düşüncesiyle İkinci Harekâtın zaman kaybetmeden başlaması kararı alınmıştır.¹⁷⁶

23 Temmuz-14 Ağustos 1974 tarihleri arasındaki ateşkes sürecinde birlikler muharebelere devam etmiştir ve emniyeti sağlamak üzere ele geçirilmesi için elzem görülen bölgelerde ilerleme devam etmiştir (Harita 3.6). Ada’ya kademeli olarak takviye birlikleri gönderilmeye devam edilmiştir. Muharebe planlarının gerektirdiği şekilde mevcut ve yeni çıkan birliklerle yeniden tertiplenme yapılmıştır.¹⁷⁷

¹⁷³ a.g.e., 251

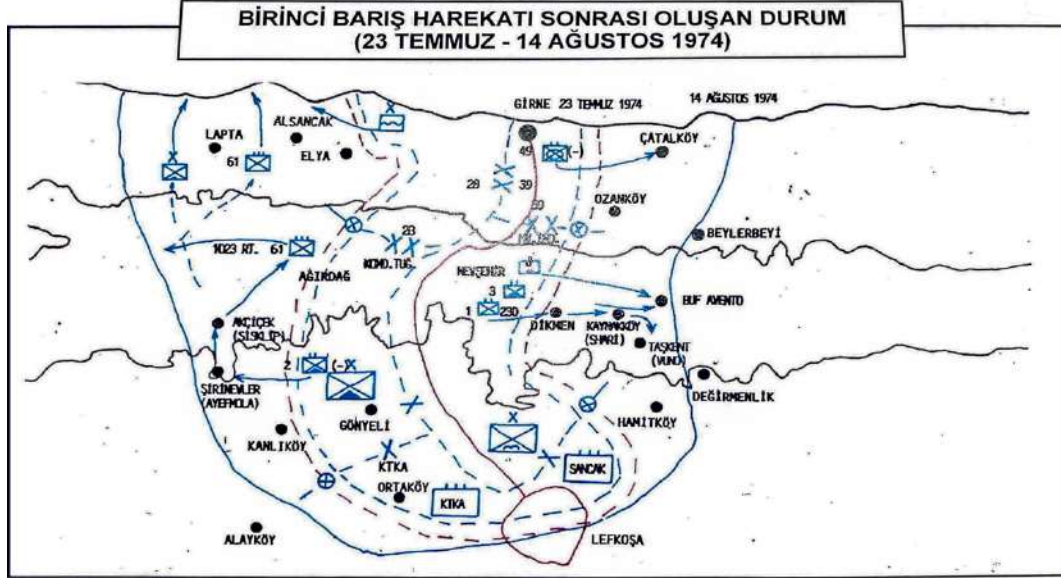
¹⁷⁴ a.g.e., 253

¹⁷⁵ a.g.e., 254-256.

¹⁷⁶ a.g.e., 261.

¹⁷⁷ T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, a.g.e., 3-43, 3-44.

Harita 3.6: Birinci Barış Harekâtı Sonrası Oluşan Durum (23 Temmuz-14 Ağustos)

Kaynak: T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, 1974 *Kıbrıs Barış Harekâtı Ders Notu* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2009).

22 Temmuz 1974 Pazartesi günü saat 17:00'de Birleşmiş Milletler'in ateşkes çağrısına uyulması kararı alınmıştır. Ateşkesin ilan edilmesiyle ilk birkaç gün sakin geçmiş fakat bazı noktalarda da muharebeler (Savunma ve taarruz), meskûn mahallerin aranması, keşif faaliyeti devam etmiştir. Ateşkes esnasında devam eden muharebeler ve tarihleri:

- Dikomalar (Dikmen Bölgesi)- Sıhari (Kaynakköy)- Vuno (Taşkent)- Bıfavento Muharebesi (23- 27 Temmuz 1974),
- Ayermola (Şirinevler)- Siskilip (Akçiçek)- Aypavlos Muharebesi (26 Temmuz 1974),
- 1023 R.T.¹⁷⁸ - Lapta güneyi (Dağgeçit) Muharebesi (31 Temmuz- 2 Ağustos 1974),
- Çatalköy Muharebesi (26- 28 Temmuz 1974),

¹⁷⁸ 1023 Rakımlı Tepe

- Lapta ve Karava (Alsancak) Muharebesi (06 Ağustos 1974).¹⁷⁹

25 Temmuz 1974, saat 07:00'de üçüncü dalga çıkarma birlikleri de plaja çıkmaya başlamıştır. Çıkarma esnasında Rum birlikleri tarafından taciz olmamıştır. 28 Temmuz 1974 günü saat 18:50'de muhtemel bir taarruz için hazırlık emri verilmiştir. 31 Temmuz 1974, saat 06:00'da 28'inci Tümen de plaja çıkmıştır.¹⁸⁰

6'ncı Kolordu Komutanlığı, 39'uncu Tümen'in 3 bölüm halinde yeniden tertiplenmesi emrini vermiştir. Buna göre 50'nci Piyade Alayı taburları da şu şekilde yeniden tertiplenmiştir:

(I) Çakmak Özel G/K.: Birlikleri: Dz. P. A. (2 Tb.lu), 1/50'nci P. A., İs. Bl., 3/2'nci Top. Tb., Ayr. Tk., Muh. Sahası Mu. Ds. Tk. Görevi: Kıyıbaşını ele geçirecek, güneye ve batıya doğru Kıyıbaşını genişletecek; yeni çıkan birliklerin üzerinden aşmasını destekleyecek ve ana ikmal yolunun emniyetini sağlayacaktır.

(II) 50'nci P. A.: Birlikleri: 50'nci P.A. (-), 2'nci Top. Tb. (-). Görevi: Yeşiltepe-Girne yolu dahil Girne'ye kadar olan bölgeyi elde bulunduracak ve bölgedeki Komd. Tug. Birliklerini serbest bırakacaktır.¹⁸¹

3.2.3. İkinci Harekât (14-16 Ağustos 1974)

39'uncu Tümen'in İkinci Harekât tertiplenmesi: Jandarma Komando Taburu, 49'uncu Mekanize Alay Muharebe Grubu 1'inci Taburu Kaynakköy-Taşkent civarında ihtiyatta, 14'üncü Piyade Alayı Muharebe Grubu birinci hatta ve Bora Özel Görev Kuvveti Aşağı Dikmen bölgesinde ihtiyattadır. İkinci Harekât öncesinde 50'nci Piyade Alayı 39'uncu Tümen emrinden alınmıştır. 1'inci Piyade Taburu Komando Tugayı emrine, 2'nci Piyade Taburu KTKA emrine, 3'üncü Piyade Taburu ise Girne Üs Komutanlığı emrine verilmiştir.¹⁸²

¹⁷⁹ a.g.e., 3-43, 3-44.

¹⁸⁰ Deniz Piyade Üsteğmen Ahmet Aksu, *Harp Ceridesi* (Foça Deniz Üssü, Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi).

¹⁸¹ T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, a.g.e., 3-34.

¹⁸² a.g.e., 3-50.

Planlamaya göre 39'uncu Piyade Tümeni kuzeyden güneye doğru, 49'uncu Piyade Alayı Muharebe Grubu ve emrindeki Batman Jandarma Komando Taburu ile 14'üncü Piyade Alayı Muharebe Grubu Değirmenlik-Serdarlı-Geçitkale istikametinde taarruza geçerek bölgenin emniyetini sağlayacak; Bora Özel Görev Kuvveti de ihtiyatta kalacaktır. Düşman hattının yarılmasını müteakip Bora Özel Görev Kuvveti taarruza geçerek, genişleme sağlayacak ve Serdarlı Sancağı ile birleşecektir.¹⁸³

14 Ağustos 1974 Çarşamba günü saat 03:30'da İkinci Harekât için emir alınmasıyla birlikler taarruz hazırlığına başlanmıştır. Hava Kuvvetleri'nin taarruzunu takiben topçu atışlarıyla saat 07:30'da 14'üncü ve 49'uncu Piyade Alayları taarruza başlamıştır. İngiliz Tepe ve Kara Tepe yoğun ateş altında bırakılmış ve 14'üncü Piyade Alayı Kara Tepe bölgesini, 49'uncu Piyade Alayı da Bayrak Tepe ve Hâkim Tepe bölgelerini ele geçirmiştir. Akabinde Bora Özel Görev Kuvveti Serdarlı istikametine gelişen durumdan faydalanarak ileri harekâtına devam etmiş ve bölgenin emniyetini alarak geceyi burada geçirmiştir. 14'üncü Piyade Alayı İngiliz Tepeyi ele geçirmesinin ardından Değirmenlik bölgesine ileri harekâta devam etmiştir. 49'uncu Mekanize Piyade Alayı Güngör bölgesine doğru ilerlemiş ve Jandarma Komando Taburu başarıdan faydalanarak Serdarlı bölgesine ulaşmıştır.¹⁸⁴

15 Ağustos günü öğleden sonra Bora Özel Görev Kuvveti İskele-Boğaz bölgesini ele geçirmiştir. Jandarma Komando Taburu Alevkayası (Değirmenlik) bölgesine kadar ilerlemiştir. 16 Ağustos günü Bora Özel Görev Kuvveti Mehmetçik Mücahit Taburu ile birleşmek üzere Mehmetçik bölgesine kadar ilerlemiştir. Mücahit Taburu ile birleştikten sonra Karpaz bölgesinde, 14'üncü Piyade Alayı da Değirmenlik bölgesinde arama tarama faaliyetlerinde bulunmuştur. 49'uncu Piyade Alayı 1'inci Taburu İskele-Boğaz bölgesini Bora Özel Görev Kuvveti'nden teslim almıştır. Batman Jandarma Komando Taburu, Antimonitis ve Delik Köyü bölgesini ele geçirmiştir.¹⁸⁵

¹⁸³ a.g.e., 3-51.

¹⁸⁴ a.g.e., 3-51.

¹⁸⁵ a.g.e., 3-53.

14 Ağustos sabahı 50'nci Piyade Alayı 3'üncü Taburu (39'uncu Piyade Tümeni ve 28'inci Motorize Piyade Tümeni ile koordineli olarak) taarruza başlamış ve akşam alacakaranlık başlangıcında Arapköyü'nü ele geçirmiştir. İlerleme Teknecik-Beşparmak istikametinde devam etmiştir. 15 Ağustos günü (Nevşehir Jandarma Komando Taburu ile koordineli olarak) Gözübüyük-Akdağ hattına ulaşmıştır.¹⁸⁶

28'inci Piyade Tümeni'nin Tank Taburu 6'ncı Kolordu emrine verilmiş, Zırhlı Birlik Okulu Gösteri ve Tatbikat Alayı ile 2'nci Paraşüt Taburu da 28'inci Piyade Tümeni'nin emrine verilmiştir. Harekât esnasında yapılan planlamaya göre 28'inci Piyade Tümeni'ne hedef olarak Magosa'daki Türk bölgesi verilmiştir. 39'uncu Piyade Tümeni, 14'üncü Piyade Alayı ile ara hattı oluşturulmuş ve 230'uncu Piyade Alayı Hamitköy'ün kuzeyine intikalini yapmıştır.¹⁸⁷

14 Ağustos günü, saat 07:00'de 230'uncu Piyade Alayı, 14'üncü Piyade Alayı'nın üzerinden aşarak taarruza başlamıştır. Gösteri ve Tatbikat Alayı muharebeye dahil olmuş, cephe yarılmış ve Ercan Havaalanı ile Paşaköy ele geçirilmiştir.¹⁸⁸

15 Ağustos günü Magosa bölgesine ileri harekât başlamış ve 230'uncu Piyade Alayı 1'inci Taburu Magosa Türk bölgesini, Gösteri ve Tatbikat Alayı ise Maraş'ı kuşatmıştır. 16 Ağustos günü Derinkaya kuzeyi-İngiliz Dikelya Üssü hattına kadar ilerleme sağlanmıştır. Aynı gün Gaziler Köyü (Pirci) önce 61'inci Piyade Alayı tarafından ele geçirilmiş ancak daha sonra tekrar düşman birlikleri tarafından ele geçirilmiştir. 17 Ağustos günü 1'inci Topçu Taburu ve Gösteri Tatbikat Alayı'ndan bir tank takımı bölgeye sevk edilmiş ve köy yeniden ele geçirilmiştir (Harita 3.7).¹⁸⁹

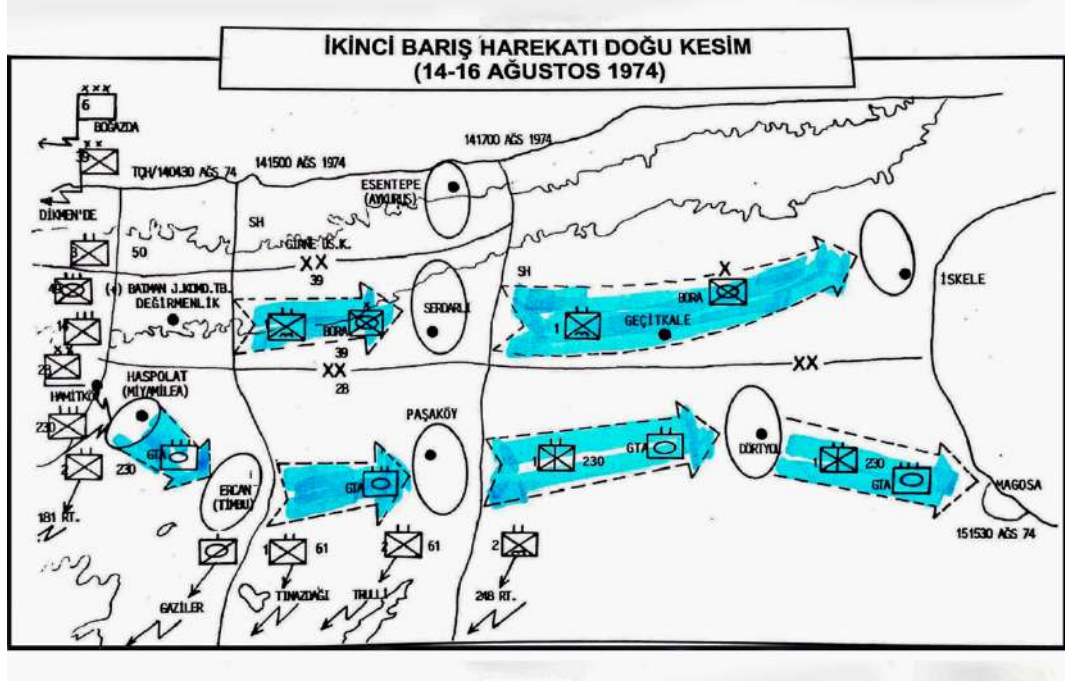
¹⁸⁶ a.g.e., 3-53, 3-54.

¹⁸⁷ a.g.e., 3-52.

¹⁸⁸ a.g.e., 3-52.

¹⁸⁹ a.g.e., 3-53.

Harita 3.7: İkinci Barış Harekâtı Doğu Kesim (14-16 Ağustos)

Kaynak: T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ders Notu (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2009).

Bolu Komando Tugayı'nın desteğine Kolordu İstihkam Taburu'ndan bir bölük tahsis edilmiştir. 50'nci Piyade Alayı 1'inci Taburu harekât planına göre Komando Tugayı'nın emrinde harekâta iştirak etmiştir.¹⁹⁰ 14 Ağustos günü saat 14:00'te, 50'nci Piyade Alayı 1'inci Taburu, emrindeki 10 adet tankla Çiftteyğınlar Tepe'yi ele geçirmiş ve burada tertiplenmiştir. Komando Taburu'ndan bir takım ise Mandra Tepe'yi ele geçirmiştir. Akşama doğru Lefke'ye taarruz emri alan Komando Tugayı'nın birlik tertiplenmesi yeniden yapılmıştır. Buna göre 49'uncu Piyade Alayı Topçu Taburu'ndan bir Batarya, 3'üncü ve 4'üncü Paraşüt Taburları ve 28'inci Tümeğe bağı Tank Taburu Bolu Komando Tugayı'nın emrine verilmiştir.¹⁹¹

15 Ağustos günü Bolu Komando Tugayı Güzelyurt istikametinde taarruza başlamıştır. Yılmazköy-Gürpınar istikametinde ileri harekât yapıldığı esnada, bir

¹⁹⁰ a.g.e., 3-54.

¹⁹¹ a.g.e., 3-54.

39'uncu Tümen'in emrine verilen KTKA, havaalanının kontrolünü sağlama emrine göre yeniden (Ortaköy, Gönyeli, Havaalanı ve İhtiyat Grubu olarak) tertiplenmiştir.

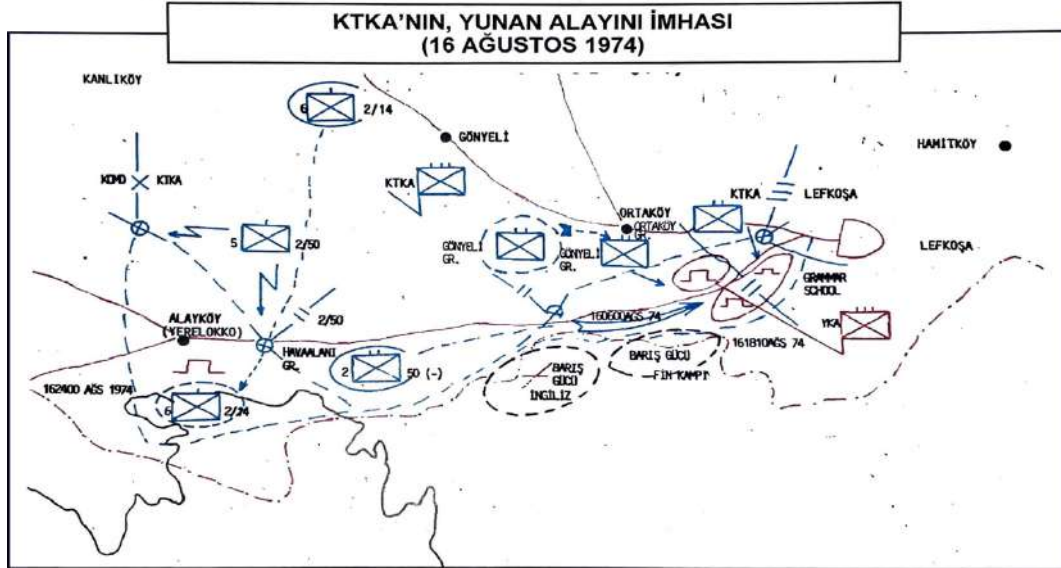
50'nci Piyade Alayı 2'nci Taburu (1 bölüğü eksik) KTKA, Havaalanı Grubu'nda (50'nci Piyade Alayı 2'nci Tabur + 5 Tank + 2 ZPT) Grammar School (Dil Okulu) bölgesini (12'nci RMMO Taktik Karargâhını) ele geçirmek ve Yunan Alayı'nı imha etmekle görevlendirilmiştir. Havaalanı Grubu, Gönyeli ve Ortaköy Grubu ile koordineli yapacaktır. Ortaköy Grubu, Keşif Tepeleri'ni ele geçirerek Yunan Alayı'nın ve RMMO birliklerinin intikal yollarını keserek imha edecektir. Gönyeli Grubu ise Kilise Tepeyi ele geçirip bölgedeki Yunan birliklerini imha edecektir. KTKA'nın, Birinci Harekâta, Gönyeli bölgesinde ele geçirdiği yerler mahkûm araziye, Yunan Alayı ise Grammar School gibi hâkim bölgelerde konuşlanmıştır.¹⁹⁴

14 Ağustos günü hava taarruzunun ve topçu atışlarının başlamasıyla hâkim mevzilerde bulunan Yunan Alayı yoğun ateşe başlamıştır. KTKA topçu ateşiyle karşılık vermiştir. Ancak 50'nci Piyade Alayı 2'nci Taburu bu atışlarda ağır kayıp vermiştir. Ortaköy Grubu, 50'nci Piyade Alayı 2'nci Tabur 4'üncü Bölük, Maria Mahallesi'ne bir keşif kolu ile sızma yaparak bölgeyi ele geçirmiştir. İlerlemesine devam etmiş ve Bayrak Tepeyi ele geçirerek bölgeden yapılan havan atışlarını susturmuştur. 4'üncü ve 6'ncı Bölükler birlikte ilerlemeye devam ederek Yunan Alayı'nın 12'nci Taktik Karargâhı'nı ele geçirmiştir. Yunan Alayı'nın Ortaköy Grubu üzerine taarruzu takviye birlikleriyle geri püskürtülmüştür. Birliklerin fazla kayıp vermesi üzerine Alay Komutanlığı 17:30'dan itibaren savunmaya geçme emri vermiştir. Belirlenen hedefler ele geçirilmiş fakat *Grammar School* (Dil Okulu) ele geçirilememiştir. 50'nci Piyade Alayı 2'nci Tabur bu muharebede en fazla kaybı veren birlik olmuştur. 15 Ağustos günü Yunan Alayı kuşatmayı yarmaya çalışmış ancak başarılı olamamıştır. 16 Ağustos günü, saat 06:00'da Yunan Alayı ve Alayköy uçaklarla bombalanmıştır. Kolordu Komutanlığı'ndan Alayköy'ün ele geçirilmesi ve Yunan Alayı'nın imha edilmesi için KTKA'ya emir verilmiştir.

¹⁹⁴ a.g.e., 3-56, 3-57.

Alayın bütün birlikleri saat 10:00’da taarruza geçmiştir. 50’nci Piyade Alayı 2’nci Tabur güneyden Yunan Alayı’nı imha etmek üzere taarruz etmiştir ve saat 16:00’da Yunan Alayı ele geçirilmiştir. Havaalanı Grubu da *Grammar School*’u ele geçirmiştir. Ortaköy Grubu ise tüm hedefleri (Baypass yolu, Üç Tepeler, Hastane Tepe) ele geçirmiştir. Gönyeli Grubu’nun Kilise Tepe’ye taarruzunda ağır çatışmalar olmuş ve saat 17:50’de tepe ele geçirilmiştir (Harita 3.9).¹⁹⁵

Harita 3.9: KTKA’nın Yunan Alayını İmhası (16 Ağustos 1974)

Kaynak: T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ders Notu* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2009).

16 Ağustos günü ateşkes çağrısının kabul edilmesinden sonra saat 22:00’de KTKA emrine verilmiş olan 14’üncü Piyade Alayı’nın 2’nci Tabur 6’ncı Bölüğü gece sızması yaparak Alayköy’ün hâkim arazilerini ele geçirmiştir. RMMO birlikleri çatışmaya girmeksizin teslim olmuştur ve Alayköy tamamen ele geçirilmiştir.¹⁹⁶ Birlikler buldukları noktalarda kalmış ve Kıbrıs Barış Harekâtı durmuştur.

¹⁹⁵ a.g.e., 3-57, 3-58.

¹⁹⁶ a.g.e., 3-58.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NDA 50'nci PİYADE ALAYI

4.1. 50'nci PİYADE ALAYI TARİHÇESİ

Bu bölümde, Kasım 2021 ile Şubat 2022 tarihleri arasında Kıbrıs Gazileri ile yapılan sözlü tarih mülakatları çerçevesinde 50'nci Piyade Alayı'nın faaliyetleri, gazilerin harekât esnasında neler yaşadıkları ile harekâta dair genel değerlendirmeleri ele alınacaktır.

Bundan önce 50'nci Piyade Alayı'nın kısa tarihçesinden, Çakmak Özel Görev Kuvveti altında görevlendirilen 50'nci Piyade Alayı Muharebe Grubu'ndan ve harekât esnasında 50'nci Piyade Alayı'nda görevlendirilmiş personelden bahsetmemiz gerekmektedir.

50'nci Piyade Alayı 39'uncu Tümen'in bağlısı bir birliktir. Tümen 6'ncı Kolordu'ya bağlıdır ve 2'nci Ordu'nun ast birliğidir.

Cumhuriyet Döneminde 2'nci Ordu Karargâhı önce Balıkesir'de kalmış; daha sonra Konya'ya taşınmıştır. 2'nci Dünya Savaşı'nda Balıkesir'e geri dönen 2'nci Ordu, Soğuk Savaş'ın başında bir kez Konya'ya taşınmıştır. Harekât sırasında 2'nci Ordu Karargâhı bu ilde bulunmaktadır. 6'ncı Kolordu ise Osmanlı Ordusu'nun ilk kez kolordu teşkilatına geçtiği 1911 yılında Manastır'da kurulmuştur. Cumhuriyet Dönemi ordu teşkilatında başlangıçta 6'ncı Kolordu bulunmuyordu. 6'ncı Kolordu daha sonra 1966 yılında Adana'da yeniden kurulmuştur. Aynı yıl teşkil 4'üncü (Ankara) ve 11'inci (Trabzon) Kolordular gibi NATO'ya tahsisli olmayan, milli bir karargahtır. 6'nci Kolordu tamamen Kıbrıs'a yönelik bir harekât düşünülerek kurulmuştur. 1966'dan itibaren olası Kıbrıs müdahalesi için hazırlık ve eğitim faaliyetlerini yürütmüştür. 20 Temmuz 1974 tarihinde karargâhı, ileri unsurları ile Kıbrıs'a intikal etmiş ve Kıbrıs Türk Barış

Kuvvetleri (KTBK) Kolordusu adıyla adada kalmıştır. Harekât sırasında kuruluşunda 39'uncu Piyade Tümeni ve 5'inci Zırhlı Tugay bulunuyordu.¹⁹⁷

39'uncu Piyade Tümeni, 1911'de Yemen ve Aden'in savunması için Sana'da kurulmuştur. Tümen Mondros Mütarekesi sonucunda lağvedilmiştir. 3 Mart 1941'te karargâhı İslahiye'de olmak üzere yeniden kurulmuş ve 24 Haziran 1941'te tüm karargâhı ve bağlı birlikleri İskenderun'a intikal etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı'na kadar da İskenderun'da kalmıştır.¹⁹⁸

50'nci Piyade Alayı 1959'da İskenderun'da teşekkül etmiştir. 30 Temmuz 1968'de Osmaniye'ye intikal etmiş ve 16 Temmuz 1974'te Alata'ya intikaline dek Osmaniye'de konuşlu kalmıştır. 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtı'nı icra etmiş ve harekâttan sonra da Yılmazköy'de (KKTC) konuşlanmıştır. 50'nci Mekanize Piyade Alayı olarak bugün hala Yılmazköy'de konuşludur.¹⁹⁹

Harekât sırasında 39'uncu Tümen kuruluşunda bulunan diğer alaylar 50'nci ve 49'uncu (Mekanize) Piyade Alaylarıdır. 39'uncu Tümen başlısı 50'nci Piyade Alayı Kıbrıs'a müdahale planlarında görev alacak olan bir birlik olarak teşkilatlanmış ve tatbikatları düzenlenmiştir. 17 Temmuz 1974 Çarşamba günü, Alata'da 50'nci Piyade Alayı Muharebe Grubu ve plana dahil birliklerden Çakmak Özel Görev Kuvveti oluşturulmuştur.

Kara Kuvvetleri Komutanlığının 1970'te hazırlamış olduğu *Piyade, Hava İndirme Piyade ve Mekanize Piyade Alayları Talimnamesi* kitabında yer alan Muharebe için Teşkilatlanma maddesinde yer verilen Alayı Muharebe Grubu tanımı:

Muharebe İçin Teşkilatlanma

- a) Alay emrine verilmiş olan muharebe, desteğine tahsis edilmiş muharebe destek ve muharebe hizmet destek birlikleri mevcut kuruluşlarını muhafaza ederek kullanılırlar.

¹⁹⁷ Serhat Güvenç'e ait "50'nci Piyade Alayı Tarihçe Denemesi"nden alınmıştır: 2'nci Ordu Komutanlığı, *2nci Ordu Tarihçesi*, (Konya: 2nci Ordu Komutanlığı, 1977); Şeref Oğuş ve Şeref Kanat, *Türk Kara Kuvvetleri Tarihi*, (Ankara: Kara Kuvvetleri Basılı Evrak Depo Müdürlüğü, 1996); 3'üncü Ordu Komutanlığı, *Rumeli'den Anadolu'ya* (Ankara: Avşar Matbaacılık, 2008).

¹⁹⁸ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Arşiv Dairesi, *39'uncu Piyade Tümeni Tarihçesi*, No. 2119.

¹⁹⁹ 50'nci Piyade Alayı'nın Bulunduğu Yer ve Tarihler (50'nci Mekanize Piyade Alayı, Anı Müzesi).

b) Alay; Alay Muharebe Grubu, Tabur; Tabur Görev Kuvveti, Bölük; Bölük Timi teşkil edilmek suretiyle kullanılır:

1) Alay muharebe grubu (piyade, mekanize piyade ve hava indirme piyade): Piyade tümeni dahilindeki bir alay muharebe grubu, birliklerin tek bir komuta altında geçici olarak gruplandırılmasıdır. Genel olarak muharebe grubu, bir piyade alayı ve bundan başka bir muharip ve yardımcı sınıflara mensup olup, tümen devamlı talimatında belirtilmiş olan unsurlardan bir veya birkaçını ihtiva eder. Muharebe grubuna alay komutanı komuta eder ve normal olarak bir piyade alayı ve bir hafif topçu taburu, bir uçaksavar bataryası (varsa) ve bir istihkam savaş bölüğünden teşekkül eder. Bazı durumlarda alay muharebe grubu emrine tümen sıhhiye taburundan bir ambulans takımı ile bir ayırma takımı, muhabere bölüğünden bir muhabere müfrezesi, tanklar ve ayrıca sahra topçu birlikleri verilmesi gerekebilir.

2) Tabur görev kuvveti: Bir harekâtın uygulanması veya vazifenin başarılmaması için; piyade, mekanize piyade, motorlu piyade ve tank taburları emrine çeşitli sınıf ve silahlar vermek suretiyle teşkil edilen geçici bir gruplandırma.

3) Bölük timi: Vazifenin başarılmaması için piyade, mekanize piyade, motorlu piyade ve tank bölükleri emrine çeşitli sınıf ve silahlar vermek suretiyle teşkil edilen geçici gruplandırma.

c) Muharebe, muharebe destek ve muharebe hizmet destek birliklerinin kullanılmaları: Muharebe, muharebe destek, muharebe hizmet destek birlikleri taktik durumlara uygun olarak; genel destek, direkt destek, emre verme ve harekât kontrolünde olmak üzere kullanılırlar.

1) Genel destek: Bir destek birliğinin kendi üst karargahının emir ve komutasında olarak bir birliği tüm olarak desteklemesidir.

2) Direkt destek: Bir destek birliğinin kendi üst karargahının emir ve komutasında olarak belirli bir birliği desteklemesidir. Destekleyen birlik, desteklenen birliğin isteklerini öncelikle yapar.

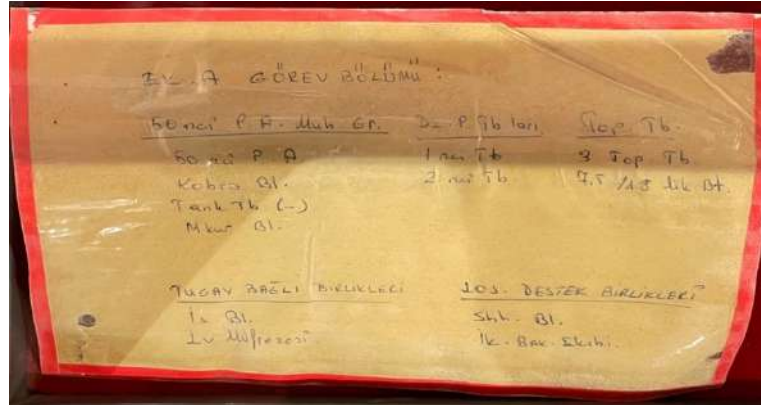
3) Emre verme: Bir birliğin vazifenin yapılması için başka bir komutanlığın emir ve komutasına geçici olarak verilmesidir. Tahditlere ait hususlar emirde belirtilir. Emre verme, muharebe hizmet desteği, disiplin ve eğitim sorumluluk ve yetkilerini kapsar.

4) Harekât kontrolü: Bir birliğin, vazifenin yapılmasında kendisine görevler verecek, sevk ve idare edecek diğer komutanlık emrine verilmesidir. Harekât kontrolü, muharebe hizmet desteği, disiplin, eğitim sorumluluk ve yetkisini kapsamaz.²⁰⁰

Planlamaya göre, harekât 2'nci Ordu bağlısı 6'ncı Kolordu birlikleri tarafından icra edilecek ve Genel Kurmay Başkanlığından da emir alabilecektir.²⁰¹ Yıldız Atma-4 Harekât Planı'na göre, Tugay seviyesindeki Çakmak Özel Görev Kuvveti oluşturulmuştur.

Çakmak Özel Görev Kuvveti'ni oluşturan birlikler konusunda farklı kaynaklarda birbirinden farklı bilgiler mevcuttur. Bu sebeple de 50'nci Piyade Alayı Muharebe Grubu altında yer alan birlikler ve bu birliklerin nereye bağlı olduğu konusunda da net bir şema oluşturulamamaktadır. Maalesef bu konuda resmi yazışma olarak sergilenen evraklarda yer alan bilgiler de net değildir (Görsel 4.1).

Görsel 4.1: Çakmak Özel Görev Kuvveti – Görev Bölümü

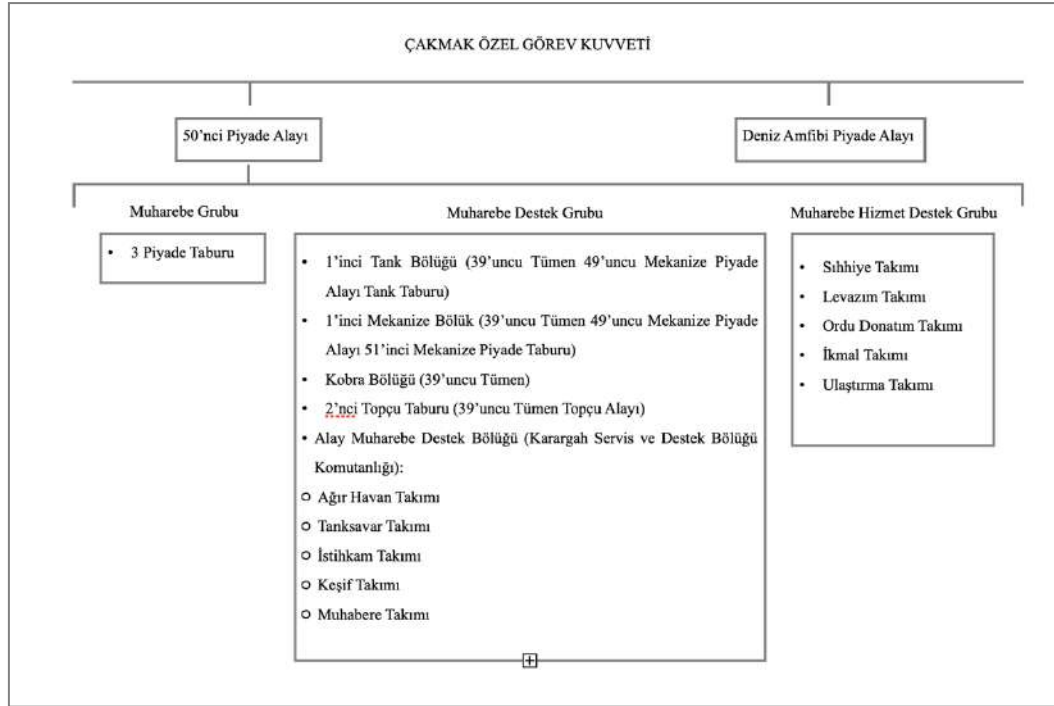
Kaynak: Kopya No: Amfibik Tugay Komutanlığı, Mersin, 190100 Temmuz 1974, TK – 20 (EK-A Görev Bölümü). Foça Deniz Üssü, Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi (İzmir, 2022).

²⁰⁰ T.C. Genelkurmay Başkanlığı Kara Kuvvetleri Komutanlığı, KKK: *ST 7-40 Seri Numaralı Piyade, Hava İndirme Piyade ve Mekanize Piyade Alayları Talimnamesi* (Ankara: Kara Kuvvetleri Komutanlığı, 1970), 7, 8.

²⁰¹ T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ders Notu* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2009), 3-22.

Katılımcıların anlatıları, şu anda kadar yayınlanmış anılardaki bilgiler ve KKK: ST 7-40 seri numaralı Talimname dikkate alınarak 50'nci Piyade Alayı Muharebe Grubu teşkilatlanması (Görsel 4.2):

Görsel 5.2: Çakmak Özel Görev Kuvveti Teşkilatlanması

Kaynak: Yapılan görüşmeler ve talimnameler dikkate alınarak oluşturulmuştur.

Oluşturulan Çakmak Özel Görev Kuvveti'nin Personel ve Komutanları:

Komutan Tuğgeneral Süleyman Tuncer, Kurmay Başkanı Kurmay Yarbay Erol Okşak, G-2 Piyade Yarbay Ali Yönel, G-3 Kurmay Binbaşı Timuçin Koçyiğit, G-4 Ordu Donatım Binbaşı Ayhan Kandır, G-1 Personel Yüzbaşı Bilgütay Tarcan, Hava İrtibat Subayı Hava Pilot Binbaşı Fehmi Ercan, Hava İrtibat Subayı Hava Pilot Binbaşı Necdet Karademir, Hava İrtibat Subayı Hava Pilot Yüzbaşı Akın Giray, Ordu Donatım Kıdemli Başçavuş Mustafa Şentürk, Ordu Donatım Kıdemli Başçavuş Yaşar Şanlı, İstihkam Kıdemli Başçavuş Oğuz Serçinoğlu, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı

Harekât Başkanı Tümamiral Nejat Serim, Çıkarma Birlikleri Komutanı Tuğamiral Emin Göksan, Çıkarma Birlikleri Kurmay Başkanı Deniz Kurmay Albay Ertuğrul Üçler, Çıkarma Komodoru Deniz Kurmay Albay Ahmet Özon, Amfibi Alay Komutanı Deniz Yarbay Neşet İkiz, 1'inci Amfibi Taburu Komutanı Deniz Piyade Kıdemli Binbaşı İlhan Aloğlu, 2'nci Amfibi Taburu Komutanı Deniz Piyade Binbaşı Tahsin Güven, Harp Filosu Deniz Topçu Desteği Temsilcisi Deniz Kurmay Yarbay Atilla Erkan ve 50'nci Piyade Alayı Komutanı²⁰² Piyade Kıdemli Albay Halil İbrahim Karaoğlanoğlu.²⁰³

Gazilerle yapılan görüşmelerden ve anı kitaplarından yola çıkarak oluşturulan 50'nci Piyade Alayı personel listesi (Tablo 4.1). Listede belirtilen isimlerde/soy isimlerinde, rütbelerde ve birlik bilgilerinde hatalar söz konusu olabilir. Maalesef 50'nci Piyade Alayı komuta heyetinin teyit edilebileceği bir veriye ulaşılamamıştır. Dolayısıyla tüm isimler için çapraz doğrulama yapmak mümkün olmamıştır. Listenin doğrulanması/düzeltilmesi beklentisiyle paylaşılmaktadır.

Tablo 4.1: 50'nci Piyade Alayı Personel Listesi- 1974

50'nci Piyade Alayı Personel Listesi - 1974				
Rütbe-İsim	Alay	Tabur	Bölük	Açıklamalar
P. Kd. Alb. Halil İbrahim KARAOĞLANOĞLU	50'nci P. A Komutanı			21'inci07.1974 Saat 03:00 Pladini-Şehit
P. Alb. Refik EREN	50'nci P.A Komutanı			23'üncü07.1974 itibariyle Alay Komutanı

²⁰² EK 5: Piyade Kıdemli Albay Halil İbrahim Karaoğlanoğlu'nun Özgeçmişi.

²⁰³ Deniz Piyade Binbaşı İlhan Aloğlu, *Harp Günlüğü* (Foça Deniz Üssü, Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi).

50'nci Piyade Alayı Personel Listesi - 1974				
Rütbe-İsim	Alay	Tabur	Bölük	Açıklamalar
P. Yb. Cevdet AYKEN	50'nci P. A. Komutan Yardımcısı			21'inci07.1974 Saat 03:00 Pladini-Yaralı
P. Yb. Ali YÖNEL	50'nci P. A. Komutan Yardımcısı			21'inci07.1974 itibariyle (vekaleten) Alay Komutanı
P. Ütğm. Hasan Hami TÜRKKAN	50'nci P. A. S- 4 Subayı			17.08.1974 - Esir Düştü
Lv. Yzb. Ali GÜRBÜZ	50'nci P. A. Lv Ş. Md.			
P. Yzb. Seyithan BAŞARANOĞLU	50'nci P. A.		Karargah Destek Bölük Komutanı	
Oğuz ÇEVİK	50'nci P. A.	1'inci P. Tb.		Net bilgi yok.
P. Ütğm. Haşmet KARAATMACA	50'nci P. A.	1'inci P. Tb.	1'inci P. Bl. Komutanı	
P. Yzb.Turan ALTAY	50'nci P. A.	1'inci P. Tb.	2'nci P. Bl. Komutanı	
Fevzi YURDAGÜL	50'nci P. A.	1'inci P. Tb.	2'nci P. Bl. Komutanı	
Yavuz ÖLÇEN	50'nci P. A.	1'inci P. Tb.	2'nci P. Bl. Komutanı	

50'nci Piyade Alayı Personel Listesi - 1974				
Rütbe-İsim	Alay	Tabur	Bölük	Açıklamalar
Yavuz ÖZ	50'nci P. A.	1'inci P. Tb.	2'nci P. Bl. Komutanı	
Kamil GÖKGÖZ	50'nci P. A.	1'inci P. Tb.	3'üncü P. Bl. Komutanı	
P. Bnb. Ömer SAYARLI	50'nci P. A.	2'nci P. Tb. Komutanı		17.08.1974 itibariyle ayrıldı.
P. Bnb. Zülkar AYDIN	50'nci P. A.	2'nci P. Tb. Komutanı		17.08.1974 itibariyle başladı.
P. Yzb. Cengiz MANDAŞ	50'nci P. A.		Uçaksavar Bölüğü Komutanı	
P. Ütğm. Hasan ZENGİN	50'nci P. A.	2'nci P. Tb.	4'üncü P. Bl. Komutanı	19.07.1974 - Mersin. Harekat Öncesi Bölüğünü Terk etti. Harekate Katıldı.
P. Yzb. Dursun SARAÇ	50'nci P. A.	2'nci P. Tb.	4'üncü P. Bl. Komutanı	19.07.1974 - Mersin Bölüğü Teslim aldı. Bütünleme Personeli. 20.07.1974, Pladini-Şehit.
P. Yzb. Salih	50'nci P. A.	2'nci P. Tb.	4'üncü P. Bl. Komutanı	21'inci07.1974 itibariyle Bölük Komutanı (Soyismi bulunamadı).
P. Ütğm. Müfit TERZİ	50'nci P. A.	2'nci P. Tb.	5'inci P. Bl. Komutanı	
P. Ütğm. Remzi TÜRKÖZ	50'nci P. A.	2'nci P. Tb.	6'ncı P. Bl. Komutanı	

50'nci Piyade Alayı Personel Listesi - 1974				
Rütbe-İsim	Alay	Tabur	Bölük	Açıklamalar
P. Bnb. Hasan TEK	50'nci P. A.	3'üncü P. Tb. Komutanı		Eylül 1974'te görevden ayrıldı.
P. Yb. Kemal YALÇIN	50'nci P. A.	3'üncü P. Tb. Komutanı		Eylül 1974'te göreve başladı.
P. Yzb. Kemal ŞERBETÇİOĞLU	50'nci P. A.	3'üncü P. Tb.	Kh. Des. Bl. Komutanı	
P. Yzb. Tark EBCİM	50'nci P. A.	3'üncü P. Tb.	Kh. Des. Bl. Komutanı	
P. Ütğm. M.Atıf ÜRÜK	50'nci P. A.	3'üncü P. Tb.	7'nci P. Bl. Komutanı	
P. Atğm. Şakir CEZAYİR	50'nci P. A.	3'üncü P. Tb.	7'nci P. Bl. 1'inci Tk. Komutanı	20.07.1974, Ayorgi - Şehit.
P. Ütğm. Derviş KARAOSMANOĞLU	50'nci P. A.	3'üncü P. Tb.	8'inci P. Bl. Komutanı	
P. Yzb. Lütfi SEÇKİN	50'nci P. A.	3'üncü P. Tb.	8'inci P. Bl Komutanı	
P. Ütğm. Şener YILDIRIM	50'nci P. A.	3'üncü P. Tb.	9'uncu P. Bl. Komutanı	

Kaynak: Gazilerle yapılan görüşmeler ve hatıratlardan yola çıkılarak oluşturulmuş personel listesi.

4.2. 50'nci PİYADE ALAYI'NIN KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NDAKİ FAALİYETLERİ

50'nci Piyade Alayı'ndan, Deniz Kuvvetleri'nde görev almış ve alayın doğrudan desteğine verilen topçu taburlarından gazilerin anlatımlarıyla harekât esnasında yaşananlar alt başlıklarda ele alınacaktır.

4.2.1. İntikal Emri (15 Temmuz-20 Temmuz 1974)

16 Temmuz Salı günü, öğlen 12:30 sıralarında Adana Osmaniye'de konuşlandırılmış 50'nci Piyade Alayı'nda alarm verilmiştir. Verilen emirle, Alay Mersin'in kazası Alata'ya intikal için hazırlığa başlamıştır. Askeri araçlara teçhizat, mühimmat ve alayın ilgili tüm evraklarının yüklemesi yapılmış ve saat 16:30 civarında tüm birlikler alay kışlasının nizamiyesinden çıkmıştır. Mülakatlarda, gaziler intikal emrinin verildiği gün için farklı tarihler vermiştir; genel olarak alarm emrinin verildiği günü 15, 16 veya 17 Temmuz olarak ifade edilmiştir. Gazi O.Y. Osmaniye'den Alata'ya intikallerini şu şekilde anlatmıştır:

1974'ün 15 Temmuz günü, saat 12:20 gibi alarm çaldı alayda. Zaten biz yapacağımız işleri biliyorduk, bir erbaş olarak sorumluluklarımızı bildiğimiz için hemen savaş düzenimize geçtik. Savaş araçlarımızı, silahlarımızı hazır vaziyete getirdik. Sonra Bölük Komutanımız geldi, bölüğü topladı ve "Hayırlı olsun Kıbrıs'a çıkıyoruz" dedi. Diğer birlikler biliyor muydu, bilmiyor muydu, onu ben bilemem ama biz Kıbrıs'a bunu bilerek gittik. Tüm hazırlıklarımızı tamamladıktan sonra, alay olarak akşam üstü saat 17:30 civarında Mersin Alata bölgesine hareket ettik. Gece yarısına doğru oraya ulaştık ve kampımızı kurduk. Burada eğitimlerimize devam ettik, ta ki Temmuz'un 19'u sabahına kadar. 18'ini – 19'una bağlayan gece yarısı Mersin'e [Limana] intikal ettik. Çıkarma gemilerine

binmeye başladık, her gemi bir bölüğe tekabül ediyordu. Her gemide iki tank ve bölüğe ait araçlar mevcuttu.²⁰⁴

İskenderun'da konuşlandırılmış olan 3'üncü Tabur da 16 Temmuz günü Mersin Alata'ya intikal için emir almıştır. 3'üncü Tabur 17 Temmuz sabahında Akçay'daki kışlasından ayrılmış ve 18 Temmuz öğleden sonra Alata bölgesine intikalini tamamlamıştır.²⁰⁵ İskenderun Akçay'a intikal emri ulaştığında, Gazi M.U.'nin terhis olmasına günler vardır.

15 Temmuz'da, öğlen saat 11:00-12:00 sıralarında, yemekten sonra denize gidecektik. İskenderun Akçay'daydık. Kıdemli çavuş olduğum için bütün görevlerden sıyrılmıştım. Millet orada soyunurken ben koğuştta soyunayım dedim. Geri geldim, baktım bölük yok. Orada nöbetçiye sordum, neredeler diye. Bende silah da yok o anda. Çünkü dört ay önce ben silahı bırakmışım. "Kıbrıs'ta Makarios'u devirmişler." dedi. "Bana ne ya!" dedim. O sırada Bölük Komutanı geldi. "Hapı yuttun, on gün buradasın." dedi. "Ben on güne razıyım komutanım." dedim. Neyse, hazırlık yapmak için geri döndük, elbiselerimizi giydik. Toplantı yerine geldik. Ben her zaman bölükte geri araç komutanıyım. Cephane de bende. Cephane arabasını yükledik, sorumluluk bende. Üstüne de 20 tane asker aldık. Çarşamba günü müydü Salı günü müydü, sabah Osmaniye'ye doğru yola çıktık. Bizde bazı kişilerin haberi vardı, bazılarının haberi yoktu. Bazıları da inanmadı zaten. Ne zaman mermi kulağımızın dibinden geçti, o zaman anladık.²⁰⁶

İntikal emri olası bir çıkarma harekâtına hazırlık maksadıyla verilmiştir. Çünkü Londra Görüşmeleri halen devam etmektedir. İntikal emrinde toplanma bölgesi olarak verilen mevki, 50'nci Piyade Alayı'nın tatbikatlarını ve eğitimlerini gerçekleştirdiği Alata bölgesindeki ormanlık alandır. Gazi İ.H.A. kendisiyle yapılan mülakatta, alayın İskenderun Gülcihan'da da bir ay öncesinde çıkarma tatbikatına provalar icra ettiklerini ve kışlaya döndüklerini söylemiştir.

²⁰⁴ O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

²⁰⁵ Ürük, M. Atıf. *Kıbrıs Gerçeği* (İstanbul: Cinius Yayınları, 2018), 167.

²⁰⁶ M.U. ile 10 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

Her hafta tatbikat olurdu. Harp tatbikatı dediğimiz, on günde bir alay olarak yapardık. Hatta son tatbikatımızı bizzat Bedrettin Demirel yapmıştı. Ondan sonra da bir ay sürmedi zaten, harekât oldu. Hazırlıklar başladı. Biz asker olarak bilmiyorduk. En son 11 Temmuz günü tatbikatımızı yaptık. Osmaniye, Toprakkale’de atışımızı yaptık. Birliğe geldik. Mühimmatımızı top çekerlerin arkasından çıkarmadan garağa çektik, hazır kıta bekledik. Ta ki 15 Temmuz gününe kadar. 15 Temmuz günü saat 12:00-13:00 arası alarm verdi. Saat 17:00’ye kadar alayı terk etmemiz emredildi ve biz saat 17:00’ye kalmadan alayı terk ettik. Onunla gece sabaha kadar yol yürümek şartıyla, Erdemli, Alata Çamlığı’na getirdiler bizi. Oraya mevzilendik. Ta ki 19 Temmuz günü saat 11:30’a kadar orada kaldık. O arada da bütün araçlarımızı gemilere yükledik. Bizi tekrar Alata Çamlığı’na çektiler. 19 Temmuz günü de bizi araçlarla limana getirdiler. Orada da çıkarma gemilerine bindik. Bu harbin ön hazırlığıdır. Orada indirme bindirme olaylarını gerçekleştirdik. Alata Çamlığı’nın, Erdemli sahilini düzelttiler, gemiler yanaştı, araçları yükledik. O arada hiç uyku yok, gece gündüz...²⁰⁷

Söz konusu İskenderun Gülcihan ve Mersin Alata eğitim alanı çıkarma bölgesine benzer yapıda oldukları için personel Ada’ya çıktığında çıkarma sahasının fiziki şartlarını yadırgamamışlardır. Gazi Ş.T.’nin ifadelerine göre, erat arasındaki hâkim kanı bunun da bir tatbikat olduğudur.

Öğlen 12:30 gibi alarm vurdu alayda. Alışığımız daha evvel de kolordu alarmı vururdu, üç gün içeri girmezdik. Alay eğitilmiş bir alaydı. Haziran ayında, Eylül ayında İskenderun’a tatbikata gittik. Orada bir ay tatbikat oldu. Denizden çıkarma harekâtı yapıldı. En sonunda da Mersin Çıkarma Komutanlığı Limanı’ndan gemilere binip İskenderun’a çıkarma yapardık. Final olurdu, alayımıza dönerdik. Yazıhaneye koştum alarm vurunca. Baktım subaylar geldi. A. Yüzbaşı, “Ş. hemen hazırlan” dedi. Gri bir sandık vardı savaşta götürülecek olan [Alarm sandığı]. Daktilo, evraklar

²⁰⁷ İ.H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya’da yapılan görüşme.

vs. vardı içinde. Onu hazırladık, fırının olduğu yere götürdük. O sırada Alay Komutanı gördü beni, “Oğlum ne işin var burada git giyin çabuk!” dedi Albay. Herkes elbiselerini giyiyordu. Yazlık kısa kollu üniforma vardı bizde. Oraya takviye çok geldi. Üçüncü günü [Harekâtın üçüncü günü], İslâhiye'den askerler gelirken, silahsız askerler gördük, uzun kollu, ama yine yazlık [Üniforma]. “Manisa’dan geliyoruz.” dediler. 54/1 devre kaybı bunlar. Onları beşer beşer diğerlerine [Birliklere] dağıttılar. Ne eğitim var ne bir şey... Erzurum’dan gelen de vardı, gönüllü gelenler. Onlarda silah falan yok. Kıbrıs’ta silah veriyorlar. İki tane Reo’muz [Kamyonet] vardı. Bir Reo'muz da Dörtyol’dan geldi, onu geri göndermedik [İntikal esnasında gelen Reo]. Alaydan ilk biz çıktık. Osmaniye Belediye Başkanı bizi uğurladı. Alata Ormanı’na girdik, büyük bir çadırımız vardı, malzemeleri indirdik biz. Diğerlerini bekledik. Zaten hepsi geldi, kimse kalmadı alayda. Alata’ya daha evvel biz gidip iki üç gün kalıyorduk, sonra gemilere biniyorduk. Her cuma günü Osmaniye’nin dağına taarruz ederdik. Çarşamba günleri de gemi eğitimi yapardık. Ben yazıcı olduğum için [Bilirdim], subaylara brifing verirdi... Alayda bir başçavuş bıraktık. H.P. Başçavuştu. Ö. Usta diye bir sivil usta vardı, onlar 67’de Kıbrıs’a gitmişler, çıkarmaya... Bize “Nereye gidiyorsunuz be oğlum, yine geri döneceksiniz.” diyordu. 15-20 KM, Alata ile çıkarma limanı noktası arası. İlk başta biz *Ertuğrul* Gemisi’ne bindik. Tam malzemeleri yüklerken dediler ki inin, siz çıkarma gemisine bineceksiniz. Ya Ç-214 ya da Ç-114. Ondan sonra Deniz Piyade geldi, onlar *Ertuğrul*’a bindiler. Biz çıkarma gemilerine bindik.²⁰⁸

²⁰⁸ Ş.T. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa’da yapılan görüşme.

Fotoğraf 4.1: Mersin'e İntikal Eden Birlikler

Kaynak: Türkiye Muharip Gaziler Derneği, *Fotoğraflarla Kıbrıs Barış Harekâtı* (Ankara: Türkiye Muharip Gaziler Derneği), 37.

Alay 19 Temmuz 1974 Cuma günü gece yarısına kadar Alata bölgesinde kurdukları çadırlarda kalmıştır. Aradan geçen süre zarfında henüz kesin bir çıkarma harekâtı emaresi görünmemektedir. Dolayısıyla hazırlıklar rutin bir eğitim olarak değerlendirilmektedir. Zaman zaman verilen alarmla toplanma emri verilmiştir. Mersin Limanı'nda eğitim maksatlı olarak konvoy faaliyetleri icra edilmiştir. Personel limandan gemilere bindirilerek, açık deniz şartlarına alıştırmak amacıyla bir süre seyre çıkarılmış ve Alata'ya geri dönmüştür. Buna ilave olarak, yapılan eğitimler süresince erata tahsis edilen istihkak miktarları azaltılarak eratın zor şartlara dayanıklılığı artırılmaya çalışılmıştır. Eratın bu durumunu gören Adana ve Mersin halkı tüm askerlere ellerinde ne varsa getirmiştir. Halk çıkarmanın gerçekleşeceğini düşünerek askerlere veda etmektedir. Bu durum bazı askerlerin "Kıbrıs'a savaşa hazırlanıyoruz galiba" diye düşünmesine de sebep olmuştur. Ancak bir başka düşünce ise, daha evvel olduğu gibi bunun da savaşa dönüşmeyecek geçici bir gövde gösterisi olduğu fikridir. 19 Temmuz Cuma gecesi

alarm son kez vurmuş ve toplan emriyle tüm birlikler Mersin Limanı'na intikal etmiştir. Gazi H.A. tüm bu hazırlığı İskenderun'da yapılacak olan tatbikatın bir parçası olarak gördüklerinden bahsetmiştir:

Mersin Alata bölgesine getirdiler bizi. Oraya gelmeden bir yıl önce Mersin Alata bölgesine gidip İskenderun'a çıkarma yaparak tatbikat yapılacaktı. Biz yine o tatbikatı tamamlayacağız sandık. Bize savaşa gideceğimizi söylemediler. Bize üç gün deniz eğitimi yaptırıldılar. Çıkarma gemilerine bindirdiler. Her bölüğe bir gemi. Denizde akşama kadar dolaştırdılar. Bu arada bizi açlığa susuzluğa alıştırdılar. Benim mangam benimle 7 kişiydi. 7 tane zeytin sabah kahvaltısında, bir ekmek yediye böldüm, bir domates yediye böldüm... Öğlen yemeği de ona göre. Biz tabii bilmiyoruz durumu. Üç gün galiba, Temmuz'un 19'unda sabah alarm vurdu, bu sefer hepimiz toplandık. Reo arabalara bindirdiler, Mersin Limanı'na getirdiler bizi. Limanda baktık, bizim o her zamanki gemimiz orada duruyor.²⁰⁹

O dönem Ç-216 çıkarma gemisinde görev yapan Gazi M.N. kendisiyle yapılan mülakatta, 50'nci Piyade Alayı'ndan gazilerin ifadeleriyle paralel olacak şekilde, birliklerin limandan ayrılışını ve intikal sürecini anlatmıştır.

15 Temmuz'da darbe oluyor, Makarios'a karşı olan darbeden sonra diken üzerindeyiz Mersin'de. Temmuz'un ya 17'si ya da 18'i idi, akşam yine normal rutinimiz devam ediyordu. Sinemaya gitmiştik. Güneş Sineması. Üç katlı bir binanın yazlık açık kısmı. Yukarıda, film devam ederken bir ara ışıklar yandı ve bir anons geldi "Çıkarma birlikleri personeli birliklerine!" Büyük ihtimalle bu anons tüm şehirde birlik personelini toplamak içindi. Aşağıya indiğimizde, bizi büyük okul otobüsleri gibi otobüsler bekliyordu. Onlara dolduk, gittik. Orada tabii bir şeyler olacağını biliyorsunuz ama ne zaman ne olacağı konusunda bilgi sahibi değilsiniz. Gittik. O gece bir şey olmadı. Sabahleyin komutan gerekli istişarelerde bulunmak için birlik komutanlığına gittiğinde, onlar alıyorlar gideceğimiz

²⁰⁹ H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

yönleri. Öğlene gelmeden önce kalktık biz, Taşucu tarafına bir yere gittik. Ama Taşucu tarafında yükleme yapmak için gittiğimizi bilmiyorduk açıkçası. Ne ulaşımı var araç gelebiliyor, hasbelkader bir yol açmışlar, ama derin yani nispeten, kapağı açtığımızda sahile kapak atıyorsunuz. Orada yükleme yaptık. İşte cemseleri (GMC) yükledik. Askerleri araçları yükledik. Akşama doğru Mersin'e döndük. Alata'yı geçtikten sonra bir yerdi muhtemelen. Yükleme yaptığımız ilkel bir sahildi, belki sadece o iş için organize edilmiş bir veya birkaç gün önce. Sonra döndük, işte 19'u günü artık Kıbrıs'a gideceğimiz belli oldu. Komutan bize söyledi. "En azından ailelerinizle iletişime geçin, sonuçta bir savaştır bu, bilgileri olsun." mahiyetinde... Tabii o zaman cep telefonu falan da yok. Herkes ulaşmaya çalışınca, o da ayrı bir şey... Tabii orada, çıkarma birliklerine araçları yükledik ancak askerler birliklerin içindeydi. O şehirde de daha önce Kıbrıs'a çıkarmaya karar verilmiş ama yarıdan dönüldüğü için bir umutsuzluk da var heyecan da var. Biz yüklemeyi yaptığımız gün, mesai bitiminde yine dışarıya çıkmıştık. O gün bütün lokantalar askere bedavaydı. Yani çok ironikti ve gerçekten duygusaldı. Ve çıkarma birliklerinin önüne geldiğimizde, kişilerin elinde ne varsa, kapıya yığılmıştı. Mandalina, limon, elma, domates getiren... Kasalarla bir de. Onları levazım alıyor ve gerekli dağıtımı da yapıyor. Çok duygulandım.²¹⁰

²¹⁰ M.N. ile 11 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

Fotoğraf 4.2: Halkın İntikal Eden Birlikleri Karşılması/Yolcu Etmesi

Kaynak: Türkiye Muharip Gaziler Derneği, *Fotoğraflarla Kıbrıs Barış Harekâtı* (Ankara: Türkiye Muharip Gaziler Derneği), 35.

Takviye kuvvetlerinin Ada'ya çıkışı da ilk kuvvetlerin çıkışına benzer şekilde gerçekleşmiştir. Elbette bu birlikler harekâta kesin olarak katılacaklarını bilerek gemilere binmiştir. 50'nci Piyade Alayı'na harekât başladıktan sonra görevlendirilen Gazi O.B., takviye kuvvet olarak harekâtın ikinci günü Mersin Limanı'ndan ayrılmış ve harekâta katılmıştır:

Mersin Taşucu'na ulaştım. O sırada orada bir düzen kurmaya çalışıyorlar. Takviye gelenlerin belli bir yerde toplanmalarını istediler. Erler, subaylar, astsubaylar... Biz subay astsubay olarak galiba 30 kişi falandık. Erler de bir 500-600 kişi kadardı galiba, tam sayıyı bilmiyorum. Ondan sonra organize olduk. Organize derken orada bölük bölük teşkilatlanmadık. Sonra birinin aklına geldi, kıdemli bir komutanın. Dediler ki biz madem bu kadar subay astsubay varız, bunları gruplandıralım da erleri de bunların emrine verelim. Bu doğru bir şeydi. Resmi bir tayin emir olmadan, orada bir kuruluş yaptık. Takviye gelenler kim, bölük komutanı kim, öyle değil...

Orada kendimize göre bir kuruluş yaptık. Her Türk subaya astsubaya bir görev verdiler. Bana 60 er vermişlerdi. Ben onları topladım, tanıştık. Çocuklar silahsız, sadece askeri elbiselerle gelmişler. Türkiye'nin her yerinden asker vardı. G-1 piyade tüfeklerini dağıtmaya başladık. Ama daha yeniydi G-1'ler. Önce ben öğrendim G-1 piyade tüfeğini, sonra askerlere öğrettim, işte şöyle kapanır şöyle nişan alınır vs. Dolayısıyla o örgütlenmeyi yaptık ve o çocuklar da beni tanıdılar. Ben nereye gitsem arkamdaydılar. Başka çaresi yok, yoksa iyice karmaşa olur.²¹¹

4.2.2. Çıkarma Gemilerine Biniş (19 Temmuz 1974)

Gemilerin limandan ayrılışı planlanandan daha geç olmuştur. Gazilerin anlatılarına göre limanda tam bir kargaşa söz konusudur. Hangi bölüğün hangi gemiye bineceği; bölüklere ait araçların, mühimmatın yüklenmesi aşamasında zaman zaman karmaşa yaşanmıştır. Gemilere binilirken, eratin bir kısmı intikalin Kıbrıs olduğunu, bir kısmı ise tatbikat amaçlı olduğunu ve diğerleri de bunun bir gövde gösterisi olacağını akabinde geri döneceğini düşünmüşlerdir. Hiçbiri aileleriyle vedalaşmak için irtibat kurmamıştır. Ancak durumdan haberdar olan bazı subaylar son gün telefon etme veya mektup yazma imkânı bulmuştur. Dolayısıyla harekâta ilk katılan birlikteki erlerin aileleri durumdan Başbakan Bülent Ecevit'in sabaha karşı yaptığı radyo konuşmasıyla haberdar olmuştur. Takviye kuvvetindeki askerler ailelerine haber gönderme imkânı bulabilmiştir. Gazi H.K. bir silah arkadaşının ailesine yazdığı mektubu gönderemeyince, gemi hareket ettiğinde mektubu denize attığından bahsetmiştir. "Gemi gündüz saat 14:00'te hareket etti. Arkadaş mektubu çıkarttı attı denize. Çıkarmaya gittiğimizi bilmiyorduk. Arkadaş, Zonguldak'tan H.A., mektup yazmış babasına. 'Daha sen babamı bulmasan...' dedi. Attı mektubu..."²¹²

²¹¹ O.B. ile 13 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

²¹² H.K. ile 13 Aralık 2021 tarihinde Bolu'da yapılan görüşme.

Fotoğraf 4.3: Çıkarma Sabahı, Çakmak Özel Görev Kuvveti Yola Çıkmak Üzere

Kaynak: Foça Deniz Üssü, Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi (İzmir, 2022).

Yükleme tamamlanmıştır ve gemilerin hareket etmesi için kesin emir beklenmektedir. Nihayet beklenen emir gelmiştir. Gemiler saat 13:30 civarında limandan ayrılmaya başlar. Hem harekâtın gizliliği sebebiyle hem de Ankara’da ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Joseph Sisco ile görüşmelerin devam ediyor olması nedeniyle Kıbrıs’a çıkarma yapılacağı bilgisi eratla paylaşılmamıştır. Üst rütbeli subaylar arasında ise bunun bir çıkarma olacağı konuşulmaktadır, fakat henüz harekât emri verilmediği için daha önce olduğu gibi bunun bir gövde gösterisi olacağı değerlendirilmiştir. Gazi H.A. komutanlarının kendilerini limandan ayrılırken uğurladığından bahsetmiştir:

Bizimki galiba 211 numaralı çıkarma gemisiydi. Herkes yine aynı şekilde bindi çıkarma gemilerine. Bölüğe ait ne varsa, arabalarla falan birlikte bindik. Hareket ettik 11:30 gibi. Fakat biz bilmiyoruz. Generaller komutanlar bizi uğurluyor ama biz bilmiyoruz. Biz hala çıkarmayı

tamamlayacağız diye düşünüyoruz. Bizim rahmetli Albay da uğurladı bizi.²¹³

Zaman kazanmak maksadıyla, Deniz Piyade Taburları ilk etapta *TCG Ertuğrul* Gemisi'ne bindirilmiş müteakiben seyir esnasında LCM²¹⁴ araçlarına aktarılmıştır.

Dz. Piyadelerinin LCM araçlarına bindirilmesi planı, Kıbrıs'a iyice yaklaştığımız bu sırada, deniz şartları çok iyi olduğuna göre, seyir halindeki konvoy içinden boş LCM'ler *Ertuğrul* Gemisi üzerine yanaşarak, baştan *Ertuğrul* Gemisi'ne halat verilerek, birlikte Kıbrıs'a yanaşırken, yani seyir halindeyken gerçekleşecekti. ... Böylece 5 saatin 2 saati kazanılmış olacaktı.²¹⁵

50'nci Piyade Alayı'ndan da bazı bölükler seyir esnasında benzer hareket tarzını uygulamıştır. 1'inci Tabur 2'nci Bölük'ten Gazi R.K. seyir halindeyken feribottan çıkarma gemilerine aktarılacak olmalarından bahsetmiştir:

Altı saat Akdeniz'de gezdik. Ondan sonra biz çıkarma gemilerine denizin ortasında bineceğiz tekrar. Ankara Feribotu bizi Kıbrıs'a götürmedi. Ankara Feribotu'nda²¹⁶ subaylar bize silahların tanıtımı yaptı, nasıl kullanılır, nasıl patlar falan filan. Hayatında hiç silah görmemiş insanlar var orada. Bizim subay F.Y. Üsteğmen var, unuttur muyum çok harika bir üsteğmendi. Bize silah eğitimi, tanıtımı yaptı. Geminin dışına şey çekildi, dışarıyla hiçbir bağın yok, böyle karanlık bir ortam. Geminin ışıkları yanıyor ama sadece biz biliyoruz onu. Altı saat dolaşmışız biz Akdeniz'in içinde. Kendi aramızda konuşuyorduk, oğlum neredeyiz, ne yapıyoruz diye gırgır şamata yapıyoruz. Demek yetkili biri mi geldi, ne olduysa, sorduk. "Biz altı saattir Akdeniz'in

²¹³ H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

²¹⁴ LCM: The Landing Craft Mechanized – Mekanize Çıkarma Gemisi

²¹⁵ Üçler, Ertuğrul. *Kıbrıs Çıkartması* (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2017), 121.

²¹⁶ Harekâta katılan "Ankara Feribotu" isminde bir feribot yoktur. Tek feribot Truva Feribotu'dur.

sularındayız.” dedi. Bize çıkarma gemisi gelecek, denizin ortasında ineceğiz Ankara feribottan, çıkarma gemisine geçeceğiz. Altı saatten sonra o çıkarma gemisine biniyoruz tekrar. Numarası 308 gibi bir şeydi ama tam hatırlamıyorum.²¹⁷

Çıkarma filosu limandan ayrılırken istikamet Pladini Çıkarma Plajı değildir. İstikamet gece yarısı bildirilmiştir. Saatte 5 mil hızla tüm gemiler birlikte ilerlemiş ve harekât emrini beklemiştir. Çıkarma plajının neresi olacağına karar verilmiş. Seçilen plaj, gemi ve birlik komutanlarına dahi söylenmemiştir. Tam bir gizlilik esasıyla son ana dek bu bilgi paylaşılmamıştır. Seyir halinde çizilen rota ise direkt olarak Pladini Plajı’na yönelik değil, istikamet plajın 5-10 derece sağına olacak şekilde ilerlenmiştir. Bu şekilde, plajın 8-10 mil batısına çıkarma yapılacağı fikrini verilmek istenmiştir.²¹⁸ Ç-216 Gemisi’nde görevli Gazi M.N. gemi yolculuğunu bir Güverte Astsubayı gözünden anlatmıştır.

Öğlene doğru limandan ayrılmaya başladık. Bizden önce yanıtıcı konvoy çıkmıştı diye hatırlıyorum. Zaten onların arkasından da biz çıktık. Yaklaşık 50-53 parça, sayabildiğim... Bütün çıkarma filosu, yan unsurlar muhripleri saymıyorum. Denizaltıları görmüyorduk ama olduğunu biliyorduk. Çıktıktan belli bir süre sonra hepimizin birlikte olup ulaşması için, birlikte bir süratle gitmemiz gerekiyordu kopmamak için. O da yaklaşık olarak 5 mil sürat olarak tespit edilmişti, 5 mil süratle gidilecekti. Liman dışında buluşmak, bir araya gelmek, hareket etmek akşamı bulmuştu büyük ihtimalle. Sonra, alacakaranlık çökmüştü. Deniz üzerindeki görüntü müthişti. Hani şimdi filmlerde görüyorsunuz mumlar böyle çok yakılınca... Aynen öyle bir görüntüydü. Şehirde karartma vardı, denizde böyle bir aydınlık vardı. Gemilerin fenerlerinden... Ve biz 5 mil süratle Kıbrıs’a doğru yol almaya başladık. Hiç bekleme yapmaksızın gitmeye başladık. Gemi yolculuğunda, savaşa gideceğinizi biliyorsunuz ama hep daha önce yaşanmış geriye dönme olayı var ya...

²¹⁷ R.K. ile 4 Ocak 2022 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme.

²¹⁸ Üçler, a.g.e. 76.

Müdahale edileceği veya izin verilmeyeceği, iki NATO ülkesinin problem yaşayacağı falan bunu düşündüğümüz için, hep sanki geriye dönülecekmiş gibi yani sanki karşı tarafa bir güç gösterisiymiş gibi düşünüyorduk. Çünkü geçmişte olmuş... Tabii daha sonra ciddi olduğunu öğrendik, epeyi bir yol aldıktan sonra artık geriye dönüşün olmadığını anlıyorsunuz. Hele sabaha karşı Kıbrıs göründü silüet olarak. Alacakaranlığı geçmişti, belki 07:00-08:00 gibi, Ecevit'in radyo konuşmasından yarım saat önce [Radyo konuşması saat 06:10 civarında verilmiştir]. O arada helikopterler görüyorsunuz, 30-40 tane helikopter... Bu arada bizim muhripler gitmişler, uzaktan top sesleri geliyor, sahili dövüyorlar. Bir de Ecevit radyodan çıkarma ve indirme harekâtı başlamıştır dediğinde, biz hala şeydeydik. İndirme belki başlamıştı ama çıkarma daha başlamamıştı açıkçası. O barut kokusu da genzi yakıyor, 10 mil kala hissediliyordu o koku. Bizim konvoy olarak gittiğimiz yer, bugün çıkarma yapılmış olan yerin daha ilerisindeydi. Pladini Plajı solda kalıyor, daha ileri gidecekmiş gibi hareket ediyorduk. Yaklaşık 15 dakikada bir 5 derece iskele, yani bütün birliğe beş derece iskele dediğiniz zaman beş derece sola dön. 5 derece sola döndüğünüzde bir bütün olarak konvoy döndüğünde fark edilmez. Fark edilebilmesi için 30-40 derecelik bir dönüş yaparsınız ki 5 derece 5 derece yedire yedire bir anda kendimizi o beş mil plajının karşısında bulduk. Yani gidiş istikametimiz Lapta-Karava denen o bölgeye doğrudu.²¹⁹

²¹⁹ M.N. ile 11 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

Fotoğraf 4.4: 19 Temmuz 1974, Çıkarma Filosu Mersin'den Yola Çıkıyor

Kaynak: Foça Deniz Üssü, Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi (İzmir, 2022).

Gemiye binmek durumu bir noktaya kadar ciddileştirmişse de hala Kıbrıs'a çıkarma yapılacağı bilgisi paylaşılmamıştır. Askerler gemide yemek yemiş, şarkı türkü söylemiş, sohbet etmiş, dua etmiş ve bazıları da nöbetleşe uyumuştur. Deniz şartlarına alışkın olmayan ve etkilenen askerler arasında istifra eden, kendisini kötü hissedenler olmuştur. Subaylar, astsubaylar ellerinde telsizle gelecek olan emri beklemektedir. Hala geri dönüş emrinin de verilme ihtimali vardır. Gazi E.Ş. gece yarısından sonra gelen emirden ve dağıtmaya başladıkları mühimmatın türünden bahsetmiştir.

Geminin numarası Ç-114 idi, yanlış hatırlamıyorsam. Bizim bölük komple o gemideydi. 4 tane de tank vardı hatta. Biz tatbikata çıkıyoruz diye biliyoruz hala. Gece saat 12'de baktım telsizde acayip acayip konuşmalar başladı. "Komutan, gel çavuş otur." dedi. "Ya nedir bu?" dedim. "Kıbrıs'a çıkarma yapma ihtimali çok yüksek. Ona göre hazırlıklı olmalıyız." dedi. Tabii aradan bir iki saat geçti. "Komutanım Kıbrıs'la Türkiye'nin arası bu

gemiyle ya 2 saat sürer ya 3 saat. Niye bu kadar dolanıyoruz?” dedim. Meğer biz Kıbrıs’la Türkiye arasında, denizde daire çizip duruyormuşuz. İşte o ara, saat kaçtı bilmiyorum. Gece saat 02:00 olabilir, gemi Kıbrıs’a doğru hareket etsin emri verildi. Bunu komutan bizzat söyledi biz çavuşlara, subaylara. “Çıkacağız, hazırlıklarınızı yapın ona göre.” dedi. Biz de herkese mermileri dağıttık, şarjörleri dağıttık, kim ne kadar istiyorsa o kadar alabilir dedik. Tabii onları taşımak da var; kazma, kürek, kasatura, çanta, tüfek... 30-35 kilo var üzerinde askerin. Tabii en önemli cephane mermi, el bombası da var, roket var. Taşımak isteyen alabilir. Ama o roketlerin (M72 LAW) bir tanesi eğer iyi atabilirsen, bir tankın işini bitiriyor.²²⁰

4.2.3. Kıbrıs’a Çıkarma Yapılacağını Öğrenmek

Gece yarısına doğru beklenen emir gelir, çıkarma hedefi olarak Pladini Plajı’nın koordinatları verilir. Bu noktadan sonra mühimmat kasaları açılır ve askerlere mühimmat dağıtılır. Lider personel askerlere Kıbrıs’a çıkarma yapacaklarını ve görevlerini açıklamıştır. Gazi H.A.’nın emri aldıkları an duydukları heyecandan ve neler düşündüklerinden şu şekilde bahsetmiştir:

Deniz ortasında öğlenden sonra, bölük komutanı megafonu eline aldı ve o zaman söyledi. “Gazanız mübarek olsun, biz Kıbrıs’a çıkarma yapacağız. Oraya biz Türklerin hakkını korumak için gidiyoruz.” dedi. Biz de sandık ki gövde gösterisi yapacağız, çarşıda gezeceğiz hani böyle, törenler yapılır ya hani öyle... Aradan zaman geçti [ve] “Manga takım komutanları gelsin, takımların silahlarına göre mermileri alsın.” dedi. Bu sefer mermileri dağıttı. Kime ne gerekliyse onları dağıttık. Giderken, bir yanlış anlaşılma olur, tedbir alalım dedi. Makineli tüfekleri havaya karşı kurdurdular. 19’unu 20’sine bağlayan gece denizdeydik. Zaten yavaş gidiyor gemiler. Bir hedefe gider gibi değildi.

²²⁰ E.Ş. ile 24 Aralık 2021 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme.

İşin içinde Barış Harekâtı olunca, heyecanlandık tabii. Bir yere gitmenin heyecanı da var. Uyumak zaten mümkün değil, yer de yok...²²¹

Mühimmat dağıtımı esnasında askerlere istedikleri kadar mühimmat alabilecekleri söylenmiştir. Askerlerin sırt çantalarında zaten 35 kg ağırlığında malzeme vardır. Bu sebepten askerler üzerlerine ancak 100'er adet mühimmat alabilmiştir. Gazi M.U. mermileri aldıklarında bile aralarında savaşa gidiyor olduklarına inanmayanlar olduğundan bahsetmiştir.

Biz limandan çıktık. Gündüz kimin ne ihtiyacı varsa yapıyordu. Bir arkadaşın midesi delindi, sıhhiye vardı bizim gemide. Bir de Kobra Bölüğü vardı. Sıhhiyeci çocuğa bir iğne yaptı. Onu kurtardı. Gece geminin döndüğünü fark ettim. Denizcilere “Bu nereye gidiyor, habire dönüyor?” dedim. “Sus, sesli konuşma!” dedi. “Niye?” dedim. “Vakit geçiriyoruz.” dedi. Ertesi sabah oldu. Mermi dağıtılmaya başlandı. Üsteğmen çıkıp konuştu, kimse inanmadı. Hatta bazıları “Yalan diyor ya!” dediler. Mermiler dağıtılınca inandılar. Hatta yukarıda helikopterler dönmeye başlayınca...²²²

O ana kadar tatbikat, güç gösterisi olarak algılanan tüm bu hazırlıklar, mühimmatın dağıtılmaya başlamasıyla birlikte, askerler arasında Kıbrıs'a savaşmaya gidecekleri kanaati oluşmuştur. Kimi sevinmiş kimi duygulanmış, ailesini düşünmüş kimi de şaşırmıştır. O esnada bekar olanlar durumu daha kolay kabullendiklerini belirtmişlerdir. Gazi H.Y. mermiler dağıtıldığında gerçekten savaşa gidiyor olduklarını idrak ettiklerinden bahsetmiştir.

Cuma öğleden sonra gemiler harekete başladı Mersin Limanı'ndan. Biz inanmamıştık o vakte kadar, bize söylenmemiştii bir şey. Gemiyle epeyi bir gittikten sonra, mermi sandıklarını açtılar ve bize “Herkes istediği kadar mermi alsın.” dediler. O zaman inandık ki harp olacak...²²³

²²¹ H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

²²² M.U. ile 10 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

²²³ H.Y. ile 8 Şubat 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

Savaş tecrübesine sahip olmayan erler, çıkarma birliği olarak adaya ayak basmanın manasını karşılarında adayı ve çıkarma plajını görene dek tam olarak kavrayamamıştır. “Kıbrıs Barış Harekâtı” açıklamasını adaya intikal edip, orada güç gösterisi yapmak olarak algılayan askerler de olmuştur. Savaşın ne demek olduğu, düşmanın kim olduğu bilinse de savaşmanın ne demek olduğu ilk kez tecrübe edilecektir. Gazi İ.K. savaşa gidiyor olduklarını anladığında bunun kendisi için şok edici olduğundan bahsetmiştir. “Uzun bir gemi yolculuğuydu, zaten bizim torbalarımızda vardı yiyecek içecek. Savaşa mı gidiyoruz bilmiyorduk. ‘ Savaşa gidiyoruz, harekât başladı.’ dediler. Ben şok geçirdim öğrenince.”²²⁴

Çıkarma gemileri, Çıkarma Plajı’na neredeyse 3 saatlik mesafedeyken, önce Bayrak Radyosu’nda (05:00) Rauf Denktaş’ın mesajı sonra da TRT’de Başbakan Bülent Ecevit’in (Türkiye saati ile 06:10 civarında) harekâtın nedenlerini açıkladığı mesajı yayınlanır. E. Albay Ertuğrul Üçler Kıbrıs Çıkartması kitabında bunun askeri açıdan çok yanlış bir uygulama olduğunu, böyle bir müjdeyi vermenin gereksiz ve erken bulunduğunu ifade etmiştir. Daha sonradan, açıklamanın zamanının erken olmasının nedeni olarak Kıbrıs ile Türkiye arasındaki saat farkının olduğu ifade edilmiştir.

O sıralarda dinlemekte olduğumuz TRT Birinci programında, sanıyorum 06:00 haberlerinin ilk başlarında, bir erkek spiker: “Dikkat! Dikkat! Şu anda Türk Çıkarma Birliklerimiz Kıbrıs’a çıkmaya başlamıştır. Şanlı Ordumuz Kıbrıs topraklarına ayak basmıştır.” diyerek, çıkarmayı bütün dünyaya vaktinden önce tekrar tekrar ilan etmeye başlamıştı. Biraz sonra 06:10’da Başbakan Bülent Ecevit’in harekâtın nedenlerini açıklayan mesajı da yayınlanmaya başladı.²²⁵

Bu esnada denizin ortasında bazı gemilerde bu radyo konuşması tüm personel tarafından dinlenmiştir. Gemideki pek çok askerin ailesi bu radyo

²²⁴ İ.K. ile 22 Aralık 2021 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme.

²²⁵ Üçler, a.g.e. 119.

konusmasıyla harekâttan ve belki de çocuklarının harekâta katılmış olma ihtimalinden haberdar olmuşlardır.

4.2.4. Çıkarma Plajına Çıkış

Bazı gaziler gemi adaya yaklaşırken Beşparmak Dağları'nı gördüklerini, bazıları da etraflarının tamamen kapalı olduğunu ve dışarıyla hiçbir irtibatlarının olmadığını söylemişlerdir. Sabaha karşı karşılarında Kıbrıs Adası'nı gören askerler, uzaktan gelen barut kokusunun genzi yaktığını ve işte o an harbe katılıyor olduklarını anladıklarını ifade etmişlerdir. Çıkarma sahasına yaklaştıklarında uçakların Beşparmak Dağları'nı bombaladığını, üzerlerinden helikopterlerin geçtiğini ve top seslerinin duyulduğunu ifade etmişlerdir. Gazi H.C.'nin çıkarmanın ilk anlarına dair ifadeleri:

Önce uçaklar geçtiler, biz yaklaştıkça Ada büyümeye başlıyor. Uçaklar helikopterler üzerimizden geçti, adaya yaklaştıkça adada yangın var. Helikopterlerin bırakmış olduğu balonlar var, balonların uçlarında Türk Bayrakları var [Balon kullanılmamıştır, sadece bayrak vardır]. Biz tabii onları görünce bir coştuk falan, marşlar söylüyoruz. Ama korkan falan hiç yok. Kapaklar açıldı, Yavuz Plajı'na çıkarma yaptık. O sırada bir tane minibüs, Volkswagen minibüs orada bekliyor. EOKA diyorlar, Kırıkkale tipi silahları var, onlarla bize ateş ediyorlar. Bizim bulunduğumuz yerden de A6 makineli tüfekle ateş ediyor. Sahili tarıyorlar, bizim çıkacağımız yeri. Biz oraya çıkarma yaptık, bunlar bizi görünce kaçtılar. Şöyle U şeklinde gidiyor, biz de direkt geçiyoruz. Dağılmaya çalışıyoruz ama zaten küçük bir yer çıkarma yaptığımız plaj. O minibüs gele gele bizim önümüze geldi mi... Makineli tüfekli vardı, R. “ R. koy makineli tüfeği.” dedim. Makineli tüfeği bir açtı, taradı minibüsü. Minibüsten çıkan, elini tutan bırakıyor [Düşüp ölüyor manasında]. Çuf çuf! Pencereler indi.²²⁶

²²⁶ H.C. ile 14 Aralık 2021 tarihinde Sakarya'da yapılan görüşme.

Amfibi Deniz Piyade, 1'inci Bölük Komutanı Üsteğmen Muhsin Ergene'nin anlatımıyla (Gazi H.C.'nin bahsettiği) minibüs olayı:

(...) Bir ara Girne istikametinde patika yol üzerinde üstümüze doğru gelmekte olan içi sivillerle dolu bir minibüs gördük. Derhal erlere mevzi aldurdum. İçindekiler biz Türküz size yardıma geldik diye bağırıyorlardı. Kalktım minibüse doğru yürümeye başladım. Bir anda kulaklarımın dibinden geçen şiddetli bir makineli tüfek atışı duyarak kendimi yere attım. Başımı kaldırdığımda minibüsün her tarafından kanlar sızdığını ve delik deşik olduğunu gördüm. İçinde hiç hayat belirtisi yoktu. Ayağa kalkıp makineli tüfek sesinin geldiği tarafa baktım. Makineli tüfek nişancısı Mehmet Öz de kalkıp yanıma doğru yürüdü. Niye ateş ettiğini sordum. Komutanım arkada oturanlardan birisinin tabancasını size doğrulttuğunu gördüm, o yüzden ateş ettim, dedi. Minibüsün içine baktığımızda hepsi hemen hemen ölmüştü. Ceplerini aradığımda Kıbrıslı Rum mücahitler olduğunu gördük.²²⁷

Çıkarma gemilerinin kapak atma saati tüm kaynaklarda farklı geçmektedir. Yapılan görüşmelerde bazı gaziler sabahın çok erken saatinde kapak attıklarını bazıları ise öğleye yakın çıktıklarını ifade etmiştir. Kimisi adanın silüetini ilk kez gördüğü sabahın ilk saatlerini temel alırken, kimisi çıkarma için kapak atılan saati söylemektedir. Elbette o koşullarda zamanı kavramak çok da mümkün değildir. Ancak Deniz Piyadelere ait ceridelerden yola çıkarak, Amfibi Deniz Piyade'nin kıyı başını tutma saati ve 50'nci Piyade Alayı'nın çıkarmaya başladığı saatler temel alınabilir.

Çıkarma fiilen saat 08:47'de 4 LCM'nin yaşa kapak atmasıyla başlamıştır. (Yaşa rampa: Kıyının yavaş derinleşmesi sebebiyle çıkarma aracı kıyıdan açıkta karaya oturur. Kapak açıldığında, askerler silahlarını başının üstünde taşıyarak, beline veya göğsüne kadar gelen suyun içine atlar.) Saat 09:10'da kıyıya Türk Bayrağı çekilmiştir. Saat 09:25'te Deniz Piyade Alay Komutanı kıyı başının ele

²²⁷ Deniz Piyade Binbaşı İlhan Aloğlu, *Harp Günlüğü* (Foça Deniz Üssü, Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi).

geçirildiğini bildirmiştir. Yaklaşık 2 saat sonra, 50'nci Piyade Alayı da LCU²²⁸ ve LCT²²⁹ tipi araçlarla dörtlü gruplar halinde plaja çıkmıştır.²³⁰

Fotoğraf 4.5: Pladini Plajı, Kıyıya Çıkan Birlikler

Kaynak: Türkiye Muharip Gaziler Derneği, *Fotoğraflarla Kıbrıs Barış Harekâtı* (Ankara: Türkiye Muharip Gaziler Derneği), 57.

Gazi İ.T. gün ağarırken kıyıya yaklaştıkları esnada havan atışlarının başladığını ifade etmiştir.

Daha çıkmadan Beşparmak Dağları'ndan bize havan topu, mermiler yağmaya başladı. Tahminen sabah saat 04:00-04:30 gibiydi. Gün ağarmaya başlamıştı. Ondan sonra, adını bilmiyorum, galiba M. Teğmen'di, Denizciydi. Dümenin başındaydı. Karşı taraftan havan

²²⁸ LCU: Landing Craft Utility – Genel Maksat Çıkarma Gemisi

²²⁹ LCT: The Landing Craft Tank – Tank Çıkarma Gemisi

²³⁰ Üçler, a.g.e., 125, 130.

mermileri düşünce suya, gemi ister istemez geriye gidiyor. O sırada emir geldi, ateş serbest... O gemiyi kullanan, “Artık bu işin geri dönüşü yok çavuşum, gazanız mübarek olsun, duydunuz zaten ateş serbest.” dedi. İlk ateş onlardan geldi de çatışma başladı. Denizin üstüneyken, ilk ateş başladı. Çıkarma gemilerinden yara alan olmadı. Tam karaya oturamadı. Suyun içinden çıktık. Yarıya kadar suyun içerisinde M54 (Reo) cephaneye yüklü, arkasında toplar vardı. Tek namlu 12,7 mm çapında. M-4 namlu taretler vardı.²³¹

Fotoğraf 4.6: Pladini Plajı, Çıkarma Anı

Kaynak: Ç-1974 Anı Müzesi (Girne, 2022).

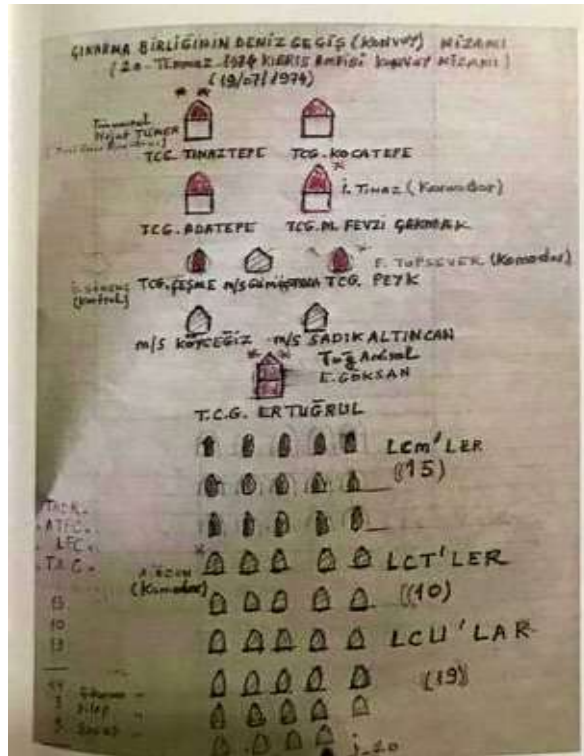
Hazırlanmış olan çıkarma uygulama planı, seçilen çıkarma plajının fiziki koşullarına uygun değildir. 50-60 metrelik dar ve küçük bir plajda çıkarmayı planlandığı şekilde yürütmek gerçekçi bulunmamıştır. Hesaplamalara göre, plaj

²³¹ İ.T. ile 8 Aralık 2021 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.

ancak 4 çıkarma aracının aynı anda kapak atabileceği büyüklüktedir. Çıkarma dalgalarının 4'erli gruplar halinde ve beklemeksizin senkronize bir şekilde yapılması gerekmektedir.²³²

Pladini Plajı'nın fiziki koşullarının çıkarma için uygun olmaması, birliklerin aynı anda çıkarma yapmasına engel teşkil etmiştir. Bu sebeple her dalga çıkarma esnasında farklı bir mukavemet ile karşılaşmıştır. Hangi geminin kaçınıcı dalgada çıktığı da bir başka bilinmeyen husustur. Çıkarma esnasında Deniz Ateş Destek Birliği Komutanlığı da çıkarma birliklerine muhriplerle deniz ateş desteği sağlamıştır.

Görsel 4.3: Çıkarma Birliğinin Konvoy Nizamı

Kaynak: Aydınlık Gazetesi KKTC Özel Eki (Kasım, 2019), 17.

²³² Üçler, a.g.e., 72.

Gazi Ş.T.'nin ifadeleriyle çıkarma gemilerinin kıyıya kapak atma anı:

İkinci dalgada çıktık. Bizim gemi süratlendi. Sol tarafımıza havanlar düşmeye başladı. Dalga çıkarıyor böyle. Sonra vazgeçtiler, ikinci dalga... Dediler, tur yapacağız. Turda yuvarlak çiziyorlar. Hedef olmamak için. Arkamızdaki savaş gemileri bam güm bam güm böyle... Onlar kestiler o atışları. Öğlene doğru ancak çıktık. Biz çıkarken bizim üstümüzden hava indirmenin uçakları geçti.²³³

Çıkarma Plajı'nı çıkarma için uygun hale getirmek, çıkarma birliklerine yol yapmak üzere İstihkam Başçavuşu Oğuz Serçinlioğlu²³⁴ sahilde çalışmaktadır. Aynı zamanda gemiden indirilmeye çalışan araçların sıkışıp kalması durumunda ve kıyıya oturan gemilerin kurtarılmasında yardımcı olmuştur. Gazi M.N. plaja kapak atışlarını ve diğer çıkarma gemileriyle plajın durumunu bir Deniz Astsubayının gözünden şu şekilde anlatmıştır:

Sahile geldik, gördük ama sahile ilk çıkacak olanlar Deniz Piyadeleri idi, LCM'ler çıkartacaktı onları. Zaten LCM'ler gittiler, daha doğrusu orada dürbünle baktığımızda küçük bir plaj görünüyordu. Ortadaki o kaya da plajın görüntüsünü de engelliyordu bizim durduğumuz yerden. Orada durduk açıkçası, sıra beklemeye başladık. LCM'ler nispeten küçük olduğu için, 6-7 tanesi giriyordu, kapak açıyordu, çıkıyordu. LCM'ler kuru kapak atıyorlardı, çünkü o topuklar, ağır yükler. Çıktıktan sonra ya 3. dalga ya da 4. dalga anımsamıyorum. Biz LCU'lar kapak açmaya geldik. Biz gemi olarak çıkarmayı yaptığımızda hiçbir atışla karşılaşmadık açıkçası. Biz çıktık, bizden sonraki 2. ve 3. dalga daha yoğun ateşe girdiler. Sıra bize geldi, kapak açtık. Ondan önce şunu söyleyeyim, çalkantılıydı deniz. Bizim zaten LCU'lar LCM'lerde su altı şey değildir, derin değildir. Ceviz kabuğu gibidir, altı düzdür. ... Neyse, biz çıkarmaya girdik. Dördümüz de bir tanesi belki daha derinden gittiği

²³³ Ş.T. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

²³⁴ İstihkam Başçavuşu Oğuz Serçinlioğlu Kıbrıs Barış Harekâtı'nda göstermiş olduğu üstün cesaret nedeniyle "Üstün Cesaret ve Feragat Madalyası" ile ödüllendirilmiştir.

için kapak açtı beş mil plajına. Üçümüz topuğa oturduk. Yani topuk dediğim de 8-10 metre var, yani bir adam boyundan fazla. Gitmiyor, Allahtan kum, yoksa altını yırtar, orada batırabilirdik. Gitmiyor, fakat savaşın en başarılı en takdir edilen şeyi, kuvvet komutanlığından hangisi düşünmüşse sahile bir tane dozeri çıkarması. Savaşı kim kazandı dersenez, o dozerdeki Başçavuş... Sonra dişi de kırılmıştı önemli bir şekilde. O dozer, topuğa oturduğumuzda gidemiyoruz tabii. Biz ispavlo-ince diye tabir ederiz, ucunda topuz olan gemiden gemiye halat atarız. Halat atarak, halat marifetiyle, bizim önde çekme zincirlerimiz vardı, ona takarak bizi sahile çekerdi. Sahilde boşaltmayı yaptığımızda, yine topuk hafif de olsa bizi zorlardı, tornistan yaptığımızdan. O kapak açık vaziyette bizi o dozer şeyiyle iterdi... Sonra baktı ki böyle olmuyor, zaman kayboluyor. Beş Mil Plajı'na çıkışta örme bir duvar vardı, o duvarı yıkarak, askerlerin rahat geçmesi için mermi sandıklarının falan rahat indirilmesi için oradan bir yol açtı. Oradan çıkan molozları da sahile doldurarak iskele yaptı resmen. Doldura doldura geliyor belli bir kısma topuğa kadar. Öyle birkaç tane yaptı. Sonra bizden sonra da LCT'ler, tanklar gelmeye başladı, onlar için de büyük kolaylık oldu. İşi de kolaylaşmış oldu. Sağ ise kulakları çınlasın, ölmüşse Allah rahmet eylesin. Bu kadar mı şey olur, kendisi savaş sahnesinde, bir film platosunda gibiydi. Yanına koymuş bir üzüm kasasını, bir yandan üzüm yiyordu bir taraftan da bize iskele yapıyordu. Bunlar savaşın nirengi noktaları. Bu dozeri kim düşünmüşse, bir tek dozer orada savaşın...Eğer orada iki tane gemi LCT veya LCU batırılrsa, şey biter...²³⁵

İstihkam Başçavuşu Oğuz Serçinlioğlu'nun, 1989 yılında, Erbil Tuşalp'e gönderdiği Kıbrıs Barış Harekâtı'na ilişkin notlarından çıkarma gününün ilk saatleri:

En önde dozer ile olduğumdan karaya ilk çıkacak bendim. O ara plajın üstündeki ana yol üzerinde park etmiş beyaz bir aracın penceresinden

²³⁵ M.N. ile 11 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

sivil giyimli birisi otomatik tüfekle ateş etmeye başladığını görünce, dua okumayı bırakıp farkına dahi varmadan ... deyivermişim [Küfrediyor]. Geminin yan duvarına isabet eden mermiler bizde bir zayıt vermedi ama diğer gemilerdekiler bizim kadar şanslı değilmış. Çıkarma gemilerinde görevli bir sivil işçi²³⁶ galiba ilk zayıtımızdı. Karaya ayak basmıştık ama gemideki araçlar inemiyordu. Gemimiz geriye çıkarak müsait alan sağ tarafa tekrar yanaştı. İnen erat bölük komutanıyla beraber sahilden hemen ayrılıyordu. Yapayalnız sahilde ne yapacağımı bilmez vaziyette bakınmaya başladım. Biraz ilerimde etrafına durmadan emirler yağdıran ve talimatlar yağdıran birisini gördüm. Gidip kendisinden neler yapacağımın talimatını alayım dedim. Sonradan öğrendiğim bu kişi Deniz Piyade Alay Komutanı Yarbay Neşet İkiz'miş. Daima saygı duyduğum komutan bana: Allah için vatan için milletin için ne yapman gerekiyorsa onu yap dedi. Demek ki bir talimat yoktu. Her şey kendi inisiyatifimde olacaktı. Meğer bölük Komutanı Üsteğmen Atilla'nın namaz kılmaktaki tavrı da bundanmış. Allah için bir şeyler yapmaya başladık. Kâh karaya çıkan araçların kumda patinaja kaptırıldığında onları zincirle çekiyor, kah karadan geriye çıkamayan çıkarma gemilerini iterek yardımcı oluyordum. Ama bunlar yeterli değildi. Çıkarmaya daha süratlendirmeli idik. Bu da bana kalıyordu. Yani faktör olarak hesaplanan dozerin çalışmasına. Zincirle araç çekmeyi bıraktım. Patinaja tutulan araçları dozerimin bıçağı ile dışarıya atmaya fırsat bulduğumda da denize doğru gemilerin rahat yanaşabileceğı kumdan iskeleler yapmaya başladım. Düşman ateşi henüz bizi fazlaca rahatsız etmiyordu. Çünkü çıkımız gerçekten bir baskındı. Ama denizden kopardığımız araçlar çıkarma alanında yığıntı yapıyordu. Çünkü alanı ana yola bağlayan tek çıkış yolu vardı o da dar ve yokuştı. İkinci bir çıkış yolu bulmalı veya inşa etmeliydim. Oysa ana yol çok yüksekti. Yeni yol inşası düşünülemezdi. Plajın solunda sahile inen bir başka yol gözüme ilişti. O yolu çıktığımız sahile bağlayabilir, böylece çıkarma alanının süratle tahliyesini sağlayabilirdim. Öyle de yaptım. Artık iki çıkış noktası olmuştu. Bu arada düşman atışlarında yoğunlaşma başlamıştı. Hem de

²³⁶ LCT, Ç-114'te görevli elektrik ustası Ahmet Ersoy.

bizi hafiften hafiften alıştıra alıştıra. İki çıkış noktası ve gemilerin rahat kapak atacağı dört kum iskelesi yapmıştım. Zaten o gün çıkacak birlikler de çıkmıştı. Böylesine ağır çalışmaya ve günün hele güneyin sıcaklığına dayanamayan dozer motoru segman kaynatarak stop etmişti.²³⁷

Fotoğraf 4.7: Çıkarma Gemisinin Dozer Yardımıyla Kıydan Uzaklaştırılması

Kaynak: Türkiye Muharip Gaziler Derneği, *Fotoğraflarla Kıbrıs Barış Harekâtı* (Ankara: Türkiye Muharip Gaziler Derneği), 60.²³⁸

Rum birliklerinin Beşparmak Dağları'ndan havan atışına başlamasıyla gemiler hedef haline gelmiştir. Muhriplerin Beşparmak Dağları'nı dövmesi ve uçakların hava taarruzu ile dağları bombalaması bu mukavemeti kırmıştır. Gazi İ.H.A.'nın anlatımıyla kıyıya kapak atışları ve karşılaştıkları ilk mukavemete karşılık vermeleri şöyle anlatılmaktadır:

²³⁷ Oğuz Serçinlioğlu, *Erbil Tuşalp'e Gönderilen Notlar* (İncirliova, 1989), 11, 12.

²³⁸ Fotoğraf 20 Temmuz gününe ait değildir, fotoğrafın ne zaman çekildiği bilinmemektedir.

Geri çekildik. İkincide bayağı bayağı yaklaştık. Bu sefer 12.7'lik uçaksavar mermileriyle ateş ettiler. Geminin duvarına vuran mermiler tırt diye bir ses çıkartıyordu. Biz de karşılık vermeye başladık. Taretler vardı bizde, dört namlulu uçaksavar. Taret Çavuşu bir arkadaşımız çalıştırdı karşılık verdi. Aynı yere isabet ettirdi mermileri, o ateş atılan yer görünüyor zaten. O kadar yaklaşmıştık. Fakat taretin attığı yerlerde toz bulutu oluştu, onu gördük. Geri çekildik. Üçüncü hamlede gemimiz kapak açtı. Bizden önce çıkan birlikler vardı, hatta Alay Komutanımız biz vardığımızda oradaydı, onlar bizden önce çıktılar. Zaten ikişer gemi yanaşıyordu en fazla. İslandık ama fazla değil, gemi bayağı bayağı yaklaştı. Çelik hasır şeyleri serdik araçlar altına, zarar görmesin diye, biz de araçların üstünde çıktık.²³⁹

Bazı birlikler, gemilerin (LCU)²⁴⁰ plaja tam yaklaşamaması nedeniyle yaşa kapak atılarak çıkartılmıştır. Askerler beline kadar suya girmiş, silahlarını ve mühimmatını yukarıda tutarak gemiden ayrılmıştır. Askeri araçların indirilmesinde zorluklar yaşanmıştır. Bu esnada da dağdan gelen havan atışları devam etmiştir. Ancak çıkarma boyunca hiçbir havan atışı gemilere isabet etmemiştir. Havan atışları çıkarmayı zorlaştırmış ve geciktirmiştir. Aynı anda kıyıya çıkan topçu birlikleri, konuşlanmış ve atışlarına başlamıştır. Gazi R.K. yaşa kapak atarak çıkan birliklerdendir: “Tüfek böyle, sırt çantan böyle, atlıyorsun gemiden aşağıya. Boyu kısa olan battı hep. Boğulmak üzere oluyor, kimisi onu kurtaracağım diye uğraşiyor falan. Biz neyse bu şekilde çıktık.”²⁴¹ Gazi H.U. Askeri araçların kıyıya çıkartılmasında zorluklar yaşadıklarını ifade etmiştir.

Tanklar önceden çıkış yaptı, cemseler [GMC] suyun içine düştü. Onun arkasından biz. Ufak boylu olan arkadaşlar, ıslak rampa diyorlar oraya, gemi tam yanaşamıyordu, kimi arkadaşların boynuna kadar su geliyordu. Kimi cemseler de çıkamadı suyun içinden, tanklarla çekerek çıkarttılar.²⁴²

²³⁹ İ.H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

²⁴⁰ LCU: Landing Craft Utility – Genel Maksat Çıkarma Gemisi

²⁴¹ R.K. ile 4 Ocak 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

²⁴² H.U. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

Çıkarma en az hasar ve kayıpla gerçekleştirilmiştir. Bölgenin fiziki zorluklarına ve çıkarma birliklerinin direkt ateş altında olmasının yanı sıra plajın bitiminde dağın eğimiyle ateşten korunmak da mümkün olmuştur.

4.2.5. İlk Gün ve İlk Gece (20-21 Temmuz 1974)

50'nci Piyade Alayı birlikleri Girne (Doğu), Lapta-Karava (Batı) ve Beşparmaklar yönünde ilerleme emri almıştır. İlk gün akşama kadar tüm birlikler doğu-batı ve güney yönünde ilerlemeye devam etmiştir ancak Beşparmak Dağları aşılammıştır. Birlikler havan ve top atışları nedeniyle bölgede sıkışmıştır. Dağ tarafına yapılan taarruz, akşam üzeri verilen emirle dağın eteğinde savunmaya dönmüştür.

1'inci Tabur Beşparmak Dağları istikametinde taarruza geçmiştir. Önce dağa doğru çıkmış, akşama doğru da dağın eteklerinde mevzilenmiştir. 1'inci Tabur'dan Gazi R.K.'nın anlatımıyla durum şöyledir:

Asker hep böyle yukarı kaydıktan sonra, Beşparmak Dağları yanıyor o arada, bize ateş açıldı Beşparmak Dağları'ndan. Tam böyle biz böyle bakıyoruz, bir şey anlamıyoruz, ben hayatımda savaş görmemişim ki. Yanımıza böyle patır patır mermiler dökülüyor. Rumlar oradan bize ateş açıyor. Üç, üç buçuk saat boyunca orada ateş altında kaldık. Biz öyle bakıyorduk ya, ateş gelince subay bize bağırdı tam siper diye. Her taraf yanıyor, Beşparmak Dağları... Emir verildikten sonra yavaş yavaş ilerliyoruz. Direkt Beşparmak Dağları istikametine gidiyoruz. O gece yukarıya çıkmadık. Aşağıda kaldık biz. Birliklere ayrıldık falan. Şeylerde falan iletişimde, telsizde çok büyük arızalar çıktı.²⁴³

1'inci Tabur'dan Gazi H.K.'nın anlatımıyla ilk gün:

²⁴³ R.K. ile 4 Ocak 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

Saat 14:30-15:00, lif lif lif sıcak, yanyor ortalık. Bölük Komutanı (Kıdemli Üsteğmen K.G.) çağırdı. “Buyurun komutanım.” dedim. “Aşağıya sahile git, arabalarımıza bak da gel.” dedi. Bir manga asker verdi bana, gittim. Tam böyle sahile indim, Girne’nin o asfaltın oraya varır varmaz, düşman tarafından bize mermi geldi. “Arkadaşlar istikamet geri.” dedim. Dağıldık. Zayıt vermeden bölüğe geri vardık. Komutanım, “Biz netice alamadık, böyle böyle oldu.” dedim. “Tamam.” dedi. Akşam, gün kavuşuyor. Geldik geldik, gerisin geri sahile iniyoruz aşağıya. Hiç şey yok, anlaşma bir şey yok. Haberleşme yok. Bir yemek yesen... Ne yedin öğlende, makarna yedin. Şöyle indik. Üçerli üçerli üç tane siyah uçak geliyor (9 tane). Ben Beşparmaklara çıkmışım, buraya kadar gelmişim. Türkiye’den gelen uçaklar, üç tanesi burayı bombaladı, üç tanesi burayı bombaladı, benim bölüğün altını bombaladı. Bizim uçaklardı. Sınırı bilmeden... Bizim birlik buradan ilerlememiş. Halbuki biz Beşparmak Dağları’na yukarıya tırmandık, gerisin geriye geldik. Bizim bölük, bir patika yolun üstünde. Yolun altını bombaladı. Yolun üstünü bombalasa, bizim bölükten kimse yoktu. Ondan sonra üçü de ileriye bombaladı, bize gelmeden de bombalamıştı üç tanesi. Orada yaralanan olmadı, burnumuz kanamadı. Sonra yeniden sahile indik. Hava karardı. O akşam mevzilendik ama millet “Ben Kıbrıs’a gelmişim, ölüme mi gideceğim?” diyor. Lan mermiyi hak eden yere at, boşa mermi atmanın alemi ne. Takır takır, kendi çevremizde arkadaşlar böyle mermi atıyor. Yatıyoruz yere, yapışıyoruz. Öyle öyle, sabah oldu. O geceyi, Girne’nin asfaltın üstü, zeytin ağaçları gibi bir yerde geçirdik. Sabah gün boyuna kalktık, istikamet yine Beşparmak Dağları...²⁴⁴

2’nci Tabur Lapta-Karava yönünde ilerlemeye devam etmiştir. Ancak havanın kararmasıyla halen bulunduğu yerde savunma emri almıştır. 2’nci Tabur’dan Gazi İ.K.’nın anlatımıyla ilk gün:

Ondan sonra çıkabilen yayılıyor, ileri doğru gidiyor, yukarı doğru çıkıyorsun. Ateş gelen yeri susturmaya çalışıyorsun. Çıkarken 80 tane

²⁴⁴ H.K. ile 13 Aralık 2021 tarihinde Bolu’da yapılan görüşme.

havanımız vardı, peşinden de geldi. Sıkıntımız olmadı havan konusunda. Biz geride kaldığımız için, biz havanlarla yer değiştirirken hep gece değiştirdik. Gece koyuyoruz oraya, mesela havanları yerleştiriyoruz. Hop bir emir geliyor gece, havanların yeri değişecek. Millet istirahatte, biz hat arabasıyla, topladıkça ağırlaşıyor. Geceleyin neredeydik, tam hatırlamıyorum.²⁴⁵

2'nci Tabur'dan Gazi H.K.'nın anlatımıyla ilk gün:

O gece boğuşmalı geçti. Biz her gittiğimiz yerde mevzi kazıyoruz, yani mezar kazıyoruz kendimize. İlk gün yolu geçtik, gece devamlı mevzi kazdık. O gün sabahleyin bir hücum ettik, diyelim ki 500 metre ileriye gittik, bir topa tuttular bizi. Komutan bize "İleri gidin!" dedi, tekrar hücumla geçtik.²⁴⁶

2'nci Tabur'dan Gazi H.A.'nın anlatımıyla ilk gün:

Çıktığımız yerde bir bina vardı. Gemiden inince şuraya geldik. Buraya kadar geldik ama buradan çıkarma yaptığımız fark edilmiş. Rahmetli Albay [Karaoğlanoğlu] da o binaya karargâh kurmuş. Sahili dövmeye başladılar. Soba borusu gibi üzerimizden mermiler geçiyor. Bizim yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Bizimkiler de ağır silahlarla cevap veriyorlar zaman zaman. Orada bir tepe var dönüp dönüp geliyoruz. Tabii erler arasında beş metre arayla diye bir kural var ama zaman zaman ihlal edilebiliyor. Eğitim gibi olmuyor. Bizimkiler havanla atış yapıyor, dağa saplanıyor, aşamıyor şeyi. Bizimkiler tepeyi aşsın diye ayarlama yapıyor, havan geldi benim beş metre ilerime düştü. Benim nişancı M.T. yuvarlandı gitti, iki ayağından yaralandı. O gece tabii bilmediğin bir yerdesin. Geriye çekildik artık o dağdan. Belki geriye çekilmesek daha garanti ama tabii komutanların emri... Gece şimdi sıralandık aralıklı aralıklı. Toplu olursak hepimiz hedef oluruz diye. Uyumak yasak, ses yapmak

²⁴⁵ İ.K. ile 22 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

²⁴⁶ H.K. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

yasak. Öne gözetleyici çıktı. Keçi boynuzu, portakal ağaçlarının altındayız. İster istemez elin tetikte. İster istemez için geçiyor, kaç gündür uykusuzluk açlık var... Yanındaki arkadaş bir ses ediyor, geri çekiliyor. Hemen tetiğe basıyorsun. Sonra oradan bağıryorlar “Bizi vuruyorsunuz!” diye. İster istemez oluyor bu...²⁴⁷

2’nci Tabur’dan Gazi O.Y.’nin anlatımıyla ilk gün ve gece:

Akşam üzeri 17:30-18:00 civarında mevzilendik. Hava kararınca, daha fazla bilmediğimiz bir bölgede ilerlemek istemediler herhalde komutanlarımız. Dere yatağı gibi kuru bir şey vardı, orada kaldık o gece. Sırtımızı çıkarma plajına verirsek, sağ kolda mevzilendik. Lapta-Karava yolu. O gün 47 bin mermi dağıttım bizim bölüğe, üstümüzde de 100’er mermi vardı. O kadar şiddetli çatışmalar oldu. Belki de harekâtın en şiddetli çatışması orada oldu. Fakat biz çok iyi bir direnç gösterdik. Benim bölüğüm o gece şehit vermedi.²⁴⁸

3’üncü Tabur doğu yönünde, Girne’ye doğru hareket etmiştir. Fakat Girne içine ilk gün varılmamıştır. Gece, savunma için tertiplenme emriyle, ileri harekâtını durdurmuştur. Topçu Taburu Beşparmak Dağları, Girne ve Lapta istikametinde mevzilenmiştir. 3’üncü Tabur 7’nci Bölük Komutanı M. Atıf Ürük kitabında kıyıya çıktıkları an Girne’ye taarruz emri aldığını belirtmiştir.

Albay Karaoğlanoğlu: “Elya-Karava istikamatine 2. Tb.’un bölüklerini, Beşparmak istikamatine 1. Tb.’un bölüklerini sevk edeceğim. Lapta-Ayorgi asfaltı güneyindeki Kıyıbaşı’nın orta kısmına ise Deniz P. Tb.’larını, Lapta-Beşparmak Dağı yönüne kıyıya çıkacak 3.Tabur Kh. Des. Bl.’nü sevk edeceğim. 9. P. Bölüğü ise başlangıçta Platini Çıkarma yerinin daha sonra Kıyıbaşı’nın emniyetini sağlayacak. Girne istikamatine taarruz eden birlik yok. Atıf, Girne’ye taarruz harekâtına devam et. Girne’nin

²⁴⁷ H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya’da yapılan görüşme.

²⁴⁸ O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme.

mutlaka alınması gerekli. Senin desteklenmen için karaya çıkacak olan 8. P. Bölüğünü takviye olarak sana göndereceğim.” dedi.²⁴⁹

2’nci Topçu Taburu’ndan Gazi İ.H.A.’nın anlatımıyla ilk gün:

Çıkarmayı yaptık, tabur bir arada; 3 Batarya 1 Karargâh. Alay Komutanımız da yardımcısıyla birlikte yan tarafta koordine ediyor çıkan birlikleri. Bizim şey biraz ağır mı aldı ne, nasıl olduysa, Tabur Komutanına fırça attı Albay. “Ne bekliyorsun, al askerini çık mevzilen!” dedi. On dakika içinde mevzilerimize yerleştik. Pladini Plajı’nın hemen üst tarafındaydı bizim. Aradan Lapta yolu geçiyor. Bizimki de hemen onun üst tarafındaydı. Biz topçu taburu olarak oradaydık. 2’nci Batarya bizimki tam Beşparmak Dağları’na bakıyordu, 1. Batarya Girne tarafına bakıyordu, 3. Batarya da Lapta bölgesi istikametine yönlerini çevirmişti. Yani bir yıldız oluşturdu. Deniz hariç. Şeyi mevzilere aldık. Bu arada Başçavuşumuz dedi ki, acıktıysanız torbanızdakileri çıkartın bir şeyler yiyin. Askerler bir şeyler yemeye başladı. Bu esnada karşıdan mermiler yağmaya başladı. Ondan sonra devam ettik ki akşam ezanına kadar devam ettik. Akşam kesildi.²⁵⁰

4.2.6. Hava Taarruzu

Hava, Deniz ve Kara Kuvvetleri’nin müşterek hareket etmesi harekâtın başlangıç safhasında çok zor olmuştur.

50. P. Alayı’nın hava irtibat subayları ile pilotlar arasında Rum telsizini aldatmak için özel bir parola vardı. Alayımızın hava yer irtibat subayı olan Binbaşı Fehmi Ercan’ın kod adı “yamyam”dı²⁵¹. Kodu öğrenen Yunan

²⁴⁹ Ürük, a.g.e., 246.

²⁵⁰ İ.H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya’da yapılan görüşme.

²⁵¹ O esnada Ada’da bulunan üç ACT (Hava İrtibat Subayı) vardır: Hava Pilot Binbaşı Fehmi Ercan, Hava Pilot Binbaşı Necdet Karademir ve Hava Pilot Yüzbaşı Akın Giray. Kod adı "Yamyam" olan kişi Necdet Karademir'dir. Kaynak: Mehmet Remzi Gökhan, *Kıbrıs Barış Harekâtında İlginç Olaylar* (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2006), 220.

uçakları bir süre Kıyıbaşı'ndaki birliklerimize napalm atmak suretiyle ve makineli tüfek ateşi ile taciz etmişti.²⁵²

Birlikler çıkarma yaparken hava taarruzu ile desteklenmiştir. Bu destek esnasında kimi zaman hava ile kara harekâtı arasındaki koordine irtibat kopukluğu, Rum birliklerinin yaptığı telsiz karıştırmaları sebebiyle çıkarma birliklerinin konuşlandığı bölgelere de yanlışlıkla atışlar yapılmıştır.²⁵³ 3'üncü Tabur'dan Gazi M.U. bu telsiz karıştırmalarına şahit olduğunu ifade etmiştir.

Rahmetli Albayın olduğu, o anayol bu binanın önünden geçiyordu. Şimdi yukarıda. Bir uçak geldi bizi taradı. Albay çıkıp, “Hayvan herif yanlış yere dalıyorsun!” diye bağırды. Bilmiyorum Rum uçağı mıydı Türk uçağı mıydı, Albayın böyle söylediğini duydum. Hatta o uçak bir de napalm bombası attı oraya. Öğle saatlerindeydi, iki napalm attılar. Bizde bir şey yok, bizim 8'inci Bölük'ten 10-15 kişi, ölen de yaralanan da olmuş.²⁵⁴

Levazım Bölüğü'nden gaziler mevzilendikleri noktadan (Alay Karargahı'nın yakınında) hava taarruzuna şahit olmuşlardır. Gazi H.Y.'nin anlatımıyla:

O gün, ikindiye doğru, Rumlar uçakların frekansına giriyor ve sahil boyu Rum askeri olduğu söyleniyor. Uçaklar bizi iki üç kez taradı ve aşağıdan bildirilene kadar epeyi bir zayıat verdik. Bize bunları subaylar söyledi. Uçaklar bilip de bizi bombalamazdı. O günden sonra bir daha öyle bir yanlış olmadı.²⁵⁵

Gazi Ş.T.'nin anlatımıyla hava taarruzu şöyledir:

²⁵² Ürük, a.g.e., 254.

²⁵³ Ada'ya çıkan üç ACT de, telsizlerin arızalı olması nedeniyle, tek telsizle görevlerini icra etmektedir.

²⁵⁴ M.U. ile 10 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

²⁵⁵ H.Y. ile 8 Şubat 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

İşte o zaman iki tane uçak geldi, 3'üncü Tabur 8'inci Bölüğü bombaladı. Uçaklar bombalıyor, 6-7 tanesi koşmaya başladı, yarısı da denize doğru koşmaya başlamış. Napalm yakmış. Fehmi Ercan, yukardakine hemen telsizle gönderme yaptı. "Oğlum yaktınız bizi!" dedi. "Komutanım şimdi onları yakmaya gidiyorum." dedi uçaktaki. Ondan sonra Lapta'dan gelen konvoyu bombaladılar.²⁵⁶

İlerleme devam ederken, son dalgada kıyıya çıkan 3'üncü Tabur 8'inci Bölük, öğleden sonra kıyıya çıkmasının ardından Türk Hava Kuvvetleri'nin hava taarruzu maruz kalmıştır. 8'inci Bölük bu esnada kayıplar vermiştir. Yaralananlar ise derhal Türkiye'ye sevk edilmiştir. 8'inci Bölük'ten Gazi İ.E. kıyıya çıkışlarının ardından, bu taarruz esnasında yaralanmış ve Adana'ya gönderilmiştir. İyileştikten sonra da tekrar birliğine Kıbrıs'a dönmüştür. Gazi İ.E.'nin ifadeleriyle hava taarruzu şöyle olmuştur:

Ben havancılara mermi verirken, uçak bomba atıyordu. Orada yaralandım ben. Şehitliği geçince, solda bir otel vardı, orada yaralandık biz. Uçak bomba attı, biz yanarken denize attık kendimizi. Oradan bizi gemiye aldılar yaralı olarak. Geri getirirlerken *Ertuğrul* Gemisi diye bir gemiye aktardılar. Oradan bizi Mersin'e getirdiler. Ben komple 3 derece yanıktım. Deriyi yüzerken sadece annemin babamın isimlerini sordular. Not almışlar, onlara bildiriyorlar böyle böyle. Ben gözümü açtığımda 9 gün geçmiş. Yoğun bakımda kalmışım. Ondan sonra bizi Adana'ya götürdüler. GATA'ya götüreceklerdi. Biz iki arkadaşlık, biraz ağrımış durumumuz. "Bunlar Ankara'ya yetişmez. Bugün kalsınlar burada, ertesi gün götürelim." diyorlar. Ertesi gün götürdüler bizi GATA'ya. Orada çok güzel bir tedavi gördük, orada kurtuldum. 37 gün yattım orada da.²⁵⁷

²⁵⁶ Ş.T. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

²⁵⁷ İ.E. ile 12 Ocak 2022'de, Manisa'da yapılan görüşme.

Salih Şahin'in anlarına yer verdiği *1974 Kıbrıs Gazisi Olmak* başlıklı kitabında, şahit olunan bu hava taarruzu Yunan uçaklarının taarruzu olarak değerlendirilmiştir. Ancak harekât esnasında hava sahasında Yunan uçakları yoktur.

Kendimize siper edebileceğimiz hiçbir şey yoktu, Reonun ve tankın arkasındaki askerlerden başka bir de benim gibi suda yatan askerler vardı. Suda yatan askerleri herhalde ölü samıp ateş etmiyorlardı. Daha ne kadar sürecek bu durum diye düşünürken bir uçağın geldiğini fark ettim, inşallah bizim uçaktır diye umutlanırken, gelen uçak meğer bir Yunan uçağıymış nasıl hesap edip hedefi nasıl vuruyorlar bu uçaklar bilmiyorum ki, aşağıya doğru bir dalış yapıp bir bomba bıraktığını gördüm, sonra müthiş bir patlama oldu. Attığı bomba içi asker yüklü olan bir Reonun üzerine düşmüştü. İçindeki asker ve Reonun etrafında Reoyu kendilerine siper yapan askerlerimizin hepsini şehit etmişti.²⁵⁸

Gazi M.N. bölgeden tahliye edilen yaralıların pek çoğunun silahla yaralanmış değil, yanmış olduklarını gördüğünü ifade etmiştir.

Uçakların sahile Beşparmak Dağları'na sorti yaptıklarını net gözlerimle gördüm. Özellikle bir evden ateş edildiğine dair, sahilde Hava İrtibat Subayı vardı, o sırtındaki telsizle irtibat kuruyor uçaklarla. Bir evi büyük bir ihtimalle tarif etti. İnanır mısınız, uçak bir dalış yapıyor. Biz de film seyrederek gibi tabii denizden görünce... Sanıyorum ki eliyle bıraktı o evin üzerine o bombayı. Eliyle bıraksa ancak öyle olurdu. Dalış yaptı ve yükseldi, yükselmesiyle birlikte ev havalandı... Tam çıkarma plajının sol üst tarafındaydı. 21 Temmuz'du büyük ihtimalle, o arada, döndüğümüzde, bizim yaralı askerleri Mersin'e getirdiklerini gördüm. Ben kurşun yaralısına hiç rastlamadım. Onların hepsi yanık. Yanık vaziyetteydi elleri, kolları, ayakları, yüzleri... Bu şunun göstergesi, belki koordinasyonda bir aksaklık mı vardı... O Beşparmak

²⁵⁸ Salih Şahin, *1974 Kıbrıs Gazisi Olmak* (İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 2007), 24.

Dağları'nı yanıcı bir şey atmadığınız müddetçe temizlemek mümkün değil çok kısa sürede. Bizim napalm bombaları kullandığımızı da biliyorum. Savaş tecrübemiz de çok olmadığı için, yani Kurtuluş Savaş'ından bu yana... O iletişimi sonradan kurduk ama iş işten geçmiş oldu. O yaralı askerler öyleydi, genellikle yanaktı...²⁵⁹

4.2.7. Tank Taarruzu

Çıkarma birliklerinin kıyıyı aşip yol üzerine çıkmasıyla birlikte, batı yönünden Rum birliklerinin tank taarruzu başlamıştır. Bu tank taarruzu, tüm birliklerin koordinasyonu ile durdurulmuştur. Kobra Bölüğü, Topçu Birlikleri, Deniz Piyadeler ve 50'nci Piyade 2'nci Tabur bu tankları imha etmiştir. Topçu Taburu'ndan Gazi İ.T.'nin tank taarruzunu nasıl püskürttüklerini anlatmıştır.

Lapta tarafından 4 tankla bir taarruz vardı, 500-600 metreye kadar geldi iki tanesi, ileride benzinlik vardı. Girne merkezi olan taraf değil, Lapta karayolu, batı tarafı. O tankların üzerinde bulunan uçaksavar silahlarını hemen örtüp, kule kapaklarını kapattılar. Onların yanlarda iki tane makineli tüfek vardı sağlı sollu, bir de top mermisi var tanklar için. Ama bizde deniz muhripleri, kobra bölükleri, biz makineli tüfekte, arkadan tankçılar topçular... Öyle yaptılar ki, biz o tankların etrafında, onlar bize ateş ede ede geliyor. Tankları tahrip ettik. Tankların etrafını ben ilk defa orada gördüm. Mermiler çelik zırhı bile yarmış, delememiş ama kaymış gitmiş. Komple arı kovanı gibi mermi. Kule kapakları dağıldı. Kule kapaklarında 12,7 mm çapında makineli tüfek vardı, biz ateş edince o kule kapağı kapandı, makineli tüfek sustu. Yanlarındaki makineli tüfekler ve bir de topu devam ediyor. İlk defa gördüm Kobra Bölüğünü, böyle SAT'lar suratlarına takıyor ya. Geldi yanıma oturdu, "Komutanım" dedi. Tabii bilmiyor, kimsede rütbe yok. "Mermi boşa gitti." dedim. Baktım mermi kartal yavrusu gibi tankı geçti gitti, ama füze döndü geldi tankı buldu, tank gitti. İçindeki kule

²⁵⁹ M.N. ile 11 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

kapakları açıldı, yanarak çıktılar. Kobra güdümlü mermi atışı benim yanımda oldu. Yalnız o tankların etrafında, onar tane de asker vardı geliyorlardı. İleride bir benzinlik vardı, tanklardan bir tanesi de benzinliğin şeyinde kalmıştı. Yanmıştı daha ziyade.²⁶⁰

4'üncü Topçu Taburu'ndan Gazi A.K.'nın ifadeleriyle tank taarruzu şöyle olmuştur:

Şu anda şehitliğin olduğu yerde, hemen karargahımızla birlikte mermiye girdik [Ateş ediyoruz]. Yukarıda on bir, on yedi – kimisi 9 tane diyor kimisi 7 tane diyor, Rum tankları var. Biz oraya ateş ediyoruz. Hatta bizim uçaklarımız da oraya ateş ediyor. Yine batı tarafımızda bir bina var. 30 tane Rum askeri o binanın içinde diyorlar. Hem o binayı vuruyor uçaklarımız hem de yukarıdaki tankları. Bütün askerlerin, topçuların hedefi tanklar oluyor. O binayı yıktı uçaklar. Yukarıdaki tankları da imha ettiler. Biz hemen asfaltın altında mevzilenmiştik. Topçularımız asfaltın üstünde. Üç tane Rum tankı, batıya doğru gidiyorlarmış. Birini hemen önümüzde imha ettiler. Kobra mermilerimiz vardı, uçaklar, topçular hep birlikte... Kobra Bölüğünden de üç tane şehit vardı.²⁶¹

Kobra Bölüğü tank taarruzu esnasında iki tankı imha etmiş ancak bölüğün Başçavuşu ve Çavuşu taarruz esnasındaki tank ateşiyle hayatını kaybetmiştir. 2'nci Topçu Taburu'ndan Gazi İ.H.A.'nın anlatımıyla tank taarruzu ve Kobra Bölüğü:

Ha bu arada ilk gün, öğlenden sonra, tank taarruzuna geçtiler. Lapta bölgesinden, top taburunun içerisine 50 metre kalmış. Haber geldi. Bizim aşağıımızda Deniz Piyadeler var. Müdahale etmişler. Benim elimde roket atar, yanımda Bolulu bir arkadaş rahmetli oldu, O.K idi ismi. Onunla ikimiz de müdahale etmeye ön cepheye geçtik. Bu arada arkadan üç tank daha geliyor. Kobra Bölüğü var, kobra jeepi var. Biz onun yan tarafına

²⁶⁰ İ.T. ile 8 Aralık 2021 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.

²⁶¹ A.K. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

geçtik. Birinci tankı yakmışlar biz varmadan. İkinci tankı kobra yaktı. O kobra jeepe de elektromanyetik akımla çalışır. Aynı füze gibidir. İşaretledikten sonra, bastın mı, havada gezinir gider. Ve öyle oldu, yaktı. Pladini bölgesinin Lapta istikametine giden yol üzerinde oldu. İkinci mermiyi atacak şey, biz de doldurduk arkadaşla beraber. Ben tam nişan aldım, “caff” yaptı bir, o “caff” yapmasıyla beraber kobra bölüğünün nişancısı başçavuş, yardımcısı da çavuştu, ikisi de şehit oldu.²⁶² Başçavuş çitten aşağı tarafa düştü, çavuş benden tarafa düştü.²⁶³

Karargâh Girne yönüne doğru, yol üzerindeki (Şu anda müze olarak kullanılan yer, şehitliğin bitişiği) bir evde kurulmuştur. 50’nci Piyade Alayı Komutanı Piyade Kıdemli Albay Halil İbrahim Karaoğlanoğlu, Yarbay Cevdet Ayken, Havacı Yüzbaşı Fehmi Ercan burada komuta merkezini kurarak kara ve hava birlikleri arasındaki irtibatı yürütmüştür. Aynı zamanda gün boyu denizden çıkan birliklerin de koordinasyonunu sağlamışlardır. Karargâh Destek Bölüğünden Gazi E.K.’nın anlatımıyla mevzilendikleri bölge: “Albayla aynı yerdeydik. O bina bir doktorunmuş, berisindeki portakal bahçesindeydik biz. Beşparmak Dağları yanıyor. Bizim birlikler, dost birlik deyip bağıyor. Orada havuz vardı, havuzun yanına uzandık kaldık.”²⁶⁴

Kıyı başı emniyete alınmıştır. Çıkarma Plajı’ndan itibaren, birlikler evleri kontrol ederek ilerlemiştir. Ancak gazilerin ifadesine göre, karargâh olarak kullanılan evin civarındaki evlerden birinin aranması atlanmıştır. Birlikler arandığı düşüncesiyle bu eve bakmamıştır. Gece yarısı geri çekilen Rum birliklerinden biri, komuta merkezine geri tepmesiz top veya roketatar atışı yapmıştır ve 50’nci Piyade Alayı Komutanı Piyade Kıdemli Albay Halil İbrahim Karaoğlanoğlu bu saldırıda hayatını kaybetmiştir. Yardımcısı Yarbay Cevdet Ayken de ağır yaralanmıştır ve

²⁶² Araştırmalar neticesinde Kobra Bölüğünden hiçbir gaziye ve bilgiye ulaşmak mümkün olmamıştır. Yalnızca bir şehit bilgisine ulaşılmıştır: Şehit Piyade Er Şakir Ağaçkırın (Ödemiş/İzmir, 39.Tümen Kobra Bölük Komutanlığı); Ödemiş Kaymakamlığı, *Ödemiş Şehitler Albümü* (İzmir: Ödemiş Kaymakamlığı, 2014), 177.

²⁶³ İ.H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya’da yapılan görüşme.

²⁶⁴ E.K. ile 13 Aralık 2021 tarihinde Bolu’da yapılan görüşme.

tedavi için Türkiye'ye gönderilmiştir.²⁶⁵ Gazi M.U.'nun anlatımıyla karargâhın kurulduğu bölge:

Biz akşama kadar oranın emniyetini sağladık. Alay Komutanının bulunduğu binanın karşısında, orada küçük bir ev vardı. Rahmetliye oradan ateş ediliyor. Oradaki boşluk şu. Biz gittik, “Diğer birlik bakmıştır.” dedik, çekildik. Bizden sonra da biz girdik diye bakmadılar herhalde. Ve oraya karargâh üssü kurulurken, kimse o eve bakmamış. O evde Rumlar saklanmış. Alay Komutanını oradan roket atışıyla şehit ediyorlar.²⁶⁶

Gazi Ş.T.'nin anlatımıyla, gece yarısı karargâh bölgesine yapılan taarruz:

H. Üsteğmen, karşıdaki evde birileri varmış bomba atar mısınız dedi. Söyle Yüzbaşıya atalım dedim. Sonra uçaklar bomba atınca o mevzu öyle kaldı. Sonra akşam oldu. Nöbet tutuyoruz. 3'üncü Tabur dağa doğru derenin kenarından. Birinci tabur da Lapta tarafına... Akşam bir dağ yangını başladı. Ya onlar yaktı ya da bizim bombalardan yandı... Eyvah dedim, bu bize sıçrarsa, yanımız boş arsa ya orası mühimmat bomba dolu. Sonra yangın durdu. Bir Reo el bombası dolu, patlasa... Gece nöbet yazdık. Hepimiz bir ağacın altındayız gece. Çok sıcaktı hava da... Gece bir patlama, beraber bizim üstümüze makineli tüfek ateşi. Sonradan öğreniyoruz...²⁶⁷

İlerleme durmuş, fakat gece boyunca atışlar devam etmiştir. Hava desteği gece olması sebebiyle kesilmiştir. Ancak atılan uçak bombaları ve yapılan havan atışları nedeniyle Beşparmak Dağları'nda yangın çıkmıştır. Gece boyunca herkes tetikte beklemiş, zaman zaman da kör karanlıkta sesin veya atışın nereden geldiğini

²⁶⁵ Karargâha yapılan saldırıda Hava Pilot Binbaşı Fehmi Ercan da hayatını kaybetmiştir. Gazilerin anlatılarına göre Sıhhiye Eri Tevfik Uğur, Piyade Er Adem Erim karargâha yapılan saldırıda hayatını kaybetmiştir.

²⁶⁶ M.U. ile 10 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

²⁶⁷ Ş.T. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

göremeyerek birlikler birbirlerine dost ateşi açmıştır. Gazi E.Ş.'nin 21 Temmuz gecesine dair ifadeleri:

O gün akşama kadar pat küt devam ettik. Beşparmak Dağları'nın dibine geldik birinci günü. Bizim uçaklar geldi gitti geldi gitti... Beşparmak dağları alev alev yanıyor. Biz kendi kendimize diyoruz, bu uçaklar adam bırakmadı dağda, biz yarın kiminle çarpışacağız. Gece bir ara yanlılıkla biraz pat küt ettik, mermi attık birbirimize.²⁶⁸

Telsizlerin pilleri sıcaktan eridiği için çalışmaması nedeniyle telsiz haberleşme mümkün olmamıştır. Bu da birlikler arasında koordinasyonun kopmasına neden olmuştur. Birlikler arası irtibat haberciler vasıtasıyla sağlanmıştır. Gazi İ.Y. haberleşmenin ciddi bir sorun olduğundan bahsetmiştir.

Çatışmalar başladı. Bir gün bir gece devam... Direkt, dümdüz gittik biz. (...) Bütün gece ateş açıldı, onlar bize biz onlara. Haberleşme yok, telsiz yok bir şey yok. Sırt telsizi, dağı aşıyorsun haberleşme bitiyor. Biz daha Beşparmak Dağı'nın eteklerindeyiz. İkinci gün dağı aştık.²⁶⁹

4.2.8. Birinci Harekâtın İkinci ve Üçüncü Günü (21-22 Temmuz 1974)

21 Temmuz 1974 Pazar günü havanın aydınlanmaya başlamasıyla, askerler etraflarında ölümlerin ve yaralıların olduğunu fark etmişlerdir. Alay Komutanının ölüm haberini farklı bölükler farklı zamanlarda almıştır. Yapılan mülakatlarda gaziler, komutanlarının ölüm haberini almanın onları çok sarstığını, dağıttığını ve hırslandırdığını ifade etmişlerdir. Gazi R.K.'nin ifadeleri: "O gece Albayın [Halil İbrahim Karaoğlanoğlu] şehit olmasından sonra birlikte bir şaşkınlık oldu, moralimiz bozuldu."²⁷⁰ Gazi M. D. haberi aldıkları anı şöyle ifade etmiştir: "Albay

²⁶⁸ E.Ş. ile 24 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

²⁶⁹ İ.Y. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

²⁷⁰ R.K. ile 4 Ocak 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

[Halil İbrahim Karaoğlanoğlu] şehit olunca bizim dermanımız kesildi.”²⁷¹ M. Atıf Ürük’ün bu durumun harekâtı nasıl etkilediğine dair değerlendirmesi:

Kıyıbaşı’ını elde etmek için var güçleriyle mücadele eden Çıkarma birlikleri; 50. P. A. Komutanının şehit olmasından sonra (bölük seviyesi hariç) emir-komutanın tesis güçlüğü, koordine noksanlığı, telsiz irtibatın yetersizliği, 39. Tümen’in diğer alaylarının takviye için 2 gün gecikecek olması ve yoğun Rum ateşı gibi nedenlerle Kıyıbaşı hedeflerinin bir kısmını zamanında ele geçirememişlerdir. Bu şekilde RMMO bölgeyi takviye için zaman kazanmıştır.²⁷²

Gaziler genel olarak Piyade Kıdemli Albay Halil İbrahim Karaoğlanoğlu ile ilgili anılarından sevgiyle ve saygıyla bahsetmiştir. Gazi E.Ş.’nin ifadeleri:

Albayımız çok değerli bir insandı. Hareket etmeden evvel çıktı alayın önüne, biraz göbekliydi böyle ama çok babacan bir adamdı Halil İbrahim Karaoğlanoğlu... “Siz beni yaşlı falan görüyorsunuz, kendine güvenen varsa çıkıp güreşebiliriz!” diyerek moral veriyordu askere. Onun şehit olmasına çok üzüldüm. İyi bir vatanseverdi.²⁷³

Alay Komutanı’nın hayatını kaybetmesi, Yarıbay Cevdet Ayken’in yaralanması ile alayın emir komuta zincirinde boşluk oluşmuştur. Personelin emir komutanın kime geçtiğine dair bilgisi yoktur. Gazi Ş.T.’nin o güne dair hatırladığı husus, ertesini gün Topçu Binbaşı İ.O.’nun komutayı devraldığıdır. “... Sabah öğrendik Alay Komutanının öldüğünü. Roket attılar sanırım. Havan değeril. Sonra İ.O. geldi, ‘Alay Komutanı şehit oldu, kalkın gidin mevzi kazan karşıda.’ dedi. Alay Komutanı ben oldum diyor. Topçu Taburu Komutanı ne alaka?”²⁷⁴

Neşet İkiz’in kitabında yer verdiği şekliyle yeni Alay Komutanının görevlendirilmesi: “Amfibi Tugay Komutanı Tuğgeneral Süleyman Tuncer, 50.

²⁷¹ M.D. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya’da yapılan görüşme.

²⁷² Ürük, a.g.e. 337.

²⁷³ E.Ş. ile 24 Aralık 2021 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme.

²⁷⁴ Ş.T. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa’da yapılan görüşme.

Piyade Alayı Muharebe Grubu Komutanlığı Vekaletini önce Tabur Komutanlarından Piyade Binbaşı Hasan Tek'e, sonra da Tugay Karargahı'ndan Piyade Yarbay Ali Yönel'e veriyor."²⁷⁵

Komutanlarını kaybetmek askerler üzerinde hem moral bozukluğuna hem de emir komuta bütünlüğünün dağılmasına neden olmuştur. Gazi O.Y.'nin ifadeleriyle Albayın hayatını kaybetmesinin askerler üzerindeki etkisi:

Bu olay bizi çok üzmesine rağmen, çok da hırslandırdı. Belki de yıldırım harekâtını yapmaya başladık ertesi günü. O üzüntüyle o hırsıyla, iki üç günde alınacak yerleri belki de bir günde aldık. O kadar süratli bir şekilde hareket ettik ki tüm Girne'yi, o bölgeyi temizledik.²⁷⁶

M. Atıf Ürük'ün kitabında bahsettiği, Albayın hayatını kaybetmesinin ardından emir komuta bütünlüğünün bozulmasına dair değerlendirmesi şöyledir:

Rahmetli Alb. Karaoğlanoğlu'nun şahadetinden sonra tabiri caizse Alay olarak üvey evlat muamelesi gördük. İlk günden itibaren birliğimiz bütünüyle kullanılmadı. Piyade taburları ayrı bölge ve birliklerin emri altına girdi. İkinci Harekâta yani 14 Ağustos'a kadar da harekât emri almadım. Bu nedenlerle, çoğunlukla bölükçe harekâtı icra ettim. Oysa birliklerin başka birlik emrine verilmeden ve dağıtılmadan kullanılması; Emir-Komuta zafiyetini ortadan kaldırır, müşterek ve koordineli harekâta ise zaman kaybına sebebiyet vermezdi.²⁷⁷

Taarruz emrinin verilmesiyle harekât planlandığı şekilde devam etmiştir. Birlikler arasında ve birlik içindeki karmaşa, koordinasyonun sağlanması neticesinde azalmıştır. Birlikler karşılaşılan zorluklara koordinasyon içinde müdahale etmişlerdir. Ancak çıkarma gemilerine bindikleri günden beri uykusuz ve yorgun haldedirler. Açlık ve özellikle de susuzluk had safhadadır. Genel olarak

²⁷⁵ İ. Neşet İkiz, *Bir Ada Bir Dava Bir Savaş* (İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2007), 166.

²⁷⁶ O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

²⁷⁷ Ürük, a.g.e., 311.

peksimet yiyerek idare edilmiş, civardaki narenciye bahçelerinden topladıkları limon ve portakalı yiyerek susuzluklarını gidermeye çalışmışlardır. Yine civarda bol miktarda bulunan keçiboynuzu ağacından topladıkları keçiboynuzu ile açlıklarını gidermeye çalışmışlardır. Gazi İ.H.A.'nın ifadeleriyle ikinci ve üçüncü gün:

İkinci gün, saat 07:00-08:00 gibi, havan saldırısına geçtiler. İkincisi gün öyle bir havan top atışı yaptılar, ateş altına aldılar... Tarayıp geliyorlar. Gemilerden başladılar tarayıp geliyorlar. Amfibi botları var, onlar da devamlı geziyor deniz içerisinde. Özellikle bizim batarya tam açıktaydı, bizim batarya çok isabet aldı. Bizimki tepenin üstünde düz alandı, karşıdan ayna gibi görünüyor. Zaten ileri gözetleyici de yan tarafımızdaymış, sonradan fark ettik onları. Sonra tahrip ettik onları. O Karmi bölgesi denilen yer, Beşparmak Dağları'nın bağrında bir köydür. Şimdiki ismi Karaman Köyü. Onun alt tarafında bir tepe, o tepenin altında havancılar oraya mevzilenmişler. Bir türlü orayı isabet ettiremedik toplarla. Uçaklara bildirildi, uçaklar geldi, iki bombayla işi bitirdiler. Rahatladık ondan sonra. 4 şehit, 14 yaralımız vardı. 72 kişiydik, 54 kişi kaldık. O arada da takviye geldi. Yaralımız çoktu, malul olan da vardı. İkincisi gün hiç çıkarma yapamadık. Üçüncü gün 28'inci Tümen²⁷⁸ çıktı, Levazım Bölüğü çıktı, hatta ve hatta Pakistan'dan gelen ekmek gemisi dahi bizim aşağıımızdaydı. Harekât bitti, rahatladık. Ateşkesle beraber atış emri vermeyi kestiler.²⁷⁹

İkinci günden itibaren TMT'den mücahitlerle irtibat kurulmuştur. Mücahitler piyade birliklerine arazide kılavuzluk yapmıştır. Karargâh Destek Bölüğünden Gazi M.G.'nin ifadesiyle:

²⁷⁸ 22 Temmuz 1974'te Ada'ya çıkan takviye birlikleri: 1/49'uncu Mekanize Alay, Tümen Tank Taburu ve 39'uncu Tümen Karargahını taşıyan araçlar. Gaziler 22 Temmuz günü gelen takviye birliklerini 28'inci Tümen olarak hatırlıyorlar/ifade ediyorlar.

²⁷⁹ İ.H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

Sonra işte ilerledik. Mevzi kazdık. Girne'ye doğru ilerledik, [Şu anda] Acapulco Oteli'ne kadar. Acapulco'nun plajına doğru gidiyorlardı birkaç kişi. Bizim aslında oradan çıkacağımızı düşünmüşler. O zaman mücahitleri gördük, isimlerini falan bilmiyorum. İkinci günü falandı.²⁸⁰

2'nci Tabur'dan Gazi O.Y. nin ifadesiyle: "Mücahit Mustafa Salih, bize kılavuzluk etmek için geldi ertesi gün."²⁸¹

50'nci Piyade Alayı, ikinci günün gecesinde ulaştığı noktalarda mevzilenmiş ve geceyi bu mevzilerde geçirmiştir. Askerler ilk günün şaşkınlığını üzerlerinden atmış, harekât sahasının zorlukları karşısında özgüvenlerini kazanmışlardır. İkinci gece, ilk gecenin aksine ateş yoğunluğunun az olması nedeniyle rahat geçmiştir. Ancak plan dahilinde yapılması gereken birleşme harekâtı (Boğaz bölgesine indirilen kuvvetler ile Pladini Plajı'ndan çıkan birlikler Girne'de birleşecekti) gecikmiştir.

4.2.9. Destek Kuvvetlerinin Gelmesi (22 Temmuz 1974)

22 Temmuz Pazartesi günü 39'uncu Tümen Bora Görev Kuvveti takviye olarak Ada'ya çıkmıştır. Takviye kuvvetlerinin Ada'ya çıkışı esnasında da Beşparmak Dağları'ndan havan atışları olmuştur. 39'uncu Tümen'i 50'nci Piyade Alayı'ndan unsurlar ve Deniz Piyadeler karşılamıştır.

50'nci Piyade Alayı 3'üncü Tabur'a katılmak üzere görevlendirilen Gazi O.B. harekât sürerken dizinin üstünde yazarak tuttuğu günlükte 22 Temmuz günü Ada'ya çıkışları esnasında hissettiklerini şu şekilde anlatmıştır:

22 Temmuz 1974- Pazartesi: Bu sabah çok erken saatlerde Girne açıklarına gelmemize rağmen karaya çıkışımız 11:00 civarında oldu. Daha evvel de bahsettiğim gibi 49'uncu Piyade Alayı ile çıkarmaya gidiyorduk. Onlar LCT çıkarma gemileri ile biz *Truva Gemisi* ile... Çıkarma gemileri evvela

²⁸⁰ M.G. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

²⁸¹ O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

onları karaya çıkararak sonra gelip bizleri alacak olduğu için biz biraz geç kaldık. Zira Girne Limanı'nda *Truva Gemisi*'nin yanaşacağı bir rıhtım yoktu. Zaten bölgede tam güvenlik sağlanabilmiş değildi. (...) 22 Temmuz Pazartesi günü çıkış anındaki heyecanımdan, heyecanımızdan söz ödeyim biraz da. Ben eğitimlerde, herhangi bir konuda erleri eğitirken hep muharebede olacak hadiseleri tahayyül eder, düşünür, onlar üzerinden misaller vermeye çalışırdım. Muharebede böyle olacak, şöyle yapacağız, şöyle yapmamız lazım falan derdim. Hayal gücüme dayanarak, sanki harp görmüş gibi. İşte şimdi başıma geliyordu. Bunu daha iyi Truva'dan LCT'ye inince anladım ve arkamda bana bakan 57 er vardı. Burada yine hayal gücümle erlere bir şeyler anlatmaya çalıştım. Halbuki hayatımda ilk defa bir çıkarma gemisine biniyordum, hayatımda ilk defa çıkarmaya gidiyordum, hayatımda ilk defa muharebe alanına gidiyordum. Erlerle bellerine kadar suya gireceklerini, tüfeklerini ıslatmamak için yukarıda tutmalarını, nişangahlarını şimdiden ayarlamalarını, ağırlıklarını almalarını ve aklıma gelen daha birçok şeyi söylemeye, anlatmaya çalıştım. Boyuna konuştum hem onların hem de kendimin heyecanını yatıştırılmaya çalışmak için... Çünkü iyiden iyiye top ve makineli tüfek sesleri belirlemeye, uçakların dalışlarını görmeye, atılan mermilerden çıkan yangınların dumanlarını ve alevlerini hissetmeye başlamıştık. Senelerce müstahkem mevki gibi inşa ettikleri mevzilerde Rumlar iyi direniyorlardı. Uzaktan uzağa denize bize attıkları top ve havan mermileri suda patlıyordu. Kıyıya yaklaştık, çıktık çıkıyoruz... İleriden bir ses; "Denizde mayın var, geriye!" Herkeste bir heyecan, bir dalgalanma. Hemen aklıma geldi, erleri meşgul etmek için; "Arkadaşlar, gemi batacak olursa bütün ağırlıklarınızı atın silah cephane teçhizat ne varsa... Karaya doğru yüzmeye çalışın, korkmayın." diyorum. Erlerin ferahladıklarını hissediyorum. Bütün erler diz çökmüştü, o durumdayız, havada patlayacak mermiler için. Bir ere takılıyor gözüm, diz çökmüş dua ediyor gözünde yaş var. Görmezlikten geliyorum diğer erlerin dikkatini de çekmesin, kendisi de utanmasın diye. Bereket gemi komutanı tecrübeli, mayına aldırıldığı yok (aslında mayın da yok) kıyıya yanaştı. Sahile çıktık, karşılayan Deniz

Piyade erlerinin ilk sözleri; “Biz Deniz Piyadeyiz, elbiselerimiz değişik, bizi Rum sanmayın, ilk hatlarda bizimkiler var.” diyorlar.²⁸²

3’üncü Tabur’dan Gazi M.U. takviye kuvvetlerini gelişi esnasında ateş altında kalışlarından bahsetmiştir.

Temmuz’un 22’sinde şey geliyor, Ankara 28’inci Tümen [Hatalı anımsama] geldi. Gelirken biz 45 dakika havan atışı altında kaldık. Çünkü uçakların değişim zamanına gelmiş, onu hesaplamışlar. Öyle bir şey ki kim kımıldıyorsa, zaten bizim bulunduğumuz mıntika böyle dümdüz bir yer, sırttan kim kımıldasa tepemize atıyor. O gün biz 5 şehit, 8 yaralı verdik. 22’sinde öğlen vaktiydi, 11 ile 11:45 arası tahminim. Birdenbire geldiler oraya, aniden saldırdılar. Tepedeler, Beşparmak Dağları’ndan bulunduğumuz yere, çıkarma bölgesine saldırdılar.²⁸³

50’nci Piyade Alayı’nın 8’inci Bölüğüne görevlendirilen Gazi O.B. 22 Temmuz Pazartesi günü Ada’ya çıkışlarının ardından ilerlemelerini şu şekilde anlatmıştır:

Tabur Komutanı H.T’ten 8’inci Bölüğe katılacağım emri geldi. Ama bu arada “Sana hemen bir emir veriyorum, şurada bir köy var. O köye gidip köyün emniyetini alacaksın.” dedi. “Ne yapacağım komutanım orada?” dedim. “Burada böyle...” dedi, o kadar. Meğerse köy büyük bir Türk köyüymüş [Zeytinlik Köyü], yandaki Rum köylerinden baskın bekleniyormuş. Köye gidince durumu anladım. Orada mücahitler de vardı. Sonra benim askeri, 60 kişiyi dağıttım köyde. Gece sabaha kadar taarruz bekledik. Beşparmak Dağlarına doğru olan bir alandı, çıktuktan sonra bir iki km mesafedeydi. Köyü o gece koruduk, bir baskın olmayınca bizi geri çağırdılar. Geriye döndük, 8. Bölüğe katıldık. Çıkarma plajından Girne istikametine doğru hareket ettik. Doğu’ya doğru, Karpaz yönüne de kadar gittik zaten. Girne’ye doğru gitmemiz istendi tabur olarak. Ne

²⁸² O.B.’nin Kıbrıs Barış Harekâtı’na katıldığı gün itibariyle tutmaya başladığı günlükten.

²⁸³ M.U. ile 10 Ocak 2022 tarihinde İzmir’de yapılan görüşme.

yapacağız? Arazi taraması. Rum falan kaldı mı diye bakacağız. Sonra, Karpaz'a doğru olan istikamette devam ettik. Çatalköy'e kadar geldik. Evlerin arazilerin aranması için. Dağın denize bakan tarafındaydık hep İkinci Harekâtın sonuna kadar. Alay olarak yayılmışız, 7'nci, 8'inci ve 9'uncu Bölük böyle gidiyoruz. Hatta bir ara 9'uncu Bölüğü ihtiyata aldılar, 7 ve 8 cephede devam ettik. Çatalköy'e kadar geldik. Bellapais'i falan geçtik, Beşparmak Dağları'nın eteklerindeki. Böylece oraları tarayarak Çatalköy'e geldik, orada durduk. Düzenlendik, askerler falan bekliyoruz. Görüşmeler devam ediyor. Telsiz falan yok, kulağımız radyoda.²⁸⁴

Karşı atışların azalmasıyla bundan sonraki safhada birliklerin ilerlemesi hem kolay hem de hızlı olmuştur. Harekâtın üçüncü günü, önceden planlanan birleşme ve ilerlemeler gerçekleşmiştir. 2'nci Tabur'dan Gazi O.Y. en son yerleştirildikleri bölgeyi tarif etmiştir.

Ondan sonra Temmuz'un 22'sine kadar verilen tüm görevleri yerine getirdik, ki çok başarılı bir şekilde, az kayıpla yerine getirdik. Şimdiki ismi Alayköy olan (Eski kuyu, Yerleko), bölgenin tam karşısındaki, uluslararası havaalanı yanında özel anlaşmayla orada bulunan Yunan Alayı'nın ve yanındaki Rum Garnizonu'nun karşısına yerleştik. Bizim taburumuz yerleşti, diğer taburları bilmiyorum. Üç taburlu bir alaydık, üç tabur da ayrı bölgelerde çatışmaya devam etti. Biz 2'nci Tabur olarak oraya yerleştik. Bulduğumuz bölge Rumlar ve Yunanlılar tarafından hâkim bir bölgeydi. Fakat bizim için de mahkûm bir bölgeydi. Çok yüksek rakımlı bir yerd, en zirvede onlar, biz aşağıda onlara karşı taarruz etmek zorunda kalacağımız bir durumdaydık. Nitekim de öyle oldu. Ayrıca onların savunmasını kolaylaştıracak doğal şartlar da mevcuttu. Bizim taarruzu zorlaştıracak, onlarınkini kolaylaştıracak bir bölgeydi. Çok geniş bir düz alandan geçmek zorundaydık, ondan

²⁸⁴ O.B. ile 13 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

sonra sarp kayalardan ufak ufak mağaralardan oluşan bir bölgeydi. İkinci Harekât öncesi bizi orada mevzilendirdiler.²⁸⁵

Gaziler muharebenin yoğunluğu nedeniyle, hayatlarını kaybeden silah arkadaşlarını üçüncü günü gömebildiklerini ifade etmiştir. Yeterli defin yeri olmaması ve zamanın kısıtlı olması nedeniyle arkadaşlarını topluca gömmüşlerdir. Bununla birlikte çatışma alanlarında ölen Rum askerlerinin kendi birlikleri tarafından gömülmediği için rahatsız edici bir koku yaydığını ve bu kokuya dayanmanın güç olduğunu ifade etmişlerdir. İmkân dahilinde ölü Rum askerleri de gömülmüştür. Gazi H.U. bu kokudan duydukları rahatsızlığı dile getirmiştir:

Yanımızda Rum askerleri/çeteleri öldü, hava çok sıcak olduğu için ölüler şişip patlıyorlardı. O patlama anında pis bir koku yayılıyordu. R. Üsteğmen o kokudan firar etti. Rum tarafına göçtü, öyle dediler. 2'nci Bölük'te Takım Komutanıydı [Teyit edilememiş bilgidir, başka bir anlatıda da bahsi geçmemiştir].²⁸⁶

4.2.10. Birinci Ateşkes (22 Temmuz-13 Ağustos 1974)

22 Temmuz 1974 Pazartesi günü, harekâtın üçüncü günü, saat 17:30 civarında resmi olarak ateşkes ilan edilmiştir. Topçu birlikleri ateşkes emrini almış ve durmuştur. Ancak piyadelere ateşkes emri ulaşmamış ve piyadeler ilerlemeye devam etmiştir. Ateşkes ilan edilmesiyle birlikte ağır silahların kullanılması durdurulmuştur. Bu sebeple de ciddi bir mukavemet ile karşılaşmadan çok daha rahat ilerleme sağlanmıştır. Gazi E.Ş. ateşkes boyunca ilerlemenin devam ettiğini ifade etmiştir.

Ateşkes yaptık ama... Biz Girne'ye yakın, Beşparmak Dağları'nın biraz ilerisindeydik. İkinci Harekâta biz Lefkoşa Havalimanı sınırında başladık. Arada bayağı bir mesafe var. Biz 14 Ağustos'a kadar hep

²⁸⁵ O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

²⁸⁶ H.U. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

yayan gidip, her gün bir köy, bir kaza temizleyerek gittik o mesafeyi. İkinci Harekât orada başladı.²⁸⁷

E. Orgeneral Suat Aktulga, Erol Mütercimler'in *Satılık Ada Kıbrıs* kitabı için kendisiyle yaptığı görüşmede, birinci ateşkesin zamanlamasını doğru bulmadığını ifade etmiştir.

Genelkurmay ateşkes emri bildirdi. Ateşkes yapmam dedim. Çünkü köprübaşı ve havabaşı tutulamadı. Bu safhada harekâtın durdurulması demek birliklerimizin imhası demektir. Ancak, Birleşmiş Milletler Güvenlik Kuruluna verilecek cevaplara destek olmak üzere, ... Rumların devamlı ateş ettikleri ve bu ateş eden silahların mevzileri zapt edilmedikçe susturulamayacağı, dolayısıyla askerlerimizin mahdut hedefli taarruzlarla bu işleri yapmak zaruretinde oldukları söylenebilir. Ama, Genelkurmay bu önerimi kabul etmedi. Siyasiler ateşkesi kabul etmişlerdi.²⁸⁸

Anlaşıldığı kadarıyla, ateşkesin ilan edildiği tarih itibarıyla birliklerin geldiği noktada durması, birliklerin güvenliği açısından mümkün görülüyordu. Birliklerin hakimiyetini kaybetmemeleri ve güvenlik zafiyeti oluşmaması için kritik noktalara ilerleme ve mevzilenme devam etmiştir. 2'nci Tabur'dan Gazi O.Y. ateşkes emrini aldıklarını, fakat birliklerin mahkûm arazide sıkışıp kalmaması için genişlemenin bazı bölgeler için devam ettiğini ifade etmiştir.

Bölük Komutanımızdan harekâtı durdurun emri geldi, biz emirle hareket ediyoruz. Birinci Harekât ile İkinci Harekât arasında, bazı birliklerimiz, buna 2'nci Tabur da dahil, oradaki birliklerimizi rahatlatmak için alınması gereken yerleri aldık. Genelde bu işleri de geceleri yaptık. Bizim tabur olarak aldığımız 17 civarında köy var. Ki o köyler arasında çok önemli stratejik köyler de var. Dağ yolu, Fota, Kırnı dahil olmak üzere. Ya da Türklerin elinde olan yerlerin, Rum

²⁸⁷ E.Ş. ile 24 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

²⁸⁸ Mütercimler, a.g.e., 445.

işgaline uğramamasını garanti durumuna getirdik. Bunları yapmasaydık, Birinci Harekât sonundaki ateşkeste tüm birliklerimiz, adanın yüzde onluk kadar bir bölümünde sıkışıp kalmışlardı. Birliklerimizin imha edilme durumları olduğu için, olayı genişletme mecburiyetimiz vardı.²⁸⁹

2'nci Tabur'dan Gazi H.A. ise ateşkes emri almadıklarını, ilerlemenin devam ettiğini ifade etmiştir.

Dördüncü gün oradan ayrılıp Yanıktepe diye bir yere getirdiler bizi, bir iki gün orada kaldık. Sonra Beşparmak dağlarının eteğinde bir köye geldik, ismini hatırlamıyorum. Köyün tepesindeydik. Beş güne yakın orada kaldık. Biz sürekli savaşıyoruz. Ateşkes falan bilmiyoruz, söyleniyor ama... Boğaz'a geldik, Boğaz'da kaç gün kaldık hatırlamıyorum. Bizi oradan da aldılar. En son Lefkoşa Havaalanı'nın yanına geldik. Lefkoşa Havaalanı'ndayız, biz hiç bilmiyoruz İkinci Harekât falan, çünkü biz hiç durmadık.²⁹⁰

Türk birliklerinin başarılı ilerlemesiyle, Rum birlikleri mevzilerini terk etmeye başlamışlardır. Bıraktıkları mevzilerdeki mühimmat ve silahlar Türk Kuvvetleri tarafından ele geçirilmiş ve sonradan kullanılmıştır.

4.2.11. İkinci Harekât Planında 50'nci Piyade Alayı

İkinci Harekât öncesinde 50'nci Piyade Alayı 39'uncu Tümen'den alınmıştır. 1'inci Piyade Taburu Komando Tugayı emrine, 2'nci Piyade Taburu KTKA (Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı) emrine, 3'üncü Piyade Taburu ise Girne Üs Komutanlığı emrine verilmiştir (Çakmak Özel Görev Kuvveti Birinci Harekât sonrasında değişerek Girne Üs Bölge Komutanlığı olmuştur).²⁹¹

²⁸⁹ O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

²⁹⁰ H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

²⁹¹ T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı, a.g.e., 3-50.

Gaziler mülakatlarında taburlarının/bölüklerinin farklı birliklerin emrinde görevlendirilmesi konusunda bir bilgi paylaşmamıştır. Komuta merkezi değiştiyse de bu bilgi erlerle paylaşılmamıştır. Fakat bölükler arasında dağılma ve bölünme olmamıştır. Birinci Harekâta birlikte hareket eden bölükler, birlik bütünlüklerini bozmadan İkinci Harekâta devam etmişlerdir.

4.2.12. İkinci Harekât Emri (14 Ağustos 1974)

14 Ağustos 1974 Çarşamba günü İkinci Harekât emri, gece yarısına doğru verilmiştir. Gaziler tarafından, harekâtın başlama saati genel olarak gece 04:30-05:30 olarak ifade edilmiştir. İlk safhada hava taarruzu başlamış, ardından havan ve topçu atışlarıyla çatışmalar devam etmiştir. Çatışma bütün taburlar bölgesinde farklı şekilde başlamış ve gelişmiştir. 3'üncü Tabur'dan Gazi O.B.'nin ifadeleriyle İkinci Harekât şöyle olmuştur:

14 Ağustos'ta yeniden harekâta başladık. Sabah erken saatlerde başladık. Önce topçu alay atışları oldu. Biz Çatalköy'deyiz. Çok zor bir arazi, iniş çıkış... Taarruz eden için çok zor bir arazi, mahkûma indiğiniz an tam anlamıyla teslim olacak gibi oluyorsunuz. Çünkü ateş gücünüzü kaybediyorsunuz. 1 km kadar iniş çıkış gittik. Sonra karşıdaki tepeye çıkınca anladık ki düşman bir sonraki tepede tertiplenmiş. Bize yakın olan sırtlarda ileri karakolları falan koymuşlar galiba, oradan bize bir iki ateş geliyordu. Asıl orada mukavemetle karşılaştık. O mukavemeti kırdık. Ama taarruzla değil, karşılıklı atışlarla... İşimiz kolaydı yani... İki yerde de direnmeyi kırdıktan sonra biz kimseye rastlamadık. Kaçtılar gittiler. Vurduğumuz yerlerde bile insanların ölülerine rastlamadık, büyük ihtimalle kamyonlara koyup götürdüler. Çünkü vurduklarımızı bile bulamıyorduk. İkinci Harekâtın ikinci günü hedefimiz Arapköy'dü, Lefkoşa'dan Mağusa'ya doğru giden bir yol var. Önemli bir yol vardı, o yolu geçerek Arapköy'e ulaştık. Beş km kadar yol gittik yani. Sonra dediler ki ileride bir Türk köyü var, Teknecik Köyü. Bu köye kadar gittik, üç km daha... Sonra dediler ki

Avanos Köyü ve Aykuruş Köyü var, oraya kadar gideceksiniz, 7 km daha gittik. Teknecik köyünde 17 kişi falan yaşıyormuş zaten, 7-8 yaşlı kalmış, gençler TMT'ye katılmış herhalde. Köye gittiğimizde yaşlılar çıkıp biz Rum değiliz dediler. Onlara sarıldık. Oradan bir 7 km daha giderek Aykuruş Köyü'ne ulaştık. Ve 16 Ağustos'ta ateşkes oldu. İki günde 15 km kadar gittik ve ateşkesle beraber orada kaldık. 7'nci ve 8'inci Bölük birinci hatta, 9'uncu Bölük ihtiyatta olarak hareket etti. Daha sonra 9'uncu Bölük bizi değiştirdi. Biz cepheye biraz zayıt verdik. Benim mesela 1 şehidim 3 yaralım vardı. O şehidim ilk şehidim olduğu için beni çok üzmişti. Onu içimden hala atamıyorum. İki de makineli tüfek nişancı ve yardımcısının yaralanması söz konusu. Biri Halil, biri Hasan. 9'uncu Bölük bizi değiştirdi. Sonra bizi şeye aldılar, Tabur Karargahı'nın korunması için geriye bıraktılar. Daha geriye gönderdiler yani bizi.²⁹²

Havaalanı Grubu'nda görevlendirilen 2'nci Tabur, KTKA ile Grammar School bölgesini ele geçirmek ve Yunan Alayı'nı imha etme görevini almıştır. 50'nci Piyade Alayı 2'nci Tabur bu muharebede en fazla kayıp veren birlik olmuştur. 2'nci Tabur'dan Gazi O.Y.'nin anlatımıyla Yunan Alayı Taarruzu:

İkinci Harekât öncesi, en sonunda aldılar bizi Alayköy'ün oradaki paraşütçülerin mevzilendiği yere yerleştirdiler. 4'üncü ve 6'ncı Bölük bir de KTKA'dan 50 kişi falan. 5'inci Bölük takviye olarak Yerleko'da kaldı, eğer saldırı olursa bize destek olsunlar diye. Sonra telsiz verildi, "Kaya" ileri kod adıyla, 6'ncı Bölüğe özel bir telsiz verildi. Lefkoşa Havalimanı'nı almak için görevlendirildik. 14 Ağustos sabahı, saat 04:20, uçak taarruzu başladı. Bu bize bildirildi, bezlerimizi de serdik. Çünkü o bezler serilmezse, uçaklar bizi de bombalayabilirdi. Bir tarafı beyaz bir tarafı kırmızı olan büyük flamalarımız vardı, bunları birliklerimizin önüne seriyorduk. Ondan anlıyorlardı. Eğer Rumlar da aynı şeyi yaparlarsa, bize değiştir emri geliyordu ve değiştiriyorduk.

²⁹² O.B. ile 13 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

05:00-05:30 gibi de biz taarruza başladık. Fakat öyle bir konumdayız ki, ortalama 300 veya 400 metrelik dümdüz açık bir arazi. Orayı geçmek zorundasınız. Ondan sonra sert bir rampa ve o taarruzu devam ettirmek zorundasınız. Bizim tabii ki destek silahlarımız var, havanlarımız var ama biz piyade tüfekleriyle taarruzdayız. Ama karşımızdakiler müthiş bir mühimmata, araç gerece sahipler. Biz tespit edip havanlarla dövsek de seyyar olduğu için boşa dövüyordu. Biz A6 makineli tüfek kullanırken, onlar 12,7 mm uçaksavarlarla bizlere karşılık veriyordu. Dördüncü Bölüğümüzün olduğu, sağ cenahta, büyük kayıplar oluştu o açık araziden geçerken. Ve biz harekâtı durdurmak zorunda kaldık o akşam. Yaralılarımızı almaya uğraşırken o gece, Rumlara yakın olan yaralılarımız işkenceyle öldürüldü. 15'inde yaralılarımızla ilgilendik. 16'sı sabahı şiddetli bir taarruza başladık. Göz göze dipçikle savaştık. Yunanlıların o meşhur 950 kişilik Yunan Alayı'nı komple imha ettik. Yanındaki Rum Garnizonu da dahil. Uluslararası Havaalanı'nı da kontrolümüze aldık ve daha sonra Birleşmiş Milletlere teslim ettik, gelen baskılar yüzünden herhalde.²⁹³

50'nci Mekanize Piyade Alayı'nın Anı Müzesi'nde paylaşılan bilgilere göre; Kıbrıs Barış Harekâtı'nda en fazla kaybı 2'nci Piyade Taburu vermiştir (Tablo 4.2).

Tablo 4.2: 50'nci Piyade Alayı Şehit Sayısı (Tabur Dağılımı)

50'nci Piyade Alayı Şehit Sayısı (Tabur Dağılımı)					
	Karargah Servis ve Destek Bölüğü	1'inci Piyade Taburu	2'nci Piyade Taburu	3'üncü Piyade Taburu	Genel Toplam
Subay	1	*	1	2	4
Astsubay	*	*	1	*	1
Çavuş	*	3	3	4	10
Onbaşı	*	*	2	2	4
Er	3	6	49	17	75
Toplam	4	9	56	25	94

Kaynak: 50'nci Mekanize Piyade Alayı, Anı Müzesi.

²⁹³ O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

50'nci Piyade Alayı genelinde ise en fazla kayıp İkinci Harekât esnasında verilmiştir (Tablo 4.3).

Tablo 4.3: 50'nci Piyade Alayı Şehit Sayısı (Harekât Dağılımı)

50'nci Piyade Alayı Şehit Sayısı / Harekât Dağılımı			
	Birinci Hareket	İkinci Hareket	Genel Toplam
Subay	4	*	4
Astsubay	1	*	1
Erbaş	8	6	14
Er	15	60	75
Toplam	28	66	94

Kaynak: 50'nci Mekanize Piyade Alayı, Anı Müzesi.

Taburlar buldukları bölgelerde farklı boyutta şiddetli mukavemetle karşılaşmıştır. Yoğunlukla 2'nci Tabur Lefkoşa Havalimanı bölgesinde taarruza kalktığında karşı taraf ağır mukavemetle karşılaşmış ve ciddi kayıplar verdirmiştir. Öyle ki 2'nci Tabur, ikinci gün taarruzlarını durdurmak zorunda kalmıştır. Taarruz için hazırlıklarını tamamlayarak tekrar taarruza geçmiş ve mukavemeti kırmıştır. İkinci Harekâtın ikinci günü²⁹⁴ yaralanan E.Ş. yaralandığı güne kadar İkinci Harekâtı şu şekilde anlatmıştır:

İkinci Harekât öncesi, akşamdan toplandık biz yönetim takımında [Takım/bölük komutanları] olanlar. Dedik ki “Yarın taarruz var da... Nasıl yapalım?” Alıştık ya, Allah Allah deyip yüklenmeye. “Öyle yaparız.” dedik. Sabah da öyle hücumla başladık. Benim önümde bir tepe var, K.'nın önünde de tepe var. Yüklendik, ben daha tepenin yarısına gelmedim. O görevi bıraktı bana. Ş. Çavuş bunu da sen yönet dedi. Bir baktım arkama

²⁹⁴ Günleri karıştırıyor olması ihtimali üzerine, 2'nci günü çatışmalar daha hafif geçmiştir, 3'üncü günü de yaralanmış olabilir.

bölüğün üçte biri vuruldu düştü. Birinci Harekâta biz yüzde on bile zayıat vermedik. Asıl zayıatı biz İkinci Harekâta verdik. Çünkü adamlar mevzide, biz kabak gibi açıkta gidiyoruz. Adamlar yatıyor mevzide, biz kabak gibi hücumla geçtik. Haydi haydi döküleceksin... Bir de makineli tüfekle tarıyor adamlar. Piyadeye uçaksavar kullanıyorlar. Uçağa karşı kullanacağı şeyi, piyadeye kullanıyor adamlar. Normalde yasaktır ama kim dinliyor, kimse dinlemiyor... 14 Ağustos'ta benim önümde bir tepe var. O telsizler bozuk olduğu için, birbirimizle irtibat sağlayamadık. K.'yı çembere almışlar, adam gönderdi. Bir baktım dürbünle, yukarıdan aşağıya bir adam indi. Anladım haber getiriyor bana. Aramızda bir 200 metre var, baktım çıkmadı. Gidip bir bakayım dedim. Baktım asfaltta, bir şeyi yok. Asfaltın kenarında bir menfez var, menfezin kenarında, ayakları da dışarıda. Allah Allah bu ne dedim, çektim çıkarttım dışarıya. Baktım bizim İ. Onbaşı. Ufak bir yarası var. "Ne oldu sana?" dedim. "Çavuşum ben ölüyorum, K. çavuşumu çembere aldılar, ben yardım istemeye geldim ama vuruldum kaldım burada." dedi. "Kalk ya, bir şeyin yok senin." dedim. Aldım bunu kucağıma, bir baktım mermi buradan girmiş ensesinden çıkmış. Diyorum sende bir şey yok ama içimden de diyorum bu çocuk yaşamaz. Garip garip burada bırakmayayım, bari emin ellerde ölsün dedim. Bunu biraz sürükledim biraz sırtıma aldım. Bağırırım çağırırım, sıhhiyeciler geldiler bunu sedyeye koyup götürdüler. Ben bundan ümidi kestim. Sonradan ben bununla karşılaşırım çok enteresan [Kendisi de yaralandığında, hastanede karşılaşılıyorlar]. Bölüğün yarısını topladım, götürdüm K.'ya yardım etmeye. Tabii o gün 14 Ağustos. O gün var ya, çok eziyetli geçti. 45 derece sıcaklığın altında. Atları koşturursun koşturursun ağzı burnu köpürür ya, biz de aynı öyle olduk o gün. O eziyeti anlatmak mümkün değil. O gün tam bir hezimete uğradık. Bölüğün üçte biri vuruldu düştü. Akşam oldu, herkesin morali bozuk, bilmem ne... Dedik sabah bir daha... Ama akşam karar aldık. Bir bölük hücumla kalsın, bir bölük ateş desteği versin. Tamam dedik. 2'nci Takım destek, 3'üncü Takım taarruzda. 4'üncü Takım destek, öbür bölüğün 1'inci Takımı ateş desteğinde. Makineli tüfeklerimizi ona göre ateş pozisyonuna getirdik. Yine sabah, Allah Allah saldırdık. Ama inanır mısınız, o iki saat içinde Lefkoşa'nın birinci mevzilerine girdim. Onların silahlarını bile

onlara doğru, ikinci mevzilerine çevirdim. Ben önümdeki tepeyi temizledim, yattım sipere. İkinci mevzilere ateş etmeye devam ediyorum, arkamda hücumla geçecek olan arkadaşlar az zayıp verip çıksınlar yanıma diye. “Arkadaşlar kafa kaldırtmayacaksınız.” dedim. Makineli tüfekçimiz şehit oldu. Yardımcısı vardı, “Sen geç yerine.” dedim. Baktım o çok onun gibi güzel ateş edemiyor. Görüyorum çünkü ateş ettiği yeri. Ondan sonra “Sen çekil yana.” dedim. Makineli tüfeğin başına ben geçtim. Ondan sonra başladım makineli tüfekle ateş etmeye. Ateş ederken bir baktım benim makineli tüfeğin gövdesine kocaman bir mermi çekirdeği saplandı. Baktım ki normal mermiye benzemiyor. Baktım uçaksavar mermisi. Onun peşine kafama böyle tık tık geliyor. Öyle gelince ben böyle kafayı yan ettim. Kaçınıcı mermi bilmiyorum, yağmur gibi geliyor. Yüzümden bir aldı mermi, sanki biri kafama balyozla vurdu. Ne kadar bilmiyorum, baygın kalmışım, arka üstü düşmüşüm...²⁹⁵

2’nci Tabur’dan İ.K.’nın anlatımıyla İkinci Harekâtın ilk günü yaşadıkları şöyledir:

İkinci taarruzun başlama günü, 14 Ağustos sabahleyin, Sağır ve Dilsizler Okulu’nda konuşlanmıştık. Sabahleyin erkenden bizim arkadaşlar çay demlemişler. Bölük Komutanımız “Oğlum havana da [Havan takımı] götürün verin.” dedi. Bölük Komutanına yeni bir şoför gelmişti, takviye onlar. Her yerde sigara içerdi. “Oğlum yapma etme, içme, karşıdan görürler...” derdik. İçerdi... O barut altları çıkıyor ya, böyle öbek yapıyorlar. Sen git o ikinci havana, onlara çay verirken sigarayı düşür. Bir parladı. Kaçıyor, nasıl bağıyor. Sırtı yanıyor. Barış diye bir çocuk vardı, bidonu kaptı, üstüne döktü. Aldık hemen doğru şeye, yanımızda iki tane de doktor var ama... Fakat vücudun yüzde atmışı yanınca gidiyormuş maalesef. Hiç unutamam, yangın dediler mi o çocuk aklıma gelir. Ondan sonra da zaten savaş başladı, taak tukk... Biz önümüzdeki Lefkoşa’nın Havaalanı’nın Rum Alayı’nı

²⁹⁵ E.Ş. ile 24 Aralık 2021 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme.

[Yunan Kontenjan Alayı] alacağız. Aldık zaten, ileride Lefke mefke de alınmış. Fazla alındığı halde, geri çekildik.²⁹⁶

4.2.13. İkinci Ateşkes (16 Ağustos 1974)

16 Ağustos Cuma günü akşamüzeri ateşkes emri gelmiştir. Birinci ateşkesin aksine, ikinci ateşkeste ilerlemeyi durdurma emri de verilmiştir. Dolayısıyla birliklerin ateşkesle birlikte buldukları son hat sınırları da belirlemiştir. Yapılan siyasi görüşmeler neticesinde, bazı birliklere buldukları noktaların daha gerisine çekilme emri verilmiştir. Gazi İ.Y. geri çekilme emrin karşısında komutanlarının da şaşırıldığını ifade etmiştir.

İkinci Harekâta Lefkoşa'yı aldık. Beş km ilerledik, bir hafta sonra haber geldi, Lefkoşa'nın bu yanına doğru geçirdi o zamanın Amerika'nın komutanı [Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nden bir komutanı kastediyor olabilir]. Hatta komutan "Böyle şey olur mu, alınan yer verilir mi?" dedi. Ara tepenin olduğu yerd, RMMO'nun karşısındı. Yerleko'ydu, Dil Okulunun orası.²⁹⁷

Gaziler alınan bölgelerin neden geri verildiğini anlamadıklarını, ancak bunun sebeplerinin anlaşılabilirliğini ifade etmişlerdir. Askeri plan ile siyasi plan arasındaki uyumsuzluk askerler arasında hoşnutsuzluk yaratmıştır. Gaziler, ateşkes emri verilmeseydi Lefkoşa'nın tamamen alındığını, hatta Ada'nın tamamının da alınabileceğini ve alınması gerektiğini ifade etmişlerdir. Gazi O.Y.'nin ifadeleriyle:

Siyasetçilerimiz öyle bir karar almışlar. Asker olarak biz uymak zorunda kaldık. O Yunan ve Rum Garnizonu düştükten sonra Lefkoşa tamamen düşmüştü, istesek tamamını alabilirdik. Lefkoşa-Limasol Anayolu'nu da

²⁹⁶ İ.K. ile 22 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

²⁹⁷ İ.Y. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

görüyoruz. Lefkoşa'yı tamamen boşaltmaya çalışıyorlardı. Fakat bizden orada durmamız istendi, biz de orada durduk. Şu andaki sınırlar çizildi.²⁹⁸

Bununla birlikte, stratejik olarak alınması gereken birkaç noktada ise ilerleme devam etmiş ve bu noktalardaki birliklerin güvenliği de sağlanmıştır.

4.2.14. Muhabere

Birinci Harekât başladığında planlamayı en çok zora sokan konulardan biri muhabere konusu olmuştur. Ada'daki birliklerin birbiriyle ve Türkiye ile iletişim kurması konusunda ciddi aksaklıklar yaşanmıştır. Gazi H.K.'nın ifadesi: "Haberleşme konusunda hiçbir şey yoktu. Yemeklerden ne yediysen parola o oluyordu. En son gelen yemek oluyordu. Körü körüne ateş demek [ki] olmuyor, kendimizi vuruyorduk."²⁹⁹

İlk safhada harekâta kullanılacak olan telsizlerin pilleri, sıcak havadan (35-40 derece) etkilenmiş ve çalışmamıştır. Çıkarmanın ilk safhasında yaşanan karmaşa, birlikler arasındaki koordinasyon eksikliğinin temeli nedeni muhabere vasıtalarının sağlıklı kullanılamaması olmuştur. Birlikler arasındaki iletişimi sağlamak için haberciler devreye sokulmuştur. Bu sebeple muhabere zorluğu artmış ve harekât yavaşlamıştır. Gazi İ. H. A.'nın ifadesi: "Harekât boyunca haberleşme o esnada biraz zayıftı. Kablolular haberleşme cihazları vardı, o esnada onu yapamadık. Gelip gitmeyle haberleşme yapılıyordu. Son şeylerde, haberleşmemiz çekildi mevzilerde."³⁰⁰

İkinci Harekât başladığında muhabere irtibatı sorunu halen çözülememiştir. Ancak askerlerin mevzilenmiş olmaları ve zorlu şartların gerektirdiği muhabere vasıtalarını geliştirmeleri nedeniyle İkinci Harekâta muhabere daha kolay sağlanmıştır. Gazi O.B. İkinci Harekât emrini beklerken yaşadıkları telsiz sorununun artık bir espri konusu olduğunu ifade etmiştir.

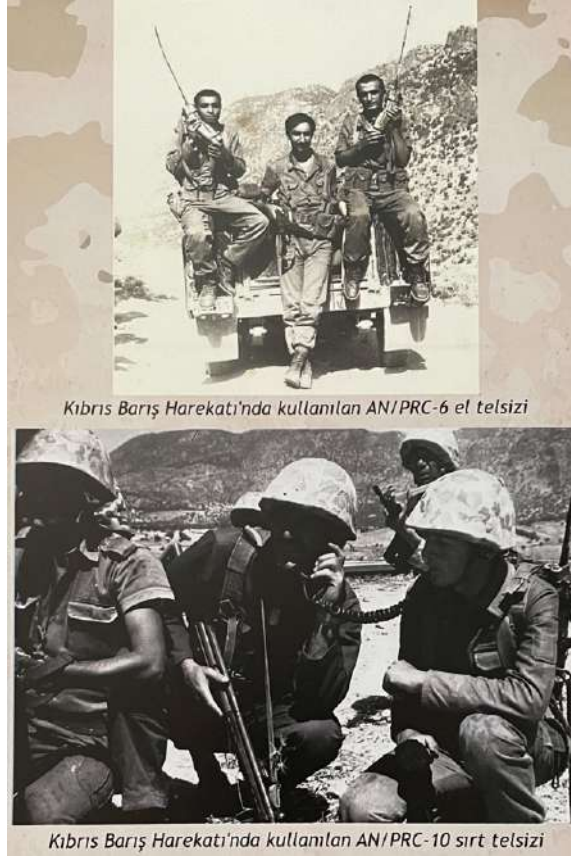
²⁹⁸ O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

²⁹⁹ H.K. ile 13 Aralık 2021 tarihinde Bolu'da yapılan görüşme.

³⁰⁰ İ.H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

Biz İkinci Harekâta dahi telsizsiz katıldık. Hatta bir esprimiz var, Tabur Komutanı Yüzbaşı L. ile aramızda. “Komutanım burada bekliyoruz ediyoruz ama taarruz emri gelse bize nasıl ulaştıracaksınız.” dedim. Onda da telsiz yok bizde de... “Ya hakikaten!” dedi. Onun da taburla irtibatı zayıftı. Bir tane telsizi var. Hangi birini yapsın? Erzak mı istesin, ateş mi istesin, kendi harekâtını mı rapor etsin, emir mi alsın... Halbuki ona göre değişik telsizlerin olması lazım. Durduk durduk güldük kendimize. Biz de düdük çalalım dedik...³⁰¹

Fotoğraf 4.8: Kıbrıs Barış Harekâtı’nda Kullanılan Telsizler

Kaynak: Türkiye Muharip Gaziler Derneği, *Fotoğraflarla Kıbrıs Barış Harekâtı* (Ankara: Türkiye Muharip Gaziler Derneği), 162.

³⁰¹ O.B. ile 13 Ocak 2022 tarihinde İzmir’de yapılan görüşme.

Böylesine kapsamlı bir harekâtın müşterek harekâtı (Kara, Deniz, Hava iş birliği) gerektirmesi nedeniyle harekât planlandığı şekilde icra edilememiştir. Bazı zamanlarda koordinasyon eksikliği nedeniyle Kara ve Hava Kuvvetleri arasındaki muhaberede kopukluklar yaşanmıştır. Rum birliklerinin telsiz frekanslarına girmeleri nedeniyle ciddi sonuçlara mahal veren olaylar da yaşanmıştır.

Ada ile Türkiye arasındaki saat farkı da (Türkiye'nin saati 1 saat ileridedir.³⁰²) ilk harekâta, Ada'ya inen birliklerle TMT kuvvetleri arasındaki koordinasyonu sekteye uğratmıştır. Planlamada bu saat farkının dikkate alınmadığı bilinmektedir. “İndirme safhası ile ilgili en önemli aksaklık; 19 Temmuz 1974 gecesi olmuştur. Planlanan hava kılavuz harekâtı; ileri saat uygulamasının yanlış yorumlanması ve Türk Mücahitlerin zamanında işaret vermemesi neticesinde yapılamamış, buna rağmen indirme başarı ile yapılmıştır.”³⁰³

Saat konusunda bir diğer uyumsuzluk ise harekât başlamadan evvel önce Rauf Denктаş'ın (Saat 05:00 civarında) ve ardından da Başbakan Bülent Ecevit'in (Saat 06:10 civarında) harekâtın başladığını duyuran konuşmalarının radyoda yayınlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Özhan Bakkalbaşıoğlu'nun *TCG Kocatepe Nasıl Battı* kitabında yer verdiği Emekli Koramiral Işık Biren'le yapılan mülakatta Işık Biren'in saat farkına dair yorumu: “Kıbrıs'taki saat farkını algılayamadığımızdan Kıbrıs'a çıkmadan Denктаş tarafından ‘Şimdi birliklerimiz Kıbrıs'ın derinliklerine doğru ilerliyorlar’ mesajı Yunan ve Rum kesiminin ‘Nerede bu Türkler’ diye paniğe kapılmalarına yol açtı.”³⁰⁴

Rauf Denктаş'ın harekâtın başladığını duyuran konuşmasının neden saat 05:00'te radyodan verilmeye başlandığı konusunda bir kaynağa ulaşılamamıştır. Bu konuşmanın erken verilmesi nedeniyle harekât esnasında Kıbrıs'ın saatinin 1 saat ileri olduğu kanısı da oluşmuştur.

³⁰² Türkiye 1974 Mart ayında yaz saati uygulamasına geçmiştir:

<https://www.timeanddate.com/time/change/turkey?year=1974>

Kıbrıs yaz saati uygulamasına 1975 yılında başlamıştır:

<https://www.timeanddate.com/time/change/cyprus?year=1974>

³⁰³ Abdullah Ceniz Çetiner, “Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Kara Muharebeleri” (Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, 2007), 172.

³⁰⁴ Özhan Bakkalbaşıoğlu, *TCG Kocatepe Nasıl Battı* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2020), 123.

4.2.15. Lojistik İkmal (Gıda, Teçhizat, Mühimmat, Akaryakıt İkmali)

50'nci Piyade Alayı her iki harekât esnasında da mühimmat konusunda sıkıntı çekmemiştir. İkinci Harekâta Rumların terk ettikleri mevzilerde buldukları silahları ve mühimmatı da kullanmışlardır. En fazla mühimmat sarfiyatı Birinci Harekâtın ilk iki gününde olmuştur. 3'üncü Tabur'dan Gazi M.U.'nun ifadesi: "Birincide yeme içme, mühimmat sıkıntısı vardı. Bizim 25 havan mermisi vardı. Bir gecede bitti. Üç gün sonra takviye geldi. Biz topla [57'lik GTT] idare ettik."³⁰⁵

Mühimmat ikmali düzenli yapılmış, yapılamaması ihtimali de düşünülerek gerekli tedbirler alınarak hareket edilmiştir. Gazi H.A.'nın ifadesi: "Mühimmat konusunda, ben makineli tüfek manga komutanıyım. İki tane makineli tüfek var bende. Kutular geldiği zaman, bir kutu kalıncaya kadar ateş ettiriyordum. O bir kutu daima kalıyordu. Bir kutu kaldığında, mecbur kalmadıkça ateş ettirmezdim. Çünkü geleceğini veya gelmeyeceğini bilmiyorsun."³⁰⁶ Topçu Taburu'ndan İ.T.'nin mühimmat konusunda yaşanan sıkıntıyı ele geçirilen mühimmat depolarından tedarikle çözdüklerine dair anlatımı:

Mühimmat konusunda ilk harekâta hiçbir sıkıntı olmadı. Onların depolarından aldığımız, 12,50 mm [12,7 mm] çapındaki uçaksavar mermileri hem tek namluda kullanılıyor hem de uçaksavarda [4'lü taret]. O mermileri sandıklara aldığım zaman, şöyle çelik kapaklı sandıklar vardı. Onları dizerek makineli tüfeğin ağzına veriyoruz. Üzerinde MKE [Makine Kimya Endüstrisi] yazıyordu. Albay S.P. geldiğinde, komutana sordum. Biz depolardan elbise aldık, elbiselerimiz yırtık. Yalnız bu elbiseler bizimkilere benziyor. Bir de MKE tuhafına gidiyor. Sancaktarlıklar varmış, bizim karakolluklar gibi, orada çok miktar Rum askeri, Yunan askeri bulunduruyorlarmış. Dedik acaba onlar bizim depoları mı basmış? Hayır, biz NATO ittifakına bağlı olduğumuz için, biz ancak MKE şeyiyle dağıtımı yapıyoruz. Bizim

³⁰⁵ M.U. ile 10 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

³⁰⁶ H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

mermiler değilmiş [Bizim Ada'daki depolarımızı ele geçirerek aldıkları mermiler değilmiş].³⁰⁷

Kumanya ve su ikmali harekât boyunca tüm birliklerin en çok sıkıntı çektiği konulardan biri olmuştur. Savaşın doğası gereği askerlere kumanya ikmali yapılması ilk birkaç gün içinde mümkün olmamıştır. Askerler buldukları yiyecekleri tüketmemeye (Zehirlenme olasılığı nedeniyle) dikkat etmiştir. Civardaki ağaçların meyvelerini yiyerek, kumanyalarındaki peksimetle (Kuru bir bisküvi) harekâta devam etmişlerdir. Susuzlukla baş edebilmek açlıktan çok daha zor olmuştur. Su kuyularına, içme sularına zehir konması ihtimaline karşın buldukları suyu içmemeleri emredilmiştir. Kapalı sular veya kutu içecekler bulduklarında içmişlerdir. Bunun yanı sıra narenciye ağaçlarından buldukları meyveleri yiyerek susuzluklarını gidermeye çalışmışlardır. Gazi İ.A.'nın ifadesiyle: " dört gün a kaldık, sadece keçi boynuzu yedik. Kabız olduk. Su da yok, kuyulardan su da iemiyoruz. İkincesinde o kadar olmadı. Bütün sıkıntı haberleşmedeydi."³⁰⁸

Fotoğraf 4.9: Keçiboynuzu ve Ağacı

Kaynak: Mart 2022'de Yılmazköy'de çekilmiştir.

³⁰⁷ İ.T. ile 8 Aralık 2021 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.

³⁰⁸ İ.Y. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

Gazi R.K. da özellikle Birinci Harekâta açlık ve susuzluk konusunda sıkıntıları olduğunu ifade etmiştir.

Ne olduysa doğruyu söylemek lazım. Mesela açlık, çok açlık çektik. Yüzbaşı bizi topladı, kesinlikle kuyulardan su içmek yok dedi. İçen olursa ben vururum dedi. Çünkü Rumlar leşleri atıyor kuyulara biz içmeyelim diye. Et Balık Kurumu'ndan şeyler gelmişti bize, üzerinde 1934 yazıyor.³⁰⁹ Hiç unutmam. 1934 yılından kalma. Yemek yok, üç tane peksimet vardı. En büyük sıkıntıyı Birinci Harekâta çektik. Mühimmat konusunda bir sıkıntımız olmadı. Bizde olmadı. Bir tek iletişim sorunu oldu. İkincisinde olmadı. Birinci Harekâta bazı birlikler birbirine ateş açtı hatta. İşte bu yüzden ilerleyemedik. Kimisi daha basık bir yerde kimisi daha yüksekte. Kim hangi noktada bilemiyorsun ki. Birisi çıkıp geliyor, düşman mı bilemiyorsun. Bir de biz tecrübesiziz. Hiç savaş görmemişiz. İçimizde hayatında tüfek kullanmamış kişiler vardı.³¹⁰

Gazi M.G. çıkarma bölgesinde Lefkoşa Belediyesi'ne ait bir su tankeri olduğunu ifade etmiştir.

İlki çok zordu, ilk çıkmanın şeyleri var. İlk taşı yiyecek olan sensin. Denizden çıkmak en zoruydu. Mühimmat konusunda bir sıkıntımız yoktu. Yiyecek pek düşünecek durum yoktu. Zaten marmeladımız, bisküvimiz vs. vardı. Suyu her yerden içemiyorduk. Zeytinlik Köyü vardı, Yerolako vardı su almak için. Lefkoşa belediyesinin su tankeri gelmişti çıkarma bölgesine.³¹¹

³⁰⁹ Et ve Balık Kurumu'nun kuruluş tarihi 1 Ekim 1952'dir: <https://www.esk.gov.tr/tr/10097/Et-ve-Sut-Kurumu-Tarihcesi> [Erişim 10.09.2022].

³¹⁰ R.K. ile 4 Ocak 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

³¹¹ M.G. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

Fotoğraf 4.10: Yemek Yiyen Askerler

Kaynak: Türkiye Muharip Gaziler Derneği, *Fotoğraflarla Kıbrıs Barış Harekâtı* (Ankara: Türkiye Muharip Gaziler Derneği), 258.

Gaziler çatışmalar devam ederken açlıklarını hissetmediklerini ancak çatışma durduğunda akıllarına yemeğin geldiğini ifade etmişlerdir. Ateşkes ilan edildiğinde gelen kumanya takviyesi de tam anlamıyla yeterli olmamıştır. Birkaç tane zeytini ve gemiden çıkan ekmeği ihtiva eden kumanya tüm bölük tarafından paylaşılmıştır. Yine bu ve buna benzer nedenlerle, civarda buldukları kapalı paket gıdaları tüketerek harekâta devam etmişlerdir. Sigara türünden ihtiyaçlarını ise buldukları bölgelerdeki büfelerden, bakkallardan mücahitlerin yardımıyla sağlamışlardır. Gazi H.C. dağıtılan kumyananın yetersizliği devam ederken takviye gelenlerle birlikte sayılarının da arttığını ve köylerde kendilerine ikram edilen yiyeceklerle idare ettiklerini anlatmıştır.

“Emir yayınladılar, dolma kalemdir, radyodur bunları ellemeyin, hepsi birbirine irtibatlıdır.” dediler. Her bulduğumuz suyu da içmedik o yüzden. İkinci Harekâta biraz daha toparlandık. Zaten Beşparmak Dağları’nı aştıktan sonra köylere geldik. Köylerde kadınlar bize bu bulgur pilavı

yapıyorlar ya... Onlardan yapıyorlardı, en iyi bulgur pilavını orada yedim ben. Bir de biz 43 kişiydik, takım komutanıyla beraber. Ekmek dağıtıyorlar. İki tane ekmek. Bir de Ecevit o zaman af çıkarttı hapistekilere, onlar da oraya geldiler. Harekât devam ederken geldiler. 43 kişiydik 60 kişi olduk. İki tane ekmek. Ne yaparsın nasıl dağıtırsın 60 kişiye iki ekmeği. Gönüllü üniversite öğrencisi de geldi harekât esnasında [Türkiye'deki üniversitelerde okuyan Kıbrıslı Türk öğrencileri kastediyor olabilir].³¹²

İkinci Harekât sonrasında, birlikler konuşlanmalarının tamamlamış, hatta konuşlandıkları bölgelerde sıcak yemek çıkarmaya başlamışlardır. Harekât sonrasında ise su ve kumanya konusunda sıkıntı yaşanmamıştır. Kuyulardaki suyun temiz, güvenli olduğundan emin olunduktan sonra, su pompaları çalıştırılmış ve içme suyu temini başlamıştır. Bölgesinde içme suyu olmayanlar, civar bölgelerden su taşımışlardır.

Fotoğraf 4.11: Seyyar Mutfak

Kaynak: Türkiye Muharip Gaziler Derneği, *Fotoğraflarla Kıbrıs Barış Harekâtı* (Ankara: Türkiye Muharip Gaziler Derneği), 258.

³¹² H.C. ile 14 Aralık 2021 tarihinde Sakarya'da yapılan görüşme.

Gazi O.Y.'nin anlatımıyla yaşanan ikmal sıkıntıları:

İkinci Harekâta bütün takviyelerimizi yaptığımız için bir gıda sıkıntımız yoktu. Fakat Birinci Harekâta normal olarak sıkıntılar oldu. Oraya çıktığınız zaman yalnızsınız. O şeylerin kurulması en son çıkar zaten, fırın mırın hepsi en son oluşturulur, bir zamana ihtiyaç var ve güvenli bir bölge oluşturulması gerekir. O konuda ülkemiz zayıftı anlamında söylemiyoruz.³¹³

Gazi O.B.'nin anlatımıyla yaşanan ikmal sıkıntıları:

Keza erzak konusunda da sıkıntı çektik. Ben üç gün keçi boynuzlarıyla idare ettim. Armutlarla idare ettim. Çocuklar da öyle... Su nispeten kolaydı, dükkanlardaki meşrubatlarla idare ettik. Kuyular vardı ama sular zehirli konusunda şaibe çıktı, o yüzden sadece kapalı içecekleri kullandık. Zehir falan olmadığı anlaşılınca, motorlar çalıştı, kullandık suyu.³¹⁴

Görüşmelerde akaryakıt ikmaliyle ilgili herhangi bir sorunla karşılaşıldığına dair bir ifade geçmemiştir. Ancak Gazi M.N.'nin anlattıklarından, Ç-216 Gemisi ile tank yakıt ikmal yapılırken ikmalde bir gecikme durumu söz konusu olduğunu anlayabiliyoruz. Gazi M.N.'nin ikmal sürecine dair ifadeleri:

İşin bir diğer noktası da tanklar devam ediyorlar, tank yakıtı bitmeye yakın büyük ihtimalle. 21 Temmuz'da bize dört tane büyük 20 tonluk yakıt tankeri yüklediler sabah ve biz yola çıktık. Gemimizin sürati de 8-10 mil civarında. Hava kararmaya yakın Kıbrıs'a geldik. Yani gördük Kıbrıs'ı... Sahile gideceğiz. Yukarıdan, Beşparmak Dağları'ndan havan atıyorlar. Çıkmadık. "Sabah gidelim, orası temizlensin en azından." dedik. Gece bir süre sonra, oldu zifiri karanlık. Kıbrıs'ı görmüyorsunuz. Beşparmak

³¹³ O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

³¹⁴ O.B. ile 13 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

Dağları'nda küçücük bir ışık var. "Işığı nirengi noktası olarak travers yapalım." dedik. Bir gidelim sonra gelelim, bir gidelim... Sahilden epeyi uzaktayız, durduğun yerde beklersen savrulursun. Tam karartmada, o ışığı nirengi noktası aldık.

Sabaha karşı komutandaydı nöbet. Kaç devre yaptık, onu da bilmiyorum. Sabaha karşı asker uyandırdı beni "Komutan seni çağırıyor Astsubayım." dedi. Gittim, Komutan köprü üstünde. Tabii yarı uykuluyum. "Ya M. Kıbrıs yok!" dedi. Deniz Kuvvetleri'nde ilişkiler daha yumuşaktır. "Nasıl yok Komutanım?" dedim. "Lan biz o kadar fazla mı çıkardık yoksa, battı mı Kıbrıs?" dedi. Hakikaten de bakmamışım, 360 derece deniz etrafımız, Kıbrıs yok. Saat 8-8:30 oldu. Telsizi dinliyoruz, hiçbir şey de yok telsizden. Tabii sonradan öğreniyoruz. Tanklar çakılıp kalınca, Mersin'e tank yakıtını soruyorlar. Mersin de "Gönderdik biz." diyor. "Ya nasıl gönderdiniz? Gelmedi işte, sahilde de hiç gemi yok, hangisi?" diyorlar. "Ç-216". "Yok, sahilde gemi yok, gelen giden de yok..." diyorlar.

Tabii o arada bizim cayro pusulamız zaten çalışmıyor. Güneşten, doğu-batı-kuzey falan diye mevki koymaya çalışıyoruz. Bu bilgi üzerine bize ulaşmaya çalışıyorlar. Küçük karakol gemileri var. Küçük karakol gemileri marifetiyle telsiz irtibatı kurdular bizimle. Bize "Akşam gece denizi nereden alıyordunuz, rüzgâr nereden esiyordu?" diye soruyorlar. Onlar pilot yapacaklar, yani savaşa hareket merkezi. Saat saat, onlar mevkiimizi bulabilirler. Onlar irtibat kurarken bir taraftan da bizi yönlendiriyorlar, "Süratiniz nedir?" falan diye. Üstümüzde bir uçak sesi duyduk. Bunlar hep işin komik yanlarına doğru gidişler. Uçak sesini duyunca, askerlere dedik ki, şey yapınca iki tane uçaksavarımız var başka da silah yok... Tabancalar var. Uçaksavar iki tane var. Topçu askerlere "Tamam kurun, mermileri takın bekleyin." dedik. Uçağı gördük, geliyor. Yönelttik uçaksavarları. Biz yöneltinceye kadar uçak geçti üstümüzden. Hasbelkader kırmızılığı görünce herhalde bu bizim uçaklardan birisi dedik. Meğer uçak da bizi aramaya gitmiş. O kadar darda kalmışlar ki, Mersin'i arıyorlar, diğer karakol gemilerini arıyorlar ve uçağa haber veriyorlar bizi aramak için. Eğer bizde tank yakıtı olmasaydı. Biz savaşta kayıptık, tank yakıtı bizi kurtardı. O arada A. Yüzbaşı mide kanaması geçirdi. *Kocatepe Nasıl Battı* kitabında A. Yüzbaşı'dan bahsedilir. Talimat alıyordum "Buz

yutturun, buz olmazsa soğuk su yutturun.” diye. Biz komutana şeyi yapıncaya kadar, bize ulaştılar.

O da ayrı bir şey. Ufukta bir gemi görüyorsunuz. 360 dereceniz deniz, Yunan gemisi mi Türk gemisi mi bilmiyorsunuz. Yine savaş yerlerine geç, ne yapacaksın artık koca karakol gemisine. Neyse, Türk Bayrağı’nı görünce dürbünle rahatlıyorsunuz. Yaklaştılar bize “Şu rotaya dönün.” dediler. Bizi döndürdüler. Şimdi böyle döndürünce “gidebilir misiniz?” dediler. “Gideriz, problem değil.” dedik. “Biraz peşimize takılın, biz sizi götürelim.” dediler. Şimdi bu istikamete giderken Kıbrıs’ı görme şansımız yok. Hep sol iskeleden görmemiz lazım. Sancaktan ufukta silüeti görünce, Rodos kanalına doğru gittiğimizi ancak o zaman anladık. Gemiye takip ettik ve sancak baş omuzu dediğimiz, yani geminin ön kısmını, hafif ilerde (20 derece falan) görünce açıkçası şaşırдық. Rotayı Rodos’a yönlendirmişiz... Giderken daha fazla gidip dönüşü daha az gelmişiz. Onu ölçecek bir parakete [Suya göre hızı ölçen cihaz] olmadığı için, on gittiysek üç gelmişiz... Sabaha kadar hep ileriye gitmişiz. Yani iki ileri bir geri yapmamız gerekirken, üç ileriye bir geri yapmışız. Sonra bizi bulup Kıbrıs’ı görünce, onlar normal kendi görevlerine gittiler. Baf tarafına doğru... Biz sahile çıkarken problem yaşamadık. Gündüz süresince havan atışı da olmadı. Zaten Deniz Piyadeler ile karacılar ele geçirmişlerdi ilgili yerleri. Tek tük şey oluyordu...³¹⁵

Gazi M.N. Birinci Harekâta toplanan paraşütleri de kendilerinin Türkiye’ye getirdiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Sonra, dönmeden önce bize sahilden şey dediler... Sahilden bir Havacı Binbaşı şey getirmişti, paraşüt. “Bunları da götürün.” dedi. Ya götürelim de... “Kime vereceğiz Mersin’de?” dedik. “Onu sizden alırlar. Ne olur, başka paraşütümüz yok, onlar bunları bekliyorlar indirmeye devam etmek için, paraşüt sıkıntısı var.” dedi. İnen paraşütleri paketleyip sahile getirmişler. Biz epeyi bir paraşüt getirmiştik gemiyle, yalvarıyordu ama Binbaşı... Yani öyle bir şey ki, o paraşütler gitmese, indirmenin devamının

³¹⁵ M.N. ile 11 Ocak 2022 tarihinde İzmir’de yapılan görüşme.

gelmeyeceği endişesi vardı. Boş gideceğine gemi, “Yükletin” dedik. Götürdük, götürür götürmez hemen geldiler kamyonlarla aldılar. Tekrar devam ettiler indirmeye.³¹⁶

M.N.’nin anlatımından, paraşütlerin çıkarmanın tamamlanmasının ardından gemilerin Türkiye’ye dönüşünde götürüldüğü anlaşılmaktadır. Paraşütlerin toplanıp Türkiye’ye götürülmesi için plaja getirilmesi ancak birliklerin birleşmesiyle mümkün olabilir. Birinci Harekâtın sonunda, ikmal görevini icra ettikleri nöbetlerden birinde, paraşütlerin taşınması daha muhtemel görünmektedir.

4.2.16. Esirler ve Esir Takasları

Askerler 20 Temmuz günü gemi yolculuğu esnasında komutanlar tarafından esir, ganimet, yağma hususunda uyarılmıştır. Teslim olanların esir alınacağı ve esirlere dokunulmaması yönünde emir verilmiştir. Gazi H.K.’nın anlatımıyla konuyla ilgili verilen emir:

Bir iki saat sonra da gemiye bindik, öğlen sonu... Bayağı gittik yani, topladılar bizi. Ortada mermi kasaları var, daha açılmamış. Bölük Komutanı konuşmaya başladı. “Arkadaşlar, biz barışa gidiyoruz Kıbrıs’a. Esir kaptığınız zaman esirleri vurmak yok iyi davranacaksınız. Sivilleri esir alacaksınız. Askeri vuracaksınız.” dedi. Ondan sonra mermileri dağıttılar bize.³¹⁷

Birinci Harekâta esir alınan sivil ve askerler, çıkarma bölgesinde bulunan Dome Otel’de tutulmuştur. Bir süre sonra esirlerin bölgede tutulması mevcut lojistik ve güvenlik şartlarıyla mümkün olmayınca, esirler gemilerle Adana’ya gönderilmiştir. Gazi A.K.’nın anlatımıyla esir alma işlemleri:

³¹⁶ M.N. ile 11 Ocak 2022 tarihinde İzmir’de yapılan görüşme.

³¹⁷ H.K. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa’da yapılan görüşme.

Bir tane Alay Karargâhta yakaladık, adam suratını kesmiş sakal tıraşı olurken. Sakal olsa EOKA-B olduğu belli olacak. Onlar uzun saçlı sakallı. Hemen soyunuyorlardı. Sivil gibi olmak için. Kadın çocuk hariç, ne kadar eli silah tutabilecek kişi varsa, esir alınıyordu. Daha çok Jandarma topluyordu o esirleri, İkinci Harekâta. Onlar Adana'ya Niğde'ye cezaevlerine gönderiliyordu. Dome Oteli vardı, ilk başta oraya kapattılar. Başka otel de yok. Bakmak mümkün değil.³¹⁸

Çatışmalar esnasında teslim olan Rum askerleri dışında, eli silah tutabilecek sivil erkekler de esir olarak alıkonmuştur. Kadınlar ve çocuklar da boşaltılan bölgelerden esir kamplarına gönderilmiştir. Gazi İ.A.'nın anlatımıyla bağlı askerlerin bulunması ve esir alınması:

Yunanistan'ın askeri oranın Rum askerini demirlere, beton mevzilere bağlamışlar kaçmışlar. Onları bağlamışlar öyle. Öğlen sonuna kadar bir pat küt oldu, ondan sonra Yılmazköy'e doğru gidiyoruz. Birini gördük, öldüreceğiz, ama bağlı. Öldürtmediler. Konuşturdular onu Bayrak Radyosu'nda.³¹⁹

Birinci Harekât esnasında ve ateşkes sırasında 50'nci Piyade Alayı'ndan esir düşen askerler de olmuştur. Farklı birliklerden farklı bölgelerde esir düşen Türk askerleri bir bölgede tutulmuştur. Bu askerler, rütbelerine denk düşecek takas usulü ile geri alınmıştır ve birliklerine iade edilmişlerdir. Gazi H.Y.'nin ifadesi: "Aldığımız esirleri toplayıp kamplara götürüyorduk. Siviller de oluyordu esirler arasında, ne yapacakları belli olmadığı için. Sonra takas ediliyordu esirler."³²⁰

Esir düşenlerden Gazi İ.K., esir tutuldukları bölgede kendilerine işkence yapıldığını ve esir değişimini şu şekilde anlatmıştır:

³¹⁸ A.K. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

³¹⁹ İ.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

³²⁰ H.Y. ile 8 Şubat 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

Bizim çok yerden esir düştüler. 16 kişi vardı esir düştüğüm yerde. İkinci günü esir düştüm. O yeri bilmiyorum. Harekâta ilerlerken onların içine girmişiz, bizim alan diye ilerlerken bizi çevirdiler. Biz iki üç kişiydik. Arkadaşın biri öldü, Urfalıydı. A. mıydı neydi, diğerinin adını unuttum. Bizi götürdüler, elimizi kolumuzu bağlayıp bir yere kapattılar. (...) Sonra esir değişimi oldu. Bizi bir arabaya bindirip karşıya geçirdiler. Onların esirleri onlara, bizim esirler bize...³²¹

Kemal Yamac'ın anılarında bahsettiği üzere, ateşkes döneminde, elinde on dokuz kişilik bir esir listesi (Mücahit birliklerinde görevli Türk subayları ve Barış Kuvvetleri'nde olanlar da dahil) vardır. Esir değişimi konusunu, İkinci Cenevre Konferansı görüşmeleri devam ederken, Türk Heyeti Başkanı Coşkun Kırcaya iletmiş ve İkinci Harekât başlamadan bir gün evvel de esirlerin değişimi/iadesi sağlanmışır.³²² Gazi İ.K. da bu esir değişimi sonrasında tekrar birliğine dönmüş ve İkinci Harekâta katılmışır.

4.2.17. Ganimet

Gemi yolculuğu esnasında, tüm askerlere savaş suçu işlenmemesi gerektiği konusunda uyarıda bulunulmuş ve kesinlikle yağma yapmamaları emredilmişir. Çıkarma Birlikleri Komutanlığı'na da konuyla ilgili gümrük kontrolü için emir gönderilmişir.

Genel Kurmay Başkanlığı'ndan; Deniz Kuvvetleri Komutanlığı aracılığı ile bir emir Çıkarma Birlikleri Komutanlığı'na ulaşmışır. Emirde;

- 1) Kıbrıs'tan gelen resmi araçların hepsinin çok sıkı bir gümrük kontrolünden geçirilmesini,
- 2) Bulunan sahipli veya sahipsiz her türlü malzemeye el konularak, bunların Karargâhta açılan bir gümrük ambarında zimmetli olarak muhafaza edilmesini,

³²¹ İ.K. ile 22 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

³²² Kemal Yamac, *Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen İzler* (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2006), 354.

3) İlgililer hakkında kanuni işlem yapılmasını emrediyordu.³²³

Askerler buldukları bölgelerden yiyecek ve giyecekleri ihtiyaçları dahilinde kullanmışlardır. Zaruri kullanımlar için bot, kıyafet, el radyosu temin ettiklerini ifade etmişlerdir. Sıkı denetim, arama ve kontrolden geçtikleri için Ada'dan herhangi bir eşya getirmeleri mümkün olmamıştır. Zaman zaman ganimete teşebbüs edildiği durumların aramalarla tespiti yapılmış ve duruma müdahale edilmiştir. Gazi M.U.'nun üstünün aranmasıyla ilgili yaşadıklarına dair ifadeleri:

Gelirken de her tarafımızı yokladılar acaba bir şey getiriyorlar mı diye. Ben “Ne arıyorsunuz, ben canımı zor getirdim.” dedim. Bölükte, taburda, alayda, gemiye binerken bir de gemiden indikten sonra üstümüz arandı. Hatta ben bezden bir Kıbrıs haritası getirmeye çalışıyordum, teğmenin biri almak istedi ben de vermedim. Orada bir Başçavuş vardı, o müdahale etti. Vermedim.³²⁴

Harekât sonrasında askerlerin bölgeden herhangi bir değerli malzeme sağlamaması için tedbirler kapsamında rutin aramalar yapılmıştır. Gazi Ş.T.'nin rutin aramaların sıklığıyla ilgili anlatımı:

Sonra her gün arama başladı bizde. Ekmek almaya gidiyoruz, arama oluyor. Orada otomatik güzel fırınlar vardı, ekme almaya giderdik. Bizim mevzilere girip arama yaparlarmış. Gemiyle dönerken yine arama tarama yapıyor. Gemiden indik yine arama tarama...³²⁵

³²³ Üçler, a.g.e., 155.

³²⁴ M.U. ile 10 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

³²⁵ Ş.T. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

4.2.18. Komuta Heyetinde Değişiklikler

Harekât esnasında genel olarak komuta heyetinde (Ölüm, yaralanma dışında) değişiklik olmamıştır. Harekât sonrasında bazı rütbe ve komuta heyeti değişiklikleri söz konusu olmuştur. İstisna olarak 1'inci Tabur 2'nci Bölük'te komutanların bazı nedenlerden ötürü sık değiştiği belirtilmiş ancak detay paylaşılmamıştır. Bunun yanı sıra savaş psikozu nedeniyle, izne gönderilen veya görev yeri değiştirilen rütbeli personeller de olmuştur. Topçu Taburu'ndan Gazi İ.A.'nın anlatımıyla komutanların değiştirilmesi:

6 ayda bir komutanlar değişti. Bizim ilk komutanımız O.Y. idi. O hastalandı, üç ay hava değişimine gitti. Daha harekât bitmemişti. Üç ay sonra tekrar geldi, bu sefer albaylar değişmişti. O.Y. çok sertti. Psikolojik bir sorunu vardı. Psikolojik tedavi görüyordu. Döverdi de... O hareketleri savaştan sonra oldu.³²⁶

Harekât başlarken rütbelilerin Ada'ya çıkmadan veya çıktıktan hemen sonra rütbelilerini söktüğü bilinmektedir. Bu durum, zaman zaman komuta heyetinin de tanınmamasına yol açmıştır. Gazi İ.K. komuta heyetinin bir süre sonra bıyık bıraktığını belirtmiştir: “Rütbe sökme olayından sonra, tanıyalım bilelim diye bıyık bıraktılar rütbeliler.”³²⁷ Elbette harekât boyunca ve harekât bittikten sonra da uzunca bir süre subaylar da erler de tıraş olma veya banyo yapma imkânı bulamamışlardır. Harekât sonrasında da (Eylül, Ekim) bıyığını kesmemiş olan erler olduğundan bahsedilmiştir.

4.2.19. Terhisler

Harekâtın bitmesiyle 50'nci Piyade Alayı Yılmazköy'de konuşlanmıştır. İkinci ateşkesle birlikte ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden teşkilatlanma başlamıştır.

³²⁶ İ.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

³²⁷ İ.K. ile 22 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

Yemekhane, yatakhane yapımları başlamıştır. Su tedarik etmeye başlamışlardır ve yemek konusunda da sıkıntıları yoktur. Artık duş alma imkanları vardır. Harekâtın bitmesinin ardından, botları ayaklarından ilk kez çıkartmışlardır. Çoğunun ayağında yaralar oluşmuştur. Zaman zaman da bitlenme vakaları görülmüştür. Bunun dışında rutin eğitimler başlamıştır. Ancak harekâtın güvenliği nedeniyle askerler mevzilerde yatıp kalkmış ve Yeşil Hat üzerinde nöbetlerine devam etmişlerdir. Rum birliklerinin gece sızmaları dışında olağan dışı bir durum yoktur. Gazi İ.T.'nin harekât sonrası askerlerin fiziksel durumuna ilişkin ifadeleri:

Tabii uzun bir süre, bir ay ayağımızdan ayakkabı çıkmadı. Ayaklarımız tamamen beyazlaşmıştı. Yerlere bastık, bir ilaç var mürekkep şeklinde [Permosol Tablet: Potasyum permanganat], onları verdiler ayaklarımızı batırdık. Üstümüz başımız tamamen kir pas içindeydi. Allaha şükür büyük bir zaferle çıktık.³²⁸

Genel olarak harekâta katılan 50'nci Piyade Alayı'ndaki erler Ada'dan terhislerini almışlardır. Harekât nedeniyle bazı askerler geç terhis edilmiştir. İlk terhisler Ekim-Kasım aylarında başlamıştır. Terhis sırasında uygulanan prosedürler gazilerin en çok canını sıkan konulardan biri olmuştur. Kışladan çıkıp Mersin'e varana kadar geçen süre zarfında her kontrol noktasında üstleri, çantaları aranmıştır. Gazi M.G.'nin ifadesi: "Dönüşümüz pek iyi olmadı. Gelirken valizleri her yerde kontrol ettiler. Sanki bir yerden bir şeyler kaçıyormuşuz gibi. Hatta birkaç paket sigaram vardı, onları bile almak istediler gemide. Ben de şikâyet ettim."³²⁹

Gazilerin bir kısmı orada buldukları sivil kıyafetlerle terhis olurken, kimisi de askeri üniformayla terhis olmuştur. Gazi İ.H.A.'nın ifadesi "Terhisimi 6. Ayın 19'unda aldım. Mağusa'dan gemiyle geldik. Normal kıyafetle, sivil elbiseyle çıktım adadan. Mağusa Limanı'na getirdiler, uğurladılar. Habersiz geldik tabii. Karşılaman yoktu. Sürpriz oldu."³³⁰

³²⁸ İ.T. ile 8 Aralık 2021 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.

³²⁹ M.G. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

³³⁰ İ.H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

Gaziler Mağusa'dan gemi ile ayrılmıştır. Pek çoğu *TCG Ertuğrul Gemisi*'yle yolculuk etmiştir. Bazı gaziler terhisleri sırasında bindikleri geminin alt katında esirlerin olduğunu ve Adana'ya götürüldüklerinden bahsetmiştir. Gazi A.K.'nin ifadesi: “Dönerken *Ertuğrul Gemisi*'yle geldik. 750-758 tane falan esir vardı içinde. Sivil asker belli değil, esirler vardı. Ekim sonu gibiydi.”³³¹

Bu gemi yolculuğu esnasında içlerinde hala geri dönüyor olmalarına inanamamanın heyecanı ve şaşkınlığı vardır. Gazi H.A. dönüş yolundaki duygularını şöyle ifade etmiştir.

Terhis olana kadar orada kaldık, 3 Kasım 1974'te Ada'dan terhis oldum. Magusa'dan ayrıldık. Ada'dan ayrılırken asker üniformamla ayrıldım. Ben evliydim, çocuğum da vardı. Orada evi çocuğu düşünemiyorsun savaş anında. Beyin sıfırlanıyor. Dönüşte gemiye binince inanamıyorsun. Şöyle düşünüyorsun, acaba gemi batar mı? Buraya kadar sağ geldik ama...Bu düşünce geldi bana, gemi batar mı... Otobüse bindim, acaba otobüs kaza yapar mı... Üç katlı, yataklı bir gemiydi. Kimisi yatıyor, kimisi salonda. Kimisi sevinçli, kimisi yaşlı...³³²

Bu bölümde askerlerin (Gazilerin) 20'li yaşların henüz başındayken katıldıkları savaşa dair hatırladıklarını ele aldık. Terhis olmalarının ardından artık evlerine dönen askerler, “Gazi” olarak hayatlarına devam ettiler. Sonraki bölümde gazi olmanın onlar için anlamını, savaşın onlar ve aileleri üzerindeki etkilerini ve gazi olmanın toplum içindeki yerini ele alacağız.

³³¹ A.K. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

³³² H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

BEŞİNCİ BÖLÜM: GAZİ OLMAK

5.1. ÜLKEYE VARİŞ VE KARŞILANMA

Ada'dan ilk terhis olanlar Türkiye'de halk tarafından coşkuyla karşılanırken, 1975 yılında terhis alanlar için benzeri bir karşılama olmamıştır. İlk dönen askerleri Gazi Yarbay Cevdet Ayken³³³ de limanda karşılamıştır. Gaziler vatanlarına döndükleri için heyecanlanmış ve bir an evvel ailelerinin yanına memlekete gitmek için yola çıkmak istemiştir. Gazi H.A.'nın ifadesi: “Ondan sonra gemiyle Mersin’e geldik. Üniformayla çıktık biz, kimi sivil geldi. Oradaki Mersinliler, her gelen askeri lokantalara götürdüler, yemek yedirdiler.”³³⁴

İlk terhis olanlar gaziler memleketlerinde de sevinçle karşılanmıştır. Pek çoğu Ada'da olduğu süre boyunca ailesiyle hiçbir şekilde irtibat kuramamıştır. Ailelerine ölüm veya yaralanma haberi gitmemiştir. Gazi O.Y. ailesinin harekâtın başladığını haber almasıyla birlikte yaşadıklarının annesi üzerindeki etkisinden bahsetmiştir:

Savaşı duyunca, 50'nci Alay'a gitmiş babam, belki O. [Oğlum] kalmıştır, diye. Annem ömür boyu hastalık çekti bu yüzden. Savaş bittikten sonra gene normale dönüyorsunuz. Ama savaş esnasında düşmanla karşı karşıya kalınca, vurmak zorundayım onu, ben vurmasam o beni vuracak. Ama karşı tarafın da annesi babası var, onlar da o acıyı çekiyor. Benim annem, ben yaralanmadım veya ölmedim ama ömrünce hastalık çekti.³³⁵

Askerlerin evinde sadece bekleyiş vardır. Dönüşleriyle birlikte kurbanlar kesilir, evlerine haftalarca ziyaretçi gelir. Gazi İ.Y. eve döndüğünde tüm köy ziyaretine gelmiştir.

³³³ Harekâtın ilk gecesinde yaralanan Alay Komutan Yardımcısı.

³³⁴ H.U. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

³³⁵ O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

4 ay oradaydım. Ada'dan terhis oldum. Kasım ayında aldım teskereyi. Asker elbisesiyle geldik. Geldik, birliğe gidip elbiseleri giydik. Anamız babamız bizden üç dört ay haber alamayınca, “ Bunlar şehit oldu.” diyor. Biz hep mevzideyiz. Haber göndermek yok. Annemler babamlar iki kuzu kestiler o gün, pişti kuzular. Köyümüzü çağırdılar. Atam da 1993'e kadar muhtarlık yaptı, bütün her taraftan insan geldi.³³⁶

Gaziler için bu karşılama heyecan verici bir mutluluk olmuştur. Ancak savaş ortamının yarattığı bazı sıkıntılar zaman içinde duygu durumlarında kendini göstermeye başlamıştır. İlk terhis olanlardan Gazi E.K. eve döndüğünde üzerindeki durgunluğun ailesi tarafından dile getirildiğinden bahsetmiştir.

Terhisi Ada'dan aldım. 20 ay askerlik yapmıştım, 53/1 idim. Kasım ayı gibi terhis oldum. Mağusa'dan gemiye bindim gelirken. Korku diye bir şey yoktu. Kurşun bir yerden girecek bir yerden çıkacak. Derdik ki ne olacak? İnsan kendini çok sıkıyor, sıkınca da bir şey anlamıyor herhalde. Geldik buraya, annemiz babamız “Bir durgunluk var. Acaba buna bir şey mi oldu?” diyorlar...³³⁷

Bazı gaziler ev halkı yattıktan sonra geceleri uyuyamama, oda içinde gezinme, karanlıkta duramama gibi birtakım duygular yaşamaya başlamışlardır. Geceleri bağırma veya kendi kendine konuşma durumları yakınları tarafından kendilerine söylenmiştir. Bazıları bu durumun farkındayken bazıları ise daha sonra kendilerine söylendiğinde farkına vardıklarını ifade etmişlerdir. Gazi H.C. döndükten sonra yaşadıklarından ve çevresindekilerin ona/onlara yaklaşımından bahsetmiştir.

Geldik tabii kucaklamalar falan filan. Ablamlar vardı, ablamlar Almanya'da kalıyor, yeğenlerim burada. Tabii oradan kalma bir

³³⁶ İ.Y. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

³³⁷ E.K. ile 13 Aralık 2021 tarihinde Bolu'da yapılan görüşme.

alışkanlık var. Gündüzleri kilitliyorum kapıyı, yatıyorum. Geceleri kalkıp dolaşıyorum. Yeğenler korkuyordu, yanıma gelmiyordu. “Dayım böyle böyle yapmış, şöyle şöyle kesmiş...” falan gibilerinden... Sonra geç adapte sağlıyorsun. Geliyorum yatıyorum, böyle acayip sesler oluyormuş, duyuyormuşum, bir şeyler oluyormuş. Bursa’ya gittik bir yere. Misafirlige gittik, orada ben sesler çıkartıyormuşum. Orada “Bir hoca var.” dediler. Ona göturdüler. (...) 1975’te fabrikaya girdim ben. Fabrikada benim gibi gazi arkadaşlarım da vardı. Oradaki bayanlar “Bunlar hep üşütmüş...” derdi. Bana pek bir şey demiyorlardı. Bir eser bırakmıştı, kalmıştı üzerimde. Ya öyle bir şey oluyor ki, buraya düştüğünü patladığını görüyorsun. Yattığını görüyorsun kişilerin. “Cuu!” geliyor, “Gümmm!” arkasından “Yandım anam!” sesi geliyor. Bakıyorsunuz bizim İ. Çavuş, şarapnel parçası gelmiş...³³⁸

Ailesi olan gaziler, ailelerinin kendilerini bir süre dinlenmeleri için çalıştırmadığını söylemiştir. Gazi M.G.’nin ifadesi: “Türkiye’ye dönünce kurban kestiler, eğlenceyle karşıladılar. ‘İki üç ay çalışmasın bu.’ dediler. İyi değildik ama...”³³⁹

5.2. SAVAŞ PSİKOZU VE ADAPTASYON

Mülakatlarda gazilerin psikolojik durumlarını değerlendirilebileceği herhangi bir soru sorulmamıştır. Ancak eve dönüşlerinin nasıl olduğu sorulan gazilerin hepsi de döndükten sonraki süreçte adaptasyonlarıyla ve duygu durumlarıyla ilgili bilgi paylaşmıştır. Harekâtın ardından memleketlerine dönen askerlerin bir kısmı bir süre dinlenmiş, bir kısmı hemen çalışmaya başlamış ve bekar olanları da bir süre sonra evlenmiştir. Savaş sonrasında, ülkeye döndüklerinde ne resmi makamlarca ne de çevrelerince psikolojik destek için bir teşvik veya yönlendirme olmamıştır. Gazi R.K.’nin döndükten sonraki psikolojik durumuna ilişkin ifadeleri:

³³⁸ H.C. ile 14 Aralık 2021 tarihinde Sakarya’da yapılan görüşme.

³³⁹ M.G. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa’da yapılan görüşme.

Döndükten sonra da bayağı psikolojik sıkıntılar yaşadık. Mesela geceleri kan ter içerisinde uyanıyordum. Sanki boğazımı sıkıyorlar gibi. Çünkü oradaki yaşadıkların kolay çıkmıyor. Nevşehirli arkadaşımın kafasının ikiye ayrılmasını, arkadaşımın ayağının kopmasını anlatamam ben, onu yaşamak lazım. Oldu bitti... Öyle değil ki... Ben o psikolojiyi yıllarca çektim. Şimdi iyiyim ama...³⁴⁰

Gazi İ.K.'nın psikolojik desteğe ihtiyaçları olduğu halde böyle bir desteğe dair yönlendirme almadıklarına dair ifadeleri:

Aileyle konuşamıyorsun bazı şeyleri. Bazı arkadaşlarımız var, anlatmaya başlayınca anlatamıyor ağlamaktan. Bugün Amerika böyle bir savaştan çıktıktan sonra bütün erata psikolojik destek veriyor. Adam ki sivil hayatta kavga bile etmemiş, orada savaşa giriyor. Bizde hiç destek yok.³⁴¹

Yalnızca birkaç gazi savaştan sonra psikolojik destek aldığını ifade etmiştir. Savaşta yaralanmış veya esir düşmüş askerler de psikolojik bir destek görmemiştir. Gazi M.U. 42 yıl boyunca durumunun farkında olmadığını ancak 42 yıl sonra psikolojik destek almaya başladığında, ne olduğunu anladığını ifade etmiştir. “Ben 42 yıl asker kalmışım [Hissi anlamda]. Tedavi gördüm. Benim arkadaşlar fark etmiş de bana yanaşmazlardı. Emekliyim ben, "Bulaşma buna." diye söylerlermiş...”³⁴²

Yaşadıklarının farkına daha sonra varan gaziler, durumlarını “Aslında biz o zamanlarda hiç iyi değildik. Fakat bize ne olduğunu bilmiyorduk.” şeklinde ifade etmişlerdir. Savaşın çok zor olduğunu, bunu sadece yaşayan kişinin anlayabileceğini ifade etmişlerdir. Gazi H.K. üzerinde hala savaşın tesiri olduğunu ifade etmiştir.

³⁴⁰ R.K. ile 4 Ocak 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

³⁴¹ İ.K. ile 22 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

³⁴² M.U. ile 10 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

İnsan anlatamıyor, çok büyük bir duygu. Buraya böyle geri sağ selamet döneceğimize dair hiç hayalimizde yoktu. Babam da garibandı. Direkt eve geldik de daha hala benim var [Savaşın üzerinde kalan tesirini kastediyor]. Mesela ben yattığım zaman savaşıyorum, konuşuyorum hala... Çocuklar da biliyor.³⁴³

İki mülakatta, gazi eşleri görüşme sonunda konuyla ilgili düşündüklerini dile getirmiştir. Harekâttan hemen sonra evlendiklerini ve harekâtın etkilerinden kaynaklı eşlerinin kötü günler geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Onlara desteği kendilerinin sağladıklarını söylemişlerdir. Yine benzer şekilde gazi eşleri, gazilerin bile farkında olmadığı, gece kabuslarından, bağırımlarından ve sinirli ruh halinden bahsetmiştir. İkinci harekâtta yaralanan Gazi E.Ş.'nin ifadesiyle yaşadıkları:

Hatta ilk geldiğim zamanlarda da sınırlarım normal değildi. Yani böyle harp görmüş adamın sınırları bozuk olur. Uyku yok, yatakta yatıyorum pat düşüyorum aşağıya. Zaman geçtikçe gitti. Hiç destek falan almadım. [Eşi konuşuyor] Destekçisi ben oldum, ben! Yani biz o zaman evliydik, benim o zamanki çektiğimi şimdiki kızlar bir saat çekmezdi. Ama ben kimseden destek almadım, destek yoktu ki o zaman. O zaman suskunluk vardı, sessizlik vardı, çekmek vardı. Hayat bitti, 46 sene...³⁴⁴

Gaziler çevrelerindeki insanların onlara karşı önyargılı davranış geliştirmesinden rahatsızlık duymuştur. Gazi H.U. eve dönüşünde kendisi hakkında neler düşündüklerini öğrendiğinde üzüldüğünü ifade etmiştir.

Benim annem babam yurtdışındaydı. Bir amcamın evine gitmiştim. İkindiden gece 1'e kadar tıklım tıklımdı evin için. Hatta millet gittikten sonra, amcam oğluna "Sak yat, bu kafayı yemiş." dedi [Gözün açık yat manasında]. Yani düşünebiliyor musun, ben kaç kilometre yoldan

³⁴³ H.K. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

³⁴⁴ E.Ş. ile 24 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

gelmişim. Ondan sonra amcamın evinde annem babam yok, misafir oluyorum. Saat 1'e kadar ev tıklım tıklım. O ara yatmaya kalkarken amcam öyle diyor oğluna, uyanık yat, kafayı yemiş bu diyor. O gün o lafi yedim ya, sabah kahvaltısını yemeden çıktım o evden.³⁴⁵

Gazilerin özellikle belirtmek ve konuşmak istedikleri bu husus şu ana kadar ne resmî kurumlarca dikkate alınmış ve bir destek mekanizması sağlanmış ne de konu hakkında bir araştırma yapılmıştır. Gazilerin anlatılarında bu durumun terhis sonrası daha çok ortaya çıktığı yönündedir, harekât esnasında da benzer durumlar yaşandıysa da bundan bahsedilmemiştir. Psikolojik durumunun iyi olmadığından bahsettikleri silah arkadaşları olmuştur ancak bu üstünde durdukları bir konu olmamıştır. Harekât esnasında içinde buldukları koşullar ve kendileriyle benzer koşullara sahip silah arkadaşlarıyla birlikte oldukları için durumlarının farkına varamamış olmaları da mümkün olabilir. Maalesef bu konuyla ilgili bir araştırmaya ulaşılammıştır. Harekâtla ilgili kaynaklardan yalnızca Tabip Yüzbaşı İrfan Akay'ın *Kıbrıs Barış Harekâtı Anıları* kitabında "Savaş Psikozu" yaşayan askerlerin olduğundan bahsedilmiştir. Tabip Yüzbaşı İrfan Akay 25 Temmuz 1974 günü Ada'ya çıkmıştır. Gün gün anılarına yer verdiği kitabında 28 Temmuz 1974 günü için şu notu düşmüştür:

Daha ilerde bir astsubay şehit olmuş, yanında da iki er acayip hareketler yapıyorlardı. Besbelli harp psikozu iki vaka; onları güzel sözlerle teskin ettim. Gururlarını okşadım ve ileri cepheye gönderdim. Eğer harp psikozlarına "Vah vah evladım! Ne oldu sana böyle!" gibi yumuşak laflar edersen ve hatta geri hatta gönderirsen bütün askere bu durum bulaşıcı hastalık gibi sirayet edebilir. Onları hemen ileriye, cepheye göndermek gerekir.³⁴⁶

12 Ağustos 1974, Pazartesi günü bir başka savaş psikozu vakasına müdahale etmiştir: "Sabah 07:30'da kalktım. Saat 09:00'da Lefkoşe'nin temizleme

³⁴⁵ H.U. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

³⁴⁶ Dr. İrfan Akay, *Kıbrıs Barış Harekâtı Anıları* (İstanbul: Efe Akademi, 2021), 37.

ekibi geldi. Komutanın emriyle onlara nezaret ettim. Bir yanık ve bir harp psikozu vakasına müdahale ettim.”³⁴⁷ Harekâtın sona ermesiyle birlikte, savaş psikozu vakalarında da artış olduğunu, İrfan Akay’ın 30 Ağustos 1974 günü yazmış olduğu şu nottan anlayabiliyoruz: “Hastalıklar, kazalar ve harp psikozları artmaya başladı. Bazı vakalara psikiyatrist gerekiyor.”³⁴⁸

İrfan Akay’ın anılarında bahsettiği harp psikozunun tanımını yapmadan evvel, Birinci Dünya Savaşı’ndan Vietnam Savaşı’na dek, harp psikozunun nasıl tanımlandığı, tedavi edildiği ve harp psikozuna karşı dönemsel olarak geliştirilen bakış açılarından bahsetmek gerekmektedir.

Savaş Psikozuna ilişkin ilk araştırmalar Birinci Dünya Savaşı sonrasında başlamıştır. Savaşta silah arkadaşlarının ölmesine ve yaralanmasına tanık olmuş, sürekli bir ölüm tehdidi altında kalmış askerlerde histeriye benzer (Donup kalma, hareket edememe, konuşamama, tepki vermeme) davranışlar görülmüş ve bu askerler yatırılarak tedavi edilmiştir. İlk önce, savaş sonrasında askerlerin gösterdiği bu davranışların fiziksel travmaya bağlı olduğu düşünülmüştür. Bu durum “Shell Shock-Şarapnel Şoku” olarak isimlendirilmiştir. Daha sonra, bu tip vakaların sadece fiziksel travmaya bağlı olarak gelişmediği anlaşılmıştır. Şiddete ve şiddet sonucu ölüme uzun süre maruz kalmanın duygusal stresinin, cephe savaşı sonrasında, savaşmış erkeklerde nevrotik bir sendroma sebep olduğu anlaşılmıştır. Askeri yetkililerin önce üstünü örttüğü bu durum, vakaların artış göstermesi nedeniyle konuya bir açıklama getirmek zorunluluğunu da getirmiştir. Ancak bir askerin duygusal tepki vermemesi ve savaşmakla gurur duyması gerektiğine dair geleneksel anlayış sebebiyle, söz konusu vakalar ahlaki zayıflıkla bağdaştırılmıştır. Travmatik durumdaki askerlerin tedavisinde utandırma, tehdit ve cezalandırma gibi yöntemler kullanılmıştır. Ayrıca askerlerin savaştan kaçmak için bu tür davranışlar geliştirdikleri gibi kanılar da oluşmuştur. Savaştan bir süre sonra bu konuya olan ilgi azalmıştır. İkinci Dünya Savaşı’yla birlikte konuya olan ilgi yeniden başlamıştır. Bu sefer farklı olarak askeri psikiyatristler yoğun çatışmanın yaratacağı ruhsal sarsıntıyı ve bunun psikiyatrik zayıyata neden

³⁴⁷ a.g.e., 65.

³⁴⁸ a.g.e., 95.

olabileceğini kabul etmişlerdir. Amerikalı psikiyatristler bu ruhsal sarsıntıya karşı askerleri koruyacak ve hızlı bir tedaviyi sağlayacak yöntemler üzerinde çalışmaya başlamıştır. İkinci Dünya savaşı sırasında tedavi olarak görülen yöntemler arasında konuşma tedavisi ve travmatik durumdaki askerleri ve silah arkadaşlarını savaş hattına en yakın noktalara gönderilmesi de vardır. Savaşın, savaşan erkekler üzerindeki uzun süreli etkileri Vietnam Savaşı'na dek kapsamlı bir şekilde ele alınmamıştır. Bir grup Vietnam Savaşı Gazisi, kahraman olmayı ve kendilerine verilen madalyaları reddederek, savaşı protesto etmek, travmatik durumdaki gazilere destek olarak savaşın etkileri hakkında farkındalık yaratmak amaçlı örgütlenmişlerdir. Bu örgütlenme psikiyatrik araştırmaların yapılmasında etkili olmuş ve araştırmalar sonucunda travma sonrası stres bozukluğu sendromu bir tanı haline gelmiştir. Amerikan Psikiyatri Birliği “Travma Sonrası Stres Bozukluğu (Post-Traumatic Stress Disorder)” adı altında yeni bir kategoriye, resmi olarak mental bozukluklar elkitabına almış ve 1980 yılında PTSD resmi olarak kabul görmüştür.³⁴⁹

Amerikan Psikiyatri Birliği “Travma Sonrası Stres Bozukluğu (PTSD)” tanımını derneğin web sayfasında şu şekilde tanımlanmıştır:

Travma Sonrası Stres Bozukluğu doğal afet, ciddi bir kaza, terör eylemi, savaş/kavga veya tecavüz gibi travmatik bir olayı yaşayan veya tanık olan ya da ölümlerle, cinsel şiddetle veya ciddi yaralanma ile tehdit edilen kişilerde ortaya çıkabilecek bir psikiyatrik bozukluktur. Travma Sonrası Stres Bozukluğu olan kişiler, travmatik olay sona erdikten sonra uzun süren deneyimleriyle ilgili yoğun, rahatsız edici düşüncelere ve duygulara sahiptir. Olayı geri dönüşler veya kabuslar yoluyla yeniden yaşayabilirler; üzüntü, korku veya öfke hissedebilirler ve diğer insanlardan kopmuş veya yabancılaşmış hissedebilirler. Travma Sonrası Stres Bozukluğu olan kişiler, kendilerine travmatik olayı hatırlatan durumlardan veya

³⁴⁹ Derleme: Sigmund Freud, Sandor Ferenczi, Karl Abraham, Ernst Simmel ve Ernest Jones, *Psikanaliz ve Savaş Nevrozları*, çev. Adem Beyaz. (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2017). Yener Özen, “Psikolojik Travmanın İnsanlık Kadar Eski Tarihi,” *The Journal of Social Science* 2, (2017).

insanlardan kaçınabilir ve yüksek bir gürültü veya kazara bir dokunuş gibi sıradan bir şeye güçlü olumsuz tepkiler verebilirler.³⁵⁰

Çalışmanın bu kısmı bir tanı koymak veya tedavi yöntemi sunmak amaçlı değil, bu konuyla ilgili bir veri olmamasına ve bu eksikliğin önemine dikkat çekmek üzere detaylı olarak ele alınmıştır. Türkiye’de savaşın ve savaşın uzun süren etkileri üzerinde yapılmış araştırmaların olmaması veya yapılamaması nedeniyle gazilerin ve onların ailelerinin üzerinde savaşın ve hala devam etmekte olan sınır ötesi harekâtların nasıl bir etkisi olduğunu bilmemize imkân yoktur. Bu nedenle de gazilerin nasıl bir psikolojik desteğe ihtiyaçları olduğunu söyleyebilmek ve bu ihtiyaca yönelik destek mekanizmalarının kurulmasını sağlamak da mümkündür değildir.

5.3. ANILARI ANLATMAK

Bu çalışmanın yapıldığı güne kadar resmî kurumlarca hiçbir gaziyle anılarını anlatması veya anılarının kayda alınması için irtibat kurulmamıştır. Gazilerin bir kısmı anılarını davet edildikleri okullarda ve törenlerde anlatabilir durumdayken bir kısmı bu konuyu kimseyle konuşmamıştır ve konuşmak istememektedir. Gazi M.N.’e ilk kez yapılan bu mülakatla anılarını birisine anlattığını ifade etmiştir: “47 yıl sonra ilk kez size anlatıyorum. Anlatmak değil, ilgili olmalı insan. Anılarım resmi bir kurum tarafından kayda alınmadı. Kimse irtibata geçmedi.”³⁵¹ Gazi H.Y.’nin ifadesi: “Sırası geldiği zaman konuşurum. Sorulursa, sırası gelirse... Hatta torunumun okulundan bir kez çağırdılar, orada konuştum. Resmi bir kurumdan irtibata geçilmedi anlatmam için. Neden bilmiyorum.”³⁵² Gazi İ.A.’nın ifadesi: "Okullardan çağırıyorlar, gidip anlatıyoruz."³⁵³

³⁵⁰ Amerikan Psikiyatri Birliği, “Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) Nedir?,” <https://psychiatry.org/patients-families/ptsd/what-is-ptsd> [Erişim: 24.08.2022].

³⁵¹ M.N. ile 11 Ocak 2022 tarihinde İzmir’de yapılan görüşme.

³⁵² H.Y. ile 8 Şubat 2022 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme.

³⁵³ İ.Y. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa’da yapılan görüşme.

Harekâtla ilgili anılar aile içinde de genel olarak pek konuşulmamıştır. Gazilerin pek çoğu anılarını çocuklarına anlatmamıştır. Bu durumu çocuklarının ilgisiz olmasına bağlayan veya konunun savaşa gelmediğini söyleyen gaziler olmuştur. Gazi M.D.'nin ifadesi: “Çocuklarımıza biz bunları anlatmadık. Anlatamadık yani. Daha tazeydi. Ama şimdi alıştık. Bazı böyle anlatmaya girince de dayanamıyorum.”³⁵⁴ Gazi H.C.'nin ifadesi: “Çocuklarıma böyle anlatmış değilim. Arkadaşlarımla konuşuyorum ama.”³⁵⁵ Gazi İ.K.'nin ifadesi: “Ben derneğe geliyorum, arkadaşlarımla konuşuyorum. Aileyle konuşamıyorsun bazı şeyleri. Bazı arkadaşlarımız var, anlatmaya başlayınca anlatamıyor ağlamaktan. Çocuklara anlatmadım ama toruna anlatıyorum bazı şeyleri.”³⁵⁶

Bazı gaziler, eve dönüp ailelerine kavuştuktan sonra, düşman bile olsa onun da annesi var şeklinde empati kurmuştur. Bu empati durumlarını biraz daha duygusal noktaya taşımıştır. Savaşta hayatta kalmak için öldürüyorsun, yoksa o seni öldürüyor ifadesi sık kullanılmıştır. Gazi İ.T.'nin ifadesi:

Savaş kolay bir şey değil. Hayatta kalabilmek için öldüreceksin, başka şansın yok. Gördük Ayvasıl'da (Türkeli) Rum askerleri, üzerlerinde elbise bile yok, çekirge gibi zıplıyorlar. Bir taraftan kaçıyorlar. Niye? Ölmek için. Artık sen onları kaçırmak için ne yapacaksın, sen vurmasan o seni vuracak... Savaş böyle bir şey.³⁵⁷

Gaziler anılarını anlatırken, dikkat çekici biçimde çarpışmaya girdikleri ilk anı tasvir etmekte zorlanmıştır. Ölümle ve öldürmeyle ilk yüzleşme anını genel olarak “pat küt”, “bam güm”, “çat pat” gibi kelimelerle tasvir etmişlerdir.

Bununla birlikte anılarını anlatmaktan kaçınan gazilerde anılarda karışıklık ve eksik hatırlama daha sıktır. Anılarını sıklıkla anlatan gazilerde ise yerleşmiş ve zaman içinde kemikleşmiş olan bir anlatı dili hakimdir. Özgün anlatım her iki durumda da aradan geçen zaman sebebiyle mümkün değildir. Hem yaşları itibarıyla

³⁵⁴ M.D. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme

³⁵⁵ H.C. ile 14 Aralık 2021 tarihinde Sakarya'da yapılan görüşme.

³⁵⁶ İ.K. ile 22 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

³⁵⁷ İ.T. ile 8 Aralık 2021 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.

hem üzerinden 48 yıl geçmiş olması hem de yaşadıklarının zorlukları sebebiyle pek çok anı ve detay (Gün, saat, bölge, isim vs.) unutulmuştur.

Harekâttan sonra KKTC'yi ziyaret eden ve sık ziyaret eden gaziler anılarını ve bölge isimlerini daha iyi hatırlamaktadır. Elbette burada anılar hâkim dile yaklaşarak yeniden düzenlenmiş de olabilir. KKTC'ye harekâttan sonra gitmemiş olan gaziler anılarını zor hatırladıkları gibi anılarını anlatmaktan da kaçınan gazilerdir. Özellikle harekât esnasında yaralanmış gazilerde Kıbrıs'ı ziyaretten veya anıları anlatmaktan kaçınma hali daha belirgindir. Harekâtın ilk günü yaralanan Gazi İ.E. harekâtı hatırlatan her şeyden kendisini uzak tuttuğunu ifade etmiştir:

Aileye gönderilen şeyler var genel kurmayın gönderdiği. Onlara bakmıyorum. Anılarımı da anlatmıyorum. Psikolojim bozuluyor. İlk geldiğimde destek aldım, askeri hastaneye gidip. 1-2 sene [İlaç] kullandım, sonra komutanla oturdum [Psikiyatrist] “Artık istemiyorum.” dedim. Bıraktım [İlacı].³⁵⁸

5.4. HATIRA SAKLAMA

Gaziler genel olarak Osmaniye'deki ve Kıbrıs'taki Kışlada çekti oldukleri fotoğrafları hatıra olarak saklamıştır. Bazıları sık sık fotoğraflara bakıp o günleri yad ettiğini bazıları ise pek bakmadığını ifade etmiştir. Gelirken anı olacak bir obje, eşya getirmemişlerdir. Sadece fotoğraflar, Kıbrıs haritası, bayrak, kartpostal gibi şeyler sakladıklarını, bunların da bazılarının kaybolduğunu ifade etmişlerdir. Gazi İ.A.'nın ifadesi: “Fotoğraflarım var, sık sık bakıyorum, ağlıyorum.”³⁵⁹ Gazi E.Ş.'nin ifadesi: “Mataram vardı benim. O da Trabzon'da şimdi. Sık sık bakmıyorum tabii. Hatırlıyorum, çok da hatırlamak istemiyorum...”³⁶⁰

Gazi O.Y. üniformasını, o günden kalma elbisesini sakladığını ve bunları görmekten hoşnut olduğunu ifade etmiştir.

³⁵⁸ İ.E. ile 12 Ocak 2022'de, Manisa'da yapılan görüşme.

³⁵⁹ İ.Y. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

³⁶⁰ E.Ş. ile 24 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

Harekât sonrası yeni bir elbise yaptık, onunla terhis olduk. Sivil kıyafet yoktu. O elbisemi saklıyorum, halen evimde duruyor. Gardırobumda duruyor, ne zaman açsam görüyorum. Fazla bir şey hissettiğim yok ama o elbiseyi görmeyi seviyorum. O benim bir parçam oldu. Gardırobumu açtığımda onu mutlaka görüyorum ve hoşuma gidiyor onu görmek.³⁶¹

Gazilerden bazıları harekât esnasında günlük tutmuştur ve bu günlüğü saklamıştır. Gazi H.K.’nin ifadesi: “Hatıra, fotoğraf yok hiçbir şey. Günü gününe günlük tuttum, onu saklıyorum.”³⁶² Gazi O.B.’nin ifadesi: “Defterlerim var. Sık sık bakarım. İntikal ettiğim akşam dizim üzerinde yazdığım defterler. Bunu iftiharla saklıyorum. Bazen gururlanıyorum, güzel işler yapmışız hep beraber... Bazılarında hüzünleniyorum.”³⁶³

Bazı gaziler madalyaları dışında Kara Kuvvetleri Komutanlığı tarafından kendilerine verilen “Şerit Rozet Beratı” (Görsel 5.1) ile Kıbrıs Barış Harekâtı’nın 25’inci yılına özel Türkiye Muharip Gaziler Derneği tarafından “Bu savaşın anısını nesilden nesillere yaşatmak üzere” verilmiş olan bir anı beratını da (Görsel 5.2) saklamaktadırlar.

³⁶¹ O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme.

³⁶² H.K. ile 13 Aralık 2021 tarihinde Bolu’da yapılan görüşme.

³⁶³ O.B. ile 13 Ocak 2022 tarihinde İzmir’de yapılan görüşme.

Görsel 6.1: Şerit Rozet Beratı

Kaynak: Araştırmaya katılan bir Kıbrıs Gazisine aittir (Ocak 2022'de çekilmiştir).

Görsel 7.2: Kıbrıs Barış Harekâtı'nın 25'inci Yılı Anı Berati

Kaynak: Araştırmaya katılan bir Kıbrıs Gazisine aittir (Mart 2022'de çekilmiştir).

5.5. KIBRIS'A ZİYARET

Gazilerin bir kısmı Kıbrıs'ı birkaç kez ziyaret etmiş, bir kısmı hiç ziyaret etmemiştir. Bir kısmı ziyaret etmeyi isterken bir kısmı da Kıbrıs'a gitmeyi hiç düşünmemektedir. Gazi M.U. Kıbrıs'a yaptıkları ilk gezinin onları çok duygulandırdığından bahsetmiştir. "Kıbrıs'a üç dört kez gittim. 2002'de iki kere gittim. Oturduk ağladık arkadaşlarla."³⁶⁴

Gazilerden bazıları Kıbrıs'a gitmenin onlar için çok zor olacağını düşünmektedir. Arkadaşlarının hayatını kaybettiği, yaralandığı yerlerde bulunmaktan, şehitlikleri ziyaret etmekten çekinmektedirler. Gazi E.Ş.'nin ifadesi:

³⁶⁴ M.U. ile 10 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

“Kıbrıs’a hiç gitmedim, istemedim de. Çok arkadaşım orada öldü, vuruldu. Çok hatırlamak istemiyorum.”³⁶⁵

5.6. GAZİ HAKLARI VE MADALYALAR

Kıbrıs Gazilerine 1005 sayılı kanun kapsamında (1983 yılında yapılan değişikliklerle) şeref aylığı bağlanmıştır.³⁶⁶ Ancak daha sonra 06.03.2007 tarihinde kanunda yapılan değişikliklerle³⁶⁷ şeref aylığı olarak ödenen maaşta, sosyal güvencesi olan ve olmayan gaziler ayrımı yapılmıştır. Tüm gaziler şeref aylığı üzerinden yaratılan ayırmadan rahatsızlık duymuştur. Gazi A.K.’nın ifadesi:

Bizi ikiye parçaladılar. Ben kaldıramıyorum bunu. Ben emekli olmuşum ama cebimden yatırdım ben, kendi işimden. Sen emeklisin diye bizim maaşı yarıya düşürdüler, şimdi yarıyı da geçti artık. Onlar alıyor 4500, bize verecekler 1600 mesela... Bunu ben hiç kaldıramıyorum. Şeref aylığında ayrı gayrı olmamalı.³⁶⁸

Gazi O.Y. Şeref aylığı hususunda ikilik yaratmak yerine sosyal güvencesi olmayıp da ihtiyaç sahibi olan gazilere ek destek sağlanması gerektiğini ancak bunun şeref aylığı altında yapılmasının doğru olmadığını ifade etmiştir.

Gazi haklarıyla ilgili, bize 1983 yılında bağlanan bir şeref aylığı var. Şeref aylığında Mareşal’i de Generali de eri de eşit maaş alır. Fakat 2007 yılında, sosyal güvencesi olanları bizden ayrı asgari ücret düzeyine endekslediler. Sosyal güvencesi olan, yıllarca çalışan, vergisini ödeyen insanlar sanki cezalandırılmak istenir gibi, onlara 1200 TL şeref aylığı verilirken, öbürlerine 2700 TL maaş verilmektedir. Rakamı söylememin

³⁶⁵ E.Ş. ile 24 Aralık 2021 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme.

³⁶⁶ Mevzuat Metni, “Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında, 1005 Sayılı Kanun,” <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1005.pdf> [Erişim 6.05.022].

³⁶⁷ Resmî Gazete, “1005 Sayılı Kanun’da Değişiklik,” <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/03/20070310-2.htm> [Erişim 6.05.2022].

³⁶⁸ A.K. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa’da yapılan görüşme.

bir anlamı yok. Fakat yapılan ayırım gaziler arasında büyük bir hoşnutsuzluk ve üzüntüye sebep oldu. Haklılar da şeref aylığıyla ilgili bunun yapılmaması gerekirdi. Ek bir ödeme, başka bir isimle yapılabilirdi. Tüm gazi haklarında, 1005 sayılı yasaya tabi olanlar hariç diyor, bu yasaya tabi olanlar da bizleriz. Bu yasa sadece bizim için kurulmuşken, daha sonra milli sporcuları, madalya alanları da dahil ettiler. Onlar da bizim kadar şeref aylığı alıyorlar. Sadece milli sporcular değil, gazeteciler, sanatçılar da var, hepsini bu yasaya dahil ettiler. Bizi bu yasanın içinde harmanladıkları için, 1005 sayılı yasaya tabi olanlar hariç diyorlar. O zaman bizim yasamızı değiştirin. Ben neden bir sporcuyla sanatçıyla aynı yasaya tabiyim, ben gaziyim. Biz böyle üvey evlat muamelesi gördüğümüzü düşünüyoruz.³⁶⁹

Gaziler hakları konusunda ve genel olarak devletin Kıbrıs Gazilerine üvey evlat muamelesi yaptığını, varlıklarının dikkate alınmadığını dile getirmişlerdir. “Unutulduk gittik biz, kimse bizimle irtibata geçmedi.”³⁷⁰

Gaziler ilk madalyalarını Muharip Gaziler Derneği tarafından para ile satılan bir madalya ile temin etmiştir. Aldıkları bu ilk madalyanın parasını kendilerinin ödemesi de gaziler için önemli bir husus olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti tarafından gazilere dağıtılan bir madalya olmamıştır. Birkaç yıl evvel ise KKTC tarafından Kıbrıs Gazilerine bir madalya verilmiştir (Görsel 5.3). Ancak bu madalyanın gazilere ulaşması da koordine edilememiştir.³⁷¹ Aldıkları ilk madalya için, Gazi M.N. bedelini bizim ödediğimiz madalya ifadesini kullanmıştır. “Lafa gelince mangalda kül kalmıyor. Bizim Türkiye’de aldığımız ilk madalya, bedelini bizim ödeyerek aldığımız madalyaydı. İkincisi KKTC’nin iki yıl önce falan verdiği bir madalya var.”³⁷²

³⁶⁹ O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme.

³⁷⁰ İ.K. ile 22 Aralık 2021 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme.

³⁷¹ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, “Madalya Temini,” <https://www.aile.gov.tr/sss/sehit-yakinlari-ve-gazilere-yonelik-hizmetler-dairesi-baskanligi/madalya-temini/> [Erişim 06.05.2022].

³⁷² M.N. ile 11 Ocak 2022 tarihinde İzmir’de yapılan görüşme.

Görsel 8.3: Kıbrıs Gazilerine KKTC Tarafından Verilen Madalya ve Gazilerin Kendi Ceplerinden Ödeyerek Satın Aldıkları Madalya

Kaynak: Araştırmaya katılan bir Kıbrıs Gazisine aittir (Mart 2022’de çekilmiştir).

Gazi O.Y. harekât sonrasında “Üstün Cesaret ve Feragat Madalyası” (Görsel 5.4) için de listeler istendiğini ancak bu madalyaların kendi bölüğünden ismi verilen hiç kimseye dağıtılmadığını ifade etmiştir.

Harekâttan sonra her birlikten çok üstün başarı gösterenlerin adı istendi. Bizim bölükte on yedi kişinin ismi verildi, buna ben de dahildim. Listeyi rahmetli Tabur Komutanımız Ö.S.’ye ben teslim ettim bölük

komutanımız emriyle. Fakat ne yazık ki bizlere en ufak bir şey verilmedi. Madalyalar dağıtılmış ama kimlere dağıtılmış nasıl dağıtılmış onu ben bilmiyorum. Ama madalya verilmiş, kimlere bilmiyorum...³⁷³

Görsel 9.4: Üstün Cesaret ve Feragat Madalyası

Kaynak: Bir Kıbrıs Gazisine aittir (Mart 2022'de çekilmiştir).

Gazi R.K. verilen ücretsiz otobüs kartına değil, sevgiye saygıya ve ilgiye ihtiyaçları olduğunu dile getirmiştir. Kimsenin gazinin ne demek olduğunu bilmediği, saygı göstermediği bir toplumdan şikâyet etmiştir.

³⁷³ O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

Bir grup gazilere beleşçi diye bakıyor. Otobüse bedava biniyor, elektriği indirimli kullanıyor vs. Mesut Yılmaz'ın yanına gittik, o zaman Başbakanı. Sordu bize, ne istersiniz diye. Ben dedim ki “Sayın Başbakanım biz otobüse bedava binmek istemiyoruz, biz onun ücretini öderiz. Bizim gaziler olarak saygıya ve ilgiye ihtiyacımız var. Sevgiye ve ilgiye ihtiyacımız var.” Ondan sonra maaş olayımız falan gerçekleşti. Türk halkı tam şey yapamadı bunu.³⁷⁴

Gazi İ.A. toplumun gazinin anlamını bilmediğini, rozet veya madalya takmaları durumunda insanların kendilerine takıldığını ifade etmiştir. “Anma törenlerinde, bazen bir şey yapıyorlar ama bizi avutacak şekilde olmuyor. Biz de toplanamıyoruz, eğer üç beş kişi toplanıp yapsak, bunlar kafayı kırmış derler. Dalga geçiyorlar.”³⁷⁵ Gazi H.K.’nın ifadesi: “Bayrakları doldurmuşsun oraya diyorlar, takınca bunları. Hak etmedik mi dedim. Namus için takıyorum ben madalyaları bu bayrakları. Orada neler yapmadılar esir kamplarında insanlara.”³⁷⁶

³⁷⁴ R.K. ile 4 Ocak 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

³⁷⁵ İ.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

³⁷⁶ H.K. ile 13 Aralık 2021 tarihinde Bolu'da yapılan görüşme.

SONUÇ

Kıbrıs Adası, Akdeniz'deki stratejik konumu nedeniyle, pek çok kez güç mücadelelerine sahne olmuştur. Ada'nın aitliği üzerine çekişmeler, yıllardır sürmektedir. Ada'nın yakın tarihinde Yunanistan, Birleşik Krallık ve Türkiye Ada üzerinde söz sahibi olmuş önemli aktörlerdir. 1960 yılında bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş, ancak Ada üzerindeki hak sahipliği çekişmesi sonlanmamıştır. Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak etme ve Ada'daki Türk toplumunu ortadan kaldırmaya yönelik siyasi ve silahlı girişimleri 1974 yılına dek sürmüştür. 1960-1974 yıllarında Enosis'i gerçekleştirme arzusuyla Ada'da silahlı örgütlenmeler başlamış ve Türk köyleri işgal edilmiş, katliamlar yapılmıştır. Bu süre zarfında Türkiye (Garantör ülkelerden biri olması vasfıyla), Ada'daki çatışmalara son vermek ve Ada'nın Yunanistan'a bağlanmasının önüne geçmek için iki kez Ada'ya harekât düzenlemenin eşiğine gelmiş ancak hem siyasi olarak hem de askeri olarak yeterli güce sahip olmaması nedeniyle harekât gerçekleşmemiştir. Her seferinde caydırıcı bir politika izlemek zorunda kalmış ve hava taarruzu ile hem Ada'daki duruma müdahale etmiş hem de Ada'daki Türklerin örgütlenmesi konusunda (TMT) destek olmuştur. Yine bu süre zarfında Türk Silahlı Kuvvetleri, harekâtın eşiğine birkaç kez gelmiş olmanın tecrübesiyle, günün birinde gerçekten harekâta ihtiyaç duyulacağı düşüncesiyle hazırlıklarını sürdürmüştür.

Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'ni ortadan kaldırmaya yönelik, Yunan ordusu tarafından gerçekleştirilen askeri darbenin ardından Türkiye Cumhuriyeti Ada'daki duruma askeri müdahalede bulunma kararı almıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri müşterek bir harekât planıyla, 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekâtı'nı düzenlemiştir. Bu harekât esnasında, 50'nci Piyade Alayı 20 Temmuz 1974 günü Ada'ya Amfibi Deniz Piyade birliklerinin hemen ardından çıkan ilk alaydır. Bu sebeple de alayın harekât esnasındaki faaliyetlerini bilmek; alayın harekâttaki rolünü, çıkarma harekâtını ve harekâtın ilk üç gününü değerlendirebilmek adına önemlidir. Ancak şu ana kadar 50'nci Piyade Alayının Kıbrıs Barış Harekâtı'ndaki askeri faaliyetlerinin değerlendirilebileceği

bir araştırma yapılmamıştır. Harekât üzerine yapılmış araştırmalarda ise 50'nci Piyade Alayı'na yüzeysel olarak değinilmiştir.

Bu araştırmayla, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında 50'nci Piyade Alayı'nın farklı bölüklerinde, topçu taburlarında, Deniz Kuvvetleri'nde görev almış ve harekâta katılmış 24 Kıbrıs Gazisi ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve 50'nci Piyade Alayı'nın harekât esnasındaki faaliyetleri hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır. Görüşmelerin yanı sıra, harekât esnasında tutulmuş günlüklerden ve diğer birlikler hakkında bilgi veren yayınlardan faydalanılarak 50'nci Piyade Alayı'nın harekâttaki faaliyetleri değerlendirilmiştir. İlk tanıkların ifadeleriyle yapılan bu değerlendirmelerle, ileride yazılması olası bir Kıbrıs Barış Harekâtı tarihinin ilgili boşluklarını doldurmaya yardımcı olması amaçlanmıştır.

Kıbrıs Gazileri ile yapılan yüz yüze görüşmeler neticesinde, er seviyesindeki askerlerin harekât hakkında harekât öncesinde bilgilendirilmediği sonucuna varılmıştır. Harekât planı son ana dek gizli tutulmuştur. Bu sebeple de askerlerin harekâta gidiyor olduklarından haberleri olmamıştır. Askerler, gemi yolculuğu esnasında, yapılan açıklamalar ve verilen emirlerle harekâta katıldıklarını öğrenmişlerdir. Harekâta gittiklerini savaşın başlamasından birkaç saat önce öğrenmiş olmalarının etkisi; farklı rütbe, tecrübe ve yaşlardaki askerler üzerinde değişik sonuçlar göstermiştir. Personel arasında harekât öncesinde tatbikatlara katılmış ve eğitilmiş askerler de daha evvel hiç tatbikata katılmamış acemi askerler de vardır. Bazı askerler henüz silah kullanmayı bile bilmeden kendilerini savaşın ortasında bulmuşlardır. Bazı askerler ise gemi yolculuğu esnasında silah ve harp paketlerini kullanmayı öğrenmiştir. Askerler bindikleri geminin borda numarasını genel olarak hatırlamamaktadır. Limandaki karmaşa, bindirme faaliyetleri, yorgunluk, ne olduklarını bilmedikleri bir heyecan bu konuda etkili olmuştur. Gemiler seyir halindeyken, gemi tutması nedeniyle rahatsız olan askerler de olmuştur. Bölükler bölük bütünlüğü bozulmayacak şekilde tek bir çıkarma gemisine bindirilmiştir. Bölük olarak şarkı türkü söyleyenler, dua edenler olmuştur. Bir korku veya heyecan duymadıklarını ifade etmişlerdir. Hissettiklerini "çoşkulanmak" olarak tarif edenler olmuştur. Ancak mermi sandıkları açıldıktan sonra savaşa gidiyor olduklarını idrak etmiş ve kendilerine ne olacağını veya

ailelerini düşünmüşlerdir. Pek çoğu “Ölürsem şehit, kalırsam gazi olurum” düşüncesiyle durumu kabul etmiştir.

Çıkarma sabahı ise kendilerini savaşın tam ortasında bulmuşlardır. Bölükler dağılmış, kimin peşi sıra nereye gidileceği konusunda bir karmaşa yaşanmıştır. Bölük ve takım komutanları kısa sürede bölükleri toparlamış ve birlikler doğu-batı-güney yönünde taarruzlarına başlamışlardır. İlk güne dair hatırlananlar net değildir, çıkarma anından sonra kaç gün kaç gece nerede oldukları konusunda net hatıralar yoktur. Özellikle de harekât sonrasında Kıbrıs’a hiç gitmemiş ve harekât hakkında pek konuşmamış/konuşmayı tercih etmemiş gazilerin bölge ve tarihleri hatırlamada zorlandığı gözlemlenmiştir. İlk üç gün özelinde, sıklıkla ve net olarak dile getirilen hususlar, tank taarruzu, hava taarruzu, yiyecek ve su sıkıntısı, silah arkadaşlarının yaralanması veya hayatını kaybetmesi detayları ile Alay Komutanlarının hayatını kaybetmesi olmuştur.

Alay Komutanı Piyade Kıdemli Albay Halil İbrahim Karaoğlanoğlu’nun ilk gece hayatını kaybetmesinin ardından alay genelinde emir komuta sisteminde bir dağılma yaşanmıştır. Askerlerin çok sevdikleri komutanlarını kaybetmesi onların üzerinde hem derin bir üzüntüye hem de öfkeye neden olmuştur.

Birinci Harekât esnasında su ve yiyecek bulma konusunda ciddi anlamda sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunu her bölük, hatta her asker kendi yöntemleriyle çözmüştür. Genel olarak civarda buldukları paketli gıdaları veya ağaçlardan topladıkları meyveleri (Özellikle de keçiboynuzu) yemişlerdir. İçme suyu bulma konusundaki sıkıntılar harekât bittikten sonra ancak çözülebilmıştır.

Yine Birinci Harekâta en ciddi sıkıntılardan biri de haberleşme olmuştur. Telsiz iletişimin yapılamaması birlikler aralarındaki koordinasyonu bozmuştur. Taburlar arasında bağlantı neredeyse kurulamamıştır. Bu durum İkinci Harekât esnasında da devam etmiştir. Ancak İkinci Harekâta askerler hem mevzilenmiş hem de tecrübe kazanmış oldukları için bu durumdan daha az etkilenmişlerdir. Mühimmat ikmal konusunda bir sıkıntı yaşanmadığı belirtilmiştir. Bu konuda Birinci Harekâta bir endişe oluşmuş ve buna istinaden de tedbirli atış yapılmış ancak mühimmatsız kalma gibi bir durum yaşanmamıştır.

Görüşmelerde, Birinci ve İkinci Harekât ayrımı genel olarak yapılamamıştır. Zira askerler ateşkes emri almamış ve ateşkes dönemi boyunca da faaliyetlerine devam etmişlerdir. Tek fark, ağır silahların kullanılmaması ve ilerlemenin daha kolay gerçekleşmesi olmuştur.

50'nci Piyade Alayı'nın taburları/bölükleri İkinci Harekât için farklı birliklerin emrine verilmiştir. Ancak görüşmelerde bu konuda bilgi paylaşılmamıştır. Çünkü askerler hangi birliğin komutası altında oldukları konusunda bilgi sahibi değildirler. Bu durumdan (Er seviyesinde) askerlerin aidiyetlerinin alaylarına değil, taburlarına ve hatta bölüklerine karşı gelişmiş olduğunu düşünebiliriz.

Genel olarak sık rütbe değişikliği olmamıştır. Sadece 1'inci Tabur özelinde bölük komutanları sıklıkla değişmiştir. Bu değişimlerin nedeni açıklanmak istenmemiştir. Rütbeli personelin bir kısmı gemide bir kısmı da Ada'da rütbelerini sökmüştür. Harekâtın bitmesiyle, kendi aralarında rütbelilerin anlaşılması için bazı subaylar bıyık bırakmışlardır. Aynı zamanda bazı erler de ortamın serbestliği ve şartların zorluğu nedeniyle bıyık bıraktıklarını ifade etmişlerdir.

Alay, Kıbrıs'ta Yılmazköy'de (Güzelyurt yakınlarında) bugünkü yerinde, konuşlanmış ve askerler terhislerine kadar buradaki mevzilerinde kalmışlardır. Bu dönemde kimi askerler ailelerine ilk kez mektup yazma fırsatını bulmuş ve hayatta olduklarının haberini vermişlerdir. Harekâttan sonraki süreçte de fiziki koşullar ve imkanların kısıtlı olması nedeniyle bitlenme vakaları görülmüştür. Pek çok asker ayağından botunu ilk kez ateşkes esnasında veya İkinci Harekât sonrasında çıkartma fırsatı bulmuştur. Bazılarının ayaklarında ciddi yaralar oluşmuştur. Yine ilk kez İkinci Harekât sonrasında banyo yapma fırsatı bulmuşlardır.

Terhisler Yılmazköy'den Magosa'ya intikal ve Magosa'dan da gemilerle (*Ertuğrul* Gemisi ile) Mersin'e varış şeklinde olmuştur. Terhisleri sırasında sadece erlerin üstlerinin aranması terhis sürecinde canlarını sıkan yegâne konu olmuştur. Varıştan sonra Osmaniye'deki kışlalarına giderek geride bıraktıkları eşyalarını alanlar da olmuştur. Fakat bu eşyaların pek çoğu onların yokluğunda kaybolmuş veya başka birlikler tarafından alınmıştır. Gaziler direkt olarak memleketlerine, ailesi olanlar ailelerinin yanına dönmüştür. Aileleriyle kavuştukları anı heyecanla

ve ağlayarak ifade eden gaziler olmuştur. Bazı aileler çocuklarının hayatta olup olmadığından habersiz olduğu için, aileler de gazilerini sevinçle karşılamıştır. Bazıları için günlerce süren ziyaretler başlamıştır. Bu durum daha çok ilk terhislerde olmuş, 1975 yılında terhis alıp Ada'dan Türkiye'ye dönenlerde benzeri durumlar yaşanmamıştır. Çünkü ilerleyen zamanlarda ailelerle irtibat kurmak, izne çıkmak gibi durumlar mümkün olmuştur.

Askerler terhis olmuş fakat savaş onlar için bitmemiştir. Kendilerini daima asker olarak hissettiklerini ifade etmişlerdir. Hem psikolojik olarak hem de duygusal olarak gazi olmayı daima asker kalmakla özdeşleştirmişlerdir. Savaşın etkilerini eve döndükleri andan itibaren hissetmişlerdir. Gaziler harekât esnasında yaşadıklarını anlatırlarken psikolojik durumlarına ilişkin bir açıklama yapmamışlardır. Bu durum birliklerinden, silah arkadaşlarından ayrıldıktan sonra başlamıştır. Kendilerine ötekiler (Aile, arkadaş, akraba) tarafından farklı oldukları hissettirilmiş veya söylenmiştir. Yaşadıkları travmalar eşsiz fakat benzer de olduğu için harekât esnasında veya sonrasında kendileriyle aynı durumda olan silah arkadaşlarıyla beraberken bu durumun ayırdına varamamış olabilirler. Yalnızca birkaç gazi harekât sonrası psikolojik destek almıştır. Bunun dışında resmi kurumlarca bu konuyla ilgili bir yardım ve yönlendirme yapılmamıştır. Hatta gazilerin yakınlarındaki kişiler de durumun farkına varmalarına rağmen psikolojik destek konusunda bir yönlendirme yapmamışlardır. Bazı aileler çocuklarına zaman tanıyarak, bir süre çalışmamasının uygun olacağını düşünmüşlerdir.

Zaman içinde her gazi kendi uyumlanma sürecini tek başına sürdürmüştür. Bunun bir sonucu olarak da hem harekâta ilişkin hem de harekâtle ilişkilendirdikleri durumlara karşı kaçınan davranışlar geliştirmişlerdir. Harekât hakkında konuşmak istememek, konuşmamak bunlardan yalnızca biridir. Bugün hala yaşadıklarını bir başkasına aktarabilecek uygun kelimeleri bulmakta da zorlanmaktadırlar. Örneğin, ilk çatışma anı veya çatışma anları birbirinden bağımsız görüşmelerde, “çat pat”, “bam güm”, “pat küt” gibi seslerle ifade edilmiştir. Savaşın zihinlerinde bıraktığı yıkıcılığı ifade etmek için sürekli savaşın ne olduğunu tanımlamaya çalışmışlardır.

Kıbrıs Gazileri, yazılmış resmi bir tarihi olmayan bir savaşın gazileri olarak “sessizlik sözleşmesi”ni hala sürdürmektedirler. Oysa anlatmaya, anlattıkça da harekâtı ve kendilerini ortaya koymaya da en çok onların ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Savaştan geriye ellerinde yalnızca (Bedelini kendi ceplerinden ödedikleri) birer madalya kalmıştır.

Gazilerin suskunluğunun bir sebebi de bugüne kadar resmi makamlar tarafından kendileriyle irtibata geçilmemiş olmasıdır. Bugüne kadar kendilerine harekâta ilişkin bir soru sorulmamış, yaşadıklarına adeta itibar edilmemiştir. Anılarını detaylı bir şekilde ilk kez birisine anlatan katılımcılar için yapılan görüşmenin ayrıca bir anlamı olmuştur. Kendilerini ifade etme zemini oluşmuş, birisi tarafından ilk kez kendilerine neler yaşadıklarına, hissettiklerine ve düşündüklerine dair sorular sorulmuştur. Bu kadar sınırlı bir konuşmayla bile yaşadıklarını anlatmaktan memnuniyet duymuşlardır. Bu da aslında uygun bir zemin oluştuğunda gazilerin suskunluklarını bozmaya ne kadar hazır olduklarının bir işaretidir.

Bazı katılımcıların hatırladıklarını anlatırken kanıksanmış söylemin dışına çıkmamalıyım tutumu geliştirdiği gözlemlenmiştir. Katılımcıların hem kendi aralarında hem de bağlı oldukları derneklerce kabul görmüş anlatının dışına çıkmaktan endişe duymaları sebebiyle zaman zaman konuşurken kendilerini baskıladığını gözlemlenmiştir. Bu endişenin sebeplerinden biri de farklı bir söylemin bir tür ihanet olarak algılanması ile ait olduğu grubun dışında kalmak korkusu olarak değerlendirilebilir. Örneğin, Türkiye Muharip Gaziler Derneği Kıbrıs Barış Harekâtı’na ilişkin anlatıda daha muhafazakâr bir tutum sergilemektedir. Gazilerin harekât esnasında yapılan bir hatanın veya eleştirdikleri bir durumun bir yabancıya anlatıldığında yanlış yorumlanabileceğine dair endişeleri de olmuştur. Bu da bize gazilerin hala endişe duymadan kendilerini ifade etmesi için güvenli bir zeminin oluşturulmadığını göstermektedir.

Harekâtın üzerinden 50 yıla yakın bir zamanın geçmiş olmasının da etkisiyle, Kıbrıs Gazileri harekât esnasında yaşadıklarını (Güvenilir bir zeminde) her yönüyle anlatmaya ve paylaşmaya hazır olduklarını göstermişlerdir. Bu araştırmayla daha evvel bahsedilmeyen anılardan bahsedilme imkânı doğmuştur.

Elbette bu sözlü tarih araştırmasıyla 50'nci Piyade Alayı'nın harekâttaki tüm faaliyetlerine dair veriye ulaşılması mümkün değildir. Araştırma bize 50'nci Piyade Alayı'nın harekât boyunca gerçekleştirmiş olduğu faaliyetleri açıklayamaz, çünkü en alt düzeyden bir sözlü tarih çalışması olarak sınırlıdır ve rütbeli personelin görüşleri araştırmaya dahil edilememiştir. Ayrıca bu bireysel anlatımlar kısmen de olsa hatalı anımsamaları da içermektedir.

Genel resmin sınırlı bir parçası da olsa, şu ana kadar Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılmış hiçbir birlik hakkında bu düzeyde bir araştırma yapılmamıştır. En alt düzeyden başlayan bu sözlü tarih araştırması bize harekâta ve 50'nci Piyade Alayı'na ilişkin kısmi bir bilgi vermektedir.

KAYNAKÇA

ARŞİV

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Arşiv Dairesi, *39'uncu Tümen Tarihçesi*, No. 2119.

BASILY YAYINLAR

2'nci Ordu Komutanlığı. *2nci Ordu Tarihçesi*. Konya: 2'nci Ordu Komutanlığı, 1977.

3'üncü Ordu Komutanlığı. *Rumeli'den Anadolu'ya*. Ankara: Avşar Matbaacılık, 2008.

Akay, İrfan. *Kıbrıs Barış Harekâtı Anıları*. İstanbul: Efe Akademi, 2021.

Altun, Ali Fikret. *İkinci Kıbrıs Seferi 20 Temmuz 1974*. İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, 1999.

Aydınlık Gazetesi. *KKTC Özel Eki*. Kasım, 2019.

Bakkalbaşıoğlu, Özhan. *Kıbrıs Barış Harekâtı TCG Kocatepe Nasıl Battı (Bir Akıl Tutulması)*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2020.

Barutçu, Ecmel. *Hariciye Koridoru*. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, 1999.

Başel, Mustafa. *Beni Bırakma Komutanım: 3. Komando Bölük Kıbrıs'ta*. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2016.

Birand, Mehmet Ali. *30 Sıcak Gün*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1985.

Bölügiray, Nevzat. *Geçmişten Geleceğe*. Ankara: Tekin Yayınevi, 2009.

Bölükbaşı, Süha. *Barışçı Çözümsüzlük*. İmge Kitabevi: Ankara, 2011.

Can, Şinasi. *“Kurtarılmış Ada” Kıbrıs ve 1974 Barış Harekâtı*. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2014.

Carr, Edward Hallet. *Tarih Nedir?*. Çeviren Misket Gizem Gürtürk. İstanbul: İletişim Yayınları, 2022.

Çilingir, Atilla ve Muharrem Özdemir. *TMT “Ölmek Var, Dönmek Yok” (1957-1976)*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları, 2021.

Druşotis, Makarios. *Karanlık Yön EOKA*. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları, 2005.

Eruç, Cemal. *Ceride*. İstanbul: Cinius Yayınları, 2014.

Freud, Sigmund, Sandor Ferenczi, Karl Abraham, Ernst Simmel ve Ernest Jones. *Psikanaliz ve Savaş Nevrozları*. Çeviren Adem Beyaz. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2017.

Gökhan, Mehmet Remzi. *Kıbrıs Barış Harekâtında İlginç Olaylar*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2006.

Günsev, Mesut. *Şafak Vakti Kıbrıs*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2004.

Gürpınar, Vecdet Ertek. *Genç Bir Asker Kıbrıs ve Barış Harekâtı*. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2015.

Hristidis, Şengül Kılıç ve Ersel Ergüz. *İsmail Hakkı Birler'in Anılarında CHP'li Yıllar 1946-1992*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

Hynes, Samuel. *The Soldiers' Tale: Bearing Witness to Modern War*. New York: Viking, 2001.

İkiz, İ. Neşet. *Bir Ada Bir Dava Bir Savaş*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2007.

Kızılyürek, Niyazi. *Bir Hınç ve Şiddet Tarihi Kıbrıs'ta Statü Kavgası ve Etnik Çatışma*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

Kolat, Enes. *Kıbrıs 1974 Askerin Türküsü*. İstanbul: Arı Matbaası, 2021.

Mütercimler, Erol. *Satılık Ada Kıbrıs*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2017.

Oğuş, Şeref ve Şeref Kanat. *Türk Kara Kuvvetleri Tarihi*. Ankara: Kara Kuvvetleri Basılı Evrak Depo Müdürlüğü, 1996.

Ödemiş Kaymakamlığı. *Ödemiş Şehitler Albümü*. İzmir: Ödemiş Kaymakamlığı, 2014.

Şahin, Salih. *1974 Kıbrıs Gazisi Olmak*. İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 2007.

Serter, Vehbi Zeki. *Adım Adım Kıbrıs Cumhuriyeti*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2014.

Sever, Muzaffer. *20 Temmuz 1974 Bitmeyen Gece*. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2012.

T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanlığı. *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ders Notu*. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2009.

T.C. Genelkurmay Başkanlığı Kara Kuvvetleri Komutanlığı. *ST 7-40 Seri Numaralı Piyade, Hava İndirme Piyade ve Mekanize Piyade Alayları Talimnamesi*. Ankara: Kara Kuvvetleri Komutanlığı, 1970.

T.C. Harp Akademileri Komutanlığı Deniz Harp Akademisi. *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı (Deniz Harekâtı)*. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.

Thompson, Paul. *Geçmişin Sesi: Sözlü Tarih*. Çeviren Şehnaz Layıkel. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.

Toker, Ünal. *Şafakla Gelen- Kıbrıs'ta Yaşayanlar, Yaşananlar, Yaşadıklarım*. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2016.

Türkiye Muharip Gaziler Derneği. *Fotoğraflarla Kıbrıs Barış Harekâtı*. Ankara: Türkiye Muharip Gaziler Derneği.

Üçler, Ertuğrul. *Kıbrıs Çıkartması*. İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayınları, 2017.

Ürük, M. Atif. *Kıbrıs Gerçeği: Platini'den Beşparmaklar'a Girne'den Lefkoşa'ya*. İstanbul: Cinius Yayınları, 2018.

Üstügen, Haluk. *1. Komando Taburu 1974 Kıbrıs (Beşparmak Dağları'nda Yarma Harekâtı)*. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2017.

Yamak, Kemal. *Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler*. İstanbul: Doğan Kitap, 2006.

MAKALELER

Güvenç, Serhat. “‘Büyük Anlatısını’ Arayan ‘Savaş’: 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı.” *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi* 3, (2022): 16.

Harari, Yuval Noah. ‘Scholars, eyewitnesses and flesh witnesses of war: a tense relationship’, *Partial Answers: Journal of Literature and the History of Ideas* 7, No. 2 (2009): 221.

Özen, Yener. “Psikolojik Travmanın İnsanlık Kadar Eski Tarihi,” *The Journal of Social Science* 2, (2017).

TEZLER

Akgün, Sibel. “Türk Mukavemet Teşkilatı.” Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, 2009.

Apuhan, Ferhat. “1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri.” Yüksek Lisans Tezi. T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2017.

Aydın, Duygu. “Trabzonlu Gazilere Göre Kıbrıs Barış Harekâtı.” Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2016.

Baday, Gökhan. “1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kars-Ardahan Kıbrıs Şehitleri ile Gazileri.” Yüksek Lisans Tezi. T.C. Kafkas Üniversitesi, 2009.

Çalık, Sami. “Kıbrıs Barış Harekâtı’nda Hava İndirme Birlikleri ve Hava İndirme Harekâtı.” Yüksek Lisans Tezi. T.C. Erciyes Üniversitesi, 2006.

Çetiner, Abdullah Ceniz. “Kıbrıs Barış Harekâtı’nda Kara Muharebeleri.” Yüksek Lisans Tezi. Kocatepe Üniversitesi, 2007.

Kodal, Elif Esra. “Giresunlu Gazilere Göre Kıbrıs Barış Harekâtı.” Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2021.

Küçük, Cemil. “1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’nda Yer Alan Vanlı Gaziler.” Yüksek Lisans Tezi. T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2017.

Özbaş, Aynur. “Edirne Gazilerinin Gözüyle Kıbrıs Barış Harekâtı: Sözlü Tarih Çalışması.” Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kırklareli Üniversitesi, 2021.

Tarakçı, Mustafa. “Kıbrıs Barış Harekâtı.” Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, 1998.

Ural, Erdinç. “Kıbrıs Barış Harekâtı’nda Jandarma Birlikleri.” Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2006.

BASILI OLMAYAN ESERLER

Aksu, Ahmet. *Harp Ceridesi*. Foça Deniz Üssü: Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi.

Aloğlu, İlhan. *Harp Günlüğü*. Foça Deniz Üssü: Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi.

Serçinlioğlu, Oğuz. *Erbil Tuşalp’e Gönderilen Notlar*. İncirliova, 1989.

KATILIMCILAR

A.K. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

E.K. ile 13 Aralık 2021 tarihinde Bolu'da yapılan görüşme.

E.Ş. ile 24 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

H.C. ile 14 Aralık 2021 tarihinde Sakarya'da yapılan görüşme.

H.K. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

H.K. ile 13 Aralık 2021 tarihinde Bolu'da yapılan görüşme.

H.U. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

H.Y. ile 8 Şubat 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

İ.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

İ.E. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

İ.H.A. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

İ.K. ile 22 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

İ.K. ile 22 Aralık 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

İ.T. ile 8 Aralık 2021 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.

İ.Y. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

M.D. ile 9 Aralık 2021 tarihinde Konya'da yapılan görüşme.

M.G. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

M.N. ile 11 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

M.U. ile 10 Ocak 2022 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

O.B. ile 13 Ocak 2022 tarihinde İzmir’de yapılan görüşme.

O.Y. ile 20 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

R.K. ile 4 Ocak 2022 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme.

Ş.T. ile 12 Ocak 2022 tarihinde Manisa'da yapılan görüşme.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, “Madalya Temini.”
<https://www.aile.gov.tr/sss/sehit-yakinlari-ve-gazilere-yonelik-hizmetler-dairesi-baskanligi/madalya-temini/> [Erişim 06.05.2022].

Amerikan Psikiyatri Birliği, “Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) Nedir?.”
<https://psychiatry.org/patients-families/ptsd/what-is-ptsd> [Erişim: 24.08.2022].

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, “BMGK 186 Sayılı Karar, (4 Mart 1964).”
https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/CY_640304_SCR186.pdf
[Erişim 13.05.2022].

E. Tümamiral Cem Gürdeniz, “Girne’de Kıyıbaşını Tutan Kahramanlara.”
(Aydınlık Gazetesi: 22 Temmuz 2018).
<https://www.ulusal.com.tr/haber/8700303/girne-de-kiyibasini-tutan-kahramanlara>
[Erişim 12.08.2022].

Kıbrıs, Yaz Saati Uygulaması.
<https://www.timeanddate.com/time/change/cyprus?year=1974>
[Erişim 29.08.2022].

Mevzuat Metni, “Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında, 1005 Sayılı Kanun.”
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1005.pdf> [Erişim 6.05.2022].

Pladini Plajı Koordinatları. <https://goo.gl/maps/uCdH9W9gVfj3sPbw6>
[35°20'54.4"N 33°14'03.5"E]

Resmî Gazete, “1005 Sayılı Kanun’da Değişiklik.”
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/03/20070310-2.htm> [Erişim
6.05.2022].

Türkiye Büyük Millet Meclisi, “TBMM Tutanak Dergisi (Ankara, 20 Temmuz 1974).”
<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d13/c013/gcz13013003.pdf> [Erişim 13.05.2022].

Türkiye Büyük Millet Meclisi, “TBMM Tutanakları, Sayı: 387, (Ankara, 25 Aralık 1961).”
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c034/mm_01034039ss0387.pdf [Erişim 13.05.2022].

Türkiye Büyük Millet Meclisi, “TBMM Tutanakları, Sayı: 5123, (Ankara, 2 Eylül 1947).”
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc029/kanuntbmmc029/kanuntbmmc02905123.pdf [Erişim 13.05.2022].

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Akritas Planı.”
<https://www.mfa.gov.tr/akritas-plan.en.mfa> [Erişim 13.05.2022].

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Garanti Antlaşması, (Zürih, 11 Şubat 1959).” https://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa
[Erişim 13.05.2022].

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, “Garanti Antlaşması, Madde-2, (Zürih, 11 Şubat 1959).” https://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa [Erişim 13.05.2022].

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, “İttifak Antlaşması, (Zürih, 11 Şubat 1959).” https://www.mfa.gov.tr/ittifak-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa [Erişim 13.05.2022].

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, “İttifak Antlaşması, Madde-4, (Zürih, 11 Şubat 1959).” https://www.mfa.gov.tr/ittifak-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa [Erişim 13.05.2022].

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Temel Yapısı, (Zürih, 11 Şubat 1959).” https://www.mfa.gov.tr/kibris-cumhuriyetinin-temel-yapisi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa [Erişim 13.05.2022].

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, “Londra Antlaşması, Muhtıra, (Londra, 19 Şubat 1959).” https://www.mfa.gov.tr/kibris-sorununun-uzerinde-anlasmaya-varilan-nihai-cozumun-temelini-aciklayici-muhtira_londra_19_subat-1959_.tr.mfa [Erişim 13.05.2022].

Türkiye, Yaz Saati Uygulaması.

<https://www.timeanddate.com/time/change/turkey?year=1974> [Erişim 29.08.2022].

DiğER (Anı Müzeleri)

50’nci Mekanize Piyade Alayı Anı Müzesi; 50’nci Piyade Alayı’nın Bulunduğu Yer ve Tarihler.

50'nci Mekanize Piyade Alayı Anı Müzesi; 50'nci Piyade Alayı Şehit Sayısı.

Foça Deniz Üssü, Kıbrıs Barış Harekâtı Anı Müzesi.

Girne, Ç-1974 Anı Müzesi.

EKLER

EK 1: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Arşiv Dairesi, 39'uncu Piyade Tümeni Tarihçesi, No. 2119.

39 NCU PİYADE TÜMENİN TARİHÇESİ

39 ncu P. Tümeni, 1911 yılında SANA'da, Yemen ve Aden'in savunması amacıyla kurulmuş, bu görevini Mondros Mütarekesine kadar yoğun muharebeler vererek başarıyla yürütmüştür. Mütareke sonucu silahtan arındırılıp lağv edilen Tümen, 3 Mart 1941 yılında Karargâhı İslahiye'de olmak üzere yeniden kurulmuş ve HATAY'ın ilhakiyle 24 Haziran 1941 de Tüm. Kh. ve bağlı birlikleri İSKENDERUN'a intikal etmiştir.

Kıbrıs Barış Harekâtına kadar İSKENDERUN'da kalan Tümen, 15 Temmuz 1974 günü Kıbrıs'da darbenin başarıya ulaşması üzerine alârma geçirildi ve intikal hazırlıklarına başlatıldı.

Plân gereğince, 50 nci P. A. 16 Temmuz günü Osmaniye'den Mersin'in Alata kesimine intikalini tamamlayarak, yükleme ve bindirme hazırlıklarına başladı. 50 nci P. A. Muharebe Grubu çıkarma harekâtını sevk ve idare edecek olan ÇAKMAK özel görev kuvveti emrine verildi.

ÇAKMAK Özel Görev Kuvveti yüklemesini tamamlayarak 19 TEMMUZ saat 06.00 da Denize açıldı. Aynı gün Tümenin diğer birlikleri de yükleme limanlarına intikallerine devam ettiler.

Hava Kuvvetleri ve Deniz topçusuyla desteklenen ÇAKMAK özel görev kuvveti kıyı başını tesis ve havadan indirilen birliklerle birleşmek amacıyla 20 TEMMUZ sabahı saat 07.00 de Yavuz Plajına çıkmaya başladılar.

Plajın dar olması ve ancak iki aracın kapak atabilmesi sebebiyle çıkarma saat 15.00 de tamamlandı. Bu gecikme düşmana toparlanma imkanı bahşetti. Böylece geceye kadar 50 nci P. Alayı genişliği 5 Km., derinliği 2 Km. olan ufak bir kıyı başı tesis edebildi.

Gecedan istifade eden düşman diğer bölgelerden tasarruf edebildiği birliklerini plaj bölgesine getirdi.

21 TEMMUZ'un ilk saatlerinde ateş muharebesi şiddetlendi, 50 nci Alay K. 1 bu esnada şehit oldu. Gün boyunca karşılıklı ateşler yoğun olarak devam etti. Düşmanın taarruz gücüne ulaştığı bir sırada giriştiği tank taarruzunun püskürtülmesi, birliklerimizin azmini arttırdı. Ancak kıyı başını genişletmek de mümkün olmadı.

Saat 10.00 sularında bir Tank Bl., 49 ncu Alay 51 nci Mknz. Tb. nun bir bölüğünden oluşan ikinci çıkarma grubuyla Tümen Kh. 1 plaja çıkmaya başladılar. Tümen K. nun emriyle süratle GİRNE istikametinde siklet merkezi teşekkül ettirilecek bir Tank Bl. timine cephenin yol mihverinden yarılması görevi verildi.

Tank Bl. timi saat 11.00 de cepheyi yardı, saat 13.00 de GİRNE'nin batısına ulaştı.

EK 1 Devamı

GİRNE önlerinde cereyan eden şiddetli muharebelere Tank birlikleri piyade gibi iştirak etmek zorunda kaldılar ve saat 14.00 de GİRNE birliklerimizce alındı.

Yeni çıkan birliklerin GİRNE'ye sevki ile yeniden tertiplenmeyi müteakip boğaz istikametinde taarruz edildi, saat 16.00 da inen birliklerle birleşme gerçekleşti. Saat 17.00 de ilan edilen ateş kesle 1 nci Barış Harekâtı sona erdi.

Müteakip günlerde Tümen birliklerinin adaya intikali tamamlandı, ikmal ve hazırlık faaliyeti yürütüldü.

Tümen ikinci barış harekâtına kadar kurtarılmış bölgenin doğu kısmına yanaşarak taarruz tertibi aldı.

14 AĞUSTOS saat 07.00 de Kuzeyden güneye 1 Taburlu 50 nci Alay, Takviyeli 49 ncu A. (5. Tb.) ve 14 ncü Alay taarruz kademesinde Tank Tb., 51 nei Mknz. Tb., Keşif Bl. den alınan BORA özel görev kuvveti ihtiyatta asıl taarruz 14 ncü Alay bölgesinden olmak üzere DEĞİRMENLİK - SERDARLI - İRİKOMA genel istikametinde taarruz başladı.

Asıl taarruz grubu düşmanın tahkim edilmiş ve kuvvetli tutulmuş mevzilerine çatıldığından 14 ncü Alayın cepheyi yarması gecikti. Düşman arazi imkanlarını da iyi kullandığından 49 ncu Alay yan ateşe maruz kaldı, harekâtı yavaş gelişti.

Yarmayı çabuklaştırmak üzere Tümen ihtiyatı (BORA ÖZEL GÖREV KUVVETİ) 10.30 da Birincimil bölgesinden P. Tb. nun üzerinden aşarak muharebeye girdi. Cephe derhal yarıldı ve Tümenin taarruzu hız kazandı, süratle dalan BORA Özel Görev Kuvveti saat 13.30 da SERDARLI'ya ulaşarak son mermilerini kullanmakda olan bir avuç mücahitin kahramanca koruduğu ırkdaşlarımızı kurtardı.

BORA Özel Görev Kuvveti, geceyi emirle Peristorano - Letkonuk - Çınarlı Ht. da tertiplenerek geçirdi. Diğer birlikler Değirmenlik-Kutsevendi-Çatalköy doğusuna ulaştılar.

15 AĞUSTOS sabahı taarruz yeniden başladı. Tümen saat 11.00 de TRİKOMO ve BOĞAZ'ı işgal ederek denize ulaştı.

Tümenin doğu kesimindeki harekâtı 15 günde hedefine ulaşmış oluyordu. Müteakip günlerde birlikler Beşparmaklar, Karpaşlar ve Meserya Ovasında kalan düşman unsurlarını temizlediler.

16 AĞUSTOS günü LEFKOŞE batısında şiddetli muharebeler cereyan etti. K.T.A.K lığı harekât kontrolünde bulunan 50 nci Alayın 2 nci Taburu bu alayla birlikte GRAMER Skulu ele geçirdi.

Tümen kurtarılmış bölgenin batı kesiminin sorumluluğu Komando Tugayından devralmak üzere 25 - 26 AĞUSTOS gecesi bugünkü bölgesine intikal etti.

Üçer gün süren iki harekâtın sonunda 39 ncu Piyade Tümenin 9'u subay, 5'i astsubay, 110'u erbaş ve er olmak üzere 124 kahraman mensubu şehit oldular.

EK 1 Devamı

39 NCU TÜMEN KOMUTANLARI

RÜTBESİ	ADI VE SOYADI	SİCİL NO.	KATILIŞ TA.	AYRILIŞ TA.
Tuğg.	Şükrü KANATLI	P. 328 - 101	18. 9. 1941	17. 3. 1943
Tümg.	Kemal YAŞINKILIÇ	P. 328 - 185	17. 3. 1943	29. 2. 1944
Tuğg.	Nazmi ATAÇ	P. 330 - 3	14. 9. 1944	24.10.1945
Tuğg.	Hakkı GÜVENDİK	Top. 330 - 12	31. 3. 1947	17. 8. 1947
Tümg.	Nazmi ATAÇ	P. 330 - 3	17. 8. 1947	25. 5. 1949
Tümg.	Hamdi TURGAY	P. 327 - 47	25. 5. 1949	24. 4. 1950
Tümg.	Avni AYNAGÖZ	P. 332 - 101	20.10.1950	20.10.1951
Tuğg.	Danyal YURDATAPAN	P. 337 - 7	2. 9. 1952	8. 9. 1954
Tümg.	Fahri ÖZDİLEK	Sv. 333 - 6	28. 8. 1954	30. 8. 1955
Tuğg.	Zeki UZSAN	İs. 338 - 8	27. 8. 1955	29. 8. 1956
Tuğg.	Cevdet YAMANOĞLU	P. 926 - 1	10. 9. 1956	5. 9. 1958
Tümg.	Cemil ULUÇEVİK	Top. 926 - 7	4. 9. 1958	8. 6. 1960
Tümg.	Vahit KIRATLI	Sv. 341 - 3	6. 6. 1960	4. 8. 1960
Tuğg.	Faik YÜNGÜL	P. 931 - 36	4. 8. 1960	20.10.1961
Tuğg.	Muzaffer HEPER	P. 935 - 221	12. 1. 1962	28. 8. 1964
Tuğg.	Ömer ÖZKAN	Top. 935 - 6	28. 8. 1964	30. 8. 1965
Tümg.	Ömer ÖZKAN	Top. 935 - 6	30. 8. 1965	10. 9. 1966
Tümg.	Recai BATURALP	Top. 936 - 3	12. 9. 1966	29. 8. 1967
Tümg.	Atıf ERÇİKAN	Top. 937 - 17	30. 8. 1967	2. 5. 1968
Tuğg.	Mithat KOPSAVAŞ	P. 940 - 1	1. 6. 1968	30. 8. 1968
Tümg.	Mithat KOPSAVAŞ	P. 940 - 1	30. 8. 1968	1. 9. 1969
Tümg.	Recai ENGİN	P. 939 - 298	22. 9. 1969	24. 9. 1970
Tümg.	Cemal ÖCAL	Top. 940 - 6	2. 9. 1970	28. 8. 1972
Tümg.	Bedrettin DEMİREL	Top. 938 - 15	29. 8. 1972	22. 8. 1974
Tümg.	Fethi AKTAR	P. 944 - 4	23. 8. 1974	20. 5. 1975
Tümg.	Ö. Fevzi AYSUN	P. 941 - b - 30	20. 5. 1975	15. 8. 1976
Tümg.	Nermi ALYANAK	P. 944 - 8	18. 8. 1976	9. 9. 1977
Tümg.	Selâhattin CAMBAZOĞLU	Top. 945 - 6	8. 9. 1977	28. 8. 1978
Tümg.	Fuat AVCI	İs. 949 - 33	25. 8. 1978	

EK 2: Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı, Araştırma Başvurusu Cevabı

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI
Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Sayı :E-36511188-595.01-1196430 20 Nisan 2022
Konu :Kıbrıs Barış Harekatı'na katılan
39'uncu Tümen ve 50'nci Piyade
Alayı Harp Cerideleri Belgeleri ve
Tarihçelerini İnceleme Talebi.

Sayın Afife YILDIZ

İlgi :a) 15.04.2022 tarihli başvurunuz.
b)02.10.2021 tarihli Arşivlerden Yararlanma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik.

Kıbrıs Barış Harekatı'na katılan 39'uncu Tümen ve 50'nci Piyade Alayı Harp Cerideleri Belgeleri ve Tarihçelerini inceleme talebinizi içeren ilgi (a) başvurunuz incelenmiştir.

Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivinde bulunan Kıbrıs Barış Harekatı'na ait belgeler ilgi (b) Yönetmeliğin "Araştırma Hizmetine Verilmeyecek Belgeler" başlığı altında yer alan 9'uncu maddesi kapsamında olduğundan hizmete sunulmamaktadır.

Bilgilerinize sunulur.

Bülent ŞEKERCAN
Hava Öğretmen Alb.
Şube Müdürü

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 28CE094F-5356-423A-B5CF-E23E5F3C1AE3 Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ebd>
Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Askeri Tarih ve Atatürk Araştırmaları Şubesi Bilgi için: Raziye TOY
Müdürlüğü Uzman
İnternet Adresi: www.msb.gov.tr Telefon No:(312) 402 23 34

EK 3: Görüşme Soruları

- 1) (Gazinin) Adı
- 2) Soyadı
- 3) Doğum tarihi
- 4) Doğum yeri
- 5) Eğitim durumu
- 6) Mesleği (şu an)
- 7) Yaşadığı şehir-ülke
- 8) (KBH Öncesi) silahlı kuvvetlere katılma tarihi (ay/yıl)
- 9) Muvazzaf mı, askerlik hizmeti mi?
- 10) (KBH Öncesi) Birliği
- 11) (KBH Öncesi) Rütbesi
- 12) Silahlı kuvvetlerden ayrılma tarihi (ay/yıl)
- 13) Harekâta katılma tarihi (gün/ay)
- 14) KBH'daki rütbesi
- 15) KBH'daki birliği
- 16) KBH'daki Tümen/Tugay/Alay/ın/Bölük Bilgisi
- 17) Bu birliğe gönüllü mü katıldınız?
- 18) Birliğinizin komutanı/komutanları kimdi?
- 19) Harekâtın hangi aşamalarına katıldınız?
- 20) Hangi tarihler arasında KBH'da görev aldınız (gün/ay)?
- 21) KBH'daki Birliğinizde Görevleriniz Nelerdi?
- 22) Harekât öncesi, harekât / plan hakkında bilgilendirildiniz mi? Kimden, nerede ve ne zaman?
- 23) Harekât öncesi, harekâta hazırlık/tatbikat/eğitim almış mıydınız? Kimden, nerede ve ne zaman?
- 24) Kıbrıs'a nasıl, nereden ve ne zaman (gün ve saat) çıktınız?
- 25) Gemiyle çıkarma yapıldıysa, geminin adını/borda numarasını hatırlıyor musunuz? Sizinle beraber hangi birlikler aynı gemideydi hatırlıyor musunuz?

EK 3 Devamı

- 26) Çıkarma günü, Kıbrıs'a intikale kadar geçen sürede, gemide neler yaşandı, neler konuşuldu, siz nasıl hissediyordunuz?
- 27) Çıkarmanın yapıldığı ilk saatlere dair neler hatırlıyorsunuz?
- 28) İlk gün neler yaptığınızı, görevlerinizi ve sizinle beraber olan silah arkadaşlarınızın durumunu hatırlıyor musunuz?
- 29) İlk günün gecesini nasıl ve nerede geçirdiniz? Tarih, bölge, çatışma vs.
- 30) Birinci harekâtın ilk üç gününde hangi bölgelerde bulundunuz? Çatışmaya girdinizse, buna dair neler hatırlıyorsunuz?
- 31) Birinci harekâtın ilk üç gününde, beslenme (yemek/su) barınma durumunuza dair neler hatırlıyorsunuz?
- 32) Birinci harekâtın ilk üç gününde, mühimmat ve muhabere konusunda birliğinizin durumunu nasıl değerlendirirsiniz?
- 33) (Birinci harekâtın sonlanması) Ateşkes ilan edilmesinden ne zaman, nasıl ve nerede haberdar oldunuz? Kim tarafından bilgilendirildiniz?
- 34) Ateşkes ilan edilmesinin ardından, sizin ve birliğinizin durumuna dair neler hatırlıyorsunuz? Neler yaşadınız, neler düşündünüz, hissettiniz?
- 35) Birinci Harekât planına ve harekât sonucuna göre, birliğinizi/komutanınızı değerlendirebilir misiniz?
- 36) Birinci Harekâtın sonlanması ile İkinci harekâtın başlaması arasındaki süreçte, neler yaşadınız (çatışmalar, bölge, beslenme, barınma vs)?
- 37) İkinci Harekâtın başlamasından, ne zaman, nasıl ve nerede haberdar oldunuz? Kim tarafından bilgilendirildiniz?
- 38) İkinci Harekâta başladığınızda, birliğinizde veya rütbenizde değişiklik oldu mu?
- 39) İkinci Harekât başladığında komutanınız değişti mi? Birliğinizde rütbe değişiklikleri oldu mu?
- 40) İkinci Harekât ne zaman, nerede ve nasıl başladı? Siz ve birliğiniz nerede görev aldınız?

EK 3 Devamı

- 41) İkinci Harekâtın ilk üç gününde hangi bölgelerde bulundunuz? Çatışmaya girdinizse, buna dair neler hatırlıyorsunuz?
- 42) İkinci Harekâtın ilk üç gününde, beslenme (yemek/su) barınma durumunuza dair neler hatırlıyorsunuz?
- 43) Birinci harekâtın ilk üç gününde, mühimmat ve muhabere konusunda birliğinizin durumunu nasıl değerlendirirsiniz?
- 44) (İkinci Harekâtın sonlanması) Ateşkes ilan edilmesinden ne zaman, nasıl ve nerede haberdar oldunuz? Kim tarafından bilgilendirildiniz?
- 45) Ateşkes ilan edilmesinin ardından, sizin ve birliğinizin durumuna dair neler hatırlıyorsunuz? Neler yaşadınız, neler düşündünüz, hissettiniz?
- 46) İkinci harekât planına ve harekât sonucuna göre, birliğinizi/komutanınızı değerlendirebilir misiniz?
- 47) (Eğer Kıbrıs'ta kaldıysanız) İkinci Harekâtın da sonlanmasının ardından, Kıbrıs'taki görevinize dair neler hatırlıyorsunuz?
- 48) İkinci Harekâttan sonra rütbenizde veya birliğinizde değişiklik oldu mu?
- 49) İkinci harekât sonrasında komutanınız değişti mi? Birliğinizde rütbe değişiklikleri oldu mu?
- 50) Kıbrıs'tan hangi tarihte ve nasıl ayrıldınız?
- 51) Harekât boyunca sizi en çok etkileyen, en ilginç olay/olaylar neydi?
- 52) Harekâttaki silah arkadaşlarınızdan, komutanlarınızdan ismini hatırladıklarınız var mı?
- 53) Harekât sonrası madalya veya ödül aldınız mı? Aldınızsa, ne zaman, nereden ve nasıl?
- 54) Harekât sonrası madalya veya ödül alan silah arkadaşlarınız/komutanlarınız oldu mu?
- 55) Harekâtın yıl dönümlerinde anma törenlerine katılır mısınız?
- 56) Harekâtın yıl dönümlerinde neler yaparsınız, nasıl hissedersiniz?
- 57) Harekâtı hatırlatan eşya, (fotoğraf, obje vs) saklıyor musunuz? Bunlar nelerdir?

EK 3 Devamı

- 58) Kıbrıs'ta çekilmiş fotoğraflarınız var mı, var ise, bu fotoğraflara sık sık bakar mısınız?
- 59) Türkiye'ye döndükten sonra harekâta katılan arkadaşlarınızla görüştünüz mü? Sık sık görüşür, konuşur musunuz?
- 60) Harekât hakkında ailenizle, dostlarınızla konuşur musunuz? Bu konuda nasıl hissediyorsunuz?
- 61) Türkiye'ye döndüğünüzde tanıdıklarınız/arkadaşlarınız/aileniz tarafından nasıl karşılandınız, neler hissettiniz?
- 62) Harekâttan sonra, Kıbrıs'a hiç gittiniz mi, gitmeyi istediniz mi? Gittiyseniz, nasıl hissettiniz?
- 63) KBH ile ilgili anılarınızı anlatmanız için sizinle (resmî kurumlar tarafından) iletişime geçildi mi?
- 64) Sizce neden, Genel Kurmay Başkanlığı, harekâtın tarihini yazmak için sizlerin anılarına yer vermiyor, sizlerle irtibata geçmiyor?
- 65) Gazi/Muharip Gazi olarak size sağlanan haklar konusunda neler düşünüyorsunuz?
- 66) 47 yılın ardından KBH hakkında neler düşünüyorsunuz, nasıl hissediyorsunuz?
- 67) Konuyla ilgili sizin eklemek, bahsetmek istediğiniz bir şeyler var mı?

EK 4: Katılımcı Rıza Metni

Bu çalışma İstanbul Bilgi Üniversitesi, Kültürel İncelemeler Yüksek Lisans Programı tez araştırması kapsamında Afife Yıldız tarafından yürütülmektedir.

Araştırma kapsamında, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ilk ve doğrudan tanıkları olan 50'nci Piyade Alayı'nın operasyona dair anıları yüz yüze görüşmelerle derlenecektir. Harekât ilişkin bugüne dek yazılmış kitaplarda, 50'nci Piyade Alayı'nın anılarına yeterince yer verilmemiştir. Çalışma, harekâtın ilk gününden itibaren adada görev yapmış gazilerin anlatılarının da operasyonun tarihinde yerini bulması mümkün kılabilir.

Araştırma kapsamında, İstanbul'da ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaşayan, 50'nci Piyade Alayı'ndan gazilerle ve mücahitlerle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilecektir.

Görüşmelere katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Her bir görüşme yaklaşık 2 saat sürecektir.

Görüşmeler esnasında, ses ve video kaydı alınacaktır.

Görüşmecilerin paylaştıkları bilgiler, sadece bu tez araştırması/belgesel çalışması kapsamında (Afife Yıldız tarafından) değerlendirilecektir, üçüncü kişi veya kurumlarla herhangi bir sebeple paylaşılmayacaktır.

Vaktinizi ayırdığımız ve katılımınız için teşekkürler.

İletişim için:

Görüşme esnasında paylaştığım bilgilerin araştırma kapsamında kullanılmasını ve ses/video kaydı alınmasını kabul ediyorum:

Katılımcının Adı Soyadı:

Tarih:

İmza:

EK 5: Piyade Kıdemli Albay Halil İbrahim Karaoğlanoğlu'nun Özgeçmişi

ŞEHİT ALBAY HALİL İBRAHİM KARAOĞLANOĞLU ÖZGEÇMİŞİ

ADI SOYADI : Halil İbrahim KARAOĞLANOĞLU
RÜTBESİ : P.Kd.Albay
SİCİLİ/TERTİBİ : [1945-213]
MEMLEKETİ : Tavas/Denizli

ÖZGEÇMİŞİ : Piyade Kıdemli Albay Halil İbrahim KARAOĞLANOĞLU 1924 Yılında Tavas'ta dünyaya gelmiştir. 30 Ağustos 1945'te Harp Okulundan Piyade Asteğmen olarak mezun olmuştur. Sınıf okulunu bitirdikten sonra Kara Kuvvetlerinin çeşitli kademelerinde görev almış ve 30 Ağustos 1968'te Albay rütbesine yükselmiştir. Son olarak 1972 yılında 50'nci Piyade Alay Komutanlığına (Osmaniye/Adana) atanmıştır. Mutlu Barış Harekâtında 21 Temmuz 1974 günü Yavuz Çıkarma Plajı (Pladini) Bölgesinde kıyı başının tesisini müteakip, halen müze olarak kullanılan ön tarafında karargâh çalışması icra ederken Şehit edilmiştir. Mezarı Girne'dedir. Türk Silahlı Kuvvetleri Övünç Madalyası tek varisi olan oğlu Mu. Alb. Kürşat KARAOĞLANOĞLU'na tevdi edilmiştir.
Ruhu Őad olsun.

EK 6: Etik Kurul Değerlendirme Sonucu

ETHICS BOARD APPROVAL

Ethics Board Approval is available in the printed version of this dissertation.